

Міністерство внутрішніх справ України
Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет
внутрішніх справ

**ПРАВООХОРОННА ФУНКЦІЯ
ДЕРЖАВИ:
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ
ТА ІСТОРИКО-ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ**
Тези доповідей
Міжнародної науково-практичної конференції

25 листопада 2016 року
м. Харків

УДК 30(477)
ББК 67.9(4УКР)301.1я431
П 68

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ

Голова: *Сокуренко В.В.* – ректор університету, доктор юридичних наук, доцент, генерал поліції третього рангу.

Заступник голови: *Швець Д.В.* – т.в.о. першого проректора університету, кандидат педагогічних наук, підполковник поліції.

Секретар: *Лазарєв В.В.* – доцент кафедри загальноправових дисциплін факультету № 6, кандидат юридичних наук.

Члени оргкомітету:

Бурдін М.Ю. – т.в.о. проректора, кандидат юридичних наук, доцент, підполковник поліції;

Холод Ю.А. – завідувач кафедри загальноправових дисциплін факультету № 6, кандидат юридичних наук, доцент;

Мірошніченко О.С. – начальник відділу організації наукової роботи, кандидат юридичних наук, підполковник поліції;

Осятинський С.О. – начальник відділу міжнародних зв'язків, підполковник поліції;

Полховський О.М. – начальник інформаційно-технічного відділу, підполковник поліції;

Тарасенко В.М. – начальник відділу організації служби, підполковник поліції;

Щербакова І.В. – начальник відділу зв'язків з громадськістю, кандидат соціологічних наук;

Копаниця О.В. – начальник відділу матеріального забезпечення;

Процких Т.О. – директор загальної бібліотеки.

*Друкується за рішенням оргкомітету
відповідно до доручення ХНУВС від 3108.2016 № 90*

Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні
П 68 та історико-правові проблеми : тези доп. Міжнар. наук.-практ.
конф. (м. Харків, 25 листоп. 2016 р.) / МВС України, МОН України,
Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків, 2016.– 402 с.

У збірнику вміщено тези доповідей учасників конференції за такими напрямками: правоохоронна функція сучасної держави; генеза правоохоронної функції держави; конституційно-правові засади реалізації правоохоронної функції держави; порівняльно-правовий аналіз здійснення правоохоронної функції держави у різних типах правових систем; суб'єкти здійснення правоохоронної діяльності; міжнародно-правові стандарти правоохоронної діяльності; гармонізація законодавства європейських держав у сфері правоохоронної діяльності.

Матеріали викладені в авторській редакції з незначними коректорськими правками. Відповідальність за точність поданих фактів, цитат, цифр і прізвищ несуть автори.

**УДК 30(477)
ББК 67.9(4УКР)301.1я431**

ЗМІСТ

Александров Ю.В. ПОГЛЯДИ ВЧЕНИХ НА ЦІНІСНО-ОРІЄНТАЦІЙНУ СПРЯМОВАНІСТЬ КЕРІВНИКІВ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ, СУДІВ І ПРОКУРАТУРИ	11
Артеменко І.А. ОРГАНИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ЯК СУБ'ЄКТИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА	14
Бандурка О. М. ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ТА ПРАВОВОГО ВПЛИВУ НА СТАН ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ	17
Басілашвілі М. Б. НОВЕЛИ У ПРОЦЕДУРІ РЕЄСТРАЦІЇ ШЛЮБУ В УКРАЇНІ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ	22
Безпалова О. І. ЗМІСТ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВООХОРОННОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ	25
Бонк В. ПРОБЛЕМА ЗАКРІПЛЕННЯ І ЗАХИСТУ ЧЕТВЕРТОГО ПОКОЛІННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ (НА ПРИКЛАДІ ПРАВА ЛЮДИНИ НА ДОНОРСТВО).....	31
Брусакова О. В. ПРАВООХОРОННА ФУНКЦІЯ ДЕРЖАВИ У СФЕРІ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ	34
Бурдін М. Ю. ЗАВДАННЯ ТА ФУНКЦІЇ МІЛІЦІЇ РАДЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ В ПЕРІОД З 1917 ПО 1924 РОКИ	37
Вареник О. МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ РЕГУЛЮВАННЯ ЗВІЛЬНЕННЯ ПРАЦІВНИКІВ	41
Волкова І. М. МІСЦЕ ЮРИДИЧНИХ ФАКТІВ-СТАНІВ У ТЕОРІЇ ЮРИДИЧНИХ ФАКТІВ	46
Волошенко О. В. ПРАВООХОРОННИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПРАВОСВІДОМОСТІ	50
Вуйма А., Слинько Д. В. ЮРИДИЧНА ОСВІТА І ПРАКТИКА ЯК СКЛАДОВІ ЕЛЕМЕНТИ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ	54
Гетманець О. П. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКОННОСТІ БЮДЖЕТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК НАПРЯМ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВООХОРОННОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ	55
Головко Б. Г. ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ І ДІЯЛЬНОСТІ АДВОКАТІВ В УКРАЇНІ НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ	58

Голуб М. В.	НЕОБХІДНІСТЬ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОВЕДЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ЗАХОДІВ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ ОХОРОНИ ПУБЛІЧНОГО ПОРЯДКУ ЯК ОДНІЄЇ ІЗ ФОРМ УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	62
Греченко В. А.	ДОКАЗИ У ДОРЕФОРМНОМУ ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ (ДО 1864 р.).....	66
Григоренко Є. І.	КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ КОДЕКС УКРАЇНИ ТА ПИТАННЯ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ: ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ	69
Григоренко Я. О.	ПРИНЦИП СУБСИДІАРНОСТІ ТА СОЦІАЛЬНА ДЕРЖАВА	72
Гришко Л. М.	КОНСТИТУЦІЙНІ ПРИНЦИПИ СТАТУСУ ОСОБИ В МОНАРХІЯХ АРАБСЬКОГО СХОДУ	75
Денисюк Д. С.	ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАКРІПЛЕННЯ ЗАВДАНЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ	79
Добровінський А. В.	ПРАВОВІ ПІДСТАВИ СПІВПРАЦІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ТА ПОЛІЦІЇ ПО ЗАБЕЗПЕЧЕННЮ ВИКОНАННЯ ПРАВООХОРОННОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ	83
Дякова О. О.	ВПЛИВ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ТА ОСВІЧЕНОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО НА ФОРМУВАННЯ ЇХ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ	86
Железов О. Є.	ПРАВОСУБ'ЄКТНІСТЬ ОСІБ, ЩО ЗДІЙСНЮЮТЬ ПРАВОСУДДЯ	89
Завадський С. А.	КООРДИНАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ З ПРОТИДІЇ ТА ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ ЯК ОДИН ІЗ ПРІОРИТЕТНИХ НАПРЯМІВ РОБОТИ ОРГАНІВ ПРОКУРАТУРИ.....	93
Загуменна Ю. О.	РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВООХОРОННОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ ОРГАНАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА.....	96
Зібарєва К. Ю., Каленіченко Л. І.	РЕЦЕПЦІЯ РИМСЬКОГО ПРАВА У ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ (НА ПРИКЛАДІ «ТРИАДИ ПРАВ ВЛАСНОСТІ»)	100
Зозуля І. В., Гуржина Є. С.	ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИЩИМ АДМІНІСТРАТИВНИМ СУДОМ УКРАЇНИ ЮРИСДИКЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНИХ СУДІВ У ВІДБУДОВІ ПРАВООХОРОННОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ.....	102
Ільков В. В.	КОДЕКС АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА ЯК ДЖЕРЕЛО ПРАВА	108

Калашник М. В.	КОНВЕНЦІЯ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД ЯК ПРАВОВА ОСНОВА ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ.....	110
Каленіченко Л. І.	ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЯК ЯВИЩЕ ОБ'ЄКТИВНОГО ТА СУБ'ЄКТИВНОГО ПРАВА	116
Кириченко В. Є.	РЕФОРМА МВС – ФІКЦІЯ ЧИ РЕАЛЬНІСТЬ?	120
Кисильова К. В.	КОНФЛІКТ ІНТЕРЕСІВ В ПОДАКОВІЙ СФЕРІ.....	123
Кім К. В.	ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «КАР'ЄРА» НА ДЕРЖАВНІЙ СЛУЖБІ	128
Клочко А. М.	МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ РОБОТИ ПОЛІЦІЇ	131
Ковальов І. М.	ФІЗИЧНА ПІДГОТОВКА У ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНАХ УКРАЇНИ: ПИТАННЯ КЛАСИФІКАЦІЇ.....	134
Колеснік Т. В.	ОКРЕМІ АСПЕКТИ ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ	137
Коломієць Ю. М.	ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ЯК УСОБЛЕННЯ СУТНОСТІ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА	141
Коробцова Д. В.	СУТНІСТЬ ТА ЗМІСТ ПРАВООХОРОННОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ	144
Котляр Є. О.	ПРАВА, СВОБОДИ ТА ОБОВ'ЯЗКИ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА, ЯК ЕЛЕМЕНТ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ОСОБИ	150
Коцан І. Д.	ДО ІСТОРІЇ ПРОТИДІЇ МІЛІЦІЇ ХАРКІВЩИНИ МАЙНОВИМ ЗЛОЧИНАМ В 20-ТІ РОКИ ХХ СТ.	153
Коцюрuba P. M.	ПРОКУРАТУРА, ЯК СУБ'ЄКТ ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.	156
Кріцак І. В.	ДУХОВНО-КУЛЬТУРНА КРИЗА ТА НЕОБХІДНІСТЬ СТВОРЕННЯ НОВОЇ МОДЕЛІ ДЕРЖАВНО-ЦЕРКОВНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ	159
Кроленко Д. Ю.	ДО ПИТАННЯ ПРО РОЗРОБЛЕННЯ ПРОГРАМ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ	165
Лабоженко Д. Б.	ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ ГОЛОВНОГО УПРАВЛІННЯ РОБІТНИЧО-СЕЛЯНСЬКОЇ МІЛІЦІЇ ВІДПОВІДНО ДО ПОСТАНОВИ РНК УРСР ВІД 23 КВІТНЯ 1932 РОКУ ...	170

Лазарєв В. В.	ВИДИ ПРОЦЕДУРИ ЩОДО ВИРІШЕННЯ ПИТАНЬ ГРОМАДЯНСТВА УКРАЇНИ	174
Лижник О. С.	ПОВНОВАЖЕННЯ ПРЕФЕКТА ТА ГОЛІВ МІСЦЕВИХ АДМІНІСТРАЦІЙ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АСПЕКТ	177
Лихачов Н. С.	ОСОБЛИВОСТІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАКРІПЛЕННЯ ПАРЛАМЕНТСЬКИХ ПРОЦЕДУР В КОНСТИТУЦІЯХ ДЕРЖАВ-ЧЛЕНІВ ЄС ТА КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ	180
Логвиненко Є. С.	КЛАСИФІКАЦІЯ ВІЙСЬКОВИХ ЗЛОЧИНІВ ТА ПОКАРАНЬ У СТАРОДАВНЬОМУ РИМІ	183
Логвиненко І. А.	ДЕРЖАВНА ВАРТА УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ: ОРГАНІЗАЦІЯ, СТРУКТУРА, КОМПЕТЕНЦІЯ	186
Markova Y. M.	KNABAROVSK WAR CRIME TRIAL 1949: HISTORICAL AND LEGAL ASPECT	189
Марцеляк О. В.	ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПЕРЕДВИБОРНОЇ АГІТАЦІЇ В УКРАЇНІ	195
Марченко М. В.	ПРАВО ВЕТО ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ – ЯК РЕАЛІЗАЦІЯ ОХОРОННОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ	198
Михайлов М. Б.	РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕЯКИХ ФОРМ БЕЗПОСЕРЕДНЬОЇ ДЕМОКРАТІЇ ЯК СКЛАДОВИХ ПРАВООХОРОННОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ	201
Михайлова Ю. О.	СУДДІВСЬКЕ САМОВРЯДУВАННЯ ЯК ГАРАНТІЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРИНЦИПУ НЕЗАЛЕЖНОСТІ СУДОВОЇ ВЛАДИ	204
Мірошниченко О. С.	ВІДКРИТІСТЬ СУДОВОГО ПРОЦЕСУ	207
Мовчан Д. А.	ЕВТАНАЗІЯ: ВБИВСТВО ЧИ МИЛОСЕРДЯ?	209
Московець В. І.	ГРОМАДСЬКИЙ КОНТРОЛЬ ЯК ПРИНЦИП ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ У ДЕМОКРАТИЧНІЙ ДЕРЖАВІ	210
Моцик О. Ф.	ПАРЛАМЕНТСЬКИЙ КОМІТЕТ АСОЦІАЦІЇ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС ЯК ІНСТИТУЦІЙНИЙ ЧИННИК ЗДІЙСНЕННЯ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОЇ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ	213

Навроцький О. О. МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ УКРАЇНИ В СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ДИТИНИ	216
Найда В. О. ПРОФЕСІЙНА ЕТИКА МАЙБУТЬОГО ПОЛІЦЕЙСЬКОГО	219
Наумкін О. О. «АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗМІН ДО ЗАКОНОДАВСТВА ПРО «СУДОУСТРІЙ В УКРАЇНІ»	222
Невзоров І. Л., Хотенець П. В. ЗАВДАННЯ ТА ФУНКЦІЇ ПОЛІЦІЇ В КРАЇНАХ БАЛТІЇ	226
Негодченко В. О. ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ ОРГАНІЗАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ОПЕРАТИВНОГО РЕАГУВАННЯ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ЩОДО РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВООХОРОННОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ	230
Нестеренко Т. С. ДІЯЛЬНІСТЬ ООН У ПРОТИДІЇ КІБЕРЗЛОЧИННОСТІ	234
Обрусна С. Ю. ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА ЯК ЗАСАДНИЧИЙ ПРИНЦИП СУДОВОЇ ВЛАДИ	239
Передерій О. С. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПОПЕРЕДЖЕННЯ КОРУПЦІЇ СЕРЕД ПЕРСОНАЛУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ВІДОМСТВА	243
Перерва Ю. М. КОНСТИТУЦІЙНА РЕФОРМА ПРАВОСУДДЯ – ЗАПОРУКА ПРАВОПОРЯДКУ В ДЕРЖАВІ	245
Погрібний І. М. ВИЗНАЧЕНІСТЬ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ВПРОВАДЖЕНЬ ЯК ДОДАТКОВА ГАРАНТІЯ ОХОРОННОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ	250
Пождаєва І. І. ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ МИРОТВОРЧИХ ВІЙСЬК В УМОВАХ ХОРВАТСЬКО-БОСНІЙСЬКОГО КОНФЛІКТУ	252
Посохова Я. С. ОПЕРАТОР СЛУЖБИ «102» – КЛЮЧОВА ЛАНКА В СИСТЕМІ РОБОТИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ	257
Проневич О. С. ІНСТИТУТ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ПОЛІЦІЇ В ПУБЛІЧНОМУ ПРАВІ РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА	261
Радченко О. І. ДО ПИТАННЯ ПРО ВИБОРЧУ СИСТЕМУ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ	264
Райнін І. Л. ЦЕНТРАЛЬНІ ОРГАНИ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ У РЕАЛІЗАЦІЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ	266

Расюк А. О.	ФУНКЦІЇ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ СЛУЖБ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ, ФРАНЦІЇ ТА ІТАЛІЇ.....	274
Резанов С. А.	ЗАСТОСУВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО РОЗСУДУ ТА ДИСКРЕЦІЙНИХ ПОВНОВАЖЕНЬ У ПРАВООХОРОННІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	277
Романенко М. В.	ОРГАНІЗАЦІЯ СЛУЖБОВОЇ ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКА ПОЛІЦІЇ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ЕФЕКТИВНОГО ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ БЕЗПЕКИ І ПОРЯДКУ	280
Гончаров М. О.	СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ПРОТИДІЇ НЕЛЕГАЛЬНІЙ МІГРАЦІЇ В УКРАЇНІ.....	283
Савчук В. С.	НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	287
Салейко Л. В.	ОКРЕМІ АСПЕКТИ УЧАСТІ ПРОКУРОРА В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ.....	289
Махди Сахиб Салех	ПРИНЦИП РАВНОПРАВІЯ МУЖЧИН И ЖЕНЩИН В СИСТЕМЕ ГОСУДАРСТВЕННОГО УПРАВЛЕНИЯ КАК ГАРАНТИЯ РЕАЛИЗАЦИИ ПРАВ И СВОБОД ГРАЖДАНИНА (МЕЖДУНАРОДНО-ПРАВОВОЙ АСПЕКТ).....	291
Сенчук І. І.,	ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА ПРОВЕДЕННЯ У ЗАЛІ СУДОВОГО ЗАСІДАННЯ ФОТОЗЙОМКИ, ВІДЕО- ТА АУДІОЗАПИСУ З ВИКОРИСТАННЯМ ПОРТАТИВНИХ ВІДЕО- ТА АУДІОТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ	294
Синявська О. Ю.	ДО ПИТАННЯ ПРО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ	297
Синяк Я. В.	ДЕТЕРМІНАЦІЯ ПОНЯТТЯ «НАЦІОНАЛЬНА ЕЛІТА».....	301
Сідей О. В.	ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ЗАХИСТУ ПРАВА НА ЗДОРОВ'Я	303
Слинько Д. В.	ЗАСТОСУВАННЯ ПРАВА В ОРГАНАХ ВНУТРІШНІХ СПРАВ ЯК ПРАВОВА ФОРМА ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ	308
Сокурєнко В. В.	ПОЛІЦІЯ В УКРАЇНІ ТА СУЧАСНОМУ СВІТІ: ПРИНЦИПИ ДІЯЛЬНОСТІ.....	312
Соловей Н. С.	ЗАХИСТ ПРАВА КОМУНАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ, ЯК ОДИН ІЗ НАПРЯМІВ ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВООХОРОННОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ	316
Стець А.	НЕОГОЛОШЕНА ВІЙНА РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ ЯК ПРОЯВ ПОРУШЕННЯ ПРАВА МІЖНАРОДНОГО І ВНУТРІШНЬОГО	320

Стрельцова О. В.	
КОНСТИТУЦІЙНА РЕФОРМА І ВСТАНОВЛЕННЯ АСОЦІАТИВНИХ ВІДНОСИН МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС: СПІВВІДНОШЕННЯ І ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК.....	328
Тітов Є. Б.	
ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО РОЗУМІННЯ ЗМІСТУ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ.....	331
Тіхонова М. А.	
ІНСТРУМЕНТАЛЬНИЙ ПІДХІД ДО ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН У СФЕРІ СПОРТУ	334
Троян В. А.	
ПОВНОВАЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ У СФЕРІ ПУБЛІЧНО-СЕРВІСНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	336
Федорчук М. В.	
ЕЛЕКТРОННИЙ ПОСІБНИК В УМОВАХ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ ОСВІТИ.....	339
Холод Ю. А., Смоленова І.	
ІНСТИТУТ ПОЛІЦІЇ: ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ ВИМІР.....	342
Фещенко Я. І.	
ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ПРИНЦИПУ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ У ДЕРЖАВНИЙ КАДРОВІЙ ПОЛІТИЦІ.....	345
Чернявський А. Л.	
ПОНЯТТЯ, СОЦІАЛЬНА ТА ПРАВОВА ПРИРОДА ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ	348
Черхавський М. В.	
ПРАВО НАРОДУ НА ПОВСТАННЯ — ПОЗАПРАВОВИЙ МЕТОД ЗАХИСТУ ЧИ НЕОБХІДНА ОБОРОНА ВІД ДЕСПОТИЗМУ ДИКТАТОРА?	352
Чишко К. О.	
ОКРЕМІ ПИТАННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ЗЛІСНОЇ НЕПОКОРИ ЗАКОННОМУ РОЗПОРЯДЖЕННЮ (ВИМОЗІ) ПОЛІЦЕЙСЬКОГО	357
Чорна А. М., Євкова Є.	
ДО ПИТАННЯ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЇ	360
Шаповал В. Д.	
РОЛЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВА НА ПРОФЕСІЙНУ ПРАВНИЧУ ДОПОМОГУ: ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ.	362
Шаповал Н. В.	
ПРАВОВІ ОСНОВИ МУНІЦИПАЛЬНОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ.....	366
Шатрава С. О.	
ГРОМАДСЬКИЙ КОНТРОЛЬ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ЯК ОДИН ІЗ ЧИННИКІВ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ	370
Швець Д. В.	
ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВЕКТОР ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ	374

Шевченко А. Л.	
РОЛЬ ДОРАДЧИХ (СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ) УСТАНОВ ООН У ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ	378
Шевчук О. Ю.	
ДО ПИТАННЯ ПОНЯТТЯ ДЖЕРЕЛ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА	382
Шулатова І. С.	
НОРМАТИВНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ШЛЯХІВ УДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ФІСКАЛЬНОЇ СЛУЖБИ: ІСТОРИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ	385
Шульга А. М.	
«ОМАНА», «ОБМАН», «ПОМИЛКА» ЯК ВЗАЄМОЗВ'ЯЗАНІ ЮРИДИЧНІ ПОНЯТТЯ	389
Юшкевич О. Г.	
СУЧАСНИЙ СТАН ВЗАЄМОДІЇ ГРОМАДСЬКОСТІ ТА КОНСУЛЬТАТИВНОЇ РАДИ ПРИ ПРОКУРАТУРІ В УКРАЇНІ	392
Головко О. М..	
ПРАВООХОРОННА ФУНКЦІЯ В СИСТЕМІ ФУНКЦІЙ ДЕРЖАВИ	389
Павлик О. М.	
ОСОБЛИВОСТІ ЗЛОЧИННОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ	389

УДК 34.01

Александров Ю. В.

кандидат психологічних наук, доцент, доцент
кафедри соціології та психології, Харківський
національний університет внутрішніх справ

ПОГЛЯДИ ВЧЕНИХ НА ЦІННІСНО-ОРІЄНТАЦІЙНУ СПРЯМОВАНІСТЬ КЕРІВНИКІВ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ, СУДІВ І ПРОКУРАТУРИ

Сучасні зміни в правоохоронній системі України визначили об'єктивну необхідність в удосконаленні форм і методів керівництва різними її органами, підрозділами та установами. В нормативних актах міністерств і відомств правоохоронних органів особлива увага приділяється підготовці керівних кадрів і формуванню особистості керівника.

Управлінська діяльність в правоохоронній системі представляє собою практичну реалізацію посадових функцій, обов'язків і прав. Її складовими елементами є: формування організаційних і процесуальних основ функціонування і застосування законодавства, побудова та правовий опис ієрархії посад, пошук, підбір, стимулювання і відповідальність відповідних посадових осіб, правовий опис функцій керівника.

Вивченню різних аспектів управлінської діяльності в правоохоронній системі присвячена велика кількість досліджень в Україні і за кордоном. Однак, бурхливі процеси соціально-політичних перетворень в сучасній Україні поставили на порядок денний пошук нових шляхів і методів керівництва, які відповідають змінам в суспільстві. А це означає, що від керівників потрібно розуміння суті соціальних змін, які відбуваються в суспільстві і гнучкого застосування своїх посадових прав. Сучасні керівники повинні мати високий рівень інтелекту, володіти позитивними особистісними якостями, щоб своєчасно реагувати на суспільні трансформації.

У сукупності особистісних якостей керівників в правоохоронній системі в достатній мірі повинні проявлятися гуманні якості, вектор їх потреб і пріоритетів також повинен бути спрямований на вдосконалення системи управління в правоохоронних органах. Однак, саме в цьому напрямку спостерігається найменша кількість досліджень, тобто незважаючи на високу актуальність і державну значимість вирішення даної проблеми, багато питань залишилися поза увагою вчених і дослідників.

Аналіз досліджень і публікацій показує, що проблему управління в сфері правоохоронної діяльності вирішували фахівці різних профілів: з юридичних, економічних, соціальних, медичних та інших позицій. Психологічні аспекти цієї проблеми також досліджувалися, причому найбільшою мірою в системі органів внутрішніх справ і набагато рідше в судовій системі і в прокуратурі (Г.А. Аванесов, А.М. Столяренко, А.Д. Сафін, В.С. Медведєв, В.І. Барко, В. І. Анушкевіч).

Існують дослідження, безпосередньо присвячені вивченню особистості керівника в органах внутрішніх справ (М.І.Кулагін, В.І. Барко, А.І. Папкін, А.М. Столяренко), хоча цьому питанню приділено вкрай недостатньо уваги в органах прокуратури і в судах.

При цьому слід зауважити, що в останні роки в багатьох роботах підкреслюється особливий вплив психологічної компоненти в системі управління, яка при своїй недосконалості може дестабілізувати і дезорганізувати добре налагоджений техніко-економічний і організаційно-правової сектор управління в правоохоронній системі. Є також дані про те, що висока плинність кадрів (37,3%) і низька задоволеність працівників в цій системі морально-психологічним кліматом (43,3%) зв'язується з невмінням і небажанням керівників оптимізувати трудову діяльність і налагоджувати взаємини з підлеглими [1, с 24]. У дослідженнях А.Г. Шестакова описуються прийоми і методи впливу на підлеглих в процесі здійснення управлінських функцій в правоохоронній системі. [2, 3]. Цим автором пропонується їх психологічне обґрунтування та норми застосування, розглядаються психологічні якості керівника, хоча знову ж таки в системі органів внутрішніх справ.

Відомо, що мотиваційну сферу людини багато в чому визначає його ціннісно-орієнтаційна спрямованість. Тому цей аспект особистості керівників бажано досліджувати нарівні з вивченням організаторських або комунікативних здібностей [4]. У роботі А.Г. Шестакова показано, що управлінські функції здійснюються на належному рівні керівником, чітко мотивованим до даного виду діяльності [3]. А в дослідженні І.Б. Гайворонської встановлено, що система ціннісних орієнтацій визначає змістовну сторону спрямованості особистості керівника і становить основу її відносин до навколишнього світу, до інших підлеглих, до самого себе і до життєвої активності [5]. Подібні думки виражені в дисертаційних роботах В.А. Корчмарюк і В.В. Вахніна [6, 7].

А в дослідженнях М.В. Кроза виявлено, що в системі психологічної оцінки керівних прокурорських працівників необхідно

враховувати їх ціннісно-орієнтаційну спрямованість і пріоритети в потребах. При цьому деякі автори виявляють зв'язок між потребнісно-мотиваційною сферою і рівнем компетентності керівника в правоохоронній системі.

Отже, для глибоко обґрунтованої характеристики особистості керівників в цій системі і виявлення особливостей і відмінностей, що відповідають специфіці трудової діяльності, необхідно вивчення їх ціннісно-орієнтаційної спрямованості, що практично недостатньо висвітлено в літературі.

Список бібліографічних посилань

1. Платонов О.В. Підвищення ефективності управління діяльністю горайоргана внутрішніх справ: дис. ... Канд. пед. наук: 13. 00. 01. / Є.В. Платонов; Санк. Петерб. Ун-т МВС Росії. СПб., 2002. - 196 с.

2. Шестаков А.Г. Методы психологического воздействия руководителя на подчиненных в органах внутренних дел: уч. пособие / А.Г. Шестаков. – СПб. : ВН ВВ РФ, 1994. – 288с.

3. Шестаков А.Г. Психология управленческих воздействий руководителя на подчиненных в органах внутренних дел : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. псих. наук : спец. 19.00.06 / А.Г. Шестаков ; СПб., 1997 – 44 с.

4. Барко В.І. Психологічні засади концепції проактивного управління персоналом органів внутрішніх справ // Практична психологія і соціальна робота. – 2004. – № 12 – С. 46-50.

5. Гайворонская И.Б. Психологическое прогнозирование эффективности управленческой деятельности руководителей ОВД : дис. ... канд. псих. наук. : 19.00.06 / И.Б. Гайворонская ; СПб. – 2008. – 192 с.

6. Вахнина В.В. Психологические особенности мотивации личности руководителя ОВД : автореф. дис. ... канд. псих. наук : 19.00.06 / В.В. Вахнина ; М., 1999. – 21 с.

7. Корчмарюк В.А. Мотивационные детерминанты служебно-боевой деятельности офицеров ВВ МВД России : автореф. дис. ... канд. псих. наук : 19.00.06 / А.В. Корчмарюк ; СПб. – 1998. – 21 с.

Одержано 17.11.2016

УДК 34.01

Артеменко І.А.

кандидат юридичних наук, доцент, докторант

Одеського державного університету

внутрішніх справ

ОРГАНИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ЯК СУБ'ЄКТИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА

Останні події в державі стали поштовхом для утвердження та прийняття СТРАТЕГІЇ сталого розвитку «Україна-2020», яка є орієнтиром для подальшого руху Української держави до європейської спільноти. Означений документ визначив мету, вектори руху, дорожню карту, першочергові пріоритети та індикатори належних оборонних, соціально-економічних, організаційних, політико-правових умов становлення та розвитку України. Одним із таких векторів є – вектор відповідальності, реалізація якого передбачає здійснення цілого ряду реформ. Центральною реформою зазначеного європейського вектору розвитку є реформа децентралізації та реформа державного управління. Це пов'язано з тим, що категорія «державне управління» не може забезпечити потреби науки адміністративного права і практики правозастосування, позаяк не охоплює весь спектр відносин, які виникають у процесі реалізації публічних функцій органами публічної влади та кола суб'єктів, які задіяні в реалізації останніх.

Як слушно зазначає О. В. Джафарова, що аналізуючи сутність категорії «державного управління», стає очевидним, що і категорія «суб'єкт державного управління» також не відповідає потребам сьогодення, оскільки більшість учених вважають, що основним суб'єктом державного управління є органи виконавчої влади. У Законі України «Про центральні органи виконавчої влади» встановлено, що основне призначення органів виконавчої влади полягає у формуванні та реалізації державної політики в одній чи декількох сферах [1]. Нині на рівні держави створені та функціонують органи публічної влади, які, не маючи статусу останнього, по суті виконують їх функції [2, с. 44]. В контексті нашого дослідження потребує уваги стаття 140 Конституції України, яка визначає місце самоврядування правом територіальної громади самостійно вирішувати питання місцевого значення, що свідчить про наявність самоврядного управління, яке за своєю природою відрізняється від державного управління [3]. Стаття 143 Конституції Укра-

їни установлює, що органи місцевого самоврядування управляють майном, що перебуває у комунальній власності; затверджують програми соціально-економічного та культурного розвитку і контролюють їх виконання; затверджують бюджети; встановлюють місцеві податки і збори відповідно до закону та ряд інших повноважень, які свідчать, що функції останніх збігаються з функціями органів виконавчої влади. У цій же статті Конституції України наголошено, що органам місцевого самоврядування можуть надаватися законом окремі повноваження органів виконавчої влади. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» [4] дає визначення делегованим повноваженням, а в Законі України «Про місцеві державні адміністрації» зазначено, що місцева державна адміністрація реалізує повноваження, делеговані їй відповідною радою [5]. Кодекс адміністративного судочинства України також визначає суб'єктів делегованих повноважень як повноправних учасників публічно-правових відносин, дії або бездіяльність яких є предметом адміністративної юрисдикції [6].

Слід зауважити, що законотворець робив спробу визначити правові засади та порядок делегування повноважень. Про це свідчать законопроекти «Про делеговані повноваження» № 1742-1 та «Про порядок делегування повноважень органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування» № 1472, в яких була спроба визначити та закріпити на законодавчому рівні як поняття так і порядок делегування. Так, передбачалось закріплення наступного поняття «делеговані повноваження» – ситуаційно, тимчасово або безстроково передані у відповідності із законом (делегування законом) або договором (делегування договором) органу виконавчої влади або органу місцевого самоврядування окремі повноваження або частина повноважень, які віднесені законом до компетенції іншого органу виконавчої влади або іншого органу місцевого самоврядування [7]. Але, на жаль, і до сьогодні ці акти не отримали законодавчого закріплення, що, на нашу думку, гальмує подальше реформування органів влади, які задіяні в реалізації публічних функцій держави, не сприяє реформі децентралізації влади.

Отже, інститут делегування повноважень надає можливість залучити до виконання функцій публічної влади широке коло осіб, що свідчить про позбавлення держави монополії влади та сприяє залученню до управління державою громадянського суспільства та побудові правової демократичної держави.

Підсумовуючи вищенаведене, можна зробити висновок, що органи місцевого самоврядування задіяні в реалізації публічних функ-

цій, шляхом делегування їм відповідних повноважень, а тому можна із впевненістю говорити, що останні є суб'єктом адміністративно-процесуальних відносин. Оскільки останні в ході реалізації публічних функцій держави наділяються процесуальними правами та обов'язками. Особливостями процесуальних прав посадових осіб органів місцевого самоврядування в адміністративно-процесуальних відносинах є: 1) наявність адміністративної процесуальної правосуб'єктності; 2) метою реалізації останніх є виконання повноважень щодо належного вирішення питань місцевого значення; 3) зазначені права реалізуються в адміністративно-процесуальних відносинах управлінського та деліктного характеру, а також в рамках адміністративного судочинства; 4) мають нормативно-правове закріплення міри належної поведінки; 5) наявність прав обов'язково кореспондується з відповідними обов'язками іншого суб'єкта зазначених правовідносин; 6) реалізація прав посадових осіб органів місцевого самоврядування гарантується дисциплінарним примусом щодо носія кореспондуючого обов'язку; 7) ці права належать як суб'єкту, який ініціює зазначені процесуальні правовідносини, так і учаснику, щодо якого розпочато відповідна процедура тощо.

Список бібліографічних посилань

1. Про центральні органи виконавчої влади : Закон України від 17.03.2011 № 3166-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/go/3166-17>.
2. Джафарова О. В. Дозвільна діяльність органів публічної адміністрації в Україні: питання теорії та практики : монографія / О. В. Джафарова. – Х. : Діса плюс, 2015. – 704 с.
3. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
4. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/go/280/97-%D0%B2%D1%80>.
5. Про місцеві державні адміністрації : Закон України від 09.04.1999 № 586-XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/go/586-14>.
6. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 № 2747-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>.
7. Про порядок делегування повноважень органів виконавчої влади та органу місцевого самоврядування : проект Закону України від 01.02.2008 № 1472 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=31553&pf35401=116145>.

Одержано 17.11.2016

УДК 34.01

Бандурка О. М.

доктор юридичних наук,
професор, академік Національної академії правових
наук України, президент Кримінологічної асоціації
України

ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ТА ПРАВОВОГО ВПЛИВУ НА СТАН ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ

Аналіз сучасного стану соціально-політичних, економічних, правових та організаційних засад функціонування вітчизняного державного механізму та соціокультурної моделі розвитку суспільства дозволяє з очевидністю констатувати негативний розвиток криміногенної ситуації в Україні.

За 2015 рік залишились нерозкритими майже 2 тис. розбійних нападів, більше 15 тис. грабежів і 200 тис. крадіжок (із них 17 тис. із квартир).

Якщо в червні минулого року було вчинено 8 тис. квартирних крадіжок, то впродовж наступних місяців їх кількість щомісячно зростала, а в грудні становила більше 15 тис. В умовах такої негативної динаміки відбулося скорочення більш ніж у два рази кількості направлених в суд кримінальних проваджень стосовно осіб, які вчинили вказані злочини (із 3 тис. у червні до 1,4 тис. у грудні). В шести регіонах України кількість нерозкритих розбійних нападів суттєво збільшилась: в Тернопільській – у 8, у Харківській, Хмельницькій, Херсонській і Черкаській областях – у 3 рази [1].

Ще більш вражаючим є зростання тяжких й особливо тяжких злочинів, таких, як умисні вбивства, кількість яких зросла на 165 % [2].

Постійно залишається високою кількість злочинів з використанням вогнепальної зброї. Так, за даними Національної поліції України, за 8 місяців минулих років у порівнянні з 8-місячним періодом поточного року кількість таких злочинів була: 266 у 2012 році, 352 в 2013 році, 1117 у 2014 році, 908 у 2015 році, 417 у 2016 році. За 8 місяців 2016 року збільшилась реєстрація згвалтувань в 1,8 раза (з 176 до 317), пограбувань на 38 % (з 14 тис. до 19 тис.), розбоїв на 27 % (з 2,1 до 2,7 тис.), дорожньо-транспортних пригод на 34 % (з 6,4 до 8,6 %), фальшивомонетництва у 2,1 раза (з 484 до 939). Загальна злочинність у 2016 році за 8 місяців зросла на 22,6 %, особливо тяжкі і тяжкі злочини на 65 % [3].

Детермінантами безпрецедентного зростання злочинності і криміналізації суспільних відносин виступають не стільки самі по собі негативні соціально-економічні фактори, скільки нездатність протиставити цим факторам зважену державну економічну, соціальну, правову політику та організаційно-правовий механізм її реалізації на всій території країни, забезпечити належний правовий порядок регулювання суспільних відносин, організованість і погодженість функціонування всіх ланок системи державної влади, відповідальність державного апарату за прийняті рішення, в тому числі у сфері безпосереднього захисту прав і законних інтересів громадян від протиправних посягань, беззаконня і сваволі.

Серед основних проблем варто звернути увагу на таке:

1. На сьогодні в Україні склалася кримінально-синдикалістська економіка зі всіма властивими їй атрибутами у вигляді корупції, монополії на пріоритетні галузі економіки, з насильством, безкарністю за скоювані тяжкі злочини, слабкою правоохоронною системою тощо. Злочинні формування отримують з недоліків економічної системи (в тому вигляді, в якому вона функціонує останнім часом) більше вигод, ніж законно діючі комерційні структури.

2. На тлі фінансової кризи відбулось активне проникнення на український ринок і в банківську систему міжнародних фінансових установ та посередників із сумнівною репутацією. Під впливом злочинності в діяльності вітчизняних фінансових структур помітно зросла частка ризикованих, шахрайських і спекулятивних операцій, приховування доходів від оподаткування, операцій з витоку капіталів за кордон. Специфіка незаконних контрабандних операцій в сучасних умовах визначається створенням легальних каналів та умов для здійснення контрабанди шляхом одержання цілком законних ліцензійних і митних документів. У протиправну діяльність у цій сфері втягуються комерційні організації, спільні підприємства, банки та іноземні компанії.

3. Злочинність в Україні стала фактором політичного значення, що виражається, зокрема, не тільки в значному поширенні пов'язаної з нею корупції. Не втрачаючи зв'язків із кримінальним середовищем, керуючись злочинними інтересами, представники криміналітету намагаються проникнути в органи влади України або в оточення окремих посадових осіб. У деяких регіонах з підвищеною напруженістю міжнаціональних відносин утворились умови, в яких інтереси лідерів та інших учасників злочинних

угруповань збігаються з політичними інтересами окремих кланів, соціальних груп, громадських об'єднань, внаслідок чого зростає небезпека їхнього використання як силових, антиконституційних засобів політичного тиску та боротьби.

4. Високий рівень інтернаціоналізації та глобалізації злочинності, наявність усталених зв'язків її представників зі злочинними елементами в країнах СНД, Східної Європи, Азії, низці країн Заходу, особливо там, де є великі діаспори вихідців з колишнього СРСР (США, Німеччина тощо), інтернаціоналізація призводить до перепрофілювання злочинної діяльності, напливу капіталів міжнародних злочинних співтовариств на територію України, що становить суттєву зовнішню загрозу безпеці країни та її громадян.

5. Транснаціональна злочинність набула значних масштабів, якісно погіршивши криміногенну ситуацію в Україні. Проникнення у вітчизняну злочинність транснаціонального компоненту, що є частиною загальної тенденції глобалізації, визначається різноманітністю форм і видів – від інтеграції розрізнених українських груп у транснаціональні кримінальні структури до активізації діяльності міжнародної наркомафії, торговців зброєю, людьми чи людськими органами, що розглядають Україну як один із перспективних потенційних ринків.

6. Злочинні елементи, які діють в Україні, стали більш консолідовані, мобільні, інформовані та зухвалі. Окремі злочинні формування краще оснащені зброєю, засобами зв'язку, транспортом і спеціальною технікою, ніж правоохоронні органи України. Недоліки в системі їх організації спричиняють низьку ефективність протидії, яка подекуди перетворюється тільки на імітацію дій. Недостатнє фінансування, фактична відсутність соціальної захищеності працівників правоохоронних органів змушує окремих з них співпрацювати з криміналітетом.

7. Соціальна система України вражена антигуманістичними тенденціями, які продовжують розвиватися в літературі, мистецтві, кіно, у друкованій та електронній пресі. Видається, що не тільки не вповільнюється, а все більше набирає сили процес руйнування інформаційно-психологічної безпеки суспільства. Засоби масової комунікації не тільки не формують надію на краще, але все частіше вводять свого споживача в стан відчуженості від суспільства, більше розбещують його безсоромністю і насильством, пропагандою наркотиків, алкоголю, злочинності й безкарності, багатьма іншими мерзотами, іншим шкідливим впливом на свідомість.

8. Склався небезпечний соціально-психологічний феномен, коли у свідомості частини суспільства деякі протиправні діяння перестають сприйматися як злочинні, а вважаються різновидом бізнесу, хоча і небезпечного, проте досить прибуткового. Не останню роль при цьому відіграють прихована пропаганда негативних цінностей, що ведеться в деяких засобах масової інформації, нав'язування суспільству, особливо молоді, зразків антисоціальної поведінки.

9. Серйозно підриває міжнародний авторитет країни поширення корупції в органах влади, участь її представників у відмиванні злочинних доходів, наркобізнесі і торгівлі зброєю. Політичні опоненти й економічні конкуренти нерідко використовують фактор вітчизняної злочинності, перебільшеного її впливу на економіку і політику для дискредитації України в очах світового співтовариства, нав'язування їй принизливих умов для інтеграції у світову економічну та гуманітарну системи.

10. Злочинність активно використовується спецслужбами деяких іноземних держав та організацій для збору інформації про політичну й економічну ситуацію в країні та її окремих регіонах, створення і підтримання стану політичної, економічної нестабільності в країні, незаконного вивозу капіталів за межі України, промислового та військового шпіонажу, одержання інформації відносно корумпованих посадових осіб органів державної влади, фінансових установ, громадських і політичних діячів.

11. В умовах реформування військової організації країни реально втілюються наміри криміналітету щодо встановлення контролю за фінансовими ресурсами, які виділяються державою на реформування армії та її переозброєння або звільняються внаслідок її скорочення, матеріально-технічного переоснащення та реалізації нерухомості. Посилюється інтерес до військовослужбовців – учасників антитерористичної операції – з метою втягування їх до злочинних операцій зі зброєю, торгівлі людьми, наркобізнесу, розбоїв, грабежів та інших тяжких злочинів.

12. Сучасний стан правових основ правової політики України щодо протидії злочинності характеризується недосконалістю актів усіх рівнів, відсутністю офіційно визнаної концепції розвитку нормативно-правової бази, що стосується організації та функціонування системи боротьби зі злочинністю, роз'єднаністю суб'єктів, невиправданим дублюванням окремих функцій, недостатнім рівнем взаємодії і координації їх діяльності. Закони й

підзаконні нормативно-правові акти, чинні в зазначеній сфері діяльності, не мають чіткого визначення об'єктів кримінологічного впливу, його суб'єктів, відповідних функцій, обов'язків, повноважень та дієвого інструментарію. Вони слабо спираються на інформаційно-кримінологічне підґрунтя, запобіжну роль різних галузей права і зовсім не містять юридичних санкцій за невиконання правових норм.

Цим у значній мірі пояснюється низьке розкриття злочинів, зокрема крадіжок – 17,7 %, грабежів – 23,0 %, незаконного заволодіння автотранспортом – 20,1 %, а загалом – 21,3 %.

13. Механізм протидії злочинності в Україні не спрацьовує у зв'язку з відсутністю державної основи його функціонування, завдяки якій він має бути здатним впровадити в усі без винятку сфери суспільного життя відповідальність, дисципліну і законність.

14. Одними з визначальних причин низького рівня протидії злочинності є недосконалість первинного статистичного обліку злочинів, що орієнтується лише на реєстрацію інформації про діяння кримінального характеру, а не на реагування на злочинність, повна відсутність звітності, отожд і відповідальність за профілактичним напрямком діяльності правоохоронних органів. Як результат, на сьогодні відсутня система реального відображення стану злочинності та протидії їй, що неминуче призводить до штучного викривлення справжньої картини та неоправданого ослаблення оперативно-розшукової діяльності органів поліції.

Необхідно також поглибити кримінально-кримінологічне дослідження стану злочинності та протидії їй з боку держави і суспільства. Невідкладною є необхідність удосконалення оперативно-розшукової діяльності поліції, для якої основними завданнями є забезпечення публічної безпеки та порядку, охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства й держави; протидія злочинності, надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які внаслідок різних обставин потребують такої допомоги [4].

Такими рисами характеризується сучасна кримінологічна обстановка в нашій країні. Її об'єктивний та всебічний аналіз – ось головне завдання кримінологічної науки, пріоритет у роботі фахових науково-дослідних установ. Адже на сучасному етапі розвитку кримінологічних наукових знань найважливішими разом з повнотою, є компактність і їх прикладний характер. Саме це ми розгля-

даємо як необхідну умову підвищення ефективності протидії злочинності та діяльності правоохоронних органів.

Список бібліографічних посилань

1. Подання Генеральної прокуратури України голові Національної поліції України від 28.01.2016 № 041212-248 вих. 16. URL: http://zib.com.ua/files/articles_photos/121879.jpg (дата звернення: 05.10.2016).
2. Селезнев Д. Убийственный рост преступности в Украине: причины и последствия // РИА Новости Украина: сайт. 30.03.2016. URL: <http://rian.com.ua/analytics/20160330/1007549064.html> (дата звернення: 05.10.2016).
3. Інформація Голови НПУ Х. Деканоїдзе Комітету з питань законодавчого забезпечення від 19.09.2016 № 10305/01/25-2016.
4. Про Національну поліцію: закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 15.11.2016).

Одержано 15.11.2016

УДК 34.01

Басілашвілі М. Б.

аспірант ХНУВС, головний спеціаліст Харківського міського відділу державної реєстрації актів цивільного стану Головного територіального управління юстиції у Харківській області

НОВЕЛИ У ПРОЦЕДУРІ РЕЄСТРАЦІЇ ШЛЮБУ В УКРАЇНІ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ

Згідно з чинним законодавством України особи, які досягли шлюбного віку, мають право на шлюб. Для забезпечення стабільності відносин між жінкою та чоловіком, охорони прав та інтересів подружжя, їхніх дітей, а також в інтересах держави та суспільства встановлено державну реєстрацію шлюбу (статті 23, 27 Сімейного кодексу (далі – СК) України). Відповідно до положень ч. 1 ст. 32 СК України, ч. 4 ст. 14 Закону України «Про державну реєстрацію актів цивільного стану» від 01 липня 2010 р. № 2398-VI та п. 9 ч. 2 розд. 3 Правил державної реєстрації актів громадянського стану в Україні, затверджених наказом Мін'юсту України від 18 жовтня 2000 р. № 52/5, для державної реєстрації шлюбу передбачено місячний термін. За наявності поважної причини і з дозволу керівника органу державної реєстрації актів цивільного стану (далі – орган

РАЦС) державна реєстрація шлюбу проводиться до закінчення зазначеного строку.

Реалізація цих положень викликає на практиці певні труднощі. По-перше, не існує вичерпного переліку поважних причин для завчасної реєстрації шлюбу, що дає можливість керівнику РАЦС на власний розсуд вирішувати давати згоду чи відмовити парі у реєстрації шлюбу. По-друге, певні проблеми на практиці виникають щодо положення, відповідно до якого у разі вагітності нареченої, народження нею дитини, або якщо є безпосередня загроза для життя нареченої або нареченого державна реєстрація шлюбу проводиться в день подання відповідної заяви або у будь-який інший день за їх бажанням протягом одного місяця (ч. 2 ст. 32 СК). Труднощі можуть виявитися в тому, що у день, коли пара з'явилася, щоб подати заяву щодо скорочення строку реєстрації шлюбу, в органах РАЦС можуть бути відсутні місця для реєстрації через те, що інші пари подали свою заяву щодо укладення шлюбу саме в цей день за три чи більше місяців. Також мають місце й інші проблеми реалізації цих положень на практиці.

Із метою врегулювання проблем реєстрації шлюбу у травні 2016 р. у Верховній Раді було зареєстровано урядовий проект «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у сфері державної реєстрації актів цивільного стану щодо приведення їх у відповідність з європейськими стандартами» (№4605 від 06 травня 2016 р.). А в липні 2016 р. Кабінет Міністрів України ухвалив пілотний проект «Шлюб за добу». До цілей його запровадження віднесено, зокрема, апробацію європейських стандартів у сфері державної реєстрації актів цивільного стану, спрямованих на створення сприятливих умов для отримання фізичними особами адміністративних послуг у зазначеній сфері, а також забезпечення реалізації гарантованого державою права на шлюб, зокрема для учасників антитерористичної операції та внутрішньо переміщених осіб. У проекті передбачено можливість громадян зареєструвати шлюб за спрощеною процедурою у шести містах України: Києві, Львові, Одесі, Херсоні, Маріуполі та Севе́родонецьку [1].

Аналіз положень цієї процедури дозволяє виділити її переваги та недоліки.

Так, вагомими перевагами цього проекту є можливість подання документів для реєстрації актів цивільного стану в електронній формі. Окрім того, заяви можуть бути подані до будь-якого повноважного органу за вибором заявників за принципом екстериторіальності.

Як перевагу, так і недолік цього проекту можна вважати фактор часу. З одного боку, парі не доведеться чекати кілька місяців, щоб одружитись. Разом із тим за звичайної процедури час на роздум (як мінімум місячний строк) надається парі для того, щоб ще раз перевірити свої почуття, все обдумати, зважити всі обставини, які виникли у зв'язку з майбутнім шлюбом. Протягом цього часу пара може відмовитися від укладення шлюбу. Натомість дозвіл на укладення шлюбу під час доби, вбачається, сприяє втіленню імпульсивних, необдуманих рішень про укладення шлюбу. Шлюб, укладений у такий спосіб, може виявитися поспішним: молодята можуть не задумуватись про всі наслідки, права та обов'язки, які їх чекають після укладення шлюбу. Як наслідок – «експрес-шлюб» може завершитися «експрес-розлученням», що жодним чином не сприятиме зміцненню інституту шлюбу. Тож є всі підстави очікувати, що у зв'язку з цією процедурою кількість розлучень в Україні зросте.

До недоліків цього проекту належить ціна. Вартість оформлення шлюбу за добу у різних містах коштує по-різному. Найдешевшими є ціни у прифронтовій зоні. У містах, в яких ще не запустили цю процедуру, але пара виявила бажання якнайшвидше одружитися, сума становить 6 000 грн. Таку ж суму складає вартість цієї послуги в містах, де вона введена як туристична. У Києві та Одесі, оскільки в них процедура вже впроваджена, використовують тарифи виїзної церемонії у розмірі від 900 до 1 800 грн. Дорогу вартість послуги у Міністерстві юстиції пояснюють тим, що проект планувався як соціальний, і перш за все для прифронтових регіонів. У Києві ж, Одесі та Львові ця послуга задумувалася як туристична, що й зумовлює високі ціни на неї [2].

До негативних аспектів цього проекту належить, зокрема, й те, що подача заяви в електронній формі може викликати певні технічні труднощі. Зокрема, наречені, які вже спробували цей сервіс, зазначають, що Інтернет-портал не приймає документи, вимагає особисто прийти до обраного органу РАЦС або наполягає на електронному підписі заяви [3].

Окрім того, ураховуючи ще одне нововведення про відсутність відмітки про шлюб у паспорті, слід констатувати зріст ризиків багатоженства та у зв'язку з цим порушення закону.

Таким чином, наскільки ефективною й виправданою виявиться нова процедура швидкої реєстрації шлюбу, покаже час. Вбачається, що державі надалі потрібно відслідковувати статистику розлучень й звернути увагу на їх кількість серед пар, що ско-

ристалися зазначеною послугою. Саме такий показник і визначатиме доцільність подальшого існування такої процедури.

Список бібліографічних посилань

1. Про запровадження реалізації пілотного проекту щодо державної реєстрації: затв. розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 липня 2016 року № 502-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/502-2016-%D1%80> – Заголовок з екрана.

2. «Шлюб за 24 години»: від 85 копійок до 6 тисяч [Електронний ресурс] // Україна молода. – Режим доступу: <http://www.umoloda.kiev.ua/number/0/2006/102345/16.08.2016>. – Заголовок з екрана.

3. Кабмін схвалив пілотний проект «Одруження за добу» [Електронний ресурс] // ТСН. – Режим доступу <http://tsn.ua/ukrayina/razom-iz-priskorennyam-odruzhen-v-uryadi-zagovorili-pro-zaboronu-rozluchen-dlya-ukrayinciv-695281.html>. – Заголовок з екрана.

Одержано 17.11.2016

УДК 34.01

Безпалова О. І.

доктор юридичних наук, професор, завідувач
кафедри адміністративної діяльності поліції
факультету № 3 Харківського національного
університету внутрішніх справ

ЗМІСТ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВООХОРОННОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ

Сучасний етап реформування правоохоронних органів зумовлює необхідність створення ефективної державної політики у правоохоронній сфері. Однією із найважливіших передумов ефективності державної політики у правоохоронній сфері є гарантування комплексного та узгодженого адміністративно-правового забезпечення реалізації правоохоронної функції держави (тобто розроблення відповідної нормативно-правової бази). Саме на рівні нормативно-правових актів мають створюватися пріоритетні напрямки реалізації правоохоронної функції держави, визначатися коло суб'єктів, відповідальних за її реалізацію за окремими напрямками, закріплюватися шляхи взаємодії зазначених суб'єктів, окреслюватися проблемні питання, пов'язані із забезпеченням реалізації правоохоронної функції, та пропонуватися шляхи їх вирішення. Таким

чином, вагома соціальна роль правоохоронної функції держави та особливе місце, яке ця функція посідає в державному механізмі, зумовлюють актуальність формування цілісної нормативно-правової бази, в якій мають бути визначені усі необхідні механізми реалізації правоохоронної функції держави.

Саме наявність належного адміністративно-правового забезпечення є одним із дієвих засобів приведення діяльності відповідних суб'єктів реалізації правоохоронної функції держави у відповідність до сучасних умов розвитку України та кращих європейських стандартів адміністрування в правоохоронній сфері. Таким чином, зважаючи на вищевикладене та з урахуванням того, що нормативно-правова база реалізації правоохоронної функції держави зараз знаходиться на стадії становлення та вдосконалення, важливого значення набуває з'ясування сутності адміністративно-правового забезпечення реалізації правоохоронної функції держави, визначення ролі та місця в механізмі реалізації правоохоронної функції держави, окреслення кола проблем, що виникають під час розроблення та реалізації окремих нормативно-правових актів, та вироблення пропозицій та рекомендацій щодо шляхів їх усунення.

Адміністративно-правове регулювання реалізації правоохоронної функції держави – це специфічний вид правового впливу адміністративно-правових форм та засобів, які у своїй сукупності становлять механізм адміністративно-правового регулювання реалізації правоохоронної функції держави, на діяльність відповідних суб'єктів з метою забезпечення їх нормального функціонування та ефективного виконання покладених на них обов'язків у сфері підтримання законності та правопорядку, охорони та захисту прав і свобод громадян, протидії злочинності у всіх її проявах.

У механізмі адміністративно-правового регулювання реалізації правоохоронної функції держави можна виокремити дві складові: статичну та динамічну. Статична складова включає в себе адміністративно-правові норми, які регламентують специфіку реалізації правоохоронної функції держави. Інші ж елементи адміністративно-правового механізму реалізації правоохоронної функції держави (інституційна складова, принципи, форми та методи, правовідносини та ресурсна складова) виступають динамічною складовою. Механізм адміністративно-правового регулювання реалізації правоохоронної функції – це динаміка, забезпечення реального функціонування усієї статичної єдності елементів.

Ефективність усього адміністративно-правового механізму реалізації правоохоронної функції держави залежить від грамотного поєднання статичної та динамічної складової. Звісно ж, і статична, і динамічна складові адміністративно-правового механізму реалізації правоохоронної функції держави є рівноцінними за своїм значенням та роллю в самому механізмі. Проте без належним чином налагодженої статичної складової ефективність усього механізму буде мінімальною: статична складова забезпечує належне функціонування динамічної складової. У зв'язку з цим важливого значення набуває дослідження змісту статичної складової механізму адміністративно-правового регулювання реалізації правоохоронної функції держави. Невід'ємною складовою механізму адміністративно-правового регулювання реалізації правоохоронної функції держави є адміністративно-правове забезпечення, тобто статична складова.

Зміст адміністративно-правового забезпечення реалізації правоохоронної функції держави полягає у формуванні необхідної правової бази, яка б створювала необхідні умови для функціонування правоохоронної сфери, всебічно регламентувала особливості розподілу функцій між окремими суб'єктами та специфіку виконання ними покладених на них обов'язків. Що ж стосується адміністративно-правового регулювання реалізації правоохоронної функції держави, то у його рамках відбувається реалізація норм, закріплених у нормативно-правових актах, у конкретній сфері суспільного життя, тобто відбувається владний вплив держави (в особи її органів) на суспільні відносини. Слід звернути увагу на те, що правове регулювання стосується лише тих суспільних відносин, належне функціонування яких неможливе без використання відповідних правових засобів.

Діяльність щодо реалізації правоохоронної функції держави, як і будь-яка інша діяльність, має регламентуватися відповідними нормативно-правовими актами, тобто порядок та особливості її здійснення повинні бути чітко визначені на законодавчому рівні. Основу адміністративно-правового забезпечення реалізації правоохоронної функції держави становлять нормативно-правові акти, які за своєю юридичною природою поділяються на закони та підзаконні нормативно-правові акти.

Основними ознаками адміністративно-правового забезпечення реалізації правоохоронної функції держави є:

- тісний зв'язок з державою (саме держава в особі її відповідних органів розробляє та приймає необхідні нормативно-

правові акти, норми яких регулюють різноманітні аспекти реалізації правоохоронної функції держави);

- доцільність (конкретні адміністративно-правові акти приймаються з урахуванням нагальних потреб сучасності, тієї ситуації, що склалася в державі, існуючих загроз належному функціонуванню правоохоронної сфери, необхідності підвищення ефективності діяльності відповідних суб'єктів);

- комплексний характер та системність (адміністративно-правове забезпечення реалізації правоохоронної функції держави характеризується складною структурою; варіації нормативно-правових актів відрізняються залежно від суб'єкта, що їх приймає, цілей, які ставляться перед конкретним нормативно-правовим актом, та очікуваних результатів, а також використаного при цьому юридичного інструментарію);

- владний вплив на суспільні відносини з метою їх упорядкування;

- поєднання нормативно-правового та індивідуального регулювання;

- адресність та вибірковий характер впливу (норми відповідних адміністративно-правових актів з метою забезпечення їх ефективного функціонування та здійснення результативного впливу спрямовуються до конкретного кола суб'єктів реалізації правоохоронної функції держави, тобто відбувається певна персоналіфікація адміністративно-правових норм);

- процесуальний характер реалізації (у відповідних адміністративно-правових нормах міститься вказівка на послідовність та узгодженість дій суб'єктів реалізації правоохоронної функції держави, тобто певний правовий алгоритм здійснення завдань, покладених на суб'єктів);

- тривалість у часі та стадійність (спочатку приймаються закони, норми яких регламентують найбільш значущі моменти, які виникають під час забезпечення належного функціонування правоохоронної сфери; потім з метою деталізації норм, які містяться в законах, приймаються підзаконні нормативно-правові акти, які конкретизують та деталізують закони);

- цілеспрямований, організований та результативний характер;

- упорядкованість (норми, які містяться у нормативно-правових актах, що регулюють особливості реалізації правоохоронної функції держави, являють собою не просту сукупність, а

упорядковану систему, якій притаманна внутрішня погодженість та наявність взаємозв'язків);

- нормативність (дана ознака є характерною лише для нормативно-правових актів і не стосується актів індивідуальної дії).

Існуюча сьогодні система адміністративно-правового забезпечення реалізації правоохоронної функції держави не є бездоганною. Безумовно, усі недоліки адміністративно-правового забезпечення реалізації правоохоронної функції держави здійснюють безпосередній вплив на весь механізм реалізації правоохоронної функції, а це, у свою чергу, негативно відображається на рівні охорони та захисту прав і свобод громадян, стані законності та правопорядку в державі. У зв'язку з цим не викликає жодних сумнівів необхідність подальшого вдосконалення системи адміністративно-правових актів, нормами яких впорядковується весь процес реалізації правоохоронної функції держави, визначаються ключові напрямки діяльності суб'єктів реалізації правоохоронної функції держави, основні форми та методи їх діяльності. Отже, важливого значення набуває вироблення та реалізація системних заходів у напрямку підвищення ефективності адміністративно-правового забезпечення реалізації правоохоронної функції держави.

Під ефективністю адміністративно-правового забезпечення реалізації правоохоронної функції держави слід розуміти співвідношення між метою адміністративно-правового забезпечення та тим результатом, що був досягнутий. Основними критеріями, за якими має оцінюватися ефективність адміністративно-правового забезпечення реалізації правоохоронної функції держави, слід визначити такі: результативність, адекватність, практичність та відповідність сучасній доктрині адміністративного права.

Основними моментами, на які слід звертати увагу під час підвищення ефективності адміністративно-правового забезпечення реалізації правоохоронної функції держави, є: а) правильне формулювання мети, яка має бути досягнута в результаті адміністративно-правового забезпечення реалізації правоохоронної функції держави; б) удосконалення правотворчого процесу шляхом підвищення якості відповідних нормативно-правових та індивідуальних актів та оптимізації юридичної процедури; в) удосконалення процесу реалізації норм права; г) підвищення рівня правової культури усіх суб'єктів реалізації правоохоронної функції держави.

Підсумовуючи викладене вище зазначимо, що оптимізація існуючого сьогодні адміністративно-правового забезпечення реалізації правоохоронної функції держави потребує запровадження

стратегії «інноваційного прориву», прискорення процесів інтелектуалізації та інформатизації, доброзичливого сприйняття нових ідей, знань, технологій, готовності до їх практичної реалізації у правоохоронній сфері.

Проведений аналіз теоретичних засад адміністративно-правового забезпечення реалізації правоохоронної функції держави дозволив дійти висновку про необхідність концептуалізації державної політики у правоохоронній сфері. Концепція державної політики у правоохоронній сфері як політико-правовий документ доктринально-правового характеру має відображати концептуальні основи такої політики, тобто враховувати систему теоретичних поглядів щодо змісту, принципів, завдань та мети державної політики у правоохоронній сфері, а також визначати систему заходів, які мають окреслювати шляхи її практичної реалізації.

Розроблення та прийняття єдиної загальнонаціональної Концепції державної політики у правоохоронній сфері обумовлено об'єктивними та суб'єктивними чинниками. До числа об'єктивних чинників належать, зокрема, рівень політико-правового розвитку суспільства, вироблені українською спільнотою принципи реалізації правоохоронної функції держави, наявна нормативно-правова база в цій сфері. Ретельний аналіз зазначених чинників надає можливість реально оцінити сучасний стан правового регулювання, рівень взаємодії держави та громадянського суспільства, усвідомити необхідність вироблення належного правового інструментарію. Виявлення існуючих проблем у цих напрямках вимагає прийняття адекватних, стратегічних політико-правових рішень. Сутність суб'єктивних чинників полягає в усвідомленні державою та українським суспільством основної мети, завдань, принципів подальшого правового розвитку, необхідності удосконалення механізму реалізації правоохоронної функції держави, чіткого розуміння значущості ефективної координації зусиль усіх суб'єктів державної політики у правоохоронній сфері, важливості постійного правового розвитку суспільства.

У результаті аналізу об'єктивних та суб'єктивних чинників повинні прийматися рішення про значущість та основні напрямки концептуалізації державної політики у правоохоронній сфері. В Концепції державної політики у правоохоронній сфері мають бути обов'язково відображені такі ключові моменти:

- існуючий рівень правового розвитку та перспективні напрями удосконалення правового механізму реалізації правоохоронної функції держави;

- рішення Президента України про обрання та затвердження курсу стратегічного розвитку правоохоронної сфери;

- основи напрямів, які мають бути закріплені у відповідних різномірних, галузевих, спеціальних концептуальних, доктринальних і програмних документах, які будуть прийматися в рамках реалізації державної політики у правоохоронній сфері;

- система заходів щодо подолання негативних тенденцій, які мають місце під час реалізації державної політики у правоохоронній сфері;

- фактори, що здійснюють вплив на якісну реалізацію державної політики у правоохоронній сфері, та шляхи підвищення ефективності такої політики.

Одержано 17.11.2016

УДК 34.01

Бонк В.

Київський національний університет імені Тараса
Шевченка, студентка 2 курсу юридичного факультету

ПРОБЛЕМА ЗАКРІПЛЕННЯ І ЗАХИСТУ ЧЕТВЕРТОГО ПОКОЛІННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ (НА ПРИКЛАДІ ПРАВА ЛЮДИНИ НА ДОНОРСТВО)

Нагальною проблемою юриспруденції 21 століття є питання визнання та забезпечення четвертого покоління прав людини, а саме права людини на права людини на донорство. У світовій юриспруденції існують різні підходи до вирішення даної проблеми, зокрема більшість європейських країн забезпечують своїх громадян даним правом, наприклад такі країни, як: Бельгія, Нідерланди та Люксембург. У Російській Федерації законом дозволено трансплантація органів після смерті та надане права особам на донорство органів під час життя. В Індії, Пакистані та Малайзії пересадка органів під час життя людини дозволено, але нещодавно відбулися зміни в законодавстві, бо люди за допомогою коштів, які отримали за донорство, підтримували свій матеріальний стан, на разі стати донором органів в цих країнах можливо тільки з безкорисних цілей.

© Бонк В., 2016

В Україні ж трансплантація органів після смерті людини дозволена лише за згодою родичів або якщо людина за своє життя надала згоду на пересадку органів. Донорство органів під час життя не заборонено, воно також відбувається тільки на моральних засадах, бо торгівля органами заборонена законом під страхом кримінального покарання, яке випливає з ч. 4 ст. 143 ККУ, але все це не сприяє збільшенню вилікуваних пацієнтів, в Україні щороку близько 5000 хворих українців чекають на органи, більша половина з них працездатного віку і більшість із них помирають, бо в нас діє презумпція незгоди на трансплантацію органів, а донорство органів під час життя здійснюють частіше за все родичі хворої особи. Тому на нашу думку, треба здійснити деякі поправки до національного законодавства, щоб зменшити рівень смертності в Україні і щоб наші громадяни не стояли в черзі за органами в інших країнах.

Зокрема, в 1999 році Верховною Радою України було прийнято закон «Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людини». Згідно цього закону трансплантація органів дозволяється лише за умов, які подані в статті 16 частині 1: «Кожна повнолітня дієздатна особа може дати письмову згоду або незгоду стати донором анатомічних матеріалів у разі своєї смерті. За відсутності такої заяви анатомічні матеріали у померлої повнолітньої дієздатної особи можуть бути взяті за згодою подружжя або родичів, які проживали з нею до смерті. У померлих неповнолітніх, обмежено дієздатних або недієздатних осіб анатомічні матеріали можуть бути взяті за згодою їх законних представників.» Також за чинним законодавством у померлого донора дозволяється вилучати лише такий перелік органів: серце, легені, комплекс «серце-легені», печінка, нирки, підшлункова залоза з 12-палою кишкою, селезінка, паразитовидні залози, кишківник (Міститься в інструкції МОЗ «Про затвердження нормативно-правових документів з питань трансплантації» від 25.09.2000). На нашу думку, дані положення є недосконалими і потребує змін:

По-перше, здійснення трансплантації органів вимагає оперативних дій від медичних працівників в контексті взяття у померлого донора органів з метою подальшого врятування життя іншої особи. За таких умов втрачений час, який необхідний для проведення процедури надання згоди родичами померлого може стати фатальним для особи, яка потребує трансплантації, в контексті того, що наявний у померлої особи орган стане непридатним для цього.

По-друге, законодавством встановлюється вичерпний перелік органів дозволених для трансплантації. Здійснення пересадки будь-яких інших органів може буде кваліфіковане за статтею 143 частиною 1 ККУ «Порушення встановленого порядку трансплантації органів або тканин людини». Виходячи із статистики найчастіше хворі потребують пересадки донорської рогівки ока, судин, кісток, дозвіл на пересадку яких не надано відповідною інструкцією МОЗ України.

Ми вважаємо, що в законодавстві України необхідно здійснити такі зміни:

1) Закріпити в Конституції України презумпцію згоди на трансплантацію органів особи після смерті. Я вважаю, що до статті 49 КУ можна додати таке положення: «В Україні діє презумпція згоди на трансплантацію органів людини після смерті».

2) Замінити вичерпний перелік в інструкції МОЗ України невичерпним, фактично додати до неї слова «та інших органів, яких об'єктивно потребує особа».

Отже, з метою вдосконалення державної політики у сфері охорони здоров'я необхідно здійснити комплексні зміни в національному законодавстві. Необхідно запозичувати досвід подібних змін в інших країн, де стан охорони здоров'я сильно покращився після проведення відповідних реформ. Конкретніше в цьому контексті можемо розглядати таку країну як Білорусь, на даний момент там існує надлишок органів для трансплантації, в той час в Україні приміром пересадку нирки отримує 1 з 20 пацієнтів, що її потребує, а серця в середньому 1 з 600 осіб.

Також права людини четвертого покоління, а саме права людини на донорство можуть бути закріплені в Конституції України та законах України, адже цього вимагають об'єктивні суспільні реалії. Закріплення цих прав допоможе державі в реалізації інших прав людини, таких як: право на життя, право на охорону здоров'я і медичну допомогу. Також це сприятиме підвищенню рівня медицини та залученню коштів у її розвиток. Зі змінами в законодавстві щодо права людини на донорство зменшиться смертність, також рівень працездатного населення зросте, і ще один вагомий фактор полягає в тому, що наші громадяни будуть захищені в своїй державі і не будуть потребувати допомоги від інших країн. Окрім того, ми вважаємо, що та користь, яка принесе закріплення даних прав, не можливо буде переоцінити, адже право на життя є основоположним правом людини і є безцінним.

Одержано 17.11.2016

УДК 34.01

Брусакова О. В.,
кандидат філософських наук, доцент кафедри
загальноправових дисциплін факультету №6
Харківського університету внутрішніх справ

ПРАВООХОРОННА ФУНКЦІЯ ДЕРЖАВИ У СФЕРІ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Сучасне українське суспільство націлено на побудову правової демократичної держави, що закріплено в Конституції України. Так, у третій статті Основного Закону держави вказується, що людина, її життя та здоров'я, її честь та гідність, недоторканість та безпека, визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Це означає, що держава через свої функції повинна забезпечувати права та свободи громадян, безпечне існування нашого суспільства. Тільки чітке дотримання і охорона законів, прав та свобод людини здатні забезпечити якісний розвиток суспільства в цілому та окремих особистостей, що дозволить сформувати творчий потенціал суспільства для досягнення та забезпечення соціального прогресу.

Правоохоронна функція правової держави є невід'ємною частиною та неодмінною умовою забезпечення прав та свобод людини, відновлення їх у випадку порушення та усунення негативних наслідків як результату такого порушення. Однак цей напрямок діяльності держави слід розуміти не тільки як діяльність щодо протидії злочинності, але як й охорону інших правовідносин, що підлягають впливу з боку державного контролю та нагляду. У правовій державі майже всі сторони життя регулюються правовими нормами, а тому логічно що простір дії права повинен бути добре структурований та належно забезпечений правоохоронними органами.

Правоохоронна діяльність включає в себе вжиття заходів щодо попередження правопорушень, вирішення юридичних справ, притягнення до юридичної відповідальності та інше. Основним методом реалізації розглянутої функції є державний примус. Залежно від конкретних завдань, які стоять перед правоохоронними органами, правоохоронну діяльність можна підрозділити на наступні види: діяльність по забезпеченню безпеки; протидія злочинності (виявлення та розслідування злочинів); нагляд за дотриманням законності; забезпечення виконання рішень судів та інших органів у випадках, передбачених законом; забезпечення державної політики у сфері юстиції; надання кваліфікованої юри-

дичної допомоги, нотаріальна діяльність, діяльність приватних охоронних фірм.

У статті 50 Конституції України закріплено, що кожний має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та відшкодування завданої порушенням цього права шкоди. Також важливим є те, що держава бере на себе обов'язок по забезпеченню екологічної безпеки та підтриманню екологічної рівноваги на території України.

Україна вибрала вектором свого подальшого розвитку європейську інтеграцію. При цьому, питання охорони навколишнього середовища будуть одними з критеріїв, що визначають процес зближення України до інтеграції в Євросоюз. Відомо, що екологічні проблеми мають важливе значення для Євросоюзу та асоційованих країн, і взаємне співробітництво в галузі охорони навколишнього середовища є пріоритетом для країн Євросоюзу.

Але, на жаль, сьогодні ми маємо змогу спостерігати як екологічні норми та принципи відступають перед натиском економіки, а держава з кожним роком все менш приділяє цьому факту увагу. Намітилась жахлива тенденція зниження екологічно безпечних параметрів життєдіяльності в державі, яка нині вийшла за рамки окремих регіонів і набула загальнонаціонального характеру. Цьому також сприяє прогресуюча загальносвітова глобалізація екологічних проблем. У цих умовах забезпечення та стабілізація екологічно безпечного розвитку України в системі внутрішніх і зовнішніх координат стає першочерговим завданням для держави.

Управління глобальною екологічною безпекою є прерогативою міждержавних відносин на рівні ООН, ЮНЕСКО, ЮНЕП та інших міжнародних організацій. Методи управління на цьому рівні включають прийняття міжнародних актів щодо захисту оточуючого середовища в масштабах біосфери, реалізацію міждержавних екологічних програм, створення міжурядових сил з ліквідації екологічних катастроф.

Сьогодні важко перерахувати всі міжнародні акти по захисту навколишнього середовища, їх безліч. Однак повна їх реалізація неможлива без внутрішньодержавних органів і без сприяння судів тих країн, які підписали ці договори. У зв'язку з цим і виникає питання, щоб не тільки декларативно заявою держав, не тільки підписанням і ратифікацією завершувалося виконання міжнародних договорів в екологічній сфері. Мова йде про те, щоб держава, її юридичні і фізичні особи надавали всіляке сприяння належному дотриманню і виконанню своїх прав і обов'язків. У цьому випадку важлива роль відводиться і внутрішньодержавним судовим і правоохоронним органам, завдання яких щодо надійної системи охо-

рони екологічного права в країні повинне вирішуватись державними органами та засобами, насамперед, за допомогою реалізації правоохоронної функції правової держави, основна форма якої - це правоохоронна діяльність. Саме тому діяльність правоохоронних органів щодо охорони навколишнього довкілля є однією з основних у забезпеченні екологічної безпеки держави. Хоча ця діяльність на сьогодні потребує серйозних перетворень. Потрібно налагодити ефективну роботу спеціальних екологічних органів. Ці органи практично втратили нитки управління охороною навколишнього природного середовища. Ті рішення, які приймаються, не завжди сприяють позитивним змінам в екологічній ситуації в державі. На місцях - в областях, містах і районах ці недоліки збільшуються протистоянням представницьких і виконавчих органів влади, а також місцевих органів самоврядування. Безсумнівно, що цей недолік повинен усуватися за допомогою та сприяння громадських екологічних організацій та об'єднань, які у взаємодії з органами виконавчої влади всіх рівнів повинні вирішувати основні задачі у сфері забезпечення екологічної безпеки держави.

Частину своїх функціональних обов'язків з охорони навколишнього середовища та раціонального використання природних ресурсів органи внутрішніх справ беруть на себе та виконують разом з іншими правоохоронними органами, на які покладено контрольна-наглядові функції. При цьому роль органів внутрішніх справ полягає в тому, що вони надають допомогу державним органам у здійсненні ними заходів щодо охорони навколишнього середовища.

Наглядова діяльність правоохоронних органів являє собою перевірку дотримання фізичними та юридичними особами норм екологічного законодавства при здійсненні господарської та іншої діяльності. Зазначені норми є досить різноманітними та встановлюються на певних стадіях діяльності людини, яка впливає на об'єкти довкілля (землю, тваринний світ, ліси, воду, повітря тощо). Вочевидь, працівники Національної поліції не мають спеціальних знань, які необхідні при застосуванні заходів контролю та нагляду за дотриманням природоохоронного законодавства, тому такою діяльністю займаються посадові особи правоохоронних органів в галузі охорони природи. Однак, в багатьох випадках без допомоги поліцейських (адже в силу своїх особливих повноважень вони можуть виявляти правопорушників, оглядати транспортні засоби і приміщення, перевіряти документи, опитування, приводи свідків чи підозрюваних тощо), природоохоронні органи не змогли б

встановити особу правопорушника, зібрати докази у справі, та, навіть, виявити чи припинити екологічні правопорушення.

Екологічна криза проявляється у тому числі і в нездатності правоохоронних органів забезпечити надійний контроль і нагляд за виконанням законів про охорону навколишнього природного середовища. Отже, необхідно не тільки посилити контроль за виконанням природоохоронного законодавства, але і спробувати вирішити проблему усунення прогалин. І, нарешті, екологічна криза в її соціальному аспекті проявляється в масовому еколого-правовому нігілізмі, тобто в масовій неповазі до еколого-правових вимог, у порушенні або їх невиконанні. Отже, правомірно говорити, що екологічна криза включає в себе в якості складової частини і правовий нігілізм, тобто ігноруванні норм екологічного права.

Правоохоронна функція держави в умовах зростаючої екологічної кризи у світі тісно пов'язана з екологічною функцією держави щодо захисту екології та навколишнього середовища та визначається як складова національної безпеки. (Закон України "Про основи національної безпеки" ст.1). У статті 50 Закону України "Про охорону навколишнього середовища" визначено категорію «екологічна безпека» як такий стан навколишнього природного середовища, при якому забезпечується попередження погіршення екологічної обстановки та виникнення небезпеки для здоров'я людей. Таким чином, екологічна безпека - це складова частина національної безпеки держави, на яку все більше впливає «екологічний фактор». Якщо кожна держава не візьме на себе обов'язок підтримати екологічні прийнятні умови існування людей на власній території, а також не стане взаємодіяти з іншими державами у збереженні загальнопланетарного середовища існування людства, то в найближчий час нас чекає глобальна екологічна криза.

Одержано 17.11.2016

УДК 351.743(477)“19”

Бурдін М. Ю.
проректор Харківського національного
університету внутрішніх справ, кандидат юридичних
наук, доцент

ЗАВДАННЯ ТА ФУНКЦІЇ МІЛІЦІЇ РАДЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ В ПЕРІОД З 1917 ПО 1924 РОКИ

Розглядаючи розвиток української міліції, можемо виділити кілька етапів, які мали принципове значення для організації органів міліції та виконання ними покладених на них завдань. Насам-

перед це післяреволюційний етап, який позначається саме створенням робітничо-селянської міліції. Як відомо, події жовтня 1917 року призвели до повної ліквідації всіх раніше існуючих державних органів, у тому числі правоохоронної системи, а також до відміни всієї нормативно-правової бази, яка регламентувала діяльність державних структур. Однак, як показує історичний досвід, формування правоохоронних структур у системі органів внутрішніх справ визначається станом правопорядку в країні. І дуже скоро новій радянській владі стало зрозумілим, що без спеціальних органів правопорядку, які б забезпечували безпеку і порядок у країні, не перебороти внутрішній спротив та зовнішню агресію. На хвилі політико-ідеологічних постулатів радянського уряду – руйнування старого буржуазно-поміщицького державного апарату і насамперед його каральних органів - передбачалося замінити державні правоохоронні структури (поліцію і т. п.) всезагальним озброєнням народу. На виконання цього завдання і була спрямована постанова Народного комісара внутрішніх справ (далі - НКВС) від 28 жовтня (10 листопада) 1917 р. «Про робітничу міліцію». Нею передбачалася організація озброєних загонів, які б вели активну боротьбу проти п'яних погромів, хуліганства та інших злочинів.

Основними завданнями органів міліції в післяреволюційний період визначалися охорона громадської безпеки і революційного порядку. Зокрема, в постанові Народних комісарів внутрішніх справ та юстиції 1918 р. «Про організацію Радянської робітничо-селянської міліції» визначалося, що радянська робітничо-селянська міліція є виконавчим органом робітничо-селянської центральної влади на місцях, перебуває у безпосередньому віданні місцевих рад і підпорядковується загальному керівництву НКВС.

Завдання міліції окреслювалися у главі «Про предмети відання радянської міліції», де проголошувалося, що радянська міліція знаходиться на сторожі інтересів робітничого класу і незалежного селянства. Головним її обов'язком є охорона революційного порядку і громадської безпеки. До предмету відання міліції належали: запобігання і попередження порушень порядку, встановленого радянською владою, її декретів та розпоряджень; суворе спостереження за виконанням усіма громадянами декретів, законів і розпоряджень центральної робітничо-селянської влади щодо обліку, розподілу та дотримання цін на продукти промисловості й сільського господарства; своєчасне оповіщення населення про розпорядження органів радянської влади; сприяння органам радянської влади у здійсненні покладе-

них на них обов'язків та інші обов'язки, пов'язані здебільшого з охороною безпеки і суспільного благоустрою. Крім того, на органи міліції покладалися обов'язки дізнання за кримінальними злочинами, проведення розшуку, виконання доручень судових і слідчих органів щодо затримання і доставляння до суду або допиту звинувачуваних, затримання підозрюваних тощо, а також інші завдання, пов'язані зі слідчою та судовою діяльністю.

Дев'ятого лютого 1919 р. було опубліковано декрет Ради Народних Комісарів України (далі – РНК) «Про організацію міліції», в якому зазначалося, що міліція створюється для охорони революційного порядку та особистої безпеки громадян, а також для боротьби з кримінальними злочинними елементами. У березні 1919 р. НКВС УСРР видав інструкцію щодо організації радянської робітничо-селянської міліції, яка встановлювала однаковий порядок застосування на місцях декрету РНК.

Головною метою діяльності міліції визначався захист інтересів трудящих, і з перших днів свого існування міліція вела рішучу боротьбу з кримінальною злочинністю. Серед основних напрямів її роботи – і боротьба з бандитизмом, яка протягом досить тривалого часу мала актуальне значення, і боротьба зі спекуляцією та самогоноварінням, боротьба за неухильне дотримання співробітниками міліції вимог законності.

У березні 1919 року НКВС УСРР був виданий циркуляр, яким затверджувалася Інструкція по організації Радянської Робітничо-Селянської міліції. Він майже повністю дублював попередню постанову Народних комісарів внутрішніх справ та юстиції 1918 р. Статус міліції Української республіки визначався тим, що радянська робітничо-селянська міліція є виконавчим органом робітничо-селянської центральної влади на місцях, перебуває у безпосередньому віданні місцевих рад і підпорядковується загальному керівництву НКВС Української республіки по підвідділу Управління радянської міліції. Тим самим можна відмітити, що міліція перебувала у «подвійному» підпорядкуванні, що на той час визнавалося ефективним методом контролю, оскільки така система пов'язує в одне ціле всі ланки управління, сприяє врахуванню місцевих умов та особливостей, поєднанню широкої ініціативи співробітників міліції, які беруть участь в управлінні, з максимальним розвитком творчої активності населення.

Крім того, протягом 1918–1919 рр. створювалися робітничо-селянська залізнична міліція і річкова міліція. Відповідно, залізнична міліція мала головною метою забезпечення охорони залізнич-

ного порядку, безпеки на залізницях а також до обов'язків залізничної міліції входили боротьба з крадіжками та іншими на станціях і шляхах, боротьба з розкраданнями залізничного майна, боротьба з продовольчою спекуляцією на залізницях та ін., а річкова – підтримання порядку та охорони безпеки громадян на водних шляхах сполучення, охорона водних шляхів і споруд, а також суден, складів тощо, боротьба зі спекуляцією, злочинами кримінального характеру тощо.

У 1924 р. постановою Всеукраїнського Центрального виконавчого комітету (далі – ВуЦВК) закріплюється правовий статус НКВС України. Зокрема, відповідним Положенням визначаються завдання НКВС, його структура та обов'язки структурних підрозділів. Отже, на НКВС насамперед покладалися: керівництво діяльністю місцевих органів НКВС та спостереження за правильністю їх організації; охорона революційного порядку і громадської безпеки шляхом керівництва діяльністю органів міліції та карного розшуку, видання та розробки у передбачених законом випадках обов'язкових постанов тощо; керівництво заходами з ліквідації стихійних лих; спостереження за проведенням у житті узгодженої з Народним комісаріатом юстиції виправно-трудової політики Радянської влади та керівництво пенітенціарною справою УСРР; інспектування та адміністративний нагляд за комунальною справою; керівництво та спостереження в установленому порядку за проведенням у життя законів щодо перебування в республіці іноземців і їх реєстрації, та інші питання, пов'язані з іноземцями, громадянством, виїздом та в'їздом на територію республіки; адміністративне керування справою записів актів громадянського стану; адміністративний нагляд за спеціальними видами торгівлі та ін.

Окремим підрозділом у Положенні визначалися структура та коло завдань і функцій відділу міліції та карного розшуку. Зокрема вказувалося, що відділ міліції та карного розшуку республіки відає організацією та керівництвом міліцейською і кримінально-розшуковою справою в республіці, інспектуванням і контролем органів міліції та розшуку. На цей відділ покладалися такі завдання: охорона революційного порядку і громадської безпеки; захист населення республіки від суспільно небезпечного елементу; проведення нагляду за дотриманням правих загальних і спеціальних видів торгівлі та видача дозволів на придбання мисливської зброї; сприяння органам Радянської влади щодо проведення примусовим порядком у життя їх заходів тощо.

В Україні підрозділи карного розшуку були створені декретом РНК України від 18 квітня 1919 р. «Про організацію кримінального розшуку». На підставі цього при контрольно-слідчому відділі НКЮ створювалися секції судово-кримінального розшуку й відповідні секції при контрольно-слідчих підвідділах губернських, повітових і міських виконкомів. Положення про органи кримінального розшуку і судово-кримінальної міліції, затверджене постановою НКЮ від 11 травня 1919 р., визначало структуру таких секцій і їх функції.

У подальшому видавалися й інші документи, спрямовані на регламентацію діяльності карного розшуку. Розширювалася структура апарату, його завдання і функції, що було покликане насамперед для забезпечення виконання головної функції міліції – боротьби зі злочинністю.

Отже, у післяреволюційний період відбувається становлення органів міліції та розшуку. Визначаються й утверджуються структура центрального апарату, місцевих органів, окреслюються завдання, функції. Характерним для цього періоду є й те, що здебільшого робота органів міліції будувалася насамперед на революційній правосвідомості, спрямовувалася в основному на виконання рішень вищих органів влади радянської країни, що загалом спостерігається і протягом усього подальшого періоду розвитку міліції.

Одержано 14.11.2016

УДК 34.01

Вареник О.
аспірант кафедри трудового права Київського
національного університету імені Тараса
Шевченка

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ РЕГУЛЮВАННЯ ЗВІЛЬНЕННЯ ПРАЦІВНИКІВ

Глобалізація світової економіки поступово збільшує взаємозалежність між країнами, включаючи ринок праці. При цьому системи трудового права різних країн також мають тенденцію до зближення. Основою цього процесу є не тільки економіка, а й інтернаціоналізація суспільного життя, розширення міжнародної трудової міграції. Саме тому, зарубіжна практика припинення трудових договорів з ініціативи роботодавців, представляє як теоретичний, так і значний практичний інтерес.

Основоположною в даній сфері є конвенція Міжнародної організації праці (МОП) «Про припинення трудових відносин з ініціативи роботодавця» №158 від 2 червня 1982 р., [4], а також однойменна Рекомендація МОП №166 від 22 червня 1982 р., [7] де досить чітко передбачено основні положення стосовно міжнародних стандартів звільнення працівників.

Конвенція №158 поширюється на всі галузі економічної діяльності та на всіх працюючих за наймом осіб. Загальні правила Конвенції держави можуть не поширювати на наступні категорії працюючих за наймом: працівників, найнятих за договором на певний строк чи для виконання певної роботи; працівників, які проходять випробувальний строк, або набувають необхідного, заздалегідь визначеного стажу, який має розумну тривалість; працівників, найнятих на нетривалий строк для виконання випадкової роботи (ст.2).

Трудові відносини з працівниками роботодавців не повинен припиняти, якщо тільки немає законних підстав для такого припинення, пов'язаного із здібностями чи поведінкою працівника, або у зв'язку з виробничою потребою організації, установи чи служби. Тобто, Конвенція називає справедливими такі підстави (ст.4) припинення трудового договору: здібності працівника не відповідають вимогам робочого місця; поведінка працівника суперечить внутрішньому трудовому розпорядку; виробнича необхідність організації.

Ст. 5 зазначеної Конвенції передбачає причини, які не можуть бути законною підставою для припинення трудових відносин: членство у профспілці або участь у профспілковій діяльності в неробочий час або, за згодою підприємця, у робочий час; намір стати представником працівників, виконання тепер або в минулому функцій представника працівників; подача скарги або участь у справі, порушеній проти підприємця, за звинуваченням у порушенні законодавства чи правил, або звернення до компетентних адміністративних органів; раса, колір шкіри, стать, сімейний стан, сімейні обов'язки, вагітність, віросповідання, політичні погляди, національність або соціальне походження; відсутність на роботі в період перебування у відпустці з материнства; тимчасова відсутність на роботі у зв'язку з хворобою або травмою; вік залежно від національних законодавства і практики, що стосуються виходу на пенсію; відсутність на роботі у зв'язку з проходженням обов'язкової військової служби або виконанням інших громадян-

ських обов'язків відповідно до національного законодавства та практики.

Тягар доведення наявності законної підстави для звільнення лежить на роботодавцеві. У випадках звільнення з причин, викликаних виробничою необхідністю організації, установи або служби, органи, наділені повноваженнями встановлювати, чи дійсно трудові відносини припинено з цих причин, приймають рішення про те, чи є ці причини достатньо обґрунтованими для припинення трудових відносин (ст.9).

Працівник, з яким роботодавець хоче припинити трудові відносини, має право на попередження про це в розумний строк, або на грошову компенсацію замість попередження, якщо він не вчинив серйозної провини, тобто такої, у зв'язку з якою було б недоцільно вимагати від роботодавця продовжувати з ним трудові відносини протягом строку попередження (ст. 11).

У законодавстві багатьох західних країн, звільнення з ініціативи роботодавця розглядають як справедливі, тобто ті, які проведени у повній відповідності до закону, і несправедливі, при яких роботодавець порушує норми матеріального або процесуального права. Однак, здебільшого, майже у всіх країнах існує чітко виражена законодавча вимога щодо здійснення звільнення з ініціативи роботодавця тільки з поважних причин. Будь-яка з причин, яка послужила підставою для звільнення, повинна бути вагомою і досить серйозною для виправдання звільнення. При цьому, звільнений працівник замість поновлення на попередній роботі може зажадати грошову компенсацію від колишнього роботодавця.

Зрозуміло, що звільнення працівника яке відбулося з порушенням чинного законодавства, розцінюється роботодавцями як економічно не виправдане, оскільки обходиться дорожче, ніж виплата заробітної плати. Наприклад, у Франції, середня вартість звільнення, більшу частину якого становить вихідна допомога, становить майже 40 тис. доларів. З цієї причини роботодавці намагаються звести звільнення до мінімуму, вдаючись до скорочення нормального робочого тижня, виплати компенсацій працівникам у зв'язку з переїздом на нове місце проживання, професійної перепідготовки, фінансового стимулювання дострокового виходу на пенсію, позик за пільговими відсотковими ставками для бажаючих відкрити власну справу та ін. Так, скажімо, у США діє політика «терпимої послідовності», суть якої полягає в превентивних заходах: в зменшенні фонду заробітної плати без зміни зайнятості; в скороченні найму і відмову від відновлення трудових контрактів з тимчасовими працівниками та працівниками, зайнятими непов-

ний робочий день, а також в переміщенні персоналу на інші робочі місця. Роботодавці Японії встановлюють різні умови роботи та трудового розпорядку для постійних працівників, тимчасових службовців і службовців дрібних компаній. В цілому ж, економічна модель державної політики Японії стимулює стратегічне мислення, конкуренцію та інновації, постійне підвищення кваліфікації персоналу і часту ротацію кадрів всередині компанії і мережі філій, що збільшує шанси працівників при працевлаштуванні [5].

Крім ймовірності економічних втрат, як для працівника, так і для роботодавця, втрата роботи руйнівно діє і на психіку працівника. До такого висновку дійшла група вчених з декількох університетів США і Франції, провівши масштабне дослідження, в якому взяло участь 24 тис. чоловік. На їх переконання, втрата роботи є серйозним випробуванням для будь-якої людини, причому найбільші переживання і стресові стани виникають, якщо причиною її втрати було звільнення з ініціативи роботодавця. Необхідно також врахувати, що працівники, які залишилися в штаті компанії, переживають не менший стрес, ніж звільнений працівник. Особливо, якщо звільнення відбулося із скандалом або працівник звернувся в судові органи для відстоювання своїх прав. В такому випадку трудова мотивація персоналу може змінитися в негативну для роботодавця сторону [1].

Трудові відносини з працівником не повинні припинятися у зв'язку з проступком, який відповідно до національного законодавства, практики є підставою для припинення трудових відносин лише в разі одно- або багаторазового повторення, якщо тільки роботодавцем не було застосовано щодо працівника відповідне письмове попередження. Також трудові відносини не повинні припинятися у зв'язку з незадовільним виконанням працівником професійних обов'язків, якщо роботодавець відповідним чином не вказав йому на це і письмово не попередив працівника, і якщо тільки працівник продовжує незадовільно виконувати свої обов'язки після закінчення розумного строку, встановленого для виправлення становища.

Роботодавець повинен письмово повідомити працівника про своє рішення припинити з ним трудові відносини. В свою чергу, працівник, якого повідомили про припинення з ним трудових відносин або трудові відносини з яким вже припинено, повинен мати право на отримання від роботодавця підстави (підстав) припинення трудових відносин у письмовій формі. Протягом строку попередження (ст. 11 Конвенції №158), працівник з метою пошуку нової роботи повинен мати право на звільнення від роботи розум-

ної тривалості, що надається без втрати у заробітній платі в зручний для обох сторін час.

Роботодавці повинні прагнути до запобігання або зведення до мінімуму випадків припинення трудових відносин з причин економічного, технологічного, структурного чи аналогічного характеру без шкоди для ефективної роботи підприємства, установи або служби, а також до пом'якшення несприятливих наслідків будь-якого припинення трудових відносин з цих причин для відповідного працівника чи працівників. В зв'язку з цим заходи, які необхідно розглянути з метою запобігання припинення трудових відносин із зазначених причин, можуть враховувати: обмеження прийому на роботу; розтягування скорочення чисельності працівників на певний період часу, щоб сприяти природному скороченню штату; переведення всередині підприємства; підготовку і перепідготовку кадрів; добровільний вихід на пенсію до досягнення пенсійного віку з відповідним забезпеченням доходу; обмеження надурочних робіт; скорочення нормальної тривалості робочого часу.

Працівникам, з якими трудові відносини були припинені з причин економічного, технологічного, структурного чи аналогічного характеру, повинна надаватися відповідна перевага поворотного прийняття на роботу, якщо роботодавець знову наймає працівників аналогічної кваліфікації і якщо працівники в певний термін після звільнення висловили бажання повернутися на колишнє місце роботи. Така черговість поворотного прийняття на роботу може бути обмежена певним строком, а її критерії, а також умови, що регулюють заробітну плату заново прийнятих працівників, повинні визначатися справедливими методами [2].

Роботодавець повинен по можливості допомагати звільненим працівникам у пошуку іншої підходящої роботи, наприклад, шляхом прямих контактів з іншими роботодавцями.

Для сприяння отримання звільненими працівниками іншої підходящої роботи, професійної підготовки або перепідготовки до уваги можуть прийматися положення Конвенції №142 від 23.06.1975 р. про професійну орієнтацію та професійну підготовку в галузі розвитку людських ресурсів [3], а також однойменної Рекомендації №150 від 23.06.1975 р. [6].

Список бібліографічних посилань

1. Как увольняют в разных странах мира // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ubo.ru/articles/?cat=114&pub=2746.

2. Про захист прав працівників на підприємстві та можливості, що їм надаються // Конвенція МОП №135 від 23.06.1971 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/993_186.

3. Про професійну орієнтацію та професійну підготовку в галузі розвитку людських ресурсів. // Конвенція МОП №142 від 23.06.1975 р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/993_057.

4. Про припинення трудових правовідносин з ініціативи роботодавця. // Конвенція МОП №158 від 02.06.1982 р. // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/993_005.

5. О зарубежной практике социальной защиты работников, высвобождаемых в процедуре ликвидации предприятия // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.neg.by/publication/2002_07_19_739.html.

6. Про професійну орієнтацію та професійну підготовку в галузі розвитку людських ресурсів // Рекомендація МОП №150 від 23.06.1975 р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/993_092.

7. Про припинення трудових правовідносин з ініціативи роботодавця // Рекомендація МОП №166 від 22.06.1982 р. // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://ua-info.biz/legal/basebi/ua-hmwqjt.htm>.

Одержано 14.11.2016

УДК 34.01

Волкова І. М.

аспірант Харківського національного університету
внутрішніх справ

МІСЦЕ ЮРИДИЧНИХ ФАКТІВ-СТАНІВ У ТЕОРІЇ ЮРИДИЧНИХ ФАКТІВ

В умовах сьогодення органи державної влади та місцевого самоврядування першочерговим завданням ставлять перед собою формування довіри населення. Громадяни усвідомлюють цінність права у першу чергу через правовідносини, у які вони вступають між собою, а також з органами державної влади та місцевого самоврядування. Підставами виникнення, зміни і припинення правовідносин є юридичні факти. Вищевикладені обставини обумовлюють особливу актуальність теорії юридичних фактів, до яких належать і юридичні факти-стани.

У вітчизняній та зарубіжній науковій літературі приділяється значна увага теорії юридичних фактів. Зокрема, її загальнотеоретичному аналізу присвятили свої дослідження В. Б. Ісаков, В. М. Синюков, С. С. Алексєєв, Г. В. Кикоть, Г. М. Чувакова, А. М. Завальний та багато інших авторів. Питання юридичних фактів роз-

глядалося також представниками різних галузевих наук: С. І. Реутовим, М. В. Зерніним, Н. П. Вороніною, О. О. Красавчиковим, В. В. Янковим, А. З. Доловою, В. В. Муругіною, Б. І. Сташківим, С. Я. Фурсою та іншими.

Незважаючи на наявність великої кількості наукових досліджень проблем юридичних фактів, немає комплексних монографічних досліджень, у яких би висвітлювалася проблематика юридичних фактів-станів, у тому числі щодо їх місця у теорії юридичних фактів.

Юридичними фактами-станами називають обставини, які існують тривалий час, мають якість об'єктивної реальності, а також безперервно або періодично породжують юридичні наслідки. До них належать шлюб, споріднення, працездатність, національність, громадянство, стаж, членство в громадській організації, процесуальні строки, судимість тощо [1, с. 78].

Наявність даного різновиду юридичних фактів замічено давно. Зокрема Є. М. Трубецької у праці «Лекції з енциклопедії права» зазначав, що право може змінюватися не тільки внаслідок скороминучих подій, але і під впливом триваючих станів, таких як десятирічне володіння майном або п'ятирічна безвісна відсутність особи. Тому під юридичними фактами слід розуміти всі стани і події дійсності, яким властиво встановлювати і припиняти права [2, с. 201].

З середини ХХ століття розпочалася дискусія щодо місця юридичних фактів-станів у теорії юридичних фактів, яка триває до сьогодні.

С. І. Вільнянський та О. С. Іюffe відносили юридичні факти-стани до подій. В. Б. Ісаков, А. К. Стальгевич, Ю. К. Толстой виділяють юридичні факти-стани в особливу ланку поряд з подіями і діями.

У той же час стани можуть мати як вольовий (шлюб, членство у політичній партії), так і невольовий характер (споріднення, національність). Крім того, не слід зводити класифікацію юридичних фактів лише до вольового критерію.

Одним із перших зробив спробу не пов'язувати юридичні факти-стани з вольовим критерієм класифікації юридичних фактів В. С. Якушев. Вчений поділяв юридичні факти на явища і стани. Останні в силу їх триваючого характеру можуть бути предметом безпосереднього пізнання. Явища, як правило, стосуються минулого, віддаленого і можуть бути встановлені опосередковано за допомогою доказів [3, с. 50].

С. С. Алексєєв за характером дії (однократної чи триваючої) юридичні факти поділяв на факти обмеженої (однократної) дії та юридичні факти безперервної або повторюваної дії, тобто стани.

Факти обмеженої (однократної) дії – це обставини, з якими норми права пов'язують юридичні наслідки лише в певному конкретному випадку. Юридичні факти цього виду існують лише у певний момент або період часу, а потім зникають, породжуючи ті чи інші юридичні наслідки [4, с. 177]. Наприклад, укладення договору, призначення на посаду, смерть.

Факти-стани – це обставини, які існують тривалий час, а також безперервно або періодично породжують юридичні наслідки [5, с. 360]. До вказаного виду юридичних фактів належать шлюб, працездатність, громадянство тощо.

О. О. Красавчиков вважав, що стани повинні бути віднесені до правовідносин, характерною рисою яких є відносна стабільність, проте допускав, що вони можуть бути юридичними фактами [6, с. 83-86].

С. Ф. Кечек'ян та Р. О. Халфіна взагалі заперечували стани як юридичні факти. Так, С. Ф. Кечек'ян вважав, що стан сам по собі не може розглядатися як вид юридичного факту. На думку вченого, юридичне значення має не сам стан (у шлюбі, у трудовому договорі), а юридичні факти, що обумовили його виникнення [7, с. 173-174]. Розвиваючи цю ідею, Р. О. Халфіна зазначала, що в ряді випадків стан важко відмежувати від триваючих правовідносин, і висловлювала сумнів у доцільності виділення станів при класифікації юридичних фактів [8, с. 288-289].

Однак, станам притаманні всі істотні ознаки юридичних фактів, зокрема вони породжують юридичні наслідки як самостійно (ст. 77 КПК України передбачено, що прокурор, слідчий не має права брати участь у кримінальному провадженні, якщо він є членом сім'ї або близьким родичем сторони, заявника, потерпілого, цивільного позивача або цивільного відповідача [9]), так і у фактичному складі (згідно зі ст. 30 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», пенсія по інвалідності призначається в разі настання інвалідності за наявності страхового стажу [10]). Крім того, не всі стани є правовідносинами, наприклад, безвісна відсутність, національність, стан здоров'я.

Слід погодитись з В. Б. Ісаковим, що стани обумовлюються визначеними юридичними фактами (так, громадянство, споріднення – стани, що мають джерелом деякі юридичні факти). Однак він справедливо зауважує, що у своєму подальшому існуванні стан

як би відривається від своєї фактичної основи і набуває самостійного буття. При цьому, як юридичний факт, стан входить у фактичні склади різних правових відносин. У деяких випадках факт-стан – це триваюча соціальна обставина (наприклад, стан здоров'я). В інших ситуаціях станом можуть бути правові відносини. Це зовсім не дискредитує самостійність фактів-станів, тому що правовідносини теж можуть виконувати роль юридичних фактів [11, с. 35].

Юридичні факти-стани слід відрізнити від фактів-правовідносин. Не кожен факт-правовідношення належить до юридичних фактів-станів, наприклад купівля-продаж, поставка, дарування.

Юридичним фактом є не все правовідношення в цілому. Факт-правовідношення відображає правовий зв'язок в узагальненому вигляді. Як правило, юридичне значення має факт існування або відсутності певного правовідношення. Наприклад, для реєстрації шлюбу необхідна відсутність іншого зареєстрованого шлюбу [12, с. 288].

Отже, стани є самостійним видом юридичних фактів, тому що їм притаманні всі істотні ознаки юридичних фактів, зокрема вони породжують юридичні наслідки як самостійно, так і у фактичному складі. Юридичні факти-стани слід відрізнити від правовідносин та фактів-правовідносин. Не всі стани є правовідносинами, наприклад, безвісна відсутність, національність, стан здоров'я. Не кожен факт-правовідношення (купівля-продаж, поставка, дарування) належить до юридичних фактів-станів.

Список бібліографічних посилань

1. Погребной И. М. Теория права: Учебное пособие / И. М. Погребной. – Х.: Основа, 2003. – 128 с.
2. Трубецкой Е. Н. Лекции по энциклопедии права / Е. Н. Трубецкой. – М.: Т-во Тип. Мамонтова, 1917. – 226 с.
3. Якушев В. С. Юридическая личность государственного производственного предприятия / В. С. Якушев. – Свердловск.: Средне-Уральское книжное изд-во, 1973. – 240 с.
4. Алексеев С. С. Общая теория права: курс в 2-х т. / С. С. Алексеев. – М.: Юрид. лит. Т.2. – 1982. – 360 с.
5. Алексеев С. С. Проблемы теории права. Курс лекций в 2-х томах / С. С. Алексеев. – Свердловск: Свердлов. юрид. ин-т. Т.1. Основные вопросы общей теории социалистического права. – 1972. – 395 с.

6. Красавчиков О. А. Юридические факты в советском гражданском праве / О. А. Красавчиков. – Москва: Госюриздат, 1958. – 184 с.

7. Кечекьян С. Ф. Правоотношения в социалистическом обществе / С. Ф. Кечекьян. – М.: АН СССР, 1958. – 186 с.

8. Халфина Р. О. Общее учение о правоотношении / Р. О. Халфина. – М.: Юрид. лит., 1974. – 352 с.

9. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4654-VIII // Офіційний вісник України. – 2012. - № 37. – Ст. 1370.

10. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 09.07.2003 № 1058-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003.- № 49 – 51. – Ст. 376.

11. Исаков В. Б. Юридические факты в советском праве / В. Б. Исаков. – Москва: Юрид. лит., 1984. – 144 с.

12. Общая теория государства и права. Академический курс в 2-х томах. Под ред. проф. М. Н. Марченко. – М.: Издательство «Зерцало».

Т.2. Теория права. – 1998. – 640 с.

Одержано 14.11.2016

УДК 34.01

Волошенюк О. В.

доцент кафедри загальноправових дисциплін
факультету №6 Харківського національного
університету внутрішніх справ,
к. ю. н., доцент

ПРАВООХОРОННИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПРАВОСВІДОМОСТІ

Категорія правосвідомості без перебільшення відноситься до найважливіших компонентів правової системи, оскільки вона розкриває особливості відображення правової реальності у свідомості різних суб'єктів права. Значення правосвідомості конкретизується через її функції, серед яких традиційно виокремлюють інформативно-пізнавальну, оціночну та регулятивну. Така класифікація відповідає трьохчленній структурі правосвідомості (інтелектуальні, емоційні, вольові елементи), та, звісно, має свою логіку. Однак, на нашу думку, такий підхід належним чином не відображає правоохоронний потенціал правосвідомості.

Між тим, з самих перших спроб нормативної регламентації суспільних відносин і до наших днів у соціальних регуляторах завжди відображалися людські потреби у колективній та індиві-

дуальній безпеці, у захисті певних інтересів від посягань, у локалізації і припиненні різноманітних конфліктів тощо. У добре відомих звичаях вигнання з племені, кровної помсти, таліону віддзеркалювалися уявлення людей про прийнятні способи відновлення соціальної справедливості, про покарання злочинців. З часом сприйняття справедливості змінювалося, але у будь-якому суспільстві і за будь-яких умов формування і закріплення правоохоронних норм відбувалося під впливом існуючих в суспільстві уявлень про межі дозволеної та забороненої поведінки, найбільш ефективні засоби юридичної відповідальності, умови призначення справедливого покарання.

Правоохоронний потенціал правосвідомості знаходить свій прояв не лише у тому, що під її впливом відбувається формування і нормативне закріплення системи юридичних санкцій, процедур, процесуальних гарантій їх реалізації. У своєму повсякденному житті кожна особа вибудовує лінію власної поведінки, обирає правомірні або протиправні варіанти вирішення різноманітних життєвих ситуацій під впливом свого світогляду, накопичених протягом життя правових знань, уявлень, цінностей, пріоритетів. Як вірно відзначав І.О. Ільїн, чесним, законотворчим можна бути тільки в силу особистого рішення та власної переконаності. Без цього немає правосвідомості і лояльності, і громадянин стає не опорою, а уразливою ланкою правопорядку [1, с.182]. Ці слова свідчать про добре розуміння автором правоохоронних властивостей правосвідомості.

Слід, на нашу думку, звернути увагу ще й на наступний момент. Як відомо, у сучасних умовах суспільство делегувало реалізацію правоохоронної функції спеціальним структурам. Захист особистості, суспільства, держави від протиправних посягань, попередження правопорушень, виявлення і розкриття злочинів, забезпечення правопорядку в громадських місцях, забезпечення безпеки дорожнього руху, охорона майна і об'єктів здійснюється відповідними підрозділами правоохоронних органів, діяльність яких, за умови належного виконання ними своїх завдань, схвалюється громадянами, розглядається ними як легітимна. Однак у разі, якщо внаслідок різного роду об'єктивних і суб'єктивних чинників (недостатня чисельність особового складу, низький рівень матеріально-технічного забезпечення, корупція, невміння працювати в умовах зміни криміногенної ситуації тощо) правоохоронні органи не справляються зі своїми функціями, їх діяльність не від-

повідляє суспільним та індивідуальним очікуванням, спостерігається негативна реакція громадян у вигляді розчарування, недовіри до вказаних державних структур, поглиблення правового нігілізму. Крім того, така ситуація може спровокувати громадян та їх об'єднання на те, щоб спробувати узяти ситуацію під свій контроль, діючи при цьому не завжди правомірно. У юридичній літературі звертається увага на наступні найбільш характерні детермінанти виникнення у громадян бажання здійснювати (у тому числі і протиправним шляхом) законодавчо не покладені на них правоохоронні функції: 1) наявність в суспільстві значної проблеми, що має широкий суспільний резонанс та яку неможливо розв'язати іншими способами; 2) явна відсутність інтересу у органів державної влади до пошуку шляхів вирішення цієї проблеми, незадовільна якість роботи органів державної влади; 3) відсутність у громадян можливості домогтися від органів державної влади вирішення цієї проблеми законними методами; 4) недостатній перелік законних методів, який не дозволяє вирішити проблему, що виникла [2, с.132]. Подібний стан є небажаним і вкрай небезпечним, особливо враховуючи те, що такі якості, як здатність досягати мети у будь-який спосіб, прагнення до конкурування завжди і всюди, жорсткість і непохитність, уміння перемагати в будь-якій конфліктній ситуації, позиціонуються як необхідні для виживання в сучасному світі [3, с.272]. Однак, з іншої сторони, стремління використання будь-яких засобів для захисту власних або загальнозначущих інтересів свідчить про глибоку укоріненість у свідомості людей почуття справедливості.

І останній момент, на який хотілося би звернути увагу. В.О. Рибаків цілком слушно вказує на те, що широко розповсюджене у науці розуміння правосвідомості як сукупності уявлень і почуттів людей, що виражають їх ставлення до права, виводить її за межі правового регулювання. За такого підходу вона виступає як зовнішній погляд на правове регулювання, являє собою оцінку останнього з точки зору критеріїв «хороше–погане», «ефективне–неефективне». Однак правосвідомість має нормативний характер і власне, відносно самостійне регулятивне значення. Воно проявляється в тому, що правові установки, які містяться в правосвідомості та концентрують в узагальненій формі потреби, інтереси, цілі і рішення діяти в межах обраної мисленням програми, визначають поведінку людей. Завдяки цьому, формуються підходи до оцінки різного роду правових ситуацій, виробляється стиль діяльності в

певних юридично значущих обставинах [4, с.7–8]. На нашу думку, саме акцентуація уваги на активній спрямованості правосвідомості дозволяє розширити уявлення про її функції.

Зважаючи на все сказане вище, у якості перспективного напрямку наукової дискусії пропонуємо розглянути можливість виокремлення охоронної (або правоохоронної) функції правосвідомості. Така пропозиція виглядає цілком припустимою з огляду на визнання юридичною наукою, поряд з регулятивною, також і охоронної функції права. Така функціональна оцінка права відображає його об'єктивні властивості як універсального регулятора суспільних відносин. Слід також пам'ятати про існування обопільного зв'язку між правом і правосвідомістю: право формується під впливом пануючої правосвідомості, а реалізація правових норм, у свою чергу, корегує сприйняття права індивідами і соціальними колективами. Таким чином, правосвідомість, яка відображає функціонування права у всій його повноті, має не лише регулятивний, але й потужний охоронний потенціал, який пронизує усі її складові: уявлення про належні методи забезпечення правопорядку та боротьби зі злочинністю; оцінки наявного законодавства, що регламентує правоохоронну діяльність, встановлює санкції та визначає механізми притягнення до юридичної відповідальності; оцінки законності і ефективності діяльності правоохоронних органів; вибір варіанту правової поведінки, готовність до активних дій у разі виникнення ситуації з порушенням своїх прав чи прав інших людей тощо.

Список бібліографічних посилань

1. Ильин И. А. Наши задачи. Статьи 1948-1954 годов: В 2-х томах / Иван Александрович Ильин. – М.: Рарог, 1992. – Т.1. – 272 с.
2. Алексеева А. П. Виктимологический анализ предпосылок возникновения у граждан и их объединений желания осуществлять не возложенные на них законодательно правоохранительные функции / А.П. Алексеева // Вестник Воронежского института МВД России. – 2013. – №3. – С.131–134.
3. Коваль Е.А. Ненормативная мотивация / Е.А. Коваль // Историческая и социально-образовательная мысль. – 2014. – №3. – С.271–275.
4. Рыбаков В.А. Регулирующая роль правосознания / В.А. Рыбаков // Вестник Омского университета. Серия «Право». – 2011. – №3. – С.6–12.

Одержано 14.11.2016

УДК 34.01

Вуйма А.

слухач магістратури факультету №1

(група Ф-1-15-2М) ХНУВС

Слинько Д.В.

професор кафедри теорії та історії держави і права

ХНУВС, к.ю.н., доцент

ЮРИДИЧНА ОСВІТА І ПРАКТИКА ЯК СКЛАДОВІ ЕЛЕМЕНТИ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ

Правова система – складне та багатогранне явище, яке представлене сукупністю різноманітних елементів. У науці існує безліч думок з приводу тлумачення поняття «правова система», аналогічна ситуація склалась і у питанні про елементи правової системи. Особливу увагу звертає проблема визначення взаємозв'язків між елементами структури правової системи, оскільки саме структурована та усталена правова система сприяє розбудові правової держави та формуванню громадянського суспільства. Під структурою системи розуміють стійку упорядкованість у просторі і часі її елементів та зв'язків між ними, що визначає функціональне компонування системи та її взаємодію з оточуючим середовищем. Структура є найбільш консервативною характеристикою системи: вона може залишатися незмінною довгий час, при цьому стан системи може суттєво змінитися. При цьому, до правової системи не можуть належати всі можливі правові явища, оскільки це суперечить основній її функції стосовно навколишнього середовища – спрощення складності правової реальності та й самому способу конструювання системи як певної ідеальної моделі цієї реальності. Серед компонентів правової системи доцільно виділяти наступні: право, правові відносини, суб'єктів права та їх права і обов'язки, правову культуру, правову свідомість, правомірну поведінку, юридичну практику, систему юридичної освіти, зв'язки між зазначеними елементами.

Ще одним структурним компонентом правової системи є юридична освіта – певний освітній рівень, здобутий в результаті послідовного, системного та цілеспрямованого процесу засвоєння системи правових знань, поглядів, переконань, умінь і навичок, формування особи, як громадянина, здатного до професійно-правової діяльності. Це один із визначальних чинників стабільної правової системи, який тісно пов'язаний із юридичною практикою

– різновидом соціальної практики, що передбачає пізнавально-перетворювальну діяльність людей у сфері функціонування державно-правових явищ. З одного боку, освіта і наука беруть знання з навколишньої дійсності, з іншого – юридична практика використовує дані науки та освіти з метою вдосконалення. Неможливо чітко розмежувати юридичну освіту і юридичну практику, оскільки змістом освіти є знання, частина яких з'являється в результаті пізнання конкретних державно-правових явищ у процесі юридичної практики. У свою чергу, у процесі юридичної практики державно-правові явища вивчаються відповідно до даних освіти та науки. При цьому юридична практика є основою та рушійною силою юридичної освіти. Вона дає освіті та, відповідно, науці фактичний матеріал для теоретичного осмислення, визначає об'єктивний зміст освіти, є критерієм правильності здобутих знань.

Проведений аналіз дозволяє зробити наступні висновки:

1) правова система представлена певною сукупністю компонентів, серед яких виділяють: право, правові відносини, суб'єктів права, права і обов'язки суб'єктів права, правову культуру, правову свідомість, правомірну поведінку, юридичну практику, систему юридичної освіти, зв'язки між усіма елементами; 2) компоненти правової системи є взаємопов'язаними та взаємозалежними, характеризуються певною самостійністю, проте все одно певним чином впливають одне на одного; 3) зазначені елементи є передумовою існування такого явища як правова система, а їх зв'язки – забезпечують функціонування цієї системи, а отже, і держави в цілому.

Одержано 14.11.2016

УДК 34.01

Гетманець О. П.,
д.ю.н., професор, завідувач кафедри правового
забезпечення господарської діяльності Харківський
національний університет внутрішніх справ

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКОННОСТІ БЮДЖЕТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК НАПРЯМ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВООХОРОННОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ

Правоохоронна функція держави реалізується для охорони інтересів людини, територіальних громад, держави в будь-якій сфері суспільства, зокрема в фінансовій системі. Відомий фахівець

фінансового права Л.К.Воронова зазначала, що держава і місцеві органи зацікавлені в тому, щоб члени суспільства підтримували їхній фінансовий інтерес — задоволення потреб на їх функціонування, без чого не зможе бути порядку в державі на всій її території, бо скрізь необхідно підтримувати правопорядок, забезпечувати оборону країни, утримувати органи охорони здоров'я, освіти, апарат управління тощо [1, с. 14]. Бюджети є провідною ланкою фінансової системи країни і від їх стабільного формування, доцільного використання та ефективного розподілу залежить фінансовий порядок і законність в країні.

Проте на сей час питання законності використання бюджетних коштів і розподілу фінансових ресурсів загострюються. Так, за даними Рахункової палати України у 2015 році нецільове використання становить 6 млрд. 358, 8 млн. гривень бюджетних коштів, порушення адміністрування доходів - 10 млрд. 111 млн. гривень [2].

Порушення бюджетного законодавства мають системний характер та зростаючий характер. За даними Харківського міського управління ГУ УМВС України за 2014 - У період 2014 року правоохоронними органами міста 36 особам оголошено про підозру в скоєнні присвоєння, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, 26 особам за скоєння злочинів у сфері господарської діяльності, 73 особам за скоєння посадових злочинів, з яких 30% за одержання неправомірної вигоди. Загальна сума неправомірної вигоди становить 336,4 тис. грн., найбільша сума отриманої вигоди - 120 тис. грн. Загальна сума заподіяного економічними злочинами збитку склала 38 млн. грн., відшкодовано державі 51,3 млн. грн. [3]. В цих умовах для реалізації правоохоронної функції в фінансовій сфері потрібно налагодити дійові засоби забезпечення законності, до яких належить бюджетний контроль та відповідальність за порушення бюджетного законодавства.

Враховуючи сутність, мету і завдання бюджетний контроль доцільно розглядати як комплексну та цілеспрямовану діяльність, що містить систему економіко-правових заходів уповноважених контролюючих суб'єктів, спрямованих на забезпечення законності та ефективності дій учасників бюджетного процесу під час укладання, розгляду, затвердження бюджетів, виконання та внесення змін, звітування про виконання бюджетів, що складають бюджетну систему України;

Нецільове використання бюджетних коштів є тим правопорушенням за яке передбачено притягнення відповідних посадових

осіб до цивільної, дисциплінарної, адміністративної або кримінальної відповідальності, а також їх обов'язкове повернення до відповідного бюджету, що по суті є фінансовою санкцією що відновлює збитки держави. Таким чином, визначено, що в разі виявлення бюджетного порушення можна застосовувати будь-яку міру відповідальності залежно від вимог різних галузей права, зокрема цивільного, кримінального, адміністративного, фінансового. Отже, ст. 121 БКУ визначає декілька покарань за одне бюджетне правопорушення, що порушує принцип відповідальності. Теж саме стосується і деяких заходів впливу за порушення бюджетного законодавства, що встановлюються ст. 117 БКУ, яке визначає, що за порушення бюджетного законодавства учасниками бюджетного процесу, зокрема за нецільове використання бюджетних коштів можуть застосовуватися такі заходи впливу, як зупинення операцій з бюджетними коштами (п.2. ст. 117 БКУ), призупинення бюджетних асигнувань (п.3. ст. 117 БКУ), зменшення бюджетних асигнувань (п. 4 ст. 117 БКУ), повернення бюджетних коштів до відповідного бюджету (п.5 ст. 117 БКУ). Таким чином, який самий захід застосовується до посадової особи, яка притягнута до цивільно-правової відповідальності за бюджетне порушення залишається не зрозумілим. Також, вказані заходи впливу за порушення бюджетного законодавства, які передбачені за злочин посадової особи насправді несуть покарання колективу бюджетної установи, оскільки призупинення бюджетних асигнувань означає призупинення фінансування бюджетної установи на строк від одного до трьох місяців. Отже нема чіткості у визначенні покарання за конкретний вид бюджетного правопорушення.

Неврегульованість законодавства на практиці може привести до уникнення від відповідальності, або до застосування подвійного покарання, або до покарання разом з винними і невинних осіб. Таким чином реалізація правоохоронної функції держави в сфері фінансів та бюджету потребує подальшого удосконалення чинного бюджетного законодавства шляхом усунення розбіжностей та встановлення персоніфікованого фінансового покарання.

Список бібліографічних посилань

1. Воронова Л.К. Фінансове право України: Підручник / Л.К.Воронова - К. : Прецедент, Моя книга, 226 - 448 с.
2. Звіт Рахункової палати за 2015 рік – К. : Рахункова палата України, 2016. – 332 с.

3. Інформація Про стан законності у Харківській області за 2014 рік (відповідно до статті 51-1 Закону України "Про прокуратуру"), Харків : НДІ Прокуратури, 2014 р. – 54 с.

Одержано 14.11.2016

УДК 347.965 "19" (477)

Головко Б. Г.

доцент кафедри загальноправових дисциплін
факультету № 6 Харківського національного універ-
ситету внутрішніх справ, кандидат історичних наук,

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ І ДІЯЛЬНОСТІ АДВОКАТІВ В УКРАЇНІ НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Як відомо, адвокатська діяльність є одним із найважливіших чинників захисту законних прав громадян. Статус адвоката завжди був показником ставлення держави і суспільства до права і закону. В той же час в процесі здійснення своєї професійної діяльності адвокат сам має бути захищеним нормами закону. Права адвокатів захищаються Конституцією, а також чинним законодавством про адвокатуру. Проте, розвиток суспільних відносин, їх ускладнення і оновлення потребують удосконалення і відповідного законодавства. Тому критичне вивчення історичного досвіду щодо унормування адвокатської діяльності має як науковий інтерес, так і прикладний, практичний аспект. Предметом нашої розвідки стали нормативно-правові основи організації адвокатської діяльності у дуже складних історичних умовах початку ХХ століття.

Падіння царату покликала до життя значну кількість нових громадських організацій. У березні 1917 р. у Києві було створено Велику адвокатську комісію, до складу якої увійшли Рада присяжних повірених і представники присяжних повірених. У її складі планувалось створити лекційну, законодавчу, судову підкомісії. Однак, робота цієї Ради так і не розпочалась. 30 квітня виникло Українське правниче товариство, до якого входили М.Ткаченко, М.Радченко, А.Яковлів, Р. Лашенко та ін. В цілому, значна кількість членів УЦР були діючими, або колишніми адвокатами, або ж принаймні мали юридичну освіту. Достатньо пригадати М.Ткаченка, М.Міхновського, С.Шелухіна, Ф. Матушевського, І. Шрага[1, с. 90]. Дуже показовою для розуміння суспільних настроїв була та обставина, що значна кількість адвокатів та їх осередків неприємно ставились до українізації як суддівської справи, так і адвокатської. Так, О.О. Гольденвейзер писав у своїх спогадах: «Українізація суду

була жупелом, для відбиття якого готові були об'єднатися усі адвокати, праві і ліві, монархісти та соціалісти. Центр тяжіння боротьби проти українізації виявився не серед суддів та прокурорів, а у нашому адвокатському середовищі» [2, с. 197]. Певним чином у відповідь, з метою українізації суду і адвокатської практики, Центральна Рада прийняла кілька законів – «Про формулу судових вироків» (10 листопада 1917 р.) [3, с. 407–408], «Про утворення Генерального суду» (2 грудня 1917 р.) [3, с. 497], «Про умови обсадження і порядок обрання суддів Генерального і Апеляційного судів» (23 грудня 1917 р.) [3, с. 63–64], «Про прокурорський нагляд» (23 грудня 1917 р.) [3, с. 64]. Але Київська судова палата відмовилась оголошувати вирoki іменем Української Народної Республіки. Де-факто поруч із Київським існували Харківське і Полтавське правничі товариства.

Майже одночасно відбувалось становлення нової радянської адвокатури. 22 листопада (5 грудня) 1917 р. Раднарком видав Декрет №1 «Про суд», стаття 3 якого скасувала інститути судових слідчих, прокурорського нагляду, присяжної і приватної адвокатури [4, с. 124]. Розпочався довгий шлях пошуку нових форм і принципів організації діяльності правозахисників. Одні учасники дискусії відстоювали тезу про те, що адвокати та змагальний процес є пережитками старого суспільства, оскільки у зв'язку з перемогою соціалістичного ладу знищені корінні протиріччя між особою і державою. Інші вважали, що адвокатура є важливим елементом функціонування радянської системи, а адвокат повинен виступати як солдат соціалістичної армії, який допомагає суду швидко й точно вирішувати задачі радянського правосуддя в інтересах мас та соціалістичного будівництва. 7 березня 1918 р. Декрет № 2 «Про суд» передбачив створення при місцевих радах колегії правозаступників, які фінансувалися державою [4, с. 142]. Однак, «Положення про народний суд» у листопаді 1918 р. замінило колегії правозаступників на колегії обвинувачів, захисників і представників сторін у цивільному процесі. Гонорари, доречі, сплачувались не самим захисникам, а на рахунок Комісаріату юстиції. Закон заборонив клієнтам звертатись безпосередньо до адвоката за допомогою. Колегія надавала адвокатську послугу, якщо керівництво визнавало позов правомірним, а захист необхідним.

4 січня 1918 р. приватна і присяжна адвокатура взагалі була ліквідована як корпорація, натомість, всі громадяни, які досягли 18 років, мали право бути захисниками в суді і на попередньому слідстві. 14 лютого 1919 р. Рада народних комісарів УСРР створила

дві самостійні судові системи – народні суди і революційні трибунали. Функції захисту у народних судах забезпечувала колегія правозаступників або захисників. Цікаво, що правозаступництво здійснювалось як у формі громадського обвинувачення, так і громадського захисту. При чому для обвинувачів і захисників колегії були спільними. На жаль, не сформулювались поняття адвокатура і адвокатська таємниця. Дуже показовою є та обставина, що, на думку розробників, поняття «захисник» розумілося більш змістовно, ніж «адвокат», тому що до захисту допускались близькі родичі, представники підприємств, державних установ тощо.

У 1922 р. постає задача реформування адвокатури, як самостійної, незалежної інституції, але, на жаль, перемогла ідея встановлення за адвокатурою прокурорського нагляду і посилення судового контролю. Днем народження професійної радянської адвокатури вважається 26 травня 1922 р., коли було затверджено Положення про адвокатуру. За цим Положенням передбачалась ціла низка обмежувальних заходів щодо адвокатської діяльності, у тому числі, можливість оскаржити рішення про відмову у прийомі до складу колегії, що свідчило про підкорення адвокатури державному нагляду і контролю. Процес створення радянської адвокатури можна проілюструвати історією харківських правозаступників цього часу. Так, у 1919 – 1922 рр. створюється Харківська колегія правозаступників, у 1923 – 1925 рр. – Харківська губернська колегія захисників, у 1925 – 1930 рр. – Харківська окружна колегія захисників. Підставою реформування ставали зміни в адміністративно-територіальному устрої держави. Показовою також є динаміка чисельності адвокатів. У 1920 р. в УСРР працювали 365 правозаступників, які обслуговували народні суди та Ради народних судів[5, с. 73–78]. У Харкові на цей час кількість правозаступників при колегії нараховувала 14 осіб, крім того при Губернському відділі юстиції також працював 1 юрисконсульт. 3 березня 1923 р. Харківський губвиконком затвердив склад губернської колегії захисників у 99 осіб, в тому числі 77 – у Харкові. Помітною подією в історії адвокатури Харкова 20-х років став перехід на колективну форму роботи. Так, у 1927 р. групою захисників Харківської окружної колегії був створений кабінет із 10 осіб. 27 червня 1927 р. рішення колегії зазначало, що у зв'язку із застарілістю системи індивідуальної роботи адвокатів слід створити колективну організацію, тобто колективний кабінет, що ставав осередком провадження судових та адміністративних справ, надання юридичних консультацій і порад. Колективізація значною мірою здійс-

нювалася шляхом розширення мережі юридичних консультацій. У 1929 р. Харківська окружна колегія захисників доповідала про остаточний перехід на колективні форми роботи[6, с.22].

Зрозуміло, що панування тогочасної ідеології і комуністичної партії не могло не позначитись на положенні адвокатів. 12 вересня 1926 р. наркомат юстиції УСРР прийняв ухвалу «Про реорганізацію колегій захисників», яка ліквідувала приватні кабінети захисників. Директивою ЦК КПУ захисникам – членам партії пропонувалось захищати в судах тільки трудящих, не брати на себе захист контрреволюційних і підозрілих елементів, хабарників і розкрадачів. В цілому ж, повноцінна адвокатська діяльність на Харківщині розпочалась лише у серпні 1943 р. і пов'язувалась з обласною колегією адвокатів [7, с. 135].

Таким чином, шлях становлення української адвокатури виявився дуже складним. Процеси створення і структурування ускладнювались подіями громадянської війни, періодом відновлення народного господарства, утвердженням тоталітарної системи, яка з великою упередженістю ставилась до будь-яких проявів громадської активності, самодіяльності і суттєво обмежувала засадничі принципи функціонування адвокатури.

Список бібліографічних посилань

1. Скальський В.В. Діяльність адвокатів в період Центральної Ради 1917 – 1918рр. // Матеріали Всеукраїнського круглого столу: «Адвокатура України. Історія і сучасність». – К., 2013.
2. Гольденвейзер А. Из киевских воспоминаний // Архив русской революции. – Т. 6. – Берлин, 1923.
3. Українська Центральна Рада: Документи і матеріали: У 2-х т. – Т.1. – К., 1996.
4. Декреты Советской власти. – Т. 1. – М., 1957.
5. Харьковской адвокатуры 130 лет (1874–2004) / Харківська обласна колегія адвокатів, харківська обласна кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури. – Х.: Харьков юридический, 2004.
6. Історія адвокатури України (2-ге видання): / Редкол.: В. В. Медведчук (голова) та ін. – К.: Видавництво «СДМ – Студію», 2002.
7. Садовська О.В. Історія адвокатури Харківщини: особливості розвитку професійного інституту / / Матеріали Всеукраїнського круглого столу: «Адвокатура України. Історія і сучасність». – К., 2013.

Одержано 14.11.2016

УДК 34.01

Голуб М. В.

доцент кафедри загально-правових дисциплін
факультету №6 Харківського національного
університету внутрішніх справ кандидат юридичних
наук

НЕОБХІДНІСТЬ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОВЕДЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ЗАХОДІВ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ ОХОРОНИ ПУБЛІЧНОГО ПОРЯДКУ ЯК ОДНІЄЇ ІЗ ФОРМ УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Наголошено на необхідності вдосконалення організаційних форм управління роботою правоохоронних органів, в тому числі Національної поліції, які задіяні для забезпечення охорони публічного порядку і публічної безпеки. Викладені приклади застосування деяких організаційних форм управління силами та засобами, які здійснюють заходи по охороні правопорядку на вулицях та інших публічних місцях.

Конституція України в ст. 3 закріплює положення про те, що життя та здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека людини в державі вважається найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави, яка за це відповідає перед людиною. Головний обов'язок держави – утвердження і забезпечення прав і свобод людини.

Головна мета реформування правоохоронних органів – це удосконалення їх діяльності, гарантування виконання ними конституційних обов'язків держави по захисту прав і свобод людей. Дуже важлива складова належної роботи правоохоронних структур, які створила держава з метою забезпечення публічного порядку і публічної безпеки, це – ефективне управління силами і засобами, задіяними для цієї роботи. Управлінська діяльність знаходить своє зовнішнє виявлення у формах державного управління.

Теоретичним та практичним аспектам дослідження організаційних форм управління правоохоронними органами присвятила свої праці значна кількість вітчизняних науковців, зокрема: В.Б. Авер'янов, М.І. Ануфрієв, О.М. Бандурка, Ю.П. Битяк, А.Т. Комзюк, Н.Р. Нижник, Р.С. Павловський, О.М. Якуба.

Якщо ми розглянемо організаційні форми управління Національною поліцією, то зрозуміємо, що вони направлені на органі-

зацію процесу та системи управління. Проведення організаційних заходів – одна з форм управлінської діяльності, яка не пов'язана з виникненням, припиненням або зміною адміністративних правовідносин, а також з виданням актів, маючих правовий характер.

Одним з чинників ефективності роботи Національної поліції є рівень організації системи управління. В цьому напрямку значну роль відіграють організаційні форми управління. В зв'язку з активізацією процесу реформування міліції в поліцію виникає необхідність у ефективному вирішенні питань управління силами та засобами підрозділів Національної поліції і це, в значній мірі, стосується підрозділів, які задіяні по забезпеченню охорони публічного порядку. Використання організаційних форм управлінської діяльності в процесі здійснення управління комплексом сил та засобів при виконанні завдань по забезпеченню правопорядку – необхідна умова досягнення позитивного результату роботи поліції. Необхідно мати на увазі, що використання організаційних форм управління передбачає аналіз організаційних відносин, які необхідно розглядати як різновид управлінських, що виникають на рівні суб'єкта та об'єкта управління.

Під час здійснення процесу управління керівному апарату Національної поліції необхідно використовувати організаційні форми управління. Ця діяльність є проявом державно-владної діяльності, яка має зв'язок з функцією охорони суспільних відносин, тому реалізуючи власні повноваження керівні структури Національної поліції використовують систему організаційних заходів, спрямованих на виконання поставлених перед Національною поліцією завдань і в тому числі – по охороні публічного порядку.

На підставі вищевикладеного з'ясовано, що проведення організаційних заходів є різновидом форми управлінської діяльності. Також зрозуміло, що ефективність роботи підрозділів поліції, задіяних на охороні публічного порядку, залежить від чіткого, професійного і оперативного управління задіяними силами та засобами. Розглядаючи процес управління підрозділами Національної поліції, задіяними на охорону публічного порядку, можливо навести в якості форм управлінської діяльності такі організаційні заходи, як:

- 1) проведення інструктажу перед заступанням на службу;
- 2) контроль за несенням служби;
- 3) підведення підсумків роботи.

Офіційна статистка результатів роботи поліції за 2016 рік свідчить про збільшення кількості скоєних злочинів на вулицях та у публічних місцях порівняно з 2015 роком.

З того, що у теперішній час має місце зростання вуличної злочинності ми робимо висновок про необхідність удосконалення роботи, сил та засобів, задіяних на охорону публічного порядку, в тому числі, потребує вдосконалення і процес управління відповідних органів. Вважаємо за доцільне, розглянути кожну із запропонованих організаційних форм управління підрозділами патрульної поліції.

Перша організаційна форма – інструктаж. Інструктаж як організаційна форма процесу управління відіграє дуже важливу роль. Якість здійснення цієї форми, тобто проведення безпосередньо інструктажу, має значний вплив не тільки на кінцевий результат несення служби співробітниками патрульної поліції, а й на здійснення патрулювання взагалі.

Виконання управлінського рішення починається з визначених нормативними документами дій суб'єкта та об'єкта управлінських відносин, які повинні бути направлені на належну організацію заходів по охороні публічного порядку на закріпленій території. Одним з головних елементів організації виконання управлінського рішення, направлено на забезпечення задовільного стану оперативної обстановки в районі патрулювання, є:

- перевірка стану готовності особового складу патрульної поліції, який заступає на службу, до виконання завдань по охороні публічного порядку (перевірка зовнішнього вигляду – стройовий смотр; наявність спецзасобів і табельної зброї; знання основних положень нормативних актів, регламентуючих діяльність патрульної поліції та прийомів самозахисту);

- доведення до патрульних стану оперативної обстановки на закріплених маршрутах; звернення уваги на дотримання заходів особистої безпеки; правил дорожнього руху; уважне ставлення до громадян, а також доведення порядку взаємодії між патрульними та іншими силами та засобами правоохоронних органів, які в даний час задіяні для несення служби; порядок доставляння затриманих;

- оголошення розпорядження про заступання на службу.

Наступним організаційним елементом управлінського рішення є контроль за несенням служби патрульними нарядами. Контроль за несенням патрульної служби є важливим елементом укріплення дисципліни серед особового складу і забезпечення ви-

сокої активності поліцейських нарядів в боротьбі зі злочинністю і охороні публічного порядку. Він здійснюється шляхом проведення систематичних перевірок несення служби. Контроль за несенням служби повинен здійснювати керівний склад патрульної поліції (командний склад батальйонної, ротної ланок, співробітники апарату управління). В зв'язку з тим, що такі контролюючі заходи в підрозділах патрульної поліції майже не використовуються, пропонуємо розробити і ввести практику контрольних перевірок несення служби патрульними нарядами під час патрулювання.

Якщо розглянути підведення підсумків роботи патрульних нарядів як організаційну форму управлінської діяльності, то необхідно підкреслити, що оцінка результатів роботи патрульних нарядів необхідна для визначення якості несення служби, а також формування у особового складу почуття відповідальності за стан правопорядку на закріпленому маршруті. Результати роботи за добу фіксує командир підрозділу і доводить їх на інструктажі, або на оперативних нарадах. Важливість підведення підсумків роботи особового складу є в тому, що це дає можливість реально оцінити стан патрульної служби, рівень її організації та ефективності, виявити напрями вдосконалення роботи підрозділу взагалі і кожного наряду зокрема.

З урахуванням вищевикладеного, а також в зв'язку з тим, що різноплановий характер завдань, що ставить держава перед Національною поліцією, передбачає використання організаційних форм управління, вважав би за доцільне вжити запропонованих в даній роботі заходів по підвищенню ефективності використання цих форм управлінської діяльності, які повинні вплинути на покращення стану оперативної обстановки на маршрутах патрулювання.

Список бібліографічних посилань

1. Конституція України. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. - №30. - ст. 141.
2. Про Національну поліцію: Закон України: від 02.07.2015 №580 // Голос України. - 2015. - №142 - ст. 11, 89.
3. Про затвердження Положення про Національну поліцію: постанова Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 №877: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/877-2015-п>.
4. Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ: постанова Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 №878: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/383/2011>.

5. Про затвердження Статуту патрульно-постової служби міліції України: наказ Міністерства внутрішніх справ України: від 28.07.1994 №404: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0213-94>.

Акцентируется внимание на необходимости совершенствования организационных форм управленческой деятельности правоохранительными подразделениями, в том числе и Национальной полицией, задействованными для обеспечения охраны публичного порядка и публичной безопасности. Приведены примеры применения некоторых организационных форм управления силами и средствами, которые осуществляют мероприятия по охране правопорядка на улицах и других публичных местах.

Одержано 14.11.2016

УДК 34.01

Греченко В. А.

завідувач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін факультету №6 ХНУВС, доктор історичних наук, професор,

Льїн О. В.

аспірант кафедри загальноправових дисциплін факультету №6 ХНУВС

ДОКАЗИ У ДОРЕФОРМеноМУ ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ (ДО 1864 р.)

Основні аспекти дореформеного цивільного процесу було викладено у Зводі законів Російської імперії (Т. 10. Ч. II. Закони про судочинство і стягнення цивільні).

Доказами у позовних справах визнавалися: 1. власне зізнання; 2. письмові докази (акти); 3. особистий огляд; 4. свідчення обізнаних людей (фактично експертів); 5. покази свідків, 6. поголовний обшук; 7. присяга (ст. 314) [1].

Зізнання, зроблене в суді, «приймається досконалим доказом», причому «відповідач, що зробив власне зізнання в усьому позові, піддається стягненню проти позовного прохання на користь позивача сповна; відповідач, що зробив зізнання в частині позову, піддається стягненню того одного, в чому він зізнався; у іншому ж робиться суд і вирішиться справа згідно з законом (ст. 316), причому «зізнання, що робить поза судом усно, вважається

недійсним; але зізнання поза судом, що зроблене письмово, може, зважаючи на обставини, мати силу доказу» (ст. 317).

Письмовими доказами вважалися акти, що посвідчували чинюся власність або обов'язки (ст. 318). Письмові докази, надані сторонами, повинні були перевірятися судом. Якщо виникали сумніви їх достовірності, потрібно було підготувати довідку щодо них (ст. 323).

Письмові докази, визнані дійсними від тієї особи проти якої подані, вважалися досконалим доказом (ст. 329). Письмові свідчення сторонніх осіб не визнавалися досконалим доказом, якщо вони не давалися під присягою (ст. 331). Визначення сили та переваги письмових доказів у випадку їх суперечливості чи протилежності покладалося на суд (ст. 347).

Огляд на місці здійснювався поліцією на підставі рішення суду (ст. 356). Якщо обставини справи вимагали особливої обізнаності чи досвіду у якійсь науці, мистецтві або ремеслі, то суд міг вимагати показів чи думки обізнаних у цій справі людей (ст. 357)

Спеціальний відділ (4) ч.ІІ, т.10 Зводу законів був присвячений показам свідків, які могли викликатися сторонами. Вказувалося, хто не може бути свідком: малолітні (до 15 років); безумні (психічно хворі), глухонімі, убивці, розбійники, особи, які ніколи не були у святого причастя, іноземці, чия поведінка була невідома (ст. 362). Також не могли свідчити в суді особи, які мали стосунок до даної справи, близькі родичі сторін, діти проти батьків, відпущені на волю кріпосні, особи, підкуплені до свідчень (ст. 363). Свідки, якщо вони позивачем чи відповідачем самі не представлялися, викликалися поліцією (ст. 368). Перед допитом свідку повинні були зробити очну ставку з особою проти якої він викликається, а також привести його до присяги (ст. 376). Протилежна сторона могла відвести свідка, але для цього потрібні були вагомі причини та докази (ст. 379). Свідки присягали кожен за своєю вірою, в присутності слідчого, позивача та відповідача (ст. 382-383). Спочатку допитувалися свідки позивача (ст. 388). Покази свідків повинні були негайно записуватися або ними самими або в їх присутності та з їх слів (ст. 396). Свідчення двох достовірних свідків, не відведених сторонами і цілком узгоджених у своїх показах, складали досконалий доказ, якщо проти нього не буде надано достатніх спростувань (ст.401). Покази одного свідка вважалися недостатніми за винятком того, коли при цьому будуть й інші безперечні до-

кази; коли було загальне посилання сторін на нього; коли покази зроблені батьком чи матір'ю проти дітей (ст.402).

Усі докази ділилися на дві частини: 1.досконалі, які не передбачали ніяких варіантів щодо визнання підсудного невинуватим; 2. недосконалі, коли така можливість передбачалася і підсудний міг бути визнаний невинуватим. До досконалих доказів закон відносив: особисте зізнання обвинуваченого, письмові докази, визнані ним, висновок медичних експертів, показання двох свідків, що збігалися і не були спростовані підсудними. До недосконалих доказів належали: позасудове зізнання обвинуваченого, підтверджене свідками; обмова ним сторонніх осіб; поголовний обшук; показання одного свідка.

Оцінка важливості свідчень сторін та їхніх свідків у суді у тогочасному законодавстві чітко вказувала на застосування при цьому станового принципу. При показах свідків при їх суперечливості перевага надавалась чоловікові перед жінкою, знатному перед незнатним, освіченому перед неосвіченим, духовному перед світським (ст.405). До цього слід ще додати нерівність свідків за національною та релігійною ознаками, зокрема, стосовно євреїв у Західному краї, а також мусульман (наприклад, коли за загальним законом достатньо було 2-х свідків православних, то мусульман треба було вже – 4) (ст.306, 307). Отже, рівності свідків перед законом не було. Дискримінація йшла за національною, релігійною, статевою ознаками. Перевага надавалась також батькам перед дітьми.

Покази свідків не мали сили доказу, коли вони були зроблені без присяги та зі слів інших(ст.406). Коли необхідно було заслухати на суді покази свідка, то він мав дати присягу-обіцянку і підписати її типовий зразок.

Таким чином, у цивільному процесі застосовувалася систему формальних доказів.

Список бібліографічних посилань:

1. Свод законов Российской империи. Т. 10. Ч. II. Законы о судопроизводстве и взысканиях гражданских.СПб.: Тип. Второго Отделения Собственной Е.И.В.Канцелярии, 1857. 525 с.

Одержано 14.11.2016

УДК 34.01

Григоренко Є. І.

доцент кафедри державно-правових дисциплін
юридичного факультету Харківського національного
університету імені В. Н. Каразіна, кандидат
юридичних наук

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ КОДЕКС УКРАЇНИ ТА ПИТАННЯ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ: ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Кримінальний процесуальний кодекс України [1], що було прийнято у 2012 році змінив деякі застигли питання, що пов'язані з притягненням військовослужбовців до юридичної відповідальності. До позитивних здобутків можна віднести те, що Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України», було внесено зміни до абзацу сімнадцятого статті 67 Статуту внутрішньої служби Збройних Сил України [2], відповідно до яких командира полку було позбавлено права у разі вчинення військовослужбовцем злочину порушувати кримінальну справу і провадити дізнання, а натомість він зобов'язаний у разі вчинення військовослужбовцем кримінального правопорушення письмово повідомити про це орган досудового слідства.

Так само було змінено частину 4 статті 85 Дисциплінарного статуту Збройних Сил України [3], відповідно до якої командир уже не може «вжити заходів у встановленому Кримінально-процесуальному кодексі України порядку», а може лише письмово повідомити орган досудового розслідування, у тому разі якщо під час службового розслідування буде з'ясовано, що правопорушення військовослужбовця містить ознаки кримінального правопорушення.

У той же час, конструкція цих норм залишилась старою, за якою командир несе відповідальність за правове виховання полку, за рівень військової дисципліни, у зв'язку з чим повідомляти про вчинене кримінальне правопорушення орган досудового слідства йому просто невигідно. Безперечно, як і було раніше, за вказані діяння передбачена кримінальна відповідальність. Єдина різниця полягає у тому, що відповідно до частини 3 статті 45 Дисциплінарного статуту Збройних Сил України в редакції Закону від 13 квітня 2012 року, командири несуть відповідальність відповідно до

закону за неповідомлення про виявлення ознак кримінального правопорушення. З огляду на це, практика щодо приховування деяких злочинів може залишитися.

Кримінальним процесуальним кодексом України, а також Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України» не тільки командирів було позбавлено статусу органів дізнання, але й Військову службу правопорядку у Збройних Силах України. Крім того, цей орган позбавлений також повноважень щодо розкриття злочинів та інших правопорушень у Збройних Силах України.

Серед новел кримінального процесуального законодавства, що може вплинути на юридичну відповідальність військовослужбовців, слід зазначити про нові правила підслідності, встановлені статтею 216. Проте відповідно до пункту 1 Перехідних положень Кримінального процесуального кодексу, до дня введення в дію положень частини першої (в частині положень щодо повноважень здійснення досудового розслідування злочинів, передбачених статтями 402-421, 423-435 Кримінального кодексу України) та частини четвертої статті 216 цього Кодексу повноваження щодо досудового розслідування передбачених ними кримінальних правопорушень здійснюють слідчі органів прокуратури, які користуються повноваженнями слідчих, визначених цим Кодексом.

Після введення в дію положень частини першої (в частині положень щодо повноважень здійснення досудового розслідування злочинів, передбачених статтями 402-421, 423-435 Кримінального кодексу України) та частини четвертої статті 216 цього Кодексу матеріали кримінальних проваджень, досудове розслідування яких здійснюється органами прокуратури, передаються слідчими органів прокуратури відповідним органам досудового розслідування з урахуванням підслідності, визначеної цим Кодексом. Відповідно, йдеться про те, що досудове розслідування в майбутньому будуть здійснювати виключно слідчі органів внутрішніх справ та слідчі органів державного бюро розслідувань.

Слід звернути увагу і на змінену систему запобіжних заходів. Так, відповідно до частини 1 статті 176 Кримінального процесуального кодексу України, запобіжними заходами є: 1) особисте зобов'язання; 2) особиста порука; 3) застава; 4) домашній арешт; 5) тримання під вартою. Як видно, серед вичерпного переліку запобіжних заходів відсутній такий запобіжний захід, як нагляд командування військової частини. Він установлювався на підставі

статті 163 вже не чинного Кримінально-процесуального кодексу і полягав у вжитті заходів, передбачених Статутами Збройних Сил України, для того, щоб забезпечити належну поведінку та явку підозрюваного або обвинуваченого за викликом особи, що провадить дізнання, слідчого, прокурора, суду. Командування військової частини повідомляється про суть справи, у якій обрано цей запобіжний захід. Про встановлення нагляду командування військової частини у письмовій формі повідомляє орган, що обрав цей запобіжний захід.

Як видно, у цій статті жодним чином не вказано на головні цілі, які стоять перед запобіжними заходами (запобігти перешкодженню встановлення істини у справі, продовженню злочинної діяльності). У зв'язку з цим можна констатувати, що нагляд командування як запобіжний захід не завжди був ефективним. Практиці відомі випадки, коли командування, будучи зацікавленим у справі, дозволяло військовослужбовцю порушувати процесуальний режим цього запобіжного заходу, у зв'язку з чим нівелювалась мета його застосування. Зокрема, обвинувачений військовослужбовець знаходився не у військовій частині, а поза її межами разом із своїм захисником робили спроби зустрітися з потерпілими (цивільними особами) та незаконно вплинути на них. Подібні випадки були непоодинокими.

Аналіз багатьох норм Кримінального процесуального кодексу України дозволяє дійти висновку, що його зміни у військових питаннях полягають передусім в усуненні специфіки правового регулювання таких питань. Цей Кодекс не враховує ту специфіку, на яку було звернуто увагу його попередником. Але підводячи підсумок, слід зазначити, що наразі відбувається реформа кримінальної процесуальної сфери, де зачіпаються також і питання правових засад притягнення військовослужбовців до юридичної відповідальності. Проте, у зв'язку з тим, що має місце застаріле військове законодавство, деякі новели у питаннях притягнення військовослужбовців до юридичної відповідальності не дадуть істотного результату.

У зв'язку з цим, слід переглянути відповідне військове законодавство, зокрема Статут внутрішньої служби та Дисциплінарний статут Збройних Сил України з метою забезпечення командирами виконання обов'язку щодо повідомлення про вчинені військовослужбовцями кримінальні правопорушення, а також упередження приховання вказаних протиправних діянь з метою належного притягнення до юридичної відповідальності. Це можна

зробити шляхом запровадження правових норм, які б не допускали б притягнення командира до юридичної відповідальності за факт вчиненого та виявленого у ввіреному йому підрозділі кримінального правопорушення, крім випадків, коли вказане правопорушення безпосередньо пов'язано з його бездіяльністю.

Список бібліографічних посилань

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року // Відомості Верховної Ради України, 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, Ст. 88
2. Про Статут внутрішньої служби Збройних Сил України: Закон України від 24 березня 1999 року // Відомості Верховної Ради України, 1999, № 22-23, ст. 194
3. Про Дисциплінарний статут Збройних Сил України: Закон України від 24 березня 1999 року // Відомості Верховної Ради України, 1999, № 22-23, ст. 197

Одержано 14.11.2016

УДК 34.01

Григоренко Я. О.
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри міжнародного права
факультету міжнародних економічних відносин та
туристичного бізнесу Харківського національного
університету імені В.Н. Каразіна

ПРИНЦИП СУБСИДІАРНОСТІ ТА СОЦІАЛЬНА ДЕРЖАВА

В умовах сьогодення як на науковому рівні, так і на рівні конституційного та поточного законодавства в обіг чітко увійшов термін «соціальна держава», у процесі розвитку якого важливого значення набувають не лише юридичні фактори та явища (якість законодавства, правозастосовна практика тощо), але й політичні, психологічні та особливо економічні. Адже без розвиненої економіки забезпечити реалізацію відповідних соціальних стандартів та належної соціальної якості життя буде неможливим.

Соціальна держава виникла не одразу, а пройшла доволі складний етап свого становлення. В сучасних умовах, які характеризуються глобалізацією, перманентними фінансово-економічними кризами, підвищеною дією різноманітних факторів нестабільності, крайнім індивідуалізмом або гіпертрофованим патерналізмом з боку держави є однаково небезпечними, бо руй-

нують існуючу систему цивілізованої взаємодії держави, суспільства та індивіда.

Разом із тим, у різних державах складаються доволі складні варіативні моделі соціальної державності. Беручи за основу розумний підхід, у сучасних державах формується концепція соціальної держави, яка не заперечує ринкову економіку, але створює умови, за яких би гарантувався мінімально необхідний соціальний захист тих осіб, що цього потребують. Тим самим, держава дозволяє реалізовувати вільну ініціативу, займатися приватним підприємництвом, не гальмуючи спонтанну корисну ініціативу індивідів та їхніх об'єднань тощо. У зв'язку з цим, досягається збалансованість у взаємодії індивіда, суспільства та держави, гарантується рівність різних осіб, створюються умови для забезпечення гідного існування будь-якої людини.

Отже, держава в цьому випадку повинна керуватися таким правилом. Якщо людина має відповідні здібності та спроможна реалізувати їх, то держава зобов'язана надати їй таку можливість, а найголовніше не перешкоджати (шляхом реалізації права на працю, підприємницьку діяльність, права на рівний доступ до державної служби, права на освіту тощо). Але якщо людина неспроможна працювати з об'єктивних причин (діти, пенсіонери, інваліди та деякі інші категорії населення), то держава зобов'язана вжити всіх заходів для забезпечення соціального захисту таких громадян.

Таке правило можна охарактеризувати крізь призму реалізації принципу субсидіарності соціальної захищеності щодо ініціативи, соціальної активності, відповідальності людини за свою долю. Йдеться передусім про те, що людина повинна робити все від неї залежне для забезпечення свого життя і нести за це індивідуальну (персональну) відповідальність (наприклад, підприємець на власний ризик вкладає кошти у власну справу, розвиваючи її). Тобто принцип субсидіарності спрямовує державу до побудови такої соціальної моделі, за якої на людину покладається індивідуальна відповідальність за забезпечення себе та своєї сім'ї всім необхідним. І лише у випадку неспроможності суб'єкта це зробити з об'єктивних причин (інвалідність, старість тощо), підключається держава, яка несе у зв'язку з цим, солідарну (колективну, суспільну) відповідальність, тим самим сприяючи забезпеченню мінімальної рівності та елементарної соціальної справедливості.

Таким чином, якщо людина об'єктивно в силу непереборних факторів не може це робити, то в цьому випадку з'являється суб-

сидіарна (додаткова, неосновна) можливість допомогти такій людині з боку держави, яка разом із суспільством у цьому випадку несуть колективну (солідарну) відповідальність.

Що стосується України, то у статті 1 Конституції [1] окрім інших характеристик, вона визнається соціальною державою. Така характеристика держави означає те, що вона розглядає людину як найвищу соціальну цінність та в разі потреби бере на себе зобов'язання створювати для такої людини необхідні умови для життя.

Характеристика України як соціальної держави базується на її здатності та спроможності забезпечувати соціальний захист тих громадян, які цього дійсно потребують. Це об'ємне завдання базується на достатньо високих зобов'язаннях, які взяла на себе Українська держава перед власним народом. Крім цього, це впливає також із міжнародних зобов'язань, що матеріалізовані в низці міжнародно-правових документів із прав людини, які покладають на держави обов'язок уживати максимальних заходів із соціального захисту людей.

Слід також зазначити, що для більш чіткої характеристики параметрів соціальної держави в Україні необхідно навести правову позицію Конституційного Суду України. Зокрема, у Рішеннях від 26 грудня 2011 року [3] та від 25 січня 2012 року [2] він указав на те, що Україна як соціальна держава визнає людину найвищою соціальною цінністю, розподіляє суспільне багатство згідно з принципом соціальної справедливості та піклується про зміцнення громадянської злагоди в суспільстві. Основними завданнями соціальної держави є створення умов для реалізації соціальних, культурних та економічних прав людини, сприяння самостійності й відповідальності кожної особи за свої дії, надання соціальної допомоги тим громадянам, які через незалежні від них обставини не можуть забезпечити достатній рівень життя для себе і своєї сім'ї.

Процес становлення України як соціальної держави проходить доволі складно, оскільки на нього впливає ціла низка різноманітних негативних факторів, такі як переорієнтація економіки на ринкові засади, перехідний етап розвитку державності, негативний вплив світових економічних процесів тощо.

Список бібліографічних посилань

1. Конституція України : [зі змін. та допов., внесеними Законом України від 1 лютого 2011 р. № 2952-VI]. – Харків : Фактор, 2011. – 118 с.
2. Рішення Конституційного Суду України щодо офіційного тлумачення положень статті 1, частин першої, другої, третьої статті 95, час-

тини другої статті 96, пунктів 2, 3, 6 статті 116, частини другої статті 124, частини першої статті 129 Конституції України, пункту 5 частини першої статті 4 Бюджетного кодексу України, пункту 2 частини першої статті 9 Кодексу адміністративного судочинства України в системному зв'язку з окремими положеннями Конституції України від 25 січня 2012 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-12>.

3. Рішення Конституційного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 4 розділу VII "Прикінцеві положення" Закону України "Про Державний бюджет України на 2011 рік" від 26 грудня 2011 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v020p710-11?nreg=v020p710-11&find=1&text=%F1%EE%F6%B3%E0%EB#w11>.

Одержано 14.11.201

УДК 34.01

Гришко Л. М.

доцент кафедри загальноправових дисциплін
факультету № 6 ХНУВС, к.ю.н.

КОНСТИТУЦІЙНІ ПРИНЦИПИ СТАТУСУ ОСОБИ В МОНАРХІЯХ АРАБСЬКОГО СХОДУ

Разом з прийняттям або ж суттєвим оновленням конституцій у багатьох арабських монархіях (1996 р. – Оман, 2002 р. – Бахрейн, 2003 р. – Катар та ін.), відбулися значні зміни правового статусу особи.

У закріпленні основних прав та свобод конституціями більшості монархій Арабського Сходу (далі – МАС), на перший погляд, просліджується західна модель концепції прав людини. Проте, більшою мірою, це лише зовнішній фасад демократії. Досить складно зрозуміти як реалізуються на практиці норми конституцій цих держав, оскільки на конституційні права та свободи громадян досі здійснюють серйозний вплив традиційні норми державної релігії – ісламу, а деякі норми, стосовно особистих та сімейних прав регулюються виключно мусульманським правом.

Окремі питання правового статусу особи в монархіях Арабського Сходу (далі – МАС) вже отримали своє висвітлення у працях як вітчизняних так і зарубіжних дослідників. Зокрема, слід відзначити праці Х. Бехруза, Н.В. Жданова, М.Ю. Мартинової, Г. Левицької, М.В. Лубської, М.А. Сапронової, Л.Р. Сюкійяйнена та ін.

При цьому, слід мати на увазі, що аналіз конституційних принципів статусу особи в МАС слід проводити з урахуванням підходів щодо їх тлумачення. Так, Р. Давид вважав, що в цих державах можна очікувати появу синтезу категорій та понять, що запозичені із західного права, та методів, розмірковувань та підходів, глибоко пронизаних традицією мусульманського права. Натомість Х. Бехруз є прибічником відмови від європоцентристських підходів та стандартів при розгляді правових систем та ісламського права зокрема. На його думку, не зважаючи на зовнішню вестернізацію, правові системи сучасних ісламських держав все ще залишаються в межах класичного ісламського права [1,с.242,269-270].

Л. Р. Сюкіяйнен взаємодію двох вказаних культур розділяє на такі основні форми: паралельне регулювання спільних питань стосовно мусульман та немусульман (право особистого статусу); включення мусульмансько-правових норм, принципів та інститутів в законодавство, що орієнтується на європейські зразки, і навпаки; синтез ісламських та європейських правових інститутів у вигляді прийняття оригінальних законодавчих актів, які не можуть бути однозначно віднесені ні до мусульманської, ні до європейської правових систем. Особливим варіантом взаємодії є законодавство, яке за своїм змістом і основним конституційним підходом базується на шаріаті, а по формі та техніко-юридичним особливостям відтворює європейські правові зразки [2].

Розкриваючи юридичні та релігійні параметри ісламської концепції прав людини, Л.Р. Сюкіяйнен зазначає, що на відміну від західної ліберальної концепції, яка вбачає основний сенс в закріпленні основних прав людини в їх охороні від посягань з боку держави, іслам розглядає владу в якості інституту, який зв'язаний шаріатом та відіграє головну роль у впровадженні його приписів, у тому числі й щодо прав та свобод людини [3, с. 17-18].

Таке роз'яснення дозволяє зрозуміти особливості закріплення прав підданих Основним нізамом Саудівської Аравії (1992 р.) (через обов'язки держави). Основний закон КСА досить коротко визначає правовий статус підданих Короля, підчиняючи реалізацію прав та свобод релігійним основам держави. Сама держава покликана дотримуватися ісламу та застосовувати норми [4, с. 485] шаріату, а також примушувати людей діяти правильно, боротися зі злом та виконувати свої обов'язки, слідуючи приписам Аллаха. Держава бере на себе обов'язок захищати права людини у відповідності з принципами шаріату (ст.26) [4,с.486].

Вважається, що права і свободи, які зафіксовано в сучасних конституціях мусульманських держав, перебувають у повній відповідності з мусульманськими принципами і повинні дотримуватися державою. Ці права, однак, не розглядаються як абсолютні. Держава зобов'язана при їх реалізації виходити передусім із загальних інтересів віруючих [5].

З огляду на Західну концепцію прав людини, конституційне закріплення основ правового статусу особи, це значний крок в сфері гарантування прав людини в МАС. Проте, незважаючи на певні позитивні зрушення до демократичних цінностей в мусульманських країнах, принципи шариату залишаються засадничою основою модернізації правового статусу особи. При цьому, багато в чому ці принципи не відповідають визнаним міжнародною світовою спільнотою засадам правового статусу людини та громадянина [5].

Конституцією Катару, Бахрейну, Кувейту, ОАЕ третім розділом врегульовано основні права та свободи, що передує розділам, які регулюють статус органів державної влади. Правам та обов'язкам підданих присвячено главу четверту октройованої Конституції Султанату Оман, який в свою чергу, передує розділу, яким регулюється статус глави держави.

Щодо конституційних принципів правового статусу особи, то Конституція Йорданії закріпила наступні загальні принципи правового статусу людини та громадянина: рівність громадян перед законом (ст. 6), гарантованості свободи особистості (ст.7). Конституція Бахрейну проголошує принцип рівності усіх людей та громадян перед законом (ст.19), особиста свобода гарантується законом (ст.19); права та свободи, встановлені Конституцією, можуть бути обмежені тільки законом або у відповідності до закону, і такі обмеження не можуть зачіпати, порушувати сутність прав та свобод (ст.31). Конституція Катару проголошує рівність громадян в їх правах та обов'язках (ст.34), рівність всіх перед законом (ст.35), гарантує особисту свободу (ст.36). У відповідності до Конституції Кувейту всі люди рівні між собою в людській гідності, публічних правах та обов'язках перед законом...ч.2 особиста свобода гарантована (ст.29). У відповідності до Конституції ОАЕ усі є рівними перед законом (ст.25) та всім громадянам гарантується особиста свобода (ст.26). Конституція Оману закріпила рівність усіх громадян перед законом. Громадяни є рівними при здійсненні своїх публічних прав та обов'язків (ст.17); гарантовано особисту свободу (ст.18) [4].

Конституцією Катару передбачено заборону змінювати положення що стосуються громадянських прав та свобод, окрім з метою їх розширення (ст. 146) [4]. Конституція Бахрейну проголошує, що права та свободи, встановлені Конституцією, можуть бути обмежені тільки законом або у відповідності до закону, і такі обмеження не можуть зачіпати, порушувати сутність прав та свобод (ст.31) [4].

Іноземні громадяни, що перебувають в ОАЕ, користуються правами та свободами, закріпленими у відповідності до міжнародних договорів, учасницею яких є Федерація; на іноземців розповсюджується також передбачені в їх положеннях обов'язки (ст.40) [4]. Іноземці, що проживають в Саудівській Аравії, зобов'язані підкорятися його законам, поважати цінності саудівського суспільства, його традиції та мораль. Основний закон не включає в себе жодних юридичних гарантій реалізації навіть такого скромного об'єму прав та свобод громадян [4,с.486].

Останнім часом державне право арабських країн почало визнавати право громадян на судовий захист своїх прав, у тому числі й перед державою. Зокрема, в Катарі право на звернення у суд є невід'ємним правом кожного, воно гарантується та охороняється державою. Парламент Кувейту має право сформувати Постійний комітет з питань скарг громадян; цей комітет має повноваження одержувати від будь-яких посадових осіб відповіді на такі скарги та інформувати про це осіб, які скаржились [6, с. 178, 198].

З огляду на проведене дослідження слід зробити наступні висновки:

1. Конституціями МАС закріплено наступні загальні принципи правового статусу людини та громадянина: рівність громадян перед законом (ст. 6 Конституції Йорданії, ст. 17 Конституції Оману) або ж принцип рівності усіх людей та громадян перед законом (ст. 19 Конституції Бахрейну, ст. 35 Конституції Катару, ст. 25 Конституції ОАЕ), гарантованості свободи особистості (ст. 7 Конституції Йорданії, ст. 19 Конституції Бахрейну, ч.2 ст. 29 Конституції Кувейту, ст.36 Конституції Катару, ст.26 Конституції ОАЕ, ст. 18 Конституції Оману). Конституція Катару проголошує рівність громадян в їх правах та обов'язках (ст. 34). У відповідності до Конституції Кувейту всі люди рівні між собою в людській гідності, публічних правах та обов'язках перед законом...(ст.29) та ін.

2. Тлумаченні змісту цих принципів має відбуватися з урахуванням того, що їх ідеологічною основою переважно є традиційні норми державної релігії – ісламу. Безумовно, в цих державах від-

бувається синтез категорій та понять, що запозичені із західного права. Проте, не зважаючи на свою зовнішню «вестернізацію», правові системи сучасних ісламських монархій все ще залишаються в межах класичного ісламського права. Іслам розглядає владу в якості інституту, який зв'язаний шари'атом та відіграє головну роль у впровадженні його приписів, у тому числі й щодо прав та свобод людини.

Список бібліографічних посилань

1. Бехруз Х. Исламские традиции права: Сборник научных трудов / Х. Бехруз; Одесская национальная академия. – Одесса: Юридична Список бібліографічних посилань, 2006. – 293 с.
2. Конституции государств Азии: в 3 т. Т. 1: Западная Азия / под ред. Т.Я. Хабриевой. – М.: Институт законодательства и сравнительного правоведения при Правительстве Российской Федерации : Норма, 2010. – 544 с.
3. Сюкияйнен Л. Р. О правовой природе шариата и его взаимодействия с европейским правом [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.gumer.info/>.
4. Сюкияйнен Л.Р. Ислам и права человека в диалоге культур и религий. – М.: ООО «Садра», 2014. – 212 с.
5. Чепульченко Т. О. Права людини в ісламі / Т. О. Чепульченко // Вісник Національного технічного університету України “Київський політехнічний інститут”. Політологія. Соціологія. Право. – 2011. – № 1. – С. 99-104.
6. Мартынова М. Ю. Основы конституционного (государственно-го) права стран-членов ОПЕК: учебное пособие / М. Ю. Мартынова; Московский государственный институт международных отношений (Университет) МИД России. – М.: МГИМО-университет, 2008. – 332 с.

Одержано 14.11.2016

УДК 34.01

Денисюк Д. С.

кандидат юридичних наук, доцент,
докторант докторантури відділу організації освітньо-наукової підготовки Харківського національного університету внутрішніх справ

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАКРІПЛЕННЯ ЗАВДАНЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Наявність правових питань щодо законодавчого закріплення основних завдань Національної поліції України та їх змісту обумовлює необхідність їх дослідження, що і становить предмет

даної наукової роботи. Відразу наголосимо, що основні завдання органів Національної поліції України мають своє закріплення в Законі України від 02.07.2015 № 580-VIII «Про Національну поліцію» та постанові Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 № 877 «Про затвердження Положення про Національну поліцію».

Так, відповідно до Закону України від 02.07.2015 № 580-VIII «Про Національну поліцію» завданнями поліції є надання поліцейських послуг у сферах: 1) забезпечення публічної безпеки і порядку; 2) охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; 3) протидії злочинності; 4) надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги. Варто наголосити на тому, що запровадження терміну «поліцейські послуги» для характеристики завдань Національної поліції свідчить про намагання змінити філософію цього виду правоохоронного органу – трансформувати його функції з контрольно-репресивних на сервісні. Цікавою є позиція Д. М. Ластович, що запровадження «поліцейських послуг» та введення його в правовий обіг спрямовано: по-перше, зробити поліцію захисником прав і свобод людини, а також прав і законних інтересів суспільства, як це, власне кажучи, і повинно бути у сучасній демократичній державі; по-друге, повернути довіру населення, перш за все шляхом наближення правоохоронців до громадян, через їх максимальне залучення до роботи на вулицях, а не в кабінетах; по-третє, підвищити якість та ефективність взаємодії правоохоронців з усіма інститутами громадськості, а також з іншими органами влади та місцевого самоврядування; по-четверте, забезпечити високий рівень мобільності та оснащеності поліцейських; по-п'яте, оптимізувати організаційно-функціональну та штатну структури поліцейських сил, а також витрати на їх утримання. Все вищезазначене повинно сприяти створення поліції саме як сервісної служби, що відображає прагнення влади змусити правоохоронну систему служити інтересам громадян і суспільству в цілому, захищати та сприяти їх нормальній реалізації [1, с. 142]. В цілому ми погоджуємось із вищенаведеним, але вважаємо за доцільне звернути увагу на то, що закріплення на рівні законодавства такої категорії як «поліцейські послуги», само по собі не вирішує тих проблем, які накопились в діяльності зазначеного правоохоронного органу. На наше особисте переконання, необхідно міняти ідеологію, яка панує у суспільстві, боротися із правовим нігілізмом громадянського суспільства та прививати культуру поваги до За-

кону, що в сукупності із змінами в термінології законодавства та європейським вектором розвитку нашої держави дадуть очікувані результати.

Аналіз положень Закону України від 02.07.2015 № 580-VIII «Про Національну поліцію» дає нам привід зробити висновок, що норми останнього закріплюють «європейський вектор» для формування правоохоронного органу нової якості. Хоча, безперечно, від тексту Закону України від 02.07.2015 № 580-VIII та назви органу, така якість залежить не настільки суттєво, наскільки на неї впливатиме подальша практика добору кадрів, організації їх роботи, матеріально-технічного забезпечення та комунікації поліцейських з суспільством [2]. В цілому, громадськість погоджується та насправді схвалює здійснення поліцією легітимної влади доти, доки помітно, що поліція виконує свої завдання в етично прийнятні способи і заради гідних демократичних цінностей. У свою чергу, коли вона задовольняє ці вимоги, поліція має повне право розраховувати, що громадськість довірятиме їй виконувати її обов'язки та співпрацюватиме з нею в цьому [3, с. 24].

Звернемо свою увагу на постанову Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 № 877 «Про затвердження Положення про Національну поліцію», яка закріплює основні завдання Національної поліції, до яких відносить: 1) реалізація державної політики у сферах забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку; 2) внесення на розгляд Міністра внутрішніх справ пропозицій щодо забезпечення формування державної політики в зазначених сферах; 3) надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги [4].

В даному випадку ми можемо спостерігати, що відбувається підміна закріпленого на рівні Закону терміну «поліцейські послуги», на зміст якого ми звертали увагу вище, терміном «державна політика» у відповідних сферах.

Все ж таки державна політика є системою цілеспрямованих заходів, які мають за мету розв'язання тих чи інших суспільних проблем, задоволення суспільних інтересів, забезпечення стабільності конституційного, економічного, правового ладу країни. При цьому специфікацією державної політики є те, що вона реалізується через владні структури, які мають повноваження щодо застосування монопольного права держави на законний примус. У ре-

зультаті цього важливою умовою успішності державної політики є не просто її легальність, а й легітимність. Це пояснюється тим, що у зв'язку з фундаментальним переглядом ролі та завдань держави відносно суспільства, коли держава розглядається не як самодостатній інститут панування, а як засіб обслуговування суспільних інтересів, державна політика вже не може оцінюватись виключно через критерії її відповідальності законам, адже, як відомо, інколи закони можуть бути не правовими [5, с. 37], але повинна сприйматись широкими верствами суспільства як справедлива, адекватна суспільним чеканням і відповідним універсальним цінностям права.

В той же час, державна політика не може бути зведена до простої сукупності державних програм правового, культурного, економічного, соціального, екологічного розвитку. Оскільки держава є суб'єктом державної політики, то ця діяльність має певним чином впливати на об'єктивний стан справ у тій чи іншій сфері. Якщо ж цього не має, якщо не реалізується зв'язок між суб'єктом державної політики та її об'єктом, то не існує і самої державної політики, або ми маємо справу лише з певною фікцією, чи, використовуючи поняття, запропоноване Ж. Бодріаром, «стимулятором» державної політики. З цього погляду державна політика не тільки розробляється державою, а й реалізується нею, і така держава, як зазначає А. Гальчинський, повинна бути «дієздатною» [6, с. 166].

Сама ж реалізація державної політики органами державної влади означає, що ця їх діяльність відбувається згідно з тією моделлю організації самої державної влади, а також її відносини з суспільством, яка конституційно визнана в країні і запроваджується у практиці державного і суспільного життя.

Враховуючи викладене, можемо спостерігати розбіжність, на рівні нормативно-правових актів, основних завдань, які покладаються на Національну поліцію України, і в деякій мірі маємо констатувати про складність адміністративно-правового статусу даного центрального органу виконавчої влади у відповідності до Закону України від 17.03.2011 № 3166-VI VIII «Про центральні органи виконавчої влади» [7].

В цілому, Національна поліція України проходячи етап становлення повинна бути весь час зорієнтована на інтереси громадськості, а законодавство про діяльність поліції повинно бути доступним для громадськості, достатньо зрозумілими і точним, та, за необхідності, супроводжуватися чіткими підзаконним регулюван-

ням, яке також повинно бути доступними і зрозумілим для громадськості.

Список бібліографічних посилань

1. Ластович Д. М. Місце та значення поліцейських послуг в діяльності національної поліції / Д. М. Ластович // Форум права. – 2016. – № 1. – С. 141-146 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2016_1_25.pdf.
2. Чим відрізнятиметься нова поліція : головні факти [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lviv.vgorode.ua/news/sobytyia/263243-chym-vidrizniatymetsia-nova-politsiia-holovni-fakty>.
3. Статус поліції : міжнародні стандарти і зарубіжне законодавство / за заг. ред. О. А. Банчука. – К. : Москаленко О.М., 2013. – 588 с.
4. Про затвердження Положення про Національну поліцію : постановою Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 № 877 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/go/877-2015-%D0%BF>.
5. Пал Л. Міграційні потоки у сучасному світі / Л. Пал. – К. : Основи, 1999. – 137 с.
6. Гальчинський А. С. Суперечності реформ: у контексті цивілізаційного процесу / А. С. Гальчинський. – К. : Українські пропілеї, 2001. – 320 с.
7. Про центральні органи виконавчої влади : Закон України від 17.03.2011 № 3166-VI VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/go/3166-17>.

Одержано 14.11.2016

УДК 34.01

Добровінський А. В.

аспірант кафедри правового забезпечення
господарської діяльності, Харківський національний
університет внутрішніх справ

ПРАВОВІ ПІДСТАВИ СПІВПРАЦІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ТА ПОЛІЦІЇ ПО ЗАБЕЗПЕЧЕННЮ ВИКОНАННЯ ПРАВООХОРОННОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ

В сучасних умовах господарювання в Україні питання забезпечення виконання державою правоохоронної функції потребують всебічного вивчення, оскільки охорона права і дотримання законності є складовими розвитку країни і її громадян. Національна поліція України служить суспільству шляхом забезпечення прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки та порядку. Повноваження по забезпеченню законно-

сті, правопорядку, охорони прав, свобод і законних інтересів громадян покладаються на органи місцевого самоврядування чинним законодавством [1]. Таким чином інтереси органів місцевого самоврядування по охороні прав і інтересів громадян співпадають з завданнями правоохоронних органів, зокрема поліції, проте враховуючи і інші завдання органів місцевого самоврядування виконання функції охорони правопорядку делегується спеціальному органу виконавчої влади. Взаємодія цих органів встановлюється законом України "Про Національну поліцію", який визначає, що для виконання покладених на поліцію повноважень потрібно відповідне організаційне, матеріальне-технічне та фінансове забезпечення (ст. 105) [2]

Фінансування діяльності поліції здійснюється з Державного бюджету, а також інших джерел не заборонених законом. Майно, земля, транспортні засоби надаються поліції у користування, і органи місцевого самоврядування на безоплатній основі підтримують діяльність поліції матеріально-технічними засобами (ст. 105 Закону України "Про національну поліцію"). Згідно закону України "Про державний бюджет України на 2016 рік" на діяльність поліції були визначені кошти у розмірі 13664020, 6 тис грн. із яких на забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства та держави, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки та порядку, участь у міжнародних миротворчих операціях було виділено кошти у розмірі 12884156, 1 тис грн., що складає переважну кількість коштів. Проте який обсяг цих коштів буде спрямований на вирішення регіональних питань по охороні правопорядку встановити не можливо [3]. Місцеве самоврядування взагалі не отримало фінансування на підтримку діяльності поліції. Таким чином визначена законом допомога з боку місцевого самоврядування на діяльність поліції не має фінансової підстави.

Чинне законодавство встановлює важливі завдання по охороні інтересів територіальних громад, забезпечення виконання яких покладається на органи місцевого самоврядування. До них можливо віднести наступні:

- підготовка і внесення на розгляд ради пропозицій щодо створення відповідно до закону міліції, що утримується за рахунок коштів місцевого самоврядування, вирішення питань про чисельність працівників такої міліції, про витрати на їх утримання, здійснення матеріально-технічного забезпечення їх діяльності, створення для них необхідних житлово-побутових умов;

- внесення подань до відповідних органів про притягнення до відповідальності посадових осіб, якщо вони ігнорують законні вимоги та рішення рад і їх виконавчих органів, прийняті в межах їх повноважень;

- звернення до суду про визнання незаконними актів органів виконавчої влади, інших органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, які обмежують права територіальної громади, а також повноваження органів та посадових осіб місцевого самоврядування;

- забезпечення вимог законодавства щодо розгляду звернень громадян, здійснення контролю за станом цієї роботи на підприємствах, в установах та організаціях незалежно від форм власності;

- вжиття у разі надзвичайних ситуацій необхідних заходів відповідно до закону щодо забезпечення державного і громадського порядку, життєдіяльності підприємств, установ та організацій, врятування життя людей, захисту їх здоров'я, збереження матеріальних цінностей;

- вирішення відповідно до закону питань про проведення зборів, мітингів, маніфестацій і демонстрацій, спортивних, видовищних та інших масових заходів; здійснення контролю за забезпеченням при їх проведенні громадського порядку;

- погодження проекту плану проведення потенційно небезпечних заходів в умовах присутності цивільного населення за участю особового складу Збройних Сил України, інших військових формувань та правоохоронних органів з використанням озброєння і військової техніки; взаємодія з органами військового управління під час планування та проведення таких заходів з метою запобігання і недопущення надзвичайних ситуацій та ліквідації їх наслідків відповідно до закону;

- розгляд справ про адміністративні правопорушення, віднесені законом до їх відання; утворення адміністративних комісій та комісій з питань боротьби зі злочинністю, спрямування їх діяльності

- вирішення спільно з відповідними органами Національної поліції питань щодо створення належних умов для служби та відпочинку поліцейських та інші.

Виконання цих повноважень органами місцевого самоврядування можливо тільки при залучення до співпраці поліції, яка діє разом з іншими правоохоронними органами на підставі право-

вого та матеріально-фінансового забезпечення. Проте сучасний стани фінансування органів місцевого самоврядування не дає змогу виконувати вказані правоохоронні функції у повному обсязі. Вирішення питання можливо шляхом прийняття спеціального закону "Про взаємодію органів місцевого самоврядування та правоохоронних органів", який встановить правові підстави фінансування повноважень по правоохоронній діяльності органами місцевого самоврядування і поліції.

Список бібліографічних посилань

1. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України : від 21.05.1997 р., 280/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 24. – Ст. 170 (із змінами).
2. Про Національну поліцію: Закон України : від 02.07.2015 р. № 580-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2015 р. – № 40-41. – Ст. 379
3. Про Державний бюджет України на 2016 рік : Закон України : від 31.03.2016 № 1063 // Відомості Верховної Ради України. – 2016 р. – № 5. – Ст. 54

Одержано 14.11.2016

УДК 34.01

Дякова О. О.

аспірант кафедри загальноправових
дисциплін факультету № 6 Харківського національ-
ного університету внутрішніх справ

ВПЛИВ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ТА ОСВІЧЕНОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО НА ФОРМУВАННЯ ЇХ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ

Особливе місце у формуванні правової культури особистості взагалі та поліцейського, зокрема, посідає визначення правового статусу особи, про культуру якої йде мова. У поліцейського, який безпосередньо виконує ряд правоохоронних функцій та наділений спеціальними правами, формування правової культури пов'язано не тільки з повсякденним дотриманням правових приписів, а і з безпосередніми правозастосовними функціями, які продиктовані правовим статусом.

З огляду на зміст Закону України «Про Національну поліцію» можна зробити висновки, що здебільшого законом визначаються обов'язки поліцейського. Зі змісту встановлених обов'язків, а саме неухильно дотримуватися положень Конституції України, законів України та інших нормативно-правових актів, що регламентують

діяльність поліції, та Присяги поліцейського; професійно виконувати свої службові обов'язки відповідно до вимог нормативно-правових актів, посадових (функціональних) обов'язків, наказів керівництва; поважати і не порушувати прав і свобод людини, можна зробити висновок, що законодавство встановлюючи останні зосередило свою увагу на визначені того, що поліцейський зобов'язаний робити. Прав поліцейського, як це було в Законі України «Про міліцію», не визначено.

Ю.І. Коваленко у своєму дослідженні визначає, що структурно правовий статус складається з повноважень, спеціальних прав та обов'язків, виділених за ознакою службового становища. Отже, даний правовий статус є комплексною категорією, яка акумулює одночасно ознаки декількох видів спеціальних статусів: відповідно – державних службовців, посадових осіб, представників влади. Найважливішою ознакою повноважень, що забезпечує їхню реалізацію, є владність.[2, с.13] В той час, саме владність може виступати як мотивуючим фактором до формування високого рівня правової культури та правосвідомості, так і фактором дестабілізує, який може породжувати почуття вседозволеності у працівників поліції.

Правовий статус поліцейського є межею можливої та обов'язкової його поведінки під час виконання службових завдань. Здійснення останніх у рамках визначених нормативними приписами є основою для формування високого рівня правової культури в поліції. Однак, свідоме ухилення від виконання встановлених законом повноважень, обов'язків є рушійною силою до формування абсолютно протилежного правовій культурі явища — правового нігілізму. Аналізуючи правовий статус поліцейського в контексті формування правової культури, можна зробити висновок, що повноваження, обов'язки, права поліцейського та гарантії їх реалізації є фундаментом для формування високого рівня професійної правосвідомості та правової культури поліцейського.

Поряд із статусом поліцейських ключове місце у формуванні професійної культури посідає юридична освіта, в процесі якої людина отримує сукупність знань про правову дійсність і навички для здійснення практичної юридичної діяльності. Потім ця система професійних знань і навичок розвивається і поглиблюється в процесі здійснення професійної діяльності і придбання відповідного досвіду, в ході різних форм професійної перепідготовки та підвищення кваліфікації юристів. Базисна складова процесу формування професійного правової культури – вища фахова юридич-

на освіта, оскільки саме її наявність дає можливість здійснювати практичну юридичну діяльність вищої кваліфікації.[3] Але не варто забувати про неюридичну освіту, в рамках якої здійснюється початкова юридична підготовка найнижчого рівня. Така освіта також має опосередкований вплив на формування правової культури особистості та суспільства в цілому. Наприклад: осіб, що здобувають технічну освіту навчають, яким чином можливий процес патентування винаходів, економістам роз'яснюють сутність податкової системи, яка знайшла свій вияв у нормативно-правовій базі країни.

Отже, важливість юридичної освіченості для формування правової культури суспільства є дуже актуальною. Суспільство, члени якого не мають хоча б базових правових знань, не в змозі повною мірою розуміти точну сутність нормативно-правових актів, які приймаються в державі.

Останньою, але не менш важливою характеристикою правової культури є право, як система норм. Враховуючи правозастосовну специфіку функцій поліцейських, їхнє уявлення про чинне право повинно мати теоретико-прикладний характер. Також відомо, що саме право формує правову культуру, якщо воно (право) відповідає соціальним вимогам суспільства, є віддзеркаленням його ідеалів та цілей, тоді правова культура і правосвідомість є фундаментом для ефективної правозастосовної діяльності в умовах переходу від пострадянської правової системи України до власне правової системи незалежної України.

Список бібліографічних посилань

1. Про Національну поліцію: закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 26.10.2016).
2. Коваленко Ю.І. Правовий статус працівника органів внутрішніх справ у перехідному суспільстві: : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 — «Теория и история права и государства; история учений о праве и государстве». Харків, 2007. 20 с.
3. А.В. Петров, М.К. Горбатова Юридическое образование как элемент правовой культуры общества. *Вестник Нижегородского университета им. Н.И. Лобачевского*. 2007. № 3. с.175–182.

Одержано 14.11.2016

УДК 34.01

Железов О. Є.

канд. юрид. наук

ПРАВОСУБ'ЄКТНІСТЬ ОСІБ, ЩО ЗДІЙСНЮЮТЬ ПРАВОСУДДЯ

Актуальні проблеми формування корпусу професійних суддів та присяжних засідателів були значно вирішені у змінах до Конституції 2 червня 2016 року, а також в законі про «Судоустрій та статус суддів». Так у перше, в Конституції закріплено участь присяжних засідателів. Крім того, змінено згідно зі статтею 128, частиною 2 суддя призначається президентом, але у перше в Новітній Історії України суддя проходить конкурс на свою майбутню посаду. Але, для тлумачення та розширення цих змін прийнятий закон про «Судоустрій та статус суддів».

Згідно до цього закону статті 63 яка регламентує статус присяжного: «присяжним є особа, яка у випадках, визначених процесуальним законом, та за її згодою вирішує справи у складі суду разом із суддею або залучається до здійснення правосуддя». Список присяжних формується згідно зі статтею 64 «Місцевою радою на три роки», але у випадках коли місцева рада за бездіяльністю упродовж двох місяців тоді обласна судова адміністрація має право звернутися до обласної ради. До формування списку присяжних. «Присяжним є громадянин України, який досяг тридцятирічного віку і постійно проживає на території, на яку поширюється юрисдикція відповідного окружного суду, якщо інше не визначено законом». Стаття 67 визначає порядок залучення присяжних до виконання обов'язків в суді. Присяжний запрошується до суду не більш як на 1 місяць. Згідно зі статтею 68 присяжний користується усіма правами, що і професійні судді.

Більш тривалим та значно досконалішим є процес готування майбутнього судді та заняття їм відповідної посади. Згідно зі статтею 127, частиною 3 Конституції України: «На посаду судді може бути призначений громадянин України, не молодший тридцяти та не старший шістдесяти п'яти років, який має вищу юридичну освіту і стаж професійної діяльності у сфері права щонайменше п'ять років, є компетентним, доброчесним та володіє державною мовою. Законом можуть бути передбачені додаткові вимоги для призначення на посаду судді».

Згідно з розділом 4 закону про «Судоустрій та статус суддів» визначений порядок заняття посади суддею. Він починається зі спеціальної підготовки судді у Національній школі суддів, перед яким він повинен здати відбірковий іспит, пізніше 12 місячний термін навчання у Національній школі суддів. При займанні посади судді кандидат складає кваліфікаційний іспит, «кваліфікаційний іспит є атестуванням особи, яка пройшла спеціальну підготовку і виявила намір бути рекомендованою для призначення на посаду судді».

Оскільки, кваліфікаційний іспит є передумовою для участі кандидата на посаду судді у конкурсі на цю посаду я вважав би звернути на нього окрему увагу. Згідно зі статтею 78, частини 4 «Кваліфікаційний іспит проводиться Вищою кваліфікаційною комісією суддів України у спеціально обладнаному для цього приміщенні. Перебіг кваліфікаційного іспиту фіксується за допомогою технічних засобів відео- та звукозапису. На кожному його етапі та під час оцінювання результатів можуть бути присутніми представники засобів масової інформації, професійних організацій правників, а також правозахисних організацій». Крім того Кваліфікаційна комісія суддів України повинна розробити належні теоретичні та практичні програми, розробити тести, і зробити рейтинг кандидатів на посаду судді. Згідно з кваліфікаційним іспитом визначається: може особа виконувати правосуддя чи ні. Для зарахування до резерву на посаду судді особа повинна набрати 75 балів рейтингу, особа яка не набрала 75 балів не може бути зараховано до резерву.

Ст. 79 Закону України про «Судоустрій і статус суддів» на виконання статті 127 Конституції України визначає порядок проведення конкурсу. Для проведення конкурсу Вища кваліфікаційна комісія ухвалює рішення про його оголошення, розміщує відповідну інформацію на своєму офіційному веб-сайті і веб-порталі судової влади та публікує її у визначених нею друкованих засобах масової інформації не пізніше як за місяць до дня проведення конкурсу. В оголошенні вказується найменування суду у якому є вакантна посада, а також дата час і місце його проведення. Згідно зі статтею 79, частиною 8 конкурс проводиться на основі рейтингу який отримали при кваліфікаційному іспиті. За однаковою кількістю балів перевага надається особам які набрали більшість балів за практичне заняття під час іспиту. А, також перевагу мають особи які вже працювали суддями. Згідно зі статтею 79, частиною 17

за результатами конкурсу Вища кваліфікаційна комісія надсилає рекомендації до Вищої ради правосуддя про призначення на посаду судді.

Для майбутньої підготовки судді в Україні існує Національна школа суддів. Яка діє на основі: Статуту Національної школи суддів від 2015 року, Регламенту роботи Національної школи Суддів України, Стратегії розвитку Національної школи суддів України на 2016-2020 роки, Положення про підготовку та періодичне навчання суддів у Національній школі суддів України. Для спеціальної підготовки суддів які йдуть на посаду вперше розроблено методичні рекомендації та програми підготовки, після яких судді складають іспит на зарахування на посаду судді. Для підвищення кваліфікації існують Стандартизовані програми підготовки.

Щоб до кінця обґрунтувати функції Національної школи суддів потрібно розповісти про підготовку працівників апарату судів України, вони навчаються по типовим планам окремими для керівників апаратів місцевих та апеляційних судів загальної юрисдикції, підготовки помічників суддів та консультантів місцевих апеляційних господарських судів, підготовки секретарів судового засідання місцевих загальних та апеляційних судів, підготовки секретарів судового засідання окружних та апеляційних адміністративних судів, підготовки спеціалістів кадрового забезпечення місцевих та апеляційних судів загальної юрисдикції, підготовки старших секретарів місцевих загальних судів, головних і провідних спеціалістів місцевих та апеляційних судів загальної юрисдикції, підготовки помічників суддів та консультантів місцевих загальних та апеляційних судів, підготовки помічників суддів та консультантів окружних та апеляційних адміністративних судів, підготовки секретарів судового засідання місцевих та апеляційних господарських судів, підготовки спеціалістів із забезпечення зв'язків зі ЗМІ (прес-секретарів) місцевих і апеляційних судів, підготовки спеціалістів судової статистики місцевих та апеляційних судів загальної юрисдикції, підготовки судових розпорядників місцевих та апеляційних судів загальної юрисдикції.

Зміни в Конституції та у законодавстві про статус судів пройшли і у питанні про дисциплінарну відповідальність суддів та присяжних засідателів. Розширені повноваження Вищої Кваліфікаційної комісії суддів України. Згідно із ст.83 ЗУ про «Судоустрій і статус суддів України» вона займається: кваліфікаційним оцінюванням суддів-його компетентністю, професійною ети-

кою, доброчесністю, також згідно із ст.84 ЗУ «Судоустрій і статус суддів України» проводить кваліфікаційне оцінювання суддів. Вища кваліфікаційна комісія формується з'їздом суддів України. Вони не можуть здійснювати правосуддя та вони не мають права сувв-мішати свою посаду з будь-якою оплатною роботою. Згідно зі ст.95 ЗУ про «Судоустрій і статус суддів України» Вища Кваліфікаційна комісія суддів мають такий порядок формування:

«1. Вища кваліфікаційна комісія суддів України формується на основі принципів верховенства права, публічності та політичної нейтральності в порядку, визначеному цим Законом.

2. У разі необхідності обрання члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України з'їздом суддів України або з'їздом адвокатів України, або з'їздом представників юридичних вищих навчальних закладів та наукових установ орган, який складає з'їзд, не пізніше ніж за сорок п'ять днів повідомляє секретаріат Комісії про дату та місце проведення з'їзду». Також визначенні документи та форми обрання членів комісії.

Підставою для дисциплінарної відповідальності є: умисне або внаслідок недбалості, безпідставне затягування або невжиття суддею заходів щодо розгляду заяви, скарги чи справи протягом строку, встановленого законом, зволікання з виготовленням вмотивованого судового рішення, несвоєчасне надання суддею копії судового рішення для її внесення до Єдиного державного реєстру судових рішень, допущення суддею поведінки, що порочить звання судді або підриває авторитет правосуддя, зокрема в питаннях моралі, чесності, непідкупності, відповідності способу життя судді його статусу, дотримання інших норм суддівської етики та стандартів поведінки, які забезпечують суспільну довіру до суду, прояв неповаги до інших суддів, адвокатів, експертів, свідків чи інших учасників судового процесу, умисне або у зв'язку з очевидною недбалістю допущення суддею, який брав участь в ухваленні судового рішення, порушення прав людини і основоположних свобод, тощо. Згідно зі ст. 109 ЗУ про «Судоустрій і статус суддів України» на суддю покладено таке дисциплінарне стягнення: попередження, догани – з позбавленням права на отримання доплат до посадового окладу судді протягом одного місяця, суворої догани – з позбавленням права на отримання доплат до посадового окладу судді протягом трьох місяців, подання про тимчасове (від одного до шести місяців) відсторонення від здійснення правосуддя – з позбавленням права на отримання доплат до посадового

окладу судді та обов'язковим направленням судді до Національної школи суддів України для проходження курсу підвищення кваліфікації, визначеного органом, що здійснює дисциплінарне провадження щодо суддів, та подальшим кваліфікаційним оцінюванням для підтвердження здатності судді здійснювати правосуддя у відповідному суді, подання про переведення судді до суду нижчого рівня, подання про звільнення судді з посади.

Данні зміни в Конституції та законодавстві модернізують судову систему роблять досконаліше статус суддів та присяжних, а також працівників суду і уніфікують Національне законодавство до Європейських стандартів.

Одержано 14.11.2016

УДК 34.01

Завадський С. А.

аспірант Харківського національного університету
внутрішніх справ

КООРДИНАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ З ПРОТИДІЇ ТА ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ ЯК ОДИН ІЗ ПРІОРИТЕТНИХ НАПРЯМІВ РОБОТИ ОРГАНІВ ПРОКУРАТУРИ

В Україні створені достатні передумови для розбудови ефективного державного механізму запобігання та протидії корупції. Ухвалення останнім часом низки антикорупційних законів стало початком системної реформи з подолання корупції. Реформа включає в себе ухвалення нової антикорупційної стратегії та на її основі законів, що повністю врегульовують ключові сектори антикорупційної діяльності в державі: формування та моніторинг реалізації державної антикорупційної політики, превентивну антикорупційну діяльність, переслідування за корупцію. Окрім того, постає необхідним врегулювання питань, пов'язаних із налагодженням дієвої та ефективної координації щодо запобігання корупції між відповідними суб'єктами, які мають повноваження в зазначеній сфері. Особливої уваги потребує дослідження місця органів прокуратури в системі зазначених суб'єктів та правових підстав здійснення координації з правоохоронними органами щодо запобігання корупції в Україні.

На законодавчому рівні координація діяльності правоохоронних органів визнана одним із основних напрямів державної політики з питань національної безпеки. Варто вказати, що у від-

повідності до Закону України «Про основи національної безпеки України» реформування правоохоронної системи здійснюється з метою підвищення ефективності її діяльності на основі оптимізації структури, підвищення рівня координації діяльності правоохоронних органів, покращення їх фінансового, матеріально-технічного, організаційно-правового і кадрового забезпечення [1].

Відповідно до ч. 2 ст. 25 Закону України «Про прокуратуру» від 14.10.2014 № 1697-VII Генеральний прокурор України, керівники регіональних та місцевих прокуратур, їх перші заступники та заступники відповідно до розподілу обов'язків, здійснюючи нагляд за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство, координують діяльність правоохоронних органів відповідного рівня у сфері протидії злочинності, що без винятку становить і протидію та запобігання корупції [2].

Отже, координаційна діяльність органів прокуратури в сфері протидії корупції є однією з важливих передумов ефективної протидії, оскільки дає можливість об'єднати зусилля державних органів та налагодити координацію між ними для досягнення найефективніших результатів. Саме координації належить ключова роль у консолідації зусиль правоохоронних органів, забезпеченні узгоджених, цілеспрямованих, спільних дій правоохоронних органів з протидії корупції, зміцнення законності й правопорядку. Належним чином організована координація протидії корупції покликана усунути дублювання повноважень, роз'єднаність, забезпечити ефективне виконання правоохоронними органами завдань у цій сфері, що не передбачає змішування їх функцій, підміну одних органів іншими [3, с. 26].

У зв'язку із зазначеним, є актуальним вказати на основні завдання та форми координаційної діяльності органів прокуратури з правоохоронними органами у сфері протидії корупції.

Так, завданнями координації у сфері протидії корупції є: по-перше, визначення основних напрямів запобігання і протидії корупції на основі аналізу її структури, динаміки та прогнозування тенденцій розвитку цього негативного явища; по-друге, розробка, узгодження і виконання спільних заходів, спрямованих на своєчасне виявлення, розкриття, припинення та попередження корупційних проявів, усунення причин та умов, що їм сприяли; по-третє, підготовка пропозицій з удосконалення законодавства, спрямованих на підвищення ефективності правоохоронної діяльності, протидії корупції.

Згідно Закону України «Про прокуратуру» від 14.10.2014 № 1697-VII координаційні повноваження прокурори здійснюють шляхом проведення спільних нарад, створення міжвідомчих робочих груп, а також проведення узгоджених заходів, здійснення аналітичної діяльності [2]. В той же час, можуть використовуватися такі форми координації у сфері протидії корупції: видання спільних наказів, вказівок, інформаційних листів та інших документів організаційного та методичного характеру; обмін інформацією з питань стану корупції; розробка і здійснення узгоджених заходів з метою виявлення, припинення та профілактики корупційних діянь, а також усунення причин та умов, що сприяли їх вчиненню; спільні виїзди до регіонів для проведення узгоджених заходів, перевірок і надання допомоги правоохоронним органам на місцях; вивчення позитивного досвіду з питань запобігання і протидії корупції, впровадження його в практичну діяльність правоохоронних органів; взаємне використання можливостей правоохоронних органів для підготовки і навчання кадрів, підвищення їх кваліфікації; проведення спільних семінарів, конференцій та інших навчально-практичних заходів; розробка пропозицій з питань удосконалення правового регулювання запобігання і протидії корупції; спільне ініціювання та проведення наукових досліджень у сфері боротьби із корупцією [4].

Отже, тільки від злагодженої діяльності правоохоронних органів можна досягти позитивного результату щодо запобігання вчинення діянь пов'язаних з корупцією.

Список бібліографічних посилань

1. Про основи національної безпеки України : Закон України від 19.06.2003 № 964-IV [Електронний ресурс] . – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/go/964-15>.
2. Про прокуратуру : Закон України від 14.10.2014 № 1697-VII [Електронний ресурс] . – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/go/1697-18>.
3. Печенкін І. Координація діяльності з протидії злочинності та корупції як один із пріоритетних напрямів роботи прокурора / І. Печенкін // Віче. 2015. – № 2. – С. 24-27 [Електронний ресурс] . – Режим доступу : www.viche.info.
4. Про затвердження Положення про координацію діяльності правоохоронних органів по боротьбі із злочинністю та корупцією : наказ ПУ, МВС України, СБУ, ДПС України, МО України, ДМтС України, Держприкордонслужба, ДПтСУ від 26.04.2012 №43/375/166/353/284/241/290/236 [Електронний ресурс] . – Режим доступу : <http://www.customs.com.ua/php/document.php?ISN=55664>.

Одержано 14.11.2016

УДК 34.01

Загуменна Ю. О.

кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри
теорії та історії держави і права факультету №1
Харківського національного університету внутрішніх
справ

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВООХОРОННОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ ОРГАНАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Однією з невіддільних органічних функцій держави є правоохоронна. Від рівня її забезпечення юридичними, інтелектуальними, матеріально-технічними ресурсами залежить і ступінь захищеності людини та суспільства загалом, і, значною мірою, перспективи розвитку самої держави. Період існування України як незалежної держави був дуже складним чи то з погляду практичного забезпечення правоохоронної функції, чи то з огляду на законодавче регулювання цієї діяльності.

Ефективність взаємодії органів Національної поліції та населення впливає на розбудову громадянського суспільства в Україні, на підвищення рівня правосвідомості та правової культури громадян, вироблення у них установки на бажану правомірну поведінку. Від ефективності взаємодії держави на даному рівні з громадянським суспільством залежить реалізація правоохоронної функції держави взагалі, і виконання конкретних завдань, поставлених перед органами Національної поліції України.

Органи Національної поліції є якісно новим державним органом основною метою якого є служіння суспільству, одним із актуальних завдань сьогодення є пошук напрямів удосконалення взаємодії поліції та інститутів громадянського суспільства.

Одним із пріоритетних напрямків удосконалення взаємодії поліції та інститутів громадянського суспільства є удосконалення правової бази. У межах даного напрямку, слід внести відповідні зміни (які на нормативно-правовому рівні будуть врегульовувати комплекс заходів організаційного, матеріально-технічного, фінансового характеру) до законів України «Про Національну поліцію», «Про громадські об'єднання» і прийняти низку підзаконних нормативно-правових актів, які будуть спрямовані на реалізацію положень зазначених законів.

Крім того, удосконалення правової бази взаємодії поліції та інститутів громадського суспільства потребує прийняття Концеп-

ції взаємодії Національної поліції та інститутів громадянського суспільства, яка б на загальнодержавному рівні закріпила мету, строки, заходи, шляхи і способи, фінансові ресурси підвищення ефективності взаємодії поліції та громадянського суспільства, а також рекомендації ОБСЄ стосовно практики такого роду взаємодії.

На підставі зазначеної Концепції взаємодії Національної поліції та інститутів громадянського суспільства, з урахуванням вимог реформи децентралізації влади, необхідно розробити і прийняти регіональні Концепції взаємодії поліції і інститутів громадянського суспільства, програми розвитку поліцейських структур.

Другим напрямом удосконалення взаємодії поліції і громадянського суспільства є підвищення доступності поліції для населення. Для цього необхідно провести низку конкретних заходів: 1) максимально наблизити наряди поліції до житлового сектору; 2) активізувати практику регулярних профілактичних обходів діляниць та об'їздів віддалених населених пунктів із метою прийому та розгляду заяв і повідомлень про злочини та інші правопорушення, зустрічей з населенням та ін.; 3) розвиток сервісних центрів поліції для звернення громадян за правовою допомогою. При цьому такого роду центри повинні бути оснащені відповідними інформаційними стендами, допоміжною літературою, у них повинні чергувати працівники поліції для юридичного консультування громадян, надання їм допомоги при складанні відповідних документів; 4) запровадити у практику технічні засоби віддаленого доступу, які дозволять громадянам у спрощеному порядку подати заяву і повідомлення. За допомогою технічних засобів віддаленого доступу громадяни зможуть подати заяву та повідомлення про різні надзвичайні ситуації, правопорушення, не відриваючись від роботи, не витрачаючи часу, що, у багатьох випадках підвищить бажання у населення співпрацювати з поліцією; 5) запровадити у діяльність поліції сучасні технології із метою удосконалення практики надання інститутам громадянського суспільства послуг, у тому числі і в електронному вигляді за принципом «єдиного вікна».

Одним із напрямів удосконалення взаємодії поліції і інститутів громадянського суспільства є забезпечення принципу відкритості у роботі поліції. Для цього необхідно запровадити планову практику виступів працівників поліції у засобах масової інформації і на громадських форумах (конференціях, круглих столах, семінарах тощо) керівників підрозділів поліції, підготовку ними статей та інших матеріалів, оглядів про стан злочинності, результати боротьби з корупцією, екстремізмом та ін.. Такого роду заходи, на

наш погляд, з однієї сторони, дозволять інформувати населення про оперативну обстановку і проведену роботу, а з іншої, - отримати інформацію про оцінку населення про діяльність працівників поліції і відповідних структурних підрозділів.

На ефективність взаємодії поліції та інститутів громадянського суспільства, на наш погляд, позитивно вплине формування у населення об'єктивної оцінки діяльності поліції і створення позитивного образу її працівників.

Наступним напрямом удосконалення взаємодії поліції і інститутів громадського суспільства є підвищення рівня підготовки працівників поліції та представників громадських організацій правоохоронного спрямування у сфері забезпечення правопорядку та режиму законності.

Підготовка працівників для органів Національної поліції, потребує удосконалення системи вищої освіти. Формування у майбутніх поліцейських ключових національно-патріотичних та професійних якостей, які необхідні їм для ефективного і якісного виконання обов'язків в умовах сутнісного переформовування призначення Національної поліції.

В умовах трансформації вищої відомчої освіти відбувається пошук нових шляхів й підходів щодо підвищення якості підготовки та особистісних рис майбутніх офіцерів поліції. У контексті прийняття Закону України «Про Національну поліцію» змінюється соціальна роль і їх професійні функції, створюється нова система відносини «поліцейський – населення», що вимагає формування у майбутніх офіцерів поліції свідомого ставлення до обраної професії, прагнення захищати громадський порядок у суспільстві, відстоювати інтереси громадян.

Сучасна система підготовки поліцейських має бути дуалістичною, та поєднувати в собі, з однієї сторони, академічно-лекційну подачу матеріалу у межах якої забезпечується отримання глибоких спеціальних знань професії. З іншої сторони, сучасна система підготовки поліцейських має ґрунтуватися на практично-тренінгових формах навчальних занять, які сприятимуть трансформації теоретичних знань у практичні вміння та навички.

У процесі взаємодії поліції та громадянського суспільства беруть участь дві сторони. Одним із суб'єктів даного роду взаємодії є громадянське суспільство, у зв'язку з чим, цілком логічно, що на ефективність взаємодії поліції та громадянського суспільства впливає і рівень активності громадян, а також ступінь їх налаштованості взаємодіяти зі структурними підрозділами поліції.

З метою розвитку партнерських відносин між населенням та поліцією в Харківському національному університеті створено мобільну групу з кращих курсантів для участі у Проекті співробітництва навчальних закладів і поліції «Шкільний офіцер».

Головним завданням проекту є національно-патриотичне виховання молоді, сприяння діяльності навчальних закладів щодо профілактики правопорушень серед дітей та забезпечення безпечного навчального середовища, удосконалення практичних навичок у курсантів.

Проект впроваджено на виконання завдань положень Концепції першочергових заходів реформування системи Міністерства внутрішніх справ України, затвердженої Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 22 жовтня 2014 р. № 1118, Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2010 року, затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2015 р. № 1393. Відповідно до Угоди про партнерство між Міністерством внутрішніх справ України та Міністерством освіти і науки України від 29 лютого 2016 року у навчальних закладах міст Івано-Франківська, Львова, Одеси та Києва з 2016/2017 навчального року вже запроваджується пілотний проект «Шкільний офіцер поліції».

Отже, підсумовуючи все вищевикладене маємо підстави до основних напрямків удосконалення взаємодії органів Національної поліції та громадянського суспільства віднести: 1) розробку та прийняття на загальнодержавному та регіональному рівнях Концепції взаємодії Національної поліції та інститутів громадянського суспільства; 2) підвищення доступності поліції для населення; 3) забезпечення принципу відкритості у роботі поліції; 4) формування у населення об'єктивної оцінки діяльності поліції і створення позитивного образу її працівників; 5) підвищення рівня підготовки працівників поліції та представників громадських організацій правоохоронного спрямування у сфері забезпечення правопорядку та законності.

Одержано 14.11.2016

УДК 34.01

Зібарева К. Ю.

слухач магістратури факультету №1
(група Ф-1-15-1М) ХНУВС

Каленіченко Л. І.

доцент кафедри теорії та історії
держави і права ХНУВС, к.ю.н., доцент

РЕЦЕПЦІЯ РИМСЬКОГО ПРАВА У ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ (НА ПРИКЛАДІ «ТРИАДИ ПРАВ ВЛАСНОСТІ»)

На сучасному етапі розбудови в Україні правової держави та громадянського суспільства вагоме значення для становлення національної правової системи має рецепція римського права. Зокрема, вплив рецепції на становлення та закріплення так званої «тріади прав власності», як однієї з основних ознак громадянського суспільства. За римським правом власник спочатку наділявся наступними правами: право володіння; право користування; право розпорядження; право одержувати прибутки та право захисту. У процесі розвитку римського права з метою удосконалення та усунення наявних повторів відпадають такі категорії як право захисту та право одержувати прибутки. Вважалося, що будь-яке законне право особи підлягає захисту, отже, недоцільним було виділяти право захисту окремо для категорії приватної власності. Щодо права одержувати прибутки, то воно повної мірою входило до права користування річчю на своє благо – *jus fruendi*. Отже, у процесі розвитку залишилося лише три правомочності – право володіння, право користування і право розпорядження, які у подальшому шляхом рецепцій знайнуть своє втілення у законодавствах різних країн і в Цивільному кодексі України зокрема. Зазначені правомочності включають усі можливі правові способи впливу власника на річ, а також захист його права від незаконних посягань з боку інших осіб. Завдяки сформованій «тріаді» право власності є найбільш повним правом на річ за своєю сутністю.

Розглянемо докладніше сутність кожної з категорій права власності. Першою в теорії римського права виділялася можливість власника *фактично володіти своєю річчю*, яка носила назву *jus possidendi*, що в перекладі означало право посідання. Малося на увазі, що річ повинна перебувати у володіннях власника «згідно свого господарського призначення». Римське право передбачало,

що вказану правомочність власник міг передавати, зокрема за договором, при цьому за ним зберігалось право власності на річ (право користування та розпорядження могли не передаватися за угодою). Наступною категорією є *jus utendi* або право користування. Воно полягало в законній *можливості власника «отримувати» від речі її корисні властивості та доходи*. Зокрема, шляхом споживання продуктів харчування, отримання певної сировини, одержання доходів від передачі в найм, отримання приплоду тварин, врожаю тощо. Зазначена правомочність, як уже було зазначено, охопила собою право одержувати прибутки. Необхідно також зазначити, що римським правом було передбачено певні правила для користування річчю – його можна було здійснювати лише законними способами, а також за умови ненанесення шкоди іншим особам. Останньою категорією з «тріади» є *jus abutendi* – право розпорядження. Можливість розпоряджатися знаходила своє відображення в тому, що *власник фактично міг визначати долю речі* – відчужувати її, встановлювати сервітути (обмежені права інших осіб, наприклад користування річчю), передавати річ у спадок або у дарунок, знищувати її повністю або частково, викинути тощо. Тобто, право розпоряджатися є фактичним підтвердженням абсолютизму права власності. Необхідним, вважаємо зазначити, що певний час існував виняток – володільці земельних ділянок не були наділені *jus abutendi* аж до III ст. до н. е. (прийняття закону Спурія Торія).

На сьогодні Цивільний кодекс України у статті 317 «Зміст права власності» закріплює, що власникові належать права володіння, користування та розпоряджання своїм майном. Тобто, можемо говорити про пряму рецепцію римського права при формуванні інституту власності в цивільному праві України, яка полягає в законодавчому закріпленні римсько-правової категорії «тріада прав власності».

Одержано 14.11.2016

УДК 34.01

Зозуля І. В.,
професор, доктор юридичних наук,
професор кафедри загальноправових дисциплін
(Харківський національний університет внутрішніх
справ)

Гуржина Є. С.,
студентка групи ПЗдср-15-2
(Харківський національний університет внутрішніх
справ)

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИЩИМ АДМІНІСТРАТИВНИМ СУДОМ УКРАЇНИ ЮРИСДИКЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНИХ СУДІВ У ВІДБУДОВІ ПРАВООХОРОННОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ

Сьогодні правозахисна функція держави усталено ототожнюється з правоохоронною, де правосуддя, як цілком обґрунтовано зазначає І. Я. Олендер з посиланням на думку В. Борденюка, є «складовою правоохоронної функції держави, зміст якої зводиться до охорони правопорядку, забезпечення законності», та знайшла особливий вираз в інституті судового контролю, що з прийняттям Кодексу адміністративного судочинства трансформувався в адміністративний позов. Останній «має на меті перевірку умов для вчинення певних дій чи прийняття рішень до їх вчинення суб'єктом владних повноважень», де «суд фактично виконує правоохоронну функцію» [1, с. 154, 156]. В цьому аспекті стосовно відбудови правоохоронної функції держави набувають особливого значення й питання визначення предметної компетенції адміністративних судів.

Практика правового регулювання Вищим адміністративним судом України (ВАСУ) юрисдикції адміністративних судів була започаткована ще у 2006 році постановою Пленуму Вищого адміністративного суду України, в якій було звернуто увагу на проблему «визначення критеріїв розмежування юрисдикцій адміністративних, господарських та цивільних судів, оскільки вона ускладнює забезпечення судами належної якості судового розгляду адміністративних прав та однакової практики застосування законодавства під час їх вирішення», а також, що «складність адміністративних правовідносин спонукає до поглиблення спеціалізації під час розгляду справ адміністративної юрисдикції» [2]. Тому подальше дослідження деяких засад означеної практики, що з того часу набула

певних змін, сьогодні пов'язують не тільки з правозахисною, але й відбудовою правоохоронної функції держави, де воно набуває певної актуальності.

Як відомо, «надання методичної допомоги судам нижчого рівня з метою однакового застосування норм Конституції та законів України у судовій практиці на основі її узагальнення та аналізу судової статистики; надання спеціалізованим судам нижчого рівня рекомендаційні роз'яснення з питань застосування законодавства щодо вирішення справ відповідної судової спеціалізації» було одним із повноважень ВАСУ як вищого спеціалізованого суду відповідно до п.4 статті 32 тепер вже не чинного Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 07.07.2010 р. № 2453-VI.

І хоча нагальна потреба в цьому не зникла, на жаль, означена норма не була включена до редакції нового Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 р. № 1402-VIII [3], хоча й може побічно вбачатися в п.2 тієї ж його статті 32 як «аналізує судову статистику, вивчає та узагальнює судову практику, інформує про результати узагальнення судової практики Верховний Суд». Сьогодні у повній мірі *повноваження «забезпечення однакового застосування норм права судами різних спеціалізацій у порядку та спосіб, визначені процесуальним законом»* за п.6 ст.36 цього Закону та за п.6 його ж ст.13 *«висновки щодо застосування норм права, викладені у постановках Верховного Суду, враховуються іншими судами при застосуванні таких норм права. Суд має право відступити від правової позиції, викладеної Верховним Судом, тільки з одночасним наведенням відповідних мотивів»* – віддане Верховному Суду.

Слід зазначити, що науковці, серед яких, наприклад, А.А. Солюдов, дотримуються однакості погляду на важливість *«віднесення повноваження надавати спеціалізованим судам нижчого рівня рекомендаційні роз'яснення з питань застосування законодавства щодо вирішення справ відповідної судової юрисдикції до компетенції саме вищих спеціалізованих судів є логічним»* [4, с.88]. Щодо правових засад реалізації таких повноважень, то О. Льницький зазначає, що *«оскільки при наданні роз'яснень як форми реалізації державної влади вищими спеціалізованими судами через їх пленуми не йдеться про законотворчість чи правосуддя, має місце реалізація управлінської компетенції всередині системи організації судової влади через використання визначених законодавством повноважень»* [5, с.171]. В свою чергу, С. Которобай звертає увагу

на важливість таких позапроцесуальних механізмів, спрямованих на забезпечення ВАС України єдності судової практики у адміністративних справах [6, с.49].

Як відомо, повний перелік публічно-правових спорів, що підпадають під юрисдикцію адміністративних судів, встановлений частиною другою статті 17 Кодексу адміністративного судочинства України [7]. І, навпаки, перелік тих публічно-правових спорів, що не належать до предмета адміністративної юрисдикції, встановлений частиною третьою статті 17 КАС України.

Не дивлячись на таке, слід зазначити, що ще до недавнього часу адміністративні суди припускали недосконале трактування поняття «адміністративно-правовий спір», не враховуючи, що спір набуває ознак публічно-правового за умов не лише наявності серед суб'єктів спору публічного органу чи посадової особи, але й здійснення ним (ними) у цих відносинах владних управлінських функцій, і відповідно до розуміння власної юрисдикції приймали рішення щодо їхнього розгляду. Це, зокрема, стосувалось понад декілька десятків органів публічної влади, порушення справ щодо спору з якими тим самим штучно виводилось із юрисдикції адміністративних судів.

Тому слід визнати надзвичайно актуальною реалізацію 20.05.2013 року Вищим адміністративним судом України потреби «забезпечення правильного й однакового визначення юрисдикції адміністративних судів» із врахуванням чинних загальнотеоретичних і законодавчих критеріїв прийняттям Пленумом ВАСУ одностайною постанови за № 8 [8]. Так, у ній до юрисдикції адміністративних судів були віднесені: правовідносини, які виникають під час виконання Державною фіскальною службою України *(в сучасній редакції назви цього органу виконавчої влади. – Авт.)* та його територіальними органами покладених на них завдань (п.6); з приводу державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців, змін до установчих документів юридичних осіб та зміни імені або місця проживання фізичних осіб-підприємців, припинення юридичних осіб та підприємницької діяльності фізичними особами-підприємцями (п.7.1); з приводу реєстрації та припинення громадських об'єднань (п.7.2) та ін. Серед них найбільше значення для населення та відбудови правоохоронної функції держави, на нашу думку, мало роз'яснення ВАСУ щодо віднесення до юрисдикції адміністративних судів питань бездіяльності державного реєстратора, державного кадастрового реєстратора, но-

таріуса, державного виконавця (п.8) та оскарження постанов прокурорів (п.18) тощо.

До речі, актуальність і важливість цієї постанови підтверджена наступними змінами до неї постановою ВАСУ від 14.02.2014 р. № 2 *щодо виключення пунктів 16.2 – стягнення надміру виплачених коштів Пенсійним фондом та 24 – щодо скасування повністю або частково акта ревізії, проведеної з порушенням законодавства* [9]; постановою ВАСУ від 15.05.2014 р. № 6 *щодо доповнення пункту 31, за яким «юрисдикція адміністративних судів не поширюється на публічно-правові спори про скасування арешту на майно, який накладено слідчим суддею або судом у кримінальній справі в порядку...»* [10].

Ще одні зміни до базової постанови Пленуму Вищого адміністративного суду України «Про окремі питання юрисдикції адміністративних судів» від 20.05.2013 р. № 8 [8] були внесені черговою постановою Пленуму ВАСУ від 22.05.2015 р. № 6 [11] і стосувались не тільки уточнення у пункті 6 постанови [8] іменування та повноважень Державної фіскальної служби і надмірної, на наш погляд, навіть дріб'язкової, деталізації та ознак суб'єктів адміністративно-правових відносин у пунктах 7, 7.1, 7.2, 7.3, 8, 9, 10, 13.1, 14, 16, 17, 18, 21, 23, але й *черговим доповненням до змісту постанови [8] нових пунктів 32–33, 35 і 36 стосовно перевірки в порядку адміністративного судочинства спорів: з приводу законності дій посадових осіб виправної колонії структури Державної кримінально-виконавчої служби України щодо розкриття та перегляду адресованої засудженому кореспонденції (але, знов таки, із застереженням – «з урахуванням положень Кримінально-виконавчого кодексу України» (п.32); щодо «здійснення органами Казначейства розрахунково-касового обслуговування розпорядників і одержувачів бюджетних коштів, а також інших клієнтів відповідно до законодавства» (п.33); щодо «спорів між випускниками навчальних закладів із числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, із цими навчальними закладами з приводу визнання протиправними дій, зобов'язання донарахувати та виплатити недоотриману одноразову грошову допомогу, виплата якої гарантована державою та покладена на навчальний заклад» (п.35); дії місцевих державних організацій чи органів місцевого самоврядування щодо визначення розміру збитків, завданих власникам землі і землекористувача (п.36); та щодо не належності до юрисдикції адміністративних судів «спорів, які виникають з при-*

воду призначення чи звільнення директора комунального підприємства, установи чи організації» (п. 34).

Стосовно зазначених змін, то, на нашу думку, у зміст таких постанов ВАСУ *треба обов'язково вносити преамбулу, де пояснювати логіку законодавця щодо внесених змін, а не обмежуватись простою констатацією, що та чи інша інформація вноситься секретарем Пленуму Вищого адміністративного суду України*. Крім того, якщо пункти 6–30 зазначеного в постанові ВАСУ [8] переліку публічно-правових спорів, що підпадають під юрисдикцію адміністративних судів, якимось пов'язані в цілком логічну групу саме таких, що «підпадають під юрисдикцію адміністративних судів», то *нові пункти 31 за постановою [10] та 34 за постановою [11] якимось випадають з цієї групи, а як такого переліку публічно-правових спорів, що «не підпадають під юрисдикцію адміністративних судів», у постанові [8] не передбачено*.

З цього видно, що хоча уточнення Вищим адміністративним судом України предметної компетенції адміністративних судів і є, як вже зазначалось раніше, нагальною потребою сьогодення, але передбачуване й далі нескінчене «нарощування» змісту однієї й тієї самої постанови Пленуму ВАСУ [8] приводить до її надмірного захаращування. Виходом з цієї ситуації, на нашу думку, може бути видання Вищим адміністративним судом України тематичних постанов Пленуму із однотипних предметів визначення юрисдикції адміністративних судів.

Щодо інших аспектів забезпечення однакового застосування судами норм права та надання ВАСУ, як вищим спеціалізованим судом, відповідної «методичної допомоги судам нижчого рівня», наприклад, інформаційно-правової на власному офіційному веб-сайті стосовно компетенції Вищого адміністративного суду України [12], то її результативність скоріше незадовільна через все ще триваючу публікацію на ньому станом на сьогодні деяких положень не чинного більш ніж півроку законодавства.

В цілому слід зазначити, що розглянута практика правового регулювання Вищим адміністративним судом України юрисдикції адміністративних судів як така, що безпосередньо впливає на відбудову правоохоронної функції держави, є позитивною, але потребує прийняття певних заходів з її удосконалення.

Список бібліографічних посилань

1. Олендер І. Я. Функції суду в державному механізмі / Олендер І. Я. // Право і суспільство. – 2014. – № 1–2. – С. 153–158.
2. Постанова Пленуму Вищого адміністративного суду України : від 31.03.2006 р., № 1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0001760-06>.
3. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» : від 02.06.2016 р., № 1402–VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2016. – № 31. – Ст. 545.
4. Солодков А. А. Роль вищого спеціалізованого суду у системі судів загальної юрисдикції / А. А. Солодков // Часопис цивільного і кримінального судочинства. – 2013. – № 4 (13). – С. 84–89.
5. Ільницький О. Значення позапроцесуальних актів органів судової влади та контроль за їхньою законністю / Олег Ільницький // Слово Національної школи суддів України. – 2013. – № 4. – С. 167–176.
6. Которобай С. Удосконалення діяльності вищого адміністративного суду України як суб'єкта адміністративного процесу / Станіслав Которобай // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. – 2015. – № 1. – С. 46–51.
7. Кодекс адміністративного судочинства України : від 06.07.2005 р., № 2747–IV // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 35–36, № 37. – Ст. 446.
8. Постанова Пленуму Вищого адміністративного суду України «Про окремі питання юрисдикції адміністративних судів» : від 20.05.2013 р., № 8 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.vasu.gov.ua/plenum/post_plenum/plenum_2013_05_20_n8.
9. Постанова Пленуму Вищого адміністративного суду України «Про внесення змін до постанови Пленуму Вищого адміністративного суду України від 20 травня 2013 року № 8 «Про окремі питання юрисдикції адміністративних судів» : від 14.02.2014 р., № 2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v0002760-14/paran6#n6>.
10. Постанова Пленуму Вищого адміністративного суду України «Про внесення доповнень до постанови Пленуму Вищого адміністративного суду України від 20 травня 2013 року № 8 «Про окремі питання юрисдикції адміністративних судів», зі змінами і доповненнями, внесені згідно з постановою Пленуму Вищого адміністративного суду України від 14 лютого 2014 року № 2» : від 15.05.2014 р., № 6 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v0006760-14/paran12#n12>.
11. Постанова Пленуму Вищого адміністративного суду України «Про внесення змін і доповнень до постанови Пленуму Вищого адміністративного суду України від 20 травня 2013 року № 8 «Про окремі питання юрисдикції адміністративних судів», зі змінами і доповненнями, внесені згідно з постановами Пленуму Вищого адміністративного суду України

від 14 лютого 2014 року № 2 та від 15 травня 2014 року № 6» : від 22.05.2015 р., № 6 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v0006760-15/paran2#n2>.

12. Компетенція ВАСУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vasu.gov.ua/competenc>.

Одержано 14.11.2016

УДК 342.951:351.82

Ільков В. В.,
кандидат юридичних наук,
доцент, суддя Дніпропетровського окружного адміністративного суду, м. Дніпро, Україна

КОДЕКС АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА ЯК ДЖЕРЕЛО ПРАВА

Одним з найбільш вагомих питань провадження судово-правової реформи постає питання удосконалення положень процесуального законодавства. 1 вересня 2004 року набрав законної сили Кодекс адміністративного судочинства України, який був прийнятий в цілому як закон 6 липня 2005 року. Запровадження системи адміністративних судів та введення в дію Кодексу адміністративного судочинства ініціювали численні зміни як до положень чинного законодавства України, так і на доктринальному рівні у науці адміністративно-процесуального права. Адже згідно з положеннями п.5 ч.1 статті 3 КАС України адміністративний процес - правовідносини, що складаються під час здійснення адміністративного судочинства [2, с.5].

Серед вітчизняних науковців та практиків, які досліджували проблематику кодифікації джерел адміністративно-процесуального права слід зазначити Бандурку О.М., Бевзенка В.М., Ю.П. Битяка Ю.П., Білу-Тіунову Л.Р., Гарашука В.М., Додіна Є.В., Комзюка А.Т., Коломєєць Т.О., Куйбіду Р.О. та інших.

Метою цього дослідження виступає вивчення та аналіз стану окремих питань систематизації джерел адміністративного судочинства з врахуванням проведення судово-правової реформи в Україні.

У відповідності до положень статті 125 Конституції України судоустрій в Україні будується за принципами територіальності та спеціалізації і визначається законом. З метою захисту прав, свобод та інтересів особи у сфері публічно-правових відносин діють адміністративні суди [1]. Запроваджені змін до Основного Закону щодо

визначення статусу адміністративних судів на фоні дискусій про їх ліквідацію закріплюють діяльність адміністративних судів у сфері захисту прав, свобод та інтересів особи у сфері публічно-правових відносин.

Призначення Кодексу адміністративного судочинства України сформульовано як визначення юрисдикції, повноважень адміністративних судів щодо розгляду адміністративних справ, порядку звернення до адміністративних судів та порядку здійснення адміністративного судочинства [2, с.2].

Розгляд справ адміністративної юрисдикції врегульовується процесуальними нормами на всіх етапах розгляду справи. Розгляд справи здійснюється через певну послідовність стадій, які, залежно від волевиявлення сторін адміністративної справи та процесуальних дій, що виконуються у межах кожної з них, поділяються на обов'язкові та факультативні стадії. Обов'язковими стадіями адміністративного процесу є: відкриття провадження в адміністративній справі; підготовка адміністративної справи; судовий розгляд адміністративної справи.

До факультативних стадій адміністративного процесу належать: апеляційне оскарження рішень адміністративних судів першої інстанції; касаційне оскарження рішень адміністративних судів першої та апеляційної інстанції; провадження за винятковими обставинами; провадження за ново виявленими обставинами [3, с.9].

У контексті проведення судово-правової реформи відбуваються зміни у системі адміністративних судів. З дня набрання чинності Законом України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» Верховний Суд України, Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ, Вищий господарський суд України, Вищий адміністративний суд України діють у межах їх повноважень, визначених процесуальним законом, до початку роботи новоствореного Верховного Суду та до набрання чинності відповідним процесуальним законодавством, що регулює порядок розгляду справ Верховним Судом. Тобто ліквідуються усі вищі спеціалізовані суди та створюється оновлений Верховний Суд – як касаційна інстанція. Процедура добору до складу Верховного Суду розпочалась. У той же час, зміни до Кодексу адміністративного судочинства щодо оновленої процедури касаційного розгляду справ адміністративної юрисдикції не внесені. До набрання чинності новим процесуальним законодавством робота Верховного Суду буде блокована.

Таким чином, утвердження статусу адміністративних судів на Конституційному рівні сприятиме утвердженню механізму захисту прав, свобод та інтересів особи у сфері публічно-правових.

Однак досі не внесені зміни до КАС України щодо статусу Верховного Суду після ліквідації Вищого адміністративного суду, без таких змін реалізація конституційного права особи на касаційне оскарження неможливе.

Зміна процесуальних законів стає першочерговим завданням судово-правової реформи.

Список бібліографічних посилань

1. Конституція України від 28 червня 1996 року [Електронний ресурс].– Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

2. Кодекс адміністративного судочинства України: текст прийнятий Верховною Радою України 6 липня 2005 року: (із змінами та доповненнями станом на 1 вересня 2015 року) / Вищий адміністративний суд України. – К.: ТОВ «Компанія ВАІТЕ», 2015. – 208 с.

3. Науково-практичний коментар Кодексу адміністративного судочинства України / за заг. ред. І.Х. Темкіжева (кер. авт. кол.). – 2-ге вид., перероб. і допов. – К. Юрінком Інтер, 2013. – 720 с.

Одержано 14.11.2016

УДК 34.01

Калашник М. В.
докторант Харківського національного
університету внутрішніх справ

КОНВЕНЦІЯ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД ЯК ПРАВОВА ОСНОВА ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Конституція України проголошує права і свободи громадянина і людини, які поліція має охороняти згідно ст. 3 Закону України «Про Національну поліцію» та інших нормативно-правових актів, регламентуючих діяльність поліції.

Конституція України, як Основний закон держави, встановлює принципи діяльності всіх органів державної влади і місцевого самоврядування, в тому числі і для поліції.

З входженням України в світове співтовариство, з розвитком міжнародних зв'язків, процесами глобалізації особливого зна-

чення в правовому регулюванні діяльності поліції набувають міжнародно-правові акти, ратифіковані Верховною Радою України.

Центральне місце серед міжнародно-правових актів, регламентуючих діяльність поліції становить Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод (далі - Конвенція), а також практика Європейського суду з прав людини, яка відповідно до статті 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» визнається джерелом права в Україні.

Знання положення Конвенції та її тлумачення у практиці Європейського суду з прав людини у сукупності із положеннями національного законодавства дозволять поліцейському впевнено використовувати свої повноваження без свавілля і зловживань, що має забезпечити базову потребу суспільства у безпеці.

Так, процесуальний аспект статті 2 Конвенції у практиці Європейського суду з прав людини (далі - ЄСПЛ) встановлює жорсткі вимоги до розслідування смертей або випадків безвісно зниклих осіб, що зазвичай проводяться як раз органами поліції. Положення Кримінального процесуального кодексу України щодо невідкладного, упродовж доби внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань відповідно до статті 214, що означає початок досудового розслідування, значною мірою зменшує систематичні порушення Україною цієї статті Конвенції, оскільки раніше часто за наявності спірних або неповних даних щодо причин смерті, слідчі органи приймали рішення про відмову у порушенні кримінальної справи, що внаслідок обмеженого процесуального інструментарію призводило до неефективного розслідування відповідних випадків.

Щодо матеріального аспекту цікавим є наступне. Відповідно до п.2 ст. 2 Конвенції позбавлення життя не розглядається як таке, що вчинене на порушення цієї статті, якщо воно є наслідком виключно необхідного застосування сили:

- а) для захисту будь-якої особи від незаконного насильства;
- б) для здійснення законного арешту або для запобігання втечі особи, яку законно тримають під вартою;
- с) при вчиненні правомірних дій для придушення заворушення або повстання.

Однак закон «Про Національну поліцію»[1] у статті 46 більш широко трактує повноваження органів національної поліції щодо застосування вогнепальної зброї, яка хоча і містить поси-

лання на винятковість таких випадків, проте забуває при цьому про ознаку абсолютної необхідності такого застосування, що у деяких випадках може стати причиною порушення Конвенційних зобов'язань України.

Стаття 3 Конвенції встановлює абсолютну заборону на:

- 1) тортури;
- 2) нелюдське поводження (наприклад, ненадання належної адекватної медичної допомоги (діагностики та лікування) в ізоляторах тимчасового тримання);
- 3) поводження, що принижує гідність особи (наприклад, тримання особи в металевій клітці під час судового засідання (див. рішення «Свинаренко і Сляднів проти Росії»), тримання особи під час судового засідання у наручниках (див. рішення ЄСПЛ у справі «Городнічев проти Росії»)).

Такі обмеження мають абсолютний характер, тобто порушення ст. 3 Конвенції є недопустимим за будь-яких обставин чи відносно будь-яких осіб.

Процесуальний аспект статті 3 у практиці ЄСПЛ вимагає створення незалежного органу, який би зміг проводити ефективні розслідування за заявами про тортури. У своїх чисельних рішеннях ЄСПЛ звертав увагу, що прокуратура не є таким органом, оскільки цей же орган є одночасно і представником сторони обвинувачення у кримінальному процесі, а тому при розслідуванні таких заяв не проводить перевірку із належною ефективністю, оскільки має зворотній процесуальний інтерес.

Важливе значення набуває і розуміння законності обмеження права на свободу, що може мати місце у практичній діяльності працівника поліції під час адміністративного затримання чи затримання за підозрою у вчиненні злочину.

Стаття 5 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод передбачає наступне.

1. Кожен має право на свободу та особисту недоторканність. Нікого не може бути позбавлено свободи, крім таких випадків і відповідно до процедури, встановленої законом:

а) законне ув'язнення особи після засудження її компетентним судом;

б) законний арешт або затримання особи за невиконання законного припису суду або для забезпечення виконання будь-якого обов'язку, встановленого законом;

с) законний арешт або затримання особи, здійснене з метою допровадження її до компетентного судового органу за наявності обґрунтованої підозри у вчиненні нею правопорушення або якщо обґрунтовано вважається необхідним запобігти вчиненню нею правопорушення чи її втечі після його вчинення;

д) затримання неповнолітнього на підставі законного рішення з метою застосування наглядових заходів виховного характеру або законне затримання неповнолітнього з метою допровадження його до компетентного органу;

е) законне затримання осіб для запобігання поширенню інфекційних захворювань, законне затримання психічнохворих, алкоголіків або наркоманів чи бродяг;

ф) законний арешт або затримання особи з метою запобігання її недозволеному в'їзду в країну чи особи, щодо якої провадиться процедура депортації або екстрадиції.

2. Кожен, кого заарештовано, має бути негайно поінформований зрозумілою для нього мовою про підстави його арешту і про будь-яке обвинувачення, висунуте проти нього.

3. Кожен, кого заарештовано або затримано згідно з положеннями підпункту "с" пункту 1 цієї статті, має негайно постати перед суддею чи іншою посадовою особою, якій закон надає право здійснювати судову владу, і йому має бути забезпечено розгляд справи судом упродовж розумного строку або звільнення під час провадження. Таке звільнення може бути обумовлене гарантіями з'явитися на судові засідання.

4. Кожен, кого позбавлено свободи внаслідок арешту або тримання під вартою, має право ініціювати провадження, в ході якого суд без зволікання встановлює законність затримання і приймає рішення про звільнення, якщо затримання є незаконним.

5. Кожен, хто є потерпілим від арешту або затримання, здійсненого всупереч положенням цієї статті, має забезпечене правовою санкцією право на відшкодування.

Працівнику поліції слід бути особливо уважним та проявляти ретельність під час реалізації відповідних повноважень, оскільки ЄСПЛ здійснює автономне тлумачення законності обмеження права на свободу відповідно до ст. 5 Конвенції, тобто у деяких випадках, навіть якщо за національним законом затримання відбулося без порушень, ще не означає, що ЄСПЛ не знайде порушень вимог ст. 5 Конвенції.

До таких потенційних випадків відносяться зміни, якими доповнена стаття 176 частиною 5 щодо заборони за деякими

складами кримінальних правопорушень обирати альтернативні запобіжні заходи:

«запобіжні заходи у вигляді особистого зобов'язання, особистої поруки, домашнього арешту, застави не можуть бути застосовані до осіб, які підозрюються або обвинувачуються у вчиненні злочинів, передбачених статтями 109-114-1, 258-258-5, 260, 261 Кримінального кодексу України.»

Таке ж автономне тлумачення здійснюється ЄСПЛ і щодо поняття «кримінального правопорушення» у світлі права на справедливий судовий розгляд, гарантований статтею 6 Конвенції, вимоги щодо якого розповсюджується і на досудове розслідування. Автономність такого тлумачення полягає у тому, що не дивлячись на те, що деякі складі адміністративних правопорушень (наприклад, де санкцією статті передбачено високий штраф чи можливість обмеження свободи, наприклад, в наслідок застосування адміністративного затримання чи адміністративного арешту) віднесені до КУпАП, ЄСПЛ може знайти порушення, вимагаючи гарантій щодо них як і при кримінальному переслідуванні, а саме щодо дотримання наступних прав:

а) бути негайно і детально поінформованим зрозумілою для нього мовою про характер і причини обвинувачення, висунутого проти нього;

б) мати час і можливості, необхідні для підготовки свого захисту;

с) захищати себе особисто чи використовувати юридичну допомогу захисника, вибраного на власний розсуд, або - за браком достатніх коштів для оплати юридичної допомоги захисника - одержувати таку допомогу безоплатно, коли цього вимагають інтереси правосуддя;

д) допитувати свідків обвинувачення або вимагати, щоб їх допитали, а також вимагати виклику й допиту свідків захисту на тих самих умовах, що й свідків обвинувачення;

е) якщо він не розуміє мови, яка використовується в суді, або не розмовляє нею, - одержувати безоплатну допомогу перекладача.

Крім того, адміністративні суди часто звертають увагу на необхідність дотримання рекомендацій Ради Європи.

Так, відповідно до принципу 6 Рекомендації № R (91) 1 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам стосовно адміністративних санкцій, ухваленої 13 лютого 1991 року, при застосуванні адміністративних санкцій, окрім сформульованих у Резолюції (77) 31 принципів справедливої адміністративної

процедури, що звичайно застосовуються до адміністративних актів, слід керуватися такими особливими принципами:

1) особа, стосовно якої розглядається можливість застосування адміністративної санкції, попередньо інформується щодо фактів, які їй ставляться в вину;

2) вона має достатньо часу для підготовки свого захисту залежно від складності справи та суворості санкцій, що можуть бути застосовані;

3) вона або її представник інформується стосовно характеру доказів у справі, зібраних проти неї;

4) вона має можливість висловити свою думку перед оголошенням рішення про санкцію;

5) адміністративний акт про застосування санкцій містить мотиви, на яких вона ґрунтується.

Таким чином, Кодекс України про адміністративні правопорушення потребує подальших вдосконалень, у тому числі з урахуванням можливого ухвалення закону про кримінальні проступки.

Згідно зі статтею 222 Кодексу України про адміністративні правопорушення органи Національної поліції розглядають справи про такі адміністративні правопорушення: про порушення громадського порядку, правил дорожнього руху, правил, що забезпечують безпеку руху транспорту, правил користування засобами транспорту, правил, спрямованих на забезпечення схоронності вантажів на транспорті, а також про незаконний відпуск і незаконне придбання бензину або інших паливно-мастильних матеріалів.

Від імені органів Національної поліції розглядати справи про адміністративні правопорушення і накладати адміністративні стягнення мають право працівники органів і підрозділів Національної поліції, які мають спеціальні звання, відповідно до покладених на них повноважень. Уповноваженими працівниками підрозділів Національної поліції штраф може стягуватися на місці вчинення адміністративного правопорушення незалежно від розміру виключно за допомогою безготівкових платіжних пристроїв.

Відповідно до норм статті 216 Кримінального процесуального кодексу України більшість складів кримінальних правопорушень віднесено до підслідності органів національної поліції. Зазначені обставини вимагають ретельного знання слідчими органів Національної поліції підстав для позбавлення свободи (затримання) та інших заходів забезпечення кримінального провадження, що можуть обмежувати права осіб (наприклад, відсторонення від посади, обшук – право на по-

вагу до приватного та сімейного життя (гарантоване статтею 8 Конвенції), право на мирне володіння майном (гарантоване статтею 1 Протоколу 1 Конвенції) тощо).

При цьому, саме здійснення досудового розслідування має відповідати вимогам щодо справедливості судового розгляду, оскільки вимоги статті 6 Конвенції розповсюджуються і на цю стадію.

Слід зазначити, що не лише Кодекс України про адміністративні правопорушення, який був прийнятий ще у часи СРСР, потребує вдосконалень, а й нещодавно прийнятий Закон України «Про Національну поліцію».

Наприклад, пункт 4 частини 2 статті 61 зазначеного Закону визначає, що не може бути поліцейською особою, щодо якої було припинено кримінальне провадження з нереабілітуючих підстав, хоч Кримінальний процесуальний кодекс України вже не містить класифікацію реабілітуючи і нереабілітуючих підстав закриття кримінального провадження.

Список бібліографічних посилань

1. Закон України «Про Національну поліцію» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 40-41, ст.379).

2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. Європейський суд по правах людини (протокол № 14 від 1 червня 2010 року).

Одержано 14.11.2016

УДК 34.01

Каленіченко Л. І.
доцент кафедри теорії та історії держави
і права факультету № 1 Харківського національного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент,

ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЯК ЯВИЩЕ ОБ'ЄКТИВНОГО ТА СУБ'ЄКТИВНОГО ПРАВА

Найпоширеніші підходи щодо визначення поняття «юридична відповідальність» та її сутності можуть бути об'єднані у дві групи: 1) ті, які розуміють юридичну відповідальність у контексті теорії державного (державно-правового) примусу; 2) ті, які розглядають юридичну відповідальність у контексті теорії правовідносин [1, с. 347]. При цьому підхід, у межах якого юридична відповідальність розуміється як система цивільно-правових засобів

захисту цивільних прав та інтересів і здійснення карально-виховного впливу на правопорушників, зводиться до двох зазначених груп підходів до з'ясування сутності даного правового явища. Такий висновок дає змогу зробити праця І.С. Канзафарової, у якій вчена-цивіліст права юридичну відповідальність характеризує як засоби державно-правового примусу, у подальшому її аналізуючи як правові відносини [2, с. 102].

У контексті двох груп підходів до з'ясування сутності юридичної відповідальності вважаємо за доцільне дане правове явище розглядати у двох площинах: юридична відповідальність як явище об'єктивного права – у контексті теорії державного (державно-правового) примусу; у свою чергу юридична відповідальність як явище суб'єктивного права – у контексті теорії правовідносин.

Аналіз особливостей базових галузевих інститутів юридичної відповідальності, а також найпоширеніших підходів до визначення її поняття, дає підстави охарактеризувати юридичну відповідальність як явище об'єктивного права на загальнотеоретичному рівні як правову категорію, що: 1) має абстрактну форму; 2) є не персоніфікованою; 3) формально виражається у санкціях відповідних норм галузей права; 4) спирається на державний примус (тісно пов'язана з державою); 5) спричиняє певні негативні наслідки (особистого, майнового, організаційного характеру) для особи, яка вчинила правопорушення; 6) має процесуальну форму втілення (у законодавстві України існує певний порядок, послідовність дій, передбачена для настання юридичної відповідальності); 7) має визначені законодавством підстави настання.

У контексті зазначених ознак юридичної відповідальності як явища об'єктивного права, на наш погляд, теоретично обґрунтованим та універсальним поняттям даної правової категорії є визначення юридичної відповідальності запропоноване С. П. Погребняком. Автор визначає юридичну відповідальність як передбачені санкціями норм права, забезпечені можливістю застосування державного примусу несприятливі наслідки особистого, майнового чи організаційного характеру, яких суб'єкт зазнає за вчинене правопорушення і які індивідуалізовані через належний юридичний акт [3, с. 31].

В цілому погоджуючись із вищевикладеним визначенням юридичної відповідальності, ми вважаємо доцільним у площині аналізу юридичної відповідальності як явища об'єктивного права у змісті її поняття формулювання «індивідуалізовані через належний юридичний акт» змінити на «процесуально закріплені в пе-

редбаченому законодавством порядку», а формулювання «суб'єкт зазнає за вчинене правопорушення» - на «суб'єкт права зазнає за вчинене правопорушення (порушення суб'єктивних прав)».

Використання у змісті поняття юридична відповідальність як явище об'єктивного права формулювання «процесуально закріплені в передбаченому законодавством порядку», на нашу думку, має більш загальний характер, не пов'язане з прийняттям рішення у конкретній юридичній справі, дає змогу розмежувати юридичну відповідальність як об'єктивне явище від розуміння її в суб'єктивній площині права.

У свою чергу, зміна формулювання у змісті поняття юридичної відповідальності «суб'єкт зазнає за вчинене правопорушення» - на «суб'єкт права зазнає за вчинене правопорушення (порушення суб'єктивних прав)», дозволить врахувати специфічні риси цивільно-правової відповідальності у змісті поняття досліджуваного явища.

Отже, юридична відповідальність як явище об'єктивного права – це передбачені санкціями норм права, забезпечені можливістю застосування держаного примусу, несприятливі наслідки особистого, майнового чи організаційного характеру, яких відповідний суб'єкт права зазнає за вчинене правопорушення (порушення суб'єктивних прав) і які процесуально закріплені в передбаченому законодавством порядку.

Що стосується загальнотеоретичної характеристики юридичної відповідальності як явища суб'єктивного права у контексті теорії правових відносин, то, на наш погляд, зміст досліджуваного явища буде тісно пов'язаний із категоріями суб'єктивного права, юридичного обов'язку, правових відносин, правового статусу. Такий стан речей, на нашу думку, пояснюється тим, що поняття суб'єктивного права та юридичного обов'язку у загальнотеоретичній науковій і навчальній літературі визнаються парними, взаємопов'язаними категоріями. І вчені-правознавці, досліджуючи структуру юридичного обов'язку, традиційно виходять із того, що вона є зворотною стороною структури суб'єктивного права [4, с. 338; 5, с. 531]. Відповідно одним із елементів структури юридичного обов'язку є необхідність «нести юридичну відповідальність за невиконання вимог» [4, с. 338], «нести юридичну відповідальність (зазнати позбавлення особистих майнових чи організаційних прав) у разі відмови від виконання юридичних обов'язків або

несумлінного їх виконання, якщо це суперечить вимогам правової норми» [5, с. 531].

Юридична відповідальність як явище суб'єктивного права має наступні ознаки: 1) має конкретну форму; 2) відображає «динаміку» юридичної форми даного явища, безпосередньо пов'язана з людською діяльністю [6, с. 231]; 3) тісно пов'язана з суб'єктом права, його поведінкою, свідомістю, волею [7, с.151], є персоніфікованою; 4) виражається у конкретному обов'язку суб'єкта правопорушення зазнати негативних наслідків особистого, майнового або організаційного характеру; 5) реалізується через правові відносини, які виникають з факту порушення суб'єктивних прав (правопорушення); 6) має індивідуалізовану процесуальну форму залежно від кожного конкретного випадку.

Юридична відповідальність як явище суб'єктивного права – це передбачені санкціями норм права вид і міра обов'язку суб'єкта порушення суб'єктивних прав (правопорушення) зазнати позбавлення особистого, майнового, організаційного характеру у правовідносинах, що виникають з факту порушення суб'єктивних прав (правопорушення).

Список бібліографічних посилань

1. Відповідальність у праві: філософія, історія, теорія: монографія / [І. Безклубний, С. Бобровник, І. Гриценко та ін.]; за заг. ред. І. Безклубного. – К. : Грамота, 2014. – 448 с.
2. Канзафарова І.С. Теорія цивільно-правової відповідальності / Канзафарова І.С. – О. : Астропрінт, 2006. – 264 с.
3. Проблеми правової відповідальності : монографія / Ю.П. Битяк, Ю.Г. Барабаш, Л.М. Баранова та ін.; за ред.. В.Я. Тація, А.П. Гетьмана, В.І. Борисової. – Х. : Право, 2014. – 348 с.
4. Комаров С.А. Теориягосударства и права : учебно-методическоепособие: краткий ученик для вузов / С.А. Комаров, А.В. Малько. – М. : Издательскаягруппа НОРМА-ИНФРА-М, 1999. – 448 с.
5. Скаун О.Ф. Теорія держави і права (Енциклопедичний курс) : підручник. – Х. : Еспада, 2006. – 776 с.
6. Скаун О.Ф.Теорія держави і права : Підручник / Скаун О.Ф. – 4-те видання допов. і перероб. – К. : Алерта, 2014. – 524 с.
7. Теорія держави і права : навчальний посібник для студентів, які навчаються за напрямом підготовки 6.030202 – «Міжнародне право» / [А.М. Шульга, Л.В. Новікова, В.І. Сідоров та ін.] ; за ред. А.М. Шульги. – Х. : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2014. – 464 с.

Одержано 14.11.2016

УДК 34.01

Кириченко В. Є.
професор кафедри загальноправових дисциплін,
доктор юридичних наук, професор,
Харківський національний університет
внутрішніх справ, м. Харків

РЕФОРМА МВС – ФІКЦІЯ ЧИ РЕАЛЬНІСТЬ?

Сьогодні соціальна і правова реальність в Україні мало кого може задовольнити, окрім тих щасливих декларантів, які складають 0,22 відсотка українського населення. Система органів охорони правопорядку здебільшого відповідає державоцентристській мілітаризованій правоохоронно-репресивній моделі, набутої з радянських часів. Їй притаманна жорстка ієрархічність, політична заангажованість, орієнтованість на захист виключно владних інтересів. Протягом останнього десятиліття декларувалися спроби змінити систему в межах здійснення судово-правової та адміністративної реформ. Проте навіть сподіватися, що ці зміни посприяли створенню оптимальної системи, було б, мабуть, передчасно. Серед зусиль останнього часу щодо реформування системи органів охорони правопорядку найбільш вдалою, з точки зору піару та вже традиційного популізму стала реформа органів внутрішніх справ, в межах якої відбулася ліквідація міліції, розбудова «нової української поліції» та задекларовано створити цивільне міністерство внутрішніх справ відповідно до європейських стандартів.

Досягти європейських стандартів сьогодні стало більш ніж модно, а не прагнення цього виглядає щонайменше як дикунство. Саме в цьому контексті будуються відносини з Європейським Союзом до якого Україна прагне потрапити. Європейська спільнота, яка має певний суспільний, економічний, культурний та правовий рівні розвитку пропонує потенційним членам досягти цієї відповідності, а вже потім набувати членство в Союзі. Дивно, але багато хто з фахівців, як на заході, так і у нас, вважає, що за для досягнення заданої планки достатньо лише сформувати відповідну правову базу (бажано б при цьому погодити її з Венеціанською комісією¹). При цьому не враховується, що норми притаманні одному соціокультурному середовищу, можуть бути перенесені у вигляді текс-

¹ Європейська комісія за демократію через право – консультативний орган з конституційного права, створений при Раді Європи в 1990 році.

ту нормативного акту за межі культури де вони виникли, але не факт, що в новому просторі вони залишаться нормою права, а не стануть лише текстом нормативного акту, який не вплинув на соціальні відносини.

Проблема полягає ще й в тому, що європейське співтовариство не спромоглося напрацювати в цій сфері загальноєвропейських орієнтирів. Будова й діяльність органів охорони правопорядку засновуються переважно на історичних та національних традиціях кожної країни Європейського Союзу. Хоча рекомендації для реформування правоохоронних органів Східної Європи все ж таки існують це три малих «д», які при їх виконанні перетворюються на одну велику «Д». Під малими буквами розуміються: деполітизація, децентралізація та демілітаризація, які у сукупності призведуть до ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ [1, с. 271–273]. Саме реалізація цих три «д» має перетворити військові, централізовані, політично залежні органи охорони правопорядку в публічну інституцію, орієнтовану на захист інтересів громадян.

Події останніх років, що сталися в державі, суттєво вплинули на реформацію. Хоча, традиційно, дуальність присутня і в цих трагічних подіях. Говоримо одне, робимо інше, антитерористичну операцію називаємо війною і навпаки. Позитивний наслідок полягає в тому, що влада була змушена розпочати реформу системи охорони правопорядку, принаймні головної її складової – міліції. Можна констатувати, що одну із загальних формальних рекомендацій щодо заміни міліції поліцією виконано. 2 липня 2015 р. було прийнято Закон України «Про Національну поліцію», яка вже з 7 листопада почала працювати спочатку в Києві, Львові, Одесі та Харкові, а потім і по всій Україні. Зауважимо, що Верховна Рада прийняла законопроект підготовлений Кабінетом Міністрів України та відхилила проект закону розроблений депутатами пропрезидентської більшості. Показовим є те, що саме відхилений, в сумнівний спосіб, законопроект № 1692-1 отримав позитивні відгуки від таких європейських інституцій як: Директорату з прав людини Ради Європи, Бюро з демократичних інституцій і прав людини (БДІПЛ) ОБСЄ, Консультативної місії ЄС з реформування сектору безпеки (EUAM), Вищої школи поліції Німеччини [2].

Проголосований законопроект № 2822 зовнішньої експертизи не зазнав, і як зазначив міністр внутрішніх справ України А. Б. Аваков, у пояснювальній записці до законопроекту, останній не потребує погодження з громадськістю. Але до урядового проекту закону сім правозахисних організацій, що об'єдналися в платфор-

му «Правозахисний порядок денний», висловили цілу низку зауважень. Вони закликали розширити участь громадськості в роботі правоохоронної системи, зокрема, в нагляді за накладанням дисциплінарних порушень, запровадити прозорішу процедуру кадрових призначень, спростити структуру поліції, запровадити систему персональної ідентифікації правоохоронців тощо [3].

Недодає демілітаризації системі охорони правопорядку, і відчутно лякає наших європейських сусідів, таке явище як добровольчі батальйони. Після прийняття присяги поліцейськими в м. Харкові, міністр внутрішніх справ України А. Б. Аваков заявив про те, що добровольчі батальйони інтегрують в нові поліцейські та гвардійські підрозділи. Ніхто не скасовував спеціальні підрозділи міліції, які залишаються спеціальними підрозділами поліції до тих пір, поки ворог біля воріт, і поки буде потрібна спеціальна поліція, яка буде зупиняти ці ситуації. Хлопців цих ми цінімо, поважаємо і далі будемо намагатися просувати [4].

Минув рік від початку ребрендингу міліції, час достатній задля підведення підсумків та їх оцінки. На думку ідеологів та провідників реформи, двох видатних реформаторів Е. Згуладзе та Х. Деканоїдзе, гроші, що були виділені європейськими та американськими інвесторами освоєні максимально ефективно. Яскравим підтвердженням досягнень стала патрульна поліція яка, в межах блискуче проведеної піар компанії, демонструвала ефективність зусиль реформаторів. Втім, громадськість швидко зрозуміла, що за три місяця важко підготувати професіонала, навіть хоча б навчити керувати автомобілем часу не вистачає. Щодо незручних питань, якими нав'язлива преса докучала реформаторкам, стосовно катастрофічного зростання чисельності злочинів, та зниження показників їх розкриття, відповідь була непереконливою та непрофесійною – винні попередники, що залишили по собі жахливу криміногенну ситуацію, до того ж війна та взагалі ще рано очікувати результати від реформи, бо вона триває.

Склалася дивна ситуація! Суспільство не задоволене наслідками реформи, проте не воно платить гроші, а відтак не йому оцінювати результат. Щодо замовника, яким виступають в цьому випадку Сполучені Штати, то створюється враження їх задоволеності результатом, до речі, про це йдеться в листі-подяці від Департаменту юстиції США, де американські експерти висловлюють вдячність за співпрацю в реалізації спільних проєктів. Взагалі і фінансова підтримка, і оперативний контроль з боку американської урядової міжнародної програми ICITAP, сьогодні не є достатньо

висвітленими в Україні. Здається, що сама по собі американська допомога могла б бути корисною якби вона була гласною, прозорою, а саме головне компетентною. Одна справа отримувати допомогу, а інша віддати таку делікатну сферу в державі, якою є правоохоронні органи під контроль іншої держави. Відсутність публічності ще ніколи не була на користь суспільству, бо реформи не можна робити в балаклаві.

У разі, якщо зазначена реформа не є простим бізнес-проектом щодо освоєння коштів, виділених довірливими американськими платниками податку, а є спробою створити орган, що забезпечить громадський порядок, безпеку та спокій українців, то і перейматися реформою повинні насамперед українці.

Список бібліографічних посилань

1. Реформування поліції в країнах Центральної і Східної Європи. Процес і прогрес / П. Абрахам, Д. Бакрач, А. Бек та ін. Під ред. М. Капаріні, О. Мареніна; Передмова О. Ярмиша. – К., 2005. – 296 с.

2. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про поліцію і поліцейську діяльність» № 1692-1 від 27.01.2015, [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=53719.

3. Савицький О. Перетворення міліції в поліцію: в парламенті змагаються два законопроекти / О. Савицький //DW.COM, 20 травня 2015, [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dw.com/p/1FT1t>.

4. Добровольчі батальйони інтегрують в нові поліцейські та гвардійські підрозділи //УНІАН, 26 вересня 2015 р., [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unian.ua/politics/1134996-dobrovolchi-batalyoni-integruyut-v-novi-politseyski-ta-gvardiyski-pidrozdili.html>.

Одержано 14.11.2016

УДК 34.01

Кисильова К. В.

старший викладач кафедри загальноправових
дисциплін Харківського національного університету
внутрішніх справ кандидат юридичних наук

КОНФЛІКТ ІНТЕРЕСІВ В ПОДАТКОВІЙ СФЕРІ

Одним із пріоритетних напрямів податкової політики на шляху побудови правової держави (якою згідно зі статтею 1 Конституції є Україна) є досягнення балансу публічних і приватних інтересів у податковій сфері. Як показує світовий досвід, цей баланс досягається шляхом вироблення механізму активної співпраці між державними органами і платником податків у виконанні

останнім своїх податкових обов'язків. Даний механізм виражається, перш за все, в обов'язках, правах і відповідальності платника податків. Конституційною основою правового статусу платника податку є обов'язок кожного сплачувати законно встановлені податки і збори.

Забезпечення публічних інтересів держави відбувається за допомогою фінансових інструментів – податкових надходжень, які в силу власної правової природи та змісту, обмежують приватні інтереси платників податків. В силу таких обмежень виникають конфлікти між учасниками податкових правовідносин.

В Україні питання конфлікту інтересів висвітлюється в Законі України «Про засади запобігання і протидії корупції» від «07» квітня 2011 року № 3206-VI. Згідно якого під конфліктом інтересів розуміється суперечність між особистими майновими, немайновими інтересами особи чи близьких їй осіб та її службовими повноваженнями, наявність якої може вплинути на об'єктивність або неупередженість прийняття рішень, а також на вчинення чи не вчинення дій під час виконання наданих їй службових повноважень.

Стаття 355 Податкового кодексу України, передбачає, що у разі виникнення конфлікту інтересів під час виконання службових повноважень посадова чи службова особа податкової міліції зобов'язана негайно доповісти про це своєму безпосередньому керівникові. Безпосередній керівник посадової особи чи службової особи податкової міліції зобов'язаний вжити всіх необхідних заходів, спрямованих на запобігання конфлікту інтересів, шляхом доручення виконання відповідного службового завдання іншій посадовій особі, особистого виконання службового завдання чи в інший спосіб, передбачений законодавством.

Фрагментарне запровадження норм щодо конфлікту інтересів в податковому законодавстві не відповідає сьогодишнім реаліям та потребує доопрацювання. Вирішення питання щодо конфлікту інтересів в податковій сфері щодо всіх владних суб'єктів, вбачається однією з головних проблем сьогодення.

Постійний розвиток держави, проведення адміністративних реформ, зміни у системі органів державної податкової служби, динамічний розвиток податкового законодавства, впливають на публічний інтерес, та роблять вказану категорію динамічною, а її вивчення актуальним.

Оподаткування є однією з найбільш конфліктних сфер з точки зору співвідношення інтересів. З огляду на це досягнення ба-

лансу публічного та приватного інтересів в оподаткуванні набуває особливої актуальності.

Аналізуючи сучасний стан наукового вивчення інтересів в податковій сфері, можна відзначити, що науковці в більшості випадків звертаються до аналізу публічного інтересу, часом забуваючи про існування інтересу приватного, а інколи взагалі заперечують його існування. Таке заперечення, на нашу думку, не відповідає сучасним тенденціям розвитку податкового права, та в більшості випадків є наслідком врахування публічно-правової специфіки та односторонньо-владного характеру відносин в податковій сфері, як домінуючої категорії.

Погоджуючись з Є.В. Лукашевою, вважаємо, що домінування публічних інтересів в податковому праві, не повинно означати цілковите нівелювання та обмеження інтересів платників податків.

Більше того, з прийняттям Податкового кодексу України та його розвитком, ми маємо змогу спостерігати певне зміщення балансу інтересів в сторону їх рівності.

Приватні та публічні інтереси мають дуже тонку розподільну межу, яка залежить від багатьох чинників, зокрема від устрою держави, соціально-політичних оцінок народу тощо.

Чинниками, які негативно впливають на узгодження публічних і приватних інтересів в сфері оподаткування на сьогодні є: заангажованість податкового адміністрування, посилена відповідальність податкових органів щодо виконання фіскальної функції, розгалуженість та динамічність податкового законодавства, наявність квазіпублічного інтересу в діях посадових осіб податкових органів. Динамізм та нестабільність законодавства в податковій сфері характеризується постійним трансформуванням податків, зміною шляхів та строків їх стягнення, неоднозначною визначеністю дій податкових органів. В такій ситуації порушується баланс публічних та приватних інтересів.

На думку Т.О. Гусевої цю проблему можливо вирішити конкретно визначивши межі дозволеної поведінки. Як один з варіантів такої поведінки, законний інтерес платника податків, Т.О. Гусева розглядає податкове планування. Автором звертається увага на те, що сучасний етап розвитку суспільних відносин, у тому числі і в податковій сфері, дозволяє трансформувати цей законний інтерес в суб'єктивне право особи з його подальшим законодавчим визначенням.

Взагалі податкове планування знаходиться на межі декількох галузей права, та включає в себе обрання особою режиму оподаткування, організаційно-правової форми ведення підприємницької діяль-

ності, форми та змісту договору, підбору контрагента тощо. В податковому законодавстві термін «податкове планування» не розкривається, а в наукових колах його інколи ототожнюють з такими поняттями, як «податкова оптимізація», «мінімізація оподаткування». Податкове планування можна пов'язати і з законним інтересом особи – платника податків, обираючи найбільш прийнятне оподаткування, обирати строки та способи сплати податків.

Ще одним з варіантів забезпечення балансу між публічними та приватними інтересами в податковій сфері, науковці розглядають механізм попереднього вирішення протиріч, які з'являються в процесі правозастосування. О.О. Іконнікова вважає, що така процедура дозволить забезпечити баланс між економічними інтересами платників податків та фіскальними інтересами держави.

Крім того, важливим моментом при вирішенні питання балансу інтересів в податковому праві є звернення до практики Європейського суду з прав людини. В аспекті прийняття Верховною Радою України Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від «23» лютого 2006 року № 3477-IV суди, як один з регуляторів балансу публічних та приватних інтересів, застосовують при розгляді справ Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод, а також практику Європейського суду, як джерело права. Аналогічні положення, знайшли своє відображення і в ч. 2 ст. 8 Кодексу адміністративного судочинства України, де зазначається, що суд застосовує принцип верховенства права з урахуванням судової практики Європейського суду з прав людини. Наведене вище, дає змогу віднайти ще один інструмент забезпечення балансу інтересів в податковій сфері, і використовувати практику Європейського суду з прав людини та положення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, як регулятор такого інтересу.

При розгляді спорів, Європейський суд з прав людини, завжди проводить оцінку співвідношення публічного та приватного інтересу. Важливу роль при такій оцінці має реальне дотримання розумного балансу інтересів органами законодавчої та виконавчої влади, судовими органами по відношенню до підприємств, установ, організацій та фізичних осіб. Такий підхід дозволяє поступово створити «нове право» з більш точним врахуванням співвідношення публічних і приватних інтересів в регулюванні майнового обороту.

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що чинний Податковий кодекс України містить досить велику кількість декларативних способів забезпечення балансу публічних та приватних інте-

ресів. Але на практиці, в податковій сфері, всеодно спостерігається велика кількість скарг платників податків в адміністративному порядку, судових позовів щодо порушення їх законних прав та інтересів контролюючими органами. Все це свідчить про порушення балансу публічних та приватних інтересів. Домінування публічного інтересу, притаманного податковому праву, не повинно означати порушення приватних інтересів платників податків, їх безпідставне обмеження.

Список бібліографічних посилань

1. Конституція України електронний ресурс zakon.rada.gov.ua/go/254k/96-вр.
2. Кодекс адміністративного судочинства електронний ресурс ресурс zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15 Податковий кодекс України ст. 355 zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17.
3. Закон України «Про засади запобігання і протидії корупції» від «07» квітня 2011 року № 3206-VI.
4. Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від «23» лютого 2006 року № 3477-IV.
5. Тропская С.С. Правовой статус налогоплательщиков: баланс публичных и частных интересов в налоговой сфере// Государство и право.- 2008.-№5.- С.101.
6. Соловьев В.А. Вопросы баланса публичного и частного интересов в налоговом праве / В.А. Соловьев // Журнал российского права. – 2002. - № 4. – С. 30.
7. Тильчик В.В. Поняття і суть податкових спорів між органами державної податкової служби та платниками податків/ Тильчик В.В. // Часопис Київського університету права. – 2010. - № 3. – С. 110.
8. Кузьменко О.О. Публічний інтерес у податкових правовідносинах: історія та сучасність / О.О. Кузьменко // Право та управління. – 2012. - № 3. – С. 271.
9. Лукашева Є.В. Приватні інтереси платників податків у податкових правовідносинах / Є.В. Лукашева // Форум права. – 2012. - № 3. – С. 364-369.
10. Соловьев В.А. Частный и публичный интересы субъектов налоговых правоотношений. Дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.14 / Соловьев Владимир Алексеевич. – М., 2002. – 194 с.
11. Магазинер Я.М. Избранные труды по общей теории права / Я.М. Магазинер ; отв. ред. докт. юрид. наук проф. А.К. Кравцов. – СПб. : Изд-во Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2006. – 352 с.
12. Гусева Т.А. Правовое регулирование налогового планирования в предпринимательской деятельности : проблемы теории и практики : автореф. нис. на соискание ученой степени канд. юрид. наук : 12.00.14 / Т.А. Гусева. – Саратов, 2008. - 57, 10 с.

13. Нешатаева Т.Н. Соблюдение баланса публичного и частного интересов / Нешатаева Т.Н., Старженецкий В.В. // Вестник Высшего арбитражного суда Российской Федерации. – 2000. - № 4. – С. 109.

Одержано 14.11.2016

УДК 34.01

Кім К. В.

кандидат психологічних наук,
доцент, доцент каф. державно-правових дисциплін
юридичного факультету ХНУ імені В.Н. Каразіна

ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «КАР'ЄРА» НА ДЕРЖАВНІЙ СЛУЖБІ

Можливість кар'єрного росту є одним з найважливіших мотивуючих факторів для багатьох людей, показником успішності людини.

Кар'єра (італ. *carriera* – біг, життєвий шлях, поприще, від лат. *carrus* – віз, візок) – просування вгору по службових сходах, успіх в житті.

У науковій літературі все ще немає єдиного підходу до визначення поняття «кар'єра».

У тлумачному словнику Д.Н. Ушакова кар'єра: «Рух, шлях ко-го-небудь до зовнішніх успіхів, слави, вигодам, пошани, який су-проводжує діяльність на якомусь громадському терені. Прагнути до кар'єри» [1].

А. К. Маркова визначає кар'єру як професійне просування, професійне зростання, як етапи сходження людини до професіоналізму, як процес професіоналізації – від вибору професії до оволодіння нею, потім зміцнення професійних позицій, досягнення майстерності [2].

Найбільш сучасне і психологічно точне тлумачення категорії кар'єри наводить І. Д. Ладанов. Він визначає кар'єру не тільки як просування по посадовим сходам, але і як процес реалізації людиною себе, своїх можливостей. Високий професіоналізм виступає в якості важливої, але не єдиною детермінанти успішного професійного та особистісного розвитку, сполученого з ефективним кар'єрним просуванням [3].

О.І. Турчинов підходить до кар'єри у вузькому значенні як до індивідуального трудового шляху людини, способу досягнення цілей та результатів в основній формі особистісного самовираження [4, с.194].

Так і для роботи державного службовця дуже важлива його кар'єра. Цьому присвячено розділ V «Службова кар'єра» закону України «Про державну службу» [5].

Поняття службової кар'єри існує в широкому і вузькому сенсі.

У широкому розумінні кар'єра – це професійне просування, професійне зростання, етапи сходження службовця до професіоналізму. Результатом кар'єри є високий професіоналізм державного службовця, досягнення визнаного професійного статусу. Критерії професіоналізму можуть змінюватися протягом трудової діяльності людини.

У вузькому розумінні кар'єра – посадове просування, досягнення певного соціального статусу в професійній діяльності, заняття певної посади. В цьому випадку кар'єра – свідомо обраний і реалізований службовцем шлях посадового просування, прагнення до наміченого статусу (соціальному, посадовому, кваліфікаційному), що забезпечує професійне і соціальне самоствердження службовця відповідно до рівня його кваліфікації.

Численні дослідники розрізняють два загальних типу кар'єри: кар'єру професійну та внутрішньоорганізаційну (посадову).

Професійна кар'єра характеризується тим, що конкретний співробітник у процесі своєї професійної діяльності проходить різні стадії розвитку: навчання, прийняття на роботу, професійний ріст, підтримка індивідуальних здібностей, нарешті, вихід на пенсію. Ці стадії конкретний працівник може пройти послідовно в різних організаціях.

Професійна кар'єра держслужбовців – це не тільки просування по посадовим сходами організаційної ієрархії, а й процес реалізації людиною своїх можливостей.

Внутрішньоорганізаційна кар'єра – це кар'єра конкретної особи в організації (а таких організацій в трудовому житті людини може бути кілька). Іншими словами, внутрішньоорганізаційна кар'єра – це послідовна зміна працівником стадій кар'єрного росту в рамках однієї організації. Службова кар'єра на державній службі відноситься до розряду внутрішньоорганізаційної. [6, с. 475].

Державний службовець, як правило, свідомо вибирає та будує кар'єру і в професійному, і в посадовому плані. Сутнісною складовою поняття кар'єри є просування, тобто рух вперед. В цьому відношенні кар'єра – процес, який визначається як проходження, послідовність станів системи [7, с. 60].

Управління кар'єрою державного службовця починається з вступу на державну службу. Вступ на державну службу здійснюється шляхом призначення громадянина України на посаду державної служби за результатами конкурсу. Рішення про призначення приймається керівником державної служби. При призначенні на посаду державної служби вперше встановлюється випробування строком до шести місяців. Просування державного службовця по службі здійснюється з урахуванням професійної компетентності шляхом зайняття вищої посади та рангів державних службовців (встановлюється дев'ять рангів державних службовців).

Швидка успішна службова кар'єра державного службовця безпосередньо пов'язується з його професійним розвитком, постійним, безперервним підвищенням професіоналізму та компетентності.

Забезпечення кар'єри має здійснюватися відповідно до інтересів, як державного службовця, так і держави в цілому.

Список бібліографічних посилань

1. Ушаков Д.Н. Толковый словарь русского языка: В 3 т. [Текст] / Ред. Д.Н. Ушаков. – Изд. изм. и испр. Т. 1: А-М. М.: Вече: Мир кн., 2001 – 703 с.
2. Маркова А.К. Психология профессионализма [Текст] / А.К. Маркова. – М., 1996. – 400 с.
3. Ладанов И.Д. Психология управления рыночными структурами: преобразующее лидерство [Текст] / И.Д. Ладанов. – М.: УЦ «Перспектива», 1997. – 321 с.
4. Турчинов А.И. Профессионализация и кадровая политика: проблемы развития теории и практики [Текст] / А.И. Турчинов. – М.: Флинта, 1998. – 272 с.
5. Закон України «Про державну службу» № 889-VIII від 10.12.2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/889-19>
6. Черепанов В.В. Основы государственной службы и кадровой политики: учебник для студ. [Текст] / В.В. Черепанов. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2014. – 679 с.
7. Поляков В.А. Технология карьеры: практическое руководство / В.А. Поляков. – М.: Дело Лтд, 1995. – 128 с.

Одержано 14.11.2016

УДК 351.74

Клочко А. М.

проректор Харківського національного університету
внутрішніх справ, доктор юридичних наук, доцент

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ РОБОТИ ПОЛІЦІЇ

Правоохоронна система України переживає складний період реформування. Замість міліції було створено службу поліції, яка відповідно до міжнародних стандартів має ефективно боротися зі злочинністю, підтримувати правопорядок, забезпечувати безпеку соціуму. Сучасні вимоги до поліції передбачають достатньо високий рівень професіоналізму, оснований на етичності, відповідальності й сумлінності поліцейських службовців. Лише така поліція, як показує міжнародний досвід, може належним чином здійснювати покладені на неї повноваження, служачи спільноті громадян демократичної держави. У зв'язку з тим знання і використання загальноприйнятих у міжнародній спільноті стандартів щодо поліції видається важливим і актуальним [1, с. 37] для сучасної України. Водночас слід відзначити і той факт, що формування державою засад забезпечення охорони громадського порядку є складним процесом, спрямованим на оновлення, удосконалення вітчизняного законодавства й адаптацію зарубіжного досвіду щодо організації засобів, інструментів і методів діяльності органів внутрішніх справ. Сучасна модель демократичної, соціальної і правової держави потребує нових концептуальних підходів відносно вирішення проблем реалізації правоохоронної функції. Тому виключне значення має узагальнення досвіду країн ЄС щодо управління діяльністю національних поліцейських структур [2]. Таким чином, для якісної роботи поліції важлива інтеграція загальноприйнятих у міжнародній спільноті стандартів роботи правоохоронних органів.

Міжнародно-правові стандарти знаходять своє відображення в певних документах (угодах, положеннях, пактах, конвенціях, деклараціях, правилах тощо) у вигляді норм, принципів і рекомендацій. Стандарти не рівнозначні за своїм юридичним статусом, але єдині у вираженні прагнення світового співтовариства максимально скоординувати політику, засоби й методи діяльності всіх і кожної держави, спрямовані на попередження й боротьбу зі злочинністю [3]. Також слід зазначити, що міжнародні стандарти розглядаються переважно у контексті забезпечення правоохоронними органами прав людини як закріплених у міжнародних актах та інших міжнародних документах певних еталонів, норм, показників, до дотримання та досягнення яких заохочується або ж зо-

бов'язується держава. Крім того, стандарти розглядаються і як загальні нормативи, норми і принципи, які дозволяють, зобов'язують, рекомендують і призначені для спеціалістів у галузі права незалежно від державних меж їх професійної діяльності з метою гуманізації суспільних відносин, укріплення законності і правопорядку в кожній державі світу.

Особливостями міжнародно-правових стандартів є те, що:

- вони розробляються і приймаються державами світу в рамках міжнародних міждержавних організацій;
- вони регламентують не тільки міжнародне співробітництво держав, а й інших, визначених ними суб'єктів (конкретних органів держави, місцевої влади, профспілкових організацій, громадських об'єднань, фізичних осіб та ін.);
- вони містять спільно вироблені державами принципи підходи і міжнародно-легальні принципи становлення, формування та функціонування певних публічних і приватних інститутів на території конкретних держав;
- за своєю правовою природою міжнародні стандарти належать до міжнародних конвенцій спеціального порядку;
- в умовах глобалізації, гуманізації та гуманітаризації міжнародних, міждержавних відносин має місце тенденція розширення кола суб'єктів, що розробляють і приймають міжнародні правові стандарти;
- прийняття міжнародних стандартів впливає на загальносвітовий правовий розвиток, тому що не тільки стандартизує підходи держав до регламентації важливих соціальних проблем, але й сприяє розвитку їхнього національного законодавства і правових систем [4, с. 162–163].

Таким чином, з'ясувавши особливості міжнародно-правових стандартів, ми зможемо краще зрозуміти роль цих стандартів у роботі поліції.

Продовжуючи дослідження міжнародних стандартів діяльності поліції, слід зауважити, що сучасні міжнародні стандарти передбачають реалізацію цілого набору основних положень, обов'язкових для служб поліції демократичних держав. Зокрема, це: повага й дотримання прав та свобод людини, етичність, верховенство закону, служіння громаді як безпосередній спільноті людей, які проживають на одній території, прозорість і підзвітність громадськості, сумлінність і непідкупність, партнерство з громадськістю, надання якісних послуг населенню, встановлення злагоди

й миру в суспільстві. Наслідком реалізації цих стандартів є високий рівень культури і професіоналізму поліцейських, підвищення якості обслуговування населення, ефективність професійної діяльності, задоволеність спільноти і т. п. Прикладом успішної реалізації сучасних міжнародних стандартів є служби поліції Канади, США, Австралії, Північної Ірландії та ін. [1, с. 39].

Підбиваючи підсумок, слід зазначити, що міжнародні стандарти роботи поліції ряду демократичних держав визначають якість функціонування органів правопорядку. Їх упровадження, як показує міжнародний досвід, підвищує якість і ефективність діяльності поліції. Міжнародно-правові стандарти діяльності поліції дозволяють врахувати сукупність факторів, що впливають на поведінку професіонала, і розробити технологію формування гідного здійснення службової діяльності та поведінки відповідно до професійних і громадянських обов'язків, відповідально й етично. Тому запозичення й інтеграція зазначених стандартів у діяльність вітчизняних правоохоронних органів є першочерговим завданням, яке ставиться перед державою.

Список бібліографічних посилань

1. Яблонская Л. М. Международные стандарты полиции – реализация деонтологического подхода. *Вестник Челябинского государственного университета*. 2012. № 22 (276). С. 37–40.

2. Криштанович М. Ф. Європейський досвід державного управління органами поліції та можливості його використання в Україні // Актуальні проблеми державного управління. 2015. № 1. С. 287–293. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/apdy_2015_1_42.pdf (дата звернення: 16.11.2016).

3. Беляева Л. И. Международные стандарты, касающиеся предупреждения преступности несовершеннолетних // Вопросы ювенальной юстиции. 2008. № 2. URL: <http://www.center-bereg.ru/d1058.html> (дата звернення: 16.11.2016).

4. Заброда С. М. Міжнародно-правові стандарти поліцейської діяльності щодо протидії насильству в сім'ї. *Право і суспільство*. 2012. № 2. С. 161–168.

Одержано 17.11.2016

УДК 34.01

Ковальов І. М.

старший викладач кафедри спеціальної фізичної
підготовки Харківського національного університету
внутрішніх справ

ФІЗИЧНА ПІДГОТОВКА У ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНАХ УКРАЇНИ: ПИТАННЯ КЛАСИФІКАЦІЇ

Наукові дослідження практичної діяльності підрозділів правоохоронних органів свідчать, що досягнення відмінних результатів службової роботи можливе лише за умови високої фізичної підготовленості працівників перших, яка є основою їх професіоналізму. Як наслідок, маємо виходити з необхідності здійснювати заходи, спрямовані на підвищення професійної підготовленості курсантів і слухачів відомчих вищих навчальних закладів, працівників практичних органів та підрозділів правоохоронних органів щодо ефективного виконання службових обов'язків. Вирішення відповідних завдань нерозривно пов'язано з поглибленням дослідження категорії «фізична підготовка». Одним із таких напрямків, на нашу думку, є виділення видів фізичної підготовки у правоохоронних органах, що переслідує наукову мету групування останньої на окремі складові частини, виходячи з підстав та особливостей організації фізичної підготовки залежно від низки різних факторів та обставин.

Питання поділу фізичної підготовки у правоохоронних органах на види зовсім не ставали предметом розгляду ні вчених, що торкалися дослідження безпосередньо діяльності останніх, а ні тих, які приділили увагу характеристиці актуальних питань фізичної культури і спорту. Отже, мета даної праці полягає у визначенні поняття та конкретних видів фізичної підготовки у правоохоронних органах та відповідно підстав виділення відповідних груп (класифікаторів).

Звернення до Закону України «Про фізичну культуру і спорт» [1] фізична підготовка виступає складовою частиною одного із трьох напрямів фізичної культури, а саме виховання різних груп населення та полягає у формуванні рухових умінь та навичок людини, розвитку її фізичних якостей і здібностей з урахуванням професійної діяльності. Разом з тим, фізична підготовка є частиною загальної системи навчання та виховання працівників правоохоронних органів і спрямована на забезпечення фізичної готовності особового складу до професійної діяльності, а її рівень має

обов'язково враховуватися при присвоєнні чергових спеціальних звань, призначенні на відповідні посади тощо.

Отже, фізична підготовка безпосередньо пов'язана з професійною діяльністю в тому числі працівників правоохоронних органів. Як наслідок, одним із критеріїв класифікації фізичної підготовки у правоохоронних органах є найменування відповідного правоохоронного органу, в якому проходять службу його посадові особи. Як наслідок уявляється можливим виділити фізичну підготовку в органах Національної поліції України, Службі безпеки України, Державній службі України з надзвичайних ситуацій, Державній пенітенціарній службі України, Службі зовнішньої розвідки України. У цьому контексті необхідно підкреслити, що очевидним є той факт, що фізична підготовка в органах Національної поліції та фізична підготовка в СБУ відрізняється, що безпосередньо впливає з відомчих нормативних актів, які регламентують порядок організації та проведення фізичної підготовки. Так, наприклад згідно п. 1.3 Інструкції з організації фізичної та вогневої підготовки в службі безпеки України, затвердженої наказом СБУ від 6.07.2010 № 369 [2] фізична підготовка організовується і проводиться з урахуванням покладених на підрозділи та органи СБУ завдань та особливостей їх службової діяльності, географічних умов, рівня підготовленості особового складу, а також досвіду проведення спеціальних операцій та навчань в інтересах забезпечення безпеки України. В той же час, фізична підготовка Служби зовнішньої розвідки України спрямована на забезпечення фізичної та психологічної готовності військовослужбовців до якісного виконання оперативно-службових завдань, стійкого перенесення фізичного та нервово-емоційного навантаження, забезпечення особистої безпеки у надзвичайних ситуаціях [3].

Наразі у сфері нормативно-правового регулювання організації фізичної підготовки не склалося єдиного підходу щодо критеріїв щодо співвідношення таких видів фізичної підготовки як загальна фізична підготовка та спеціальна фізична підготовка. Так, відповідно до положень п.п. 1, 2 розділу 9 наказу МВС України від 26.01.2016 № 50 [4], виходячи з того, що фізична підготовка рядового і начальницького складу поліції має плановий та системний характер, до системи фізичної підготовки віднесена: загальна фізична підготовка, тактика самозахисту та особистої безпеки. Варто також відмітити, що організація спортивно-масових заходів в органах поліції здійснюється на підставі відповідних нормативно-правових актів, які регулюють цей напрям діяльності, та згідно з календарними планами, положеннями і правилами змагань з видів спорту.

В той же час, у навчальній літературі зустрічаються випадки, коли спеціальна фізична підготовка де-факто включає в себе загальну фізичну підготовку [5, с. 28-29, 34, 84].

Отже, можна дійти висновку, що найбільш вдалою є група видів фізичної підготовки, що передбачена для органів Національної поліції України. Тому вважаємо за доцільне закріпити зазначену класифікацію фізичної підготовки на відомчому рівні нормативно-правового регулювання для усіх правоохоронних органів. При цьому критерієм поділу фізичної підготовки на окреслені види є форми фізичної підготовки.

Крім того, фізична підготовка у правоохоронних органах може бути класифікована залежно від стану здоров'я їх працівників на: фізичну підготовку на загальних підставах та фізичну підготовку у групах лікувальної фізичної культури.

В наказі Служби зовнішньої розвідки України від 21.01.2013 № 15 наголошується, що розподіл військовослужбовців здійснюється за групами здоров'я, і крім того, передбачено проведення навчальних занять з фізичної підготовки з військовослужбовцями, які належать до групи лікувальної фізичної культури [3]. Наказом МВС України від 26.01.2016 № 50 регламентовано, що для забезпечення належного стану фізичного здоров'я працівників та рівня їх фізичної підготовки особовий склад поліції поділяють на категорії та медико-вікові групи, з урахуванням яких здійснюється організація занять з фізичної підготовки [4].

Залежно від віку у якому перебувають працівники конкретного правоохоронного органу, а саме:

1) працівників поліції можна поділити на групи: I - чоловіки та жінки віком до 25 років включно; II - чоловіки та жінки віком від 26 до 30 років включно; III - чоловіки та жінки віком від 31 до 35 років включно; IV- чоловіки та жінки віком від 36 до 40 років включно; V - чоловіки та жінки віком від 41 до 45 років включно; VI - чоловіки та жінки віком від 46 до 50 років включно; VII - чоловіки віком понад 50 років [4];

2) особи офіцерського складу СБУ: перша – до 30 років; друга – до 35 років; третя – до 40 років; четверта – до 45 років; п'ята – до 50 років; шоста – до 55 років; сьома – після 55 років [2];

3) військовослужбовці Служби зовнішньої розвідки України: перша – до 30 років; друга – від 30 до 35 років; третя – від 35 до 40 років; четверта – від 40 до 45 років; п'ята – від 45 років і більше [3].

Крім того, можливе здійснення класифікації фізичної підготовки залежно від службово-посадових категорій працівників правоохоронного органу.

Враховуючи викладене, фізичну підготовку у правоохоронних органах уявляється можливим поділити за такими критеріями (класифікаторами): 1) найменування правоохоронного органу, в якому проходять службу його посадові особи; 2) форми фізичної підготовки; 3) стан здоров'я працівників правоохоронних органів; 4) вік у якому перебувають працівники правоохоронного органу; 5) службово-посадових категорій працівників правоохоронного органу.

Список бібліографічних посилань

1. Про фізичну культуру і спорт : Закон України від 24.12.1993 № 3808-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/go/3808-12>.

2. Про затвердження Інструкції з організації фізичної та вогневої підготовки в Службі безпеки України : наказ Служби безпеки України від 06.07.2010 № 369 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/go/z0792-10>.

3. Про затвердження Інструкції про організацію фізичної та вогневої підготовки в Службі зовнішньої розвідки України : наказ Служби зовнішньої розвідки України від 21.01.2013 № 15 // Офіційний вісник України. – 2013 р. – № 26. – С. 109. – Ст. 887.

4. Про затвердження Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України : наказ МВС України від 26.01.2016 № 50 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/go/z0260-16>.

5. Артем'єв В. О. Спеціальна фізична підготовка працівників ОВС України : [підручник] / В. О. Артем'єв, О. А. Ярещенко, В. В. Сергієнко. – Х. : Харків юридичний, 2011. – 272 с.

Одержано 17.11.2016

УДК 34.01

Колєсник Т. В.

доцент, к. ю. н., доцент кафедри правового забезпечення господарської діяльності факультету №6
Харківського національного університету внутрішніх справ

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ

Подальша демократизація суспільного життя, становлення соціальної, правової держави потребують забезпечення належного порядку в сфері службово-трудова відносин працівників правоохоронних органів. Важливе місце у вирішенні цієї проблеми

належить юридичній відповідальності працівників поліції, яка є гарантом зміцнення законності при проходженні служби в підрозділах Національної поліції.

Юридична відповідальність є одним з надійних і дієвих засобів, що попереджає та блокує протиправну поведінку працівників поліції, стимулює їх до сумлінного виконання своїх функціонально-службових обов'язків, дотримання різних за характером і змістом норм права, встановлених для регламентації діяльності цієї правоохоронної структури державного апарату України.

Юридична відповідальність працівників поліції - це нормативна, гарантована та забезпечена державним переконанням або примусом міра реагування держави на дотримання та виконання норм права, у правомірній поведінці працівників поліції, що схвалюється або заохочується державою, а у випадку порушення норм права - обов'язок працівників поліції перетерпіти осуд, обмеження прав особистого, матеріального та організаційного характеру.

Одним з найбільш широко застосовуваних видів юридичної відповідальності є дисциплінарна відповідальність. Вона пов'язана з наявністю трудових відносин працівника з органом управління та служить меті забезпечення дисципліни праці.

Підставою для застосування дисциплінарної відповідальності є дисциплінарний проступок, тобто винне порушення правил, обов'язків служби. Виходячи з визначення, яке надав О.І. Процевський – дисциплінарним проступком є винна протиправна дія (бездіяльність) особи, яка знаходиться у трудових відносинах, порушуючи внутрішній трудовий розпорядок, трудові обов'язки правила спільної праці [1]. Під порушенням дисципліни розуміється протиправне невиконання або неналежне виконання з вини працівника покладених на нього обов'язків. Протиправними визнаються такі дії, які не відповідають вимогам законодавства, або прямо суперечать йому.

Слід підкреслити, що основний кодифікований акт національного трудового законодавства – Кодекс законів про працю України – не містить легального визначення терміна «дисциплінарний проступок», У проекті Трудового кодексу України передбачена наступна норма: Порушення працівником своїх обов'язків (дисциплінарний проступок), визначених трудовим законодавством, колективним і трудовим договорами є підставою для притягнення його до дисциплінарної відповідальності (ст. 401) [2]. Також, зазначена стаття Проекту передбачає, що притягнення до дисциплі-

нарної відповідальності можливе за наявності вини працівника. Отже, можна констатувати, що і проект Трудового кодексу не містить чіткого визначення поняття «дисциплінарний проступок».

Якщо проаналізувати норми не тільки загального, а й спеціального законодавства з даного питання, то слід визначити наступне. Так, відповідно до положень статті 2 Закону України Про Дисциплінарний статут органів внутрішніх справ України дисциплінарний проступок – це невиконання чи неналежне виконання особою рядового або начальницького складу службової дисципліни [3].

Більш аргументоване тлумачення даного поняття законодавець визначив у Проекті Закону України Про Дисциплінарний статут Національної поліції України. Відповідно до положень статті 12 - дисциплінарним проступком визнається протиправна, винна дія чи бездіяльність поліцейського, що полягає у невиконанні чи неналежному виконанні ним обов'язків поліцейського або виходить за їх межі, порушенні обмежень та заборон, визначених законодавством для поліцейських, а також вчиненні дій, що підривають авторитет поліції [4]. Трактуючи дисциплінарного проступку з положень вказаної статті є доволі широким. Так, виходячи з визначення, щонаведене у частині 1, дисциплінарний проступок може охоплювати діяння, які виходять за межі виконання службових обов'язків, зокрема, у разі порушення обмежень і заборон, визначених законодавством для поліцейського. Таким чином, виявляється, що виконання поліцейським оплачуваної роботи в позаробочий час, що є порушенням обмеження на роботу за сумісництвом, встановленого статті 66 Закону України "Про Національну поліцію", має визнаватися дисциплінарним проступком, однак такий підхід є доволі дискусійним [5].

Відповідно до положень статті 13 - дисциплінарне стягнення є засобом підтримання службової дисципліни, що застосовується за вчинення дисциплінарного проступку з метою виховання поліцейського, який його вчинив, для безумовного дотримання службової дисципліни, а також з метою запобігання вчиненню нових дисциплінарних проступків.

Цілі дисциплінарної відповідальності досягаються за допомогою застосування різних заходів дисциплінарного впливу до порушників дисципліни, що носять назву дисциплінарних стягнень. Дисциплінарні стягнення застосовуються, як правило, в порядку службового підпо-

рядкування, тільки певним колом суб'єктів в межах їх компетенції та встановленого переліку таких стягнень.

Керуючись нормами чинного законодавства до працівників правоохоронних органів внутрішніх справ за порушення службової дисципліни можуть накладатися такі види дисциплінарних стягнень: усне зауваження; зауваження; догана; сувора догана; попередження про неповну посадову відповідність; звільнення з посади; пониження в спеціальному званні на один ступінь; звільнення з органів внутрішніх справ.

В Проекті законодавець визначив наступні види дисциплінарних стягнень: зауваження; догана; сувора догана; попередження про неповну службу відповідність; пониження у спеціальному званні на один ступінь; звільнення з посади; звільнення із служби в поліції.

Аналізуючи норми вказаних нормативних актів, слід зазначити, що законодавець практично не змінив існуючі і не вказав нові види стягнень. Доцільно було б передбачити також і такі види дисциплінарних стягнень, як позбавлення почесного нагрудного знаку, затримання у призначенні на вищу посаду. При обранні виду стягнень керівнику слід враховувати ступінь тяжкості вчиненого проступку, заподіяну ним шкоду, обставини, за яких вчинено проступок, форму вини, пом'якшуючі та обтяжуючі обставини. Адже застосування кожного виду стягнення певною мірою зумовлює працівника замислитися над своїми вчинками, проаналізувати свої помилки.

Аналізуючи вище вказане, слід зазначити, що цей Закон є дуже важливим, він визначить сутність службової дисципліни в Національній поліції, повноваження поліцейських та їх керівників з її дотримання, види заохочень і дисциплінарних стягнень, а також порядок їх застосування та оскарження але вказані положення потребують доопрацювання.

В умовах сьогодення є нагальна потреба в підвищенні професійної якості особового складу підрозділів поліції. Допомогти в досягненні цієї мети у значній мірі може вміле використання керівниками підрозділів всіх рівнів інституту юридичної відповідальності. Усвідомлення необхідності диференціації видів правомірної поведінки з метою якнайповнішої реалізації своїх можливостей у разі заохочення особового складу, з одного боку, та уміла кваліфікація правопорушень, як підстав юридичної відповідальності працівників в разі потреби покарання винуватих у порушенні встановлених норм права, з іншого боку, матимуть своїм наслідком підвищення ефективності застосування дисцип-

лінарної практики та зменшення кількості правопорушень, скоєних працівниками поліції.

Список бібліографічних посилань

1. Процевський А.И. Метод правового регулирования трудовых отношений/А.И. Процевский. – М.: Юридическая Списание бібліографічних посилань, 1972. -287с.

2. Проект Трудового кодексу України Електронний ресурс від 27.12.2014 №1658 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=53221(дата звернення 30.10.2016).

3. Про Дисциплінарний статут органів внутрішніх справ України: закон України від 22.02.2006 № 3460-IV// База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3460-15> (дата звернення 01.11.2016).

4. Про дисциплінарний статут статут Національної поліції України:проект Закону України від 01.02.2016 № 3857// База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://search.ligazakon.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=58005 (дата звернення 01.11.2016).

5. Висновок на проект Закону України"Про Дисциплінарний статут Національної поліції України від 02.03.2016 // База даних «Законодавство України» /Верховна Рада України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=58005(дата звернення 02.11.2016).

Одержано 17.11.2016

УДК 34.01

Коломієць Ю. М.

доцент кафедри загальноправових дисциплін факультету № 6 кандидат юридичних наук, доцент, Харківський національний університет внутрішніх справ

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ЯК УСОБЛЕННЯ СУТНОСТІ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Однією з найбільш актуальних проблем на пострадянському просторі, у тому числі й в нашій державі, є проблема побудови громадянського суспільства, якій приділяється суттєва увага. При цьому, формування громадянського суспільства відбувається паралельно із становленням правової державності, в основу якого покладена ідея забезпечення прав людини і громадянина. Створення умов для забезпечення людиною своїх прав і свобод – осно-

воположне завдання держави і структур громадянського суспільства. У свою чергу, ще Д. Локк вважав, що люди домовилися вати державу саме з метою надійного забезпечення природних прав, рівності й свободи, захисту особи та власності – цінностей громадянського суспільства.

Громадянське суспільство пов'язане з утвердженням буржуазного ладу і неможливе без існування правової держави, а тільки існування розвиненого, стабільного громадянського суспільства уможливорює утворення правової держави. Високорозвинуте громадянське суспільство є основою стабільного демократичного політичного режиму, оскільки створює умови для вільної самореалізації індивідів та їх різних об'єднань і утримує державу від придушення індивідів і суспільства, роблячи її більш демократичною і правовою. Як свідчить історична практика розвитку людства, тільки в умовах демократичних режимів існує пріоритет прав людини, коли правові норми базуються на універсальному принципі рівності всіх суб'єктів суспільних відносин.

Цілком логічно, що серед головних ознак громадянського суспільства є правова держава, пріоритет прав і свобод індивіда перед інтересами держави; ідеологічний і політичний плюралізм; свобода слова і засобів масової інформації.

Так, відповідно до ч. 1 ст. 1 Конституції Україна проголошується правовою державою, а це, насамперед, означає, що правова держава виступає формою обмеження влади правами і свободами людини, як найважливішою протиположністю свавілля державної влади. При цьому, права людини – це універсальна цінність, яка дозволяє співставити та виміряти всі важливі явища та події, які відбуваються як у суспільстві, так і у державі.

Відповідно до ст. 3 Основного Закону права та свободи людини та громадянина набули статусу найвищої соціальної цінності, визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Саме реалізація даного положення Конституції України повинна впливати на інтенсивний розвиток процесів становлення в Україні громадянського суспільства. Громадянське суспільство – це таке суспільство, де головною діючою особою є людина зі всією її системою потреб та інтересів, відповідною структурою цінностей. Громадянське суспільство, торкаючись сукупності суспільних відносин, відображає взаємозв'язок всіх сфер суспільного життя людини. Маючи різноманітні потреби та інтереси (матеріальні та нематеріальні), людина як індивід, особистість задовольняє їх в процесі вла-

сного розвитку і через відповідні суспільні відносини та інститути, що складають структурні елементи громадянського суспільства.

Як зазначається у науковій літературі, досягнення стану громадянського суспільства означає наділення людей, незалежно від їх національності та статі, релігійної належності, кольору шкіри, їх суспільних інтересів і політичних уподобань, однаковими основними правами – і правами людини, такими як недоторканність особи, і громадянськими правами на участь в політичному та суспільному житті, на рівні умови підприємницької діяльності, а також правом на власну культуру. Із цих підстав власне сутність громадянського суспільства визначають декілька моментів. Це суспільство, що володіє такими інститутами та політичною культурою, що дозволяють повноцінно реалізовувати права людини. Це суспільство добровільних об'єднань, розвинутої культури суспільного діалогу та вираження суспільної думки. Це суспільство відкритості, ідейного плюралізму та терпимості до інших поглядів. Проте це і суспільство, де ніколи не може бути силою нав'язані свої переконання, а противники громадянського суспільства, тобто ті, хто не сприймає його основні цінності, не мають можливості підірвати його основи.

Однією з ознак зростання ролі громадянського суспільства є активний вплив політичних партій на сучасний процес державо та правотворення в Україні. Конституція України (ст. 36) встановлює, що громадяни України мають право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації для здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів. На сьогоднішній день в нашій державі засновано та функціонують численна кількість політичних партій та громадських організацій, разом з тим, як свідчить практика, політичні партії, як вагома структура громадянського суспільства, що формується в Україні, не мають досвіду, а нерідко й бажання захищати інтереси своїх членів. Вони досі перебувають на стадії становлення та реорганізації, що не дозволяє їм стати дійсно впливовою силою у суспільному житті нашої держави.

Що стосується засобів масової інформації, то в умовах інформатизації суспільства вони відіграють велику роль у політичному житті. Поряд із власне інформаційною функцією вони виконують також функцію ідеологічну, тобто впливають на свідомість читачів, глядачів, слухачів із тим, щоб спонукати їх діяти тим або іншим чином. Саме через ЗМІ індивід долучається до суспільних процесів. Разом з тим, інститутом громадянського суспільства мо-

жуть бути лише недержавні засоби масової інформації, а тому, державні ЗМІ не завжди сприймаються як «четверта влада». При цьому, ЗМІ громадського характеру на сьогодні в Україні фактично відсутні, а існуючі сучасні ЗМІ перетворилися в один із найголовніших інструментів маніпулювання громадською думкою. Використання ж ЗМІ для політичного маніпулювання сьогодні становить найбільшу небезпеку для громадян і демократичного державного ладу.

Таким чином, права людини набувають особливої актуальності та значення в процесі зростання ролі громадянського суспільства.

Головними передумовами громадянського суспільства є: законодавче закріплення юридичної рівності людей на основі наділення їх правами і свободами; юридична свобода людини, обумовлена матеріальним благополуччям, свободою підприємництва, наявністю приватної власності, яка є економічною основою цивільного суспільства; створення механізмів саморегуляції і саморозвитку, формування сфери невіддільних відносин вільних індивідів, що володіють здатністю і реальною можливістю здійснювати свої природні права.

У свою чергу, формування в Україні громадянського суспільства реалізується на конституційних засадах і відбувається в межах загальноцивілізаційних закономірностей і тенденцій з врахуванням регіональної специфіки та історичного етапу розвитку країни.

Одержано 17.11.2016

УДК 34.01

Коробцова Д.В.

доцент кафедри загальноправових дисциплін
факультету № 6 Харківського національного
університету внутрішніх справ

СУТНІСТЬ ТА ЗМІСТ ПРАВООХОРОННОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ

В умовах, коли держава стала на шлях демократичних реформ та інтеграції до європейської спільноти, особливо гостро постають питання належного забезпечення прав і свобод людини. Саме людина, її права та свободи є основою людиноцентристської концепції розвитку держави і, як наслідок, потребують свого законодавчого закріплення та механізму їх реалізації, а у випадку порушення - належного правового захисту.

На важливість дослідження питань функцій держави загалом і правоохоронної функції зокрема наголошують у своїх працях

доволі велика кількість вітчизняних вчених. Варто згадати насамперед імена П. Онопенка, А. Куліша, а також дисертаційні дослідження Т. Пікулі, Й. Горінецького, Ю. Загуменної. Що ж до російських авторів, то тут варто назвати роботу А. Братка, який ще на початку 90-х років минулого століття вказував на роль правоохоронної системи та правоохоронної функції для розвитку успішної реалізації завдань правової держави. Серед останніх робіт не можна не назвати монографію А. Артем'єва, глава друга якої повністю присвячена аналізу сутності та змісту правоохоронної функції сучасної держави. Також слід вказати на дослідження О. Харченка, в якому порушується питання не просто про поняття правоохоронної функції та її зміст, а й про визначення її місця щодо інших напрямів діяльності сучасної держави. Утім, попри наявність цілого ряду змістовних правових досліджень, слід зазначити, що наразі у вітчизняній юридичній науці бракує досліджень, які б визначали поняття правоохоронної функції в контексті загального вивчення специфіки функціонування і розвитку демократичної, правової і соціальної держави.

Розкриття обраної теми, на мою думку, необхідно розпочати з аналізу поглядів різних науковців щодо функцій держави загалом. Зокрема, як зазначає О.Ф. Скакун, функції держави - це головні напрями та види діяльності держави, які обумовлені її завданнями й цілями та характеризують її сутність [10, с. 51]. Одразу можна зауважити, що такої ж думки дотримуються Кириченко В.М., Прокопенко О.Г. та інші вчені.

На думку А.Є. Краковської, функції держави є пов'язаними між собою обов'язковими напрямками цілеспрямованої правомірної діяльності держави регулятивно-управлінського характеру, що зумовлені рівнем і специфікою розвитку суспільних відносин (включаючи й ті відносини, на основі яких були конституйовані сама держава та державна влада). Система функцій держави є сукупністю усталених і стійких зв'язків між окремими функціями держави, які видозмінюються та розвиваються залежно від стану самого суспільства, а також трансформації держави та державної влади (зміна форми правління, державного режиму, державної ідеології) [4, с. 15].

У цілому погоджуючись із наведеними позиціями вчених, хочу наголосити на дискусійності деяких моментів. Так, дійсно, саме динамічність характеризує сучасний стан існування суспільства, держави. Але в тому і полягає сенс сучасного розуміння сутно-

сті держави як субстанції, що забезпечує усталені істини існування людства. Людина, її права, свободи, безпека є найголовнішими цінностями в державі, і ці цінності не повинні змінюватися в процесі еволюції. Тому вважаю, що функції держави, обумовлені її соціальним призначенням, відображають модель існування людства та повинні бути усталеними, а змінюватися може (повинен) механізм реалізації функцій сучасної соціальної держави із застосуванням різного правового інструментарію для досягнення найбільш ідеального та бажаного результату для людини.

Отже, зробимо проміжний висновок, що під функціями держави ми будемо розуміти основні напрями діяльності держави як найвищої форми організації суспільства, яка забезпечує пріоритет прав і свобод людини, їх безпеку, охорону та погодження індивідуальних, групових і загальносуспільних інтересів за допомогою права на певній території.

Переходячи безпосередньо до обраної проблематики зупинюсь на розгляді сутності правоохоронної функції держави. Так, О.Л. Соколенко визначає правоохоронну функцію держави як комплексний цілісний пріоритетний напрямок державної політики, спрямований на забезпечення відповідно до засад верховенства права та пріоритету прав людини охорони права та правовідносин, а також захисту основ конституційного ладу, у тому числі прав, свобод і законних інтересів людини та громадянина, законності та правопорядку [11, с. 851].

Вважаю цікавим запропоноване визначення, однак не позбавленим дискусійних моментів. Це пов'язано з тим, що категорія «правоохоронна функція» є більш об'ємною, а ніж державна політика, оскільки остання є похідною від функцій держави та передбачає правовий інструментарій, який застосовується державним апаратом для досягнення завдань, визначених тією чи іншою функцією держави.

На думку І.В. Крицака, правоохоронна функція держави - це забезпечений системою необхідних ресурсів комплексний напрямок діяльності держави, який об'єднує низку заходів (в тому числі примусових), оснований на принципах справедливості та ефективності, спрямованих на безконфліктну реалізацію прав, свобод і законних інтересів людини та громадянина, забезпечення соціальної злагоди, недопущення індивідуальних, колективних і масових порушень законності та правопорядку [5, с. 369]. Як зазначає О.І. Безпалова, правоохоронна функція держави - це самостійний комплекс

сний напрям діяльності держави, обумовлений її соціальним призначенням, який реалізується системою суб'єктів (державних і недержавних), що уповноважені в межах закону з використанням відповідних форм і методів вживати юридичних заходів впливу (у тому числі примусових) з метою досягнення бажаного соціального ефекту - охорони права в цілому та забезпечення охорони законності та правопорядку, прав і свобод громадян зокрема [1, с. 68].

У цілому не заперечуючи проти такого підходу, вважаю, що він дещо звужує сутність і масштаби правоохоронної функції держави. Якщо звернутись до етимології слова «правоохоронна», то останнє складається з двох самостійних за значенням категорій, а саме «право» і «охорона». Як зазначає С.П. Погребняк, право - це загальнообов'язковий соціальний регулятор, спрямований на забезпечення свободи, ефективна дія якого гарантується державою [10, с. 24]. Що стосується категорії «охорона», то слід звернутися до аналізу останньої в контексті співвідношення з категорією «захист». Так, аналіз юридичної літератури показує, що сьогодні можна зустріти чимало суджень, висловлених з приводу сутності категорії «захист».

На думку Н.І. Матузова, охорона та захист суб'єктивного права або охоронюваного законом інтересу - не одне й те ж саме: охороняються вони постійно, а захищаються тільки тоді, коли порушуються. Захист є моментом охорони, однією з її форм, але ці поняття не збігаються [6, с. 130-131]. Водночас З.В. Ромовська вважає, що призначенням правової охорони є регулювання суспільних відносин на першому етапі та визначення заходів з охорони конкретного суб'єктивного права на другому етапі; сама можливість захисту цього права та конкретне його здійснення є одним із чинників правової охорони, а правовий захист - це лише результат реалізації особою права на захист [7, с. 6-48]. Я.М. Шевченко наголошує на тому, що поняття охорони містить у собі поряд із заходами економічного, політичного, ідеологічного характеру, що забезпечують нормальне регулювання суспільних відносин, попередження правопорушень, усунення причин, які їх породжують (регулятивні норми), також і заходи, спрямовані на поновлення чи визнання прав при порушенні чи оспоруванні їх, а саме захист (охоронні норми) [12, с. 130]. У цьому сенсі можна говорити, що правовий захист є складовою частиною правової охорони.

На підставі зазначеного, слід зробити висновок, що охорона - це сукупність заходів, спрямованих на забезпечення нормальної

реалізації прав, а також на захист прав у разі їх порушення або оспорування. Тобто термін «охорона» є більш широким щодо терміну «захист», і саме з нього починається процес гарантування того або іншого права або законного інтересу. Тому захист необхідно розглядати як додатковий, допоміжний метод впливу на учасників суспільних відносин.

Сердюк А.М. вважає, що під правоохоронною функцією держави слід розуміти діяльність держави, яка спрямована на охорону всіх суспільних відносин, що урегульовані за допомогою права, на певній території спеціально створеними суб'єктами (уповноваженими органами) [9]. В свою чергу, ми погоджуємося з О.Ф. Скакун у тому, що функції держави не можна ототожнювати з функціями його окремих органів, які є частиною державного апарату держави і знаходять своє відображення в компетенції, предметах відання, правах та обов'язках, які закріплені за ними [10, с. 51].

Таким чином, практично всі юристи, які займаються проблематикою реалізації функцій держави вказують на те, що правоохоронна функція не є однорідною за своїм змістом і включає у себе декілька видів діяльності держави: здійснення правосуддя, конституційний контроль, попередження правопорушень, оперативно-розшукова діяльність, галузевий нагляд, виконання судових рішень, надання юридичної допомоги тощо [2]. Інколи ці види діяльності подаються у дещо іншій формі: правосуддя, конституційний контроль, прокурорський нагляд, надання юридичної допомоги та захист у кримінальних справах, організаційне забезпечення діяльності судів, попередження, виявлення та розслідування правопорушень. Разом із тим, правоохоронна функція часто описується як цілеспрямована соціально значима діяльність держави, що здійснюється спеціально уповноваженими органами шляхом застосування юридичних заходів впливу згідно з законом з метою забезпечення законності і правопорядку в суспільстві, боротьби із злочинністю та іншими правопорушеннями, охорони та захисту законних інтересів громадян, державних і громадських організацій [3, с. 7-8]. Це дозволяє визначити коло завдань, які характеризують правоохоронну функцію держави і виділити її з-поміж інших функцій [8, с. 5].

Отже, саме проблеми організації діяльності правоохоронних органів, її низька ефективність, неякісна підготовка кадрів, численні порушення самими цими органами державної влади прав і свобод людини і громадянина, стають на заваді реалізації правоо-

хоронної функції в цілому. Справді, аналізуючи сам процес забезпечення цієї функції, слід наголосити, що наразі досі зберігають свою актуальність такі проблеми, як: зміцнення законності та правопорядку, посилення боротьби із злочинністю; запровадження ефективних механізмів захисту свободи вільного висловлювання думки, вільної преси, вільних мирних зборів, мітингів і демонстрацій, вільного об'єднання у політичні партії і громадські організації; встановлення чітких процесуальних норм захисту прав та свобод людини; невідкладне припинення практики втручання державних органів у життя людини, реальне забезпечення недоторканності житла, збереження таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції; сприяння законодавчому визначенню прав опозиції; категоричне недопущення будь-яких форм політичних репресій; запровадження чітких правових норм для захисту інтелектуальної власності з одночасним посиленням на міжнародному рівні механізмів захисту прав інтелектуальної власності суб'єктів господарювання України; запровадження ефективних інституційних механізмів боротьби з криміналізацією національної економіки, вдосконалення законодавчої бази у сфері боротьби з відмиванням доходів, отриманих злочинним шляхом; системне здійснення роботи, спрямованої на максимальне забезпечення гарантій захисту законних прав та інтересів осіб, що потерпіли від злочинів, реальне відшкодування заподіяної їм шкоди.

Список бібліографічних посилань

1. Безпалова О.І. Специфіка правоохоронної функції держави: адміністративно-правовий аспект / О.І. Безпалова // Митна справа. - 2015. - № 3(99). - С. 68-74.
2. Волинець В. Роль правоохоронної функції держави у державотворчому і правотворчому процесах України [Текст] / В. Волинець // Юридична Україна. - 2012. - № 7. - С. 4-10.
3. Клименко Н. І. Правоохоронні органи України / Н. І. Клименко. - К. : Вид-во Європейського ун-ту, 2002. - С. 7-8.
4. Краковська А.Є. Поняття соціальної функції держави в сучасній юридичній науці / А.Є. Краковська // Науковий вісник Ужгородського національного університету. - Серія: «Право». - Вип. 32. - Т. 1. - 2015. - С. 14-19.
5. Кріцак І.В. Правоохоронна функція держави та її вплив на формування функції надання послуг населенню органами внутрішніх справ / І.В. Кріцак // Форум права. - 2009. - № 3. - С. 365-372. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2009_3_54.

6. Матузов Н.И. Правовая система и личность / Н.И. Матузов. - Саратов : СГУ, 1987. - 224 с.

7. Ромовская З.В. Защита в советском семейном праве / З.В. Ромовская. - Л. : Вища школа, 1985. - 180 с.

8. Селіванов В. М. Право і влада суверенної України: методологічні аспекти : монографія / М. Селіванов. - К. : Ін Юре, 2002. - С. 143-148.

9. Сердюк А. М. Патрульна поліція як суб'єкт реалізації правоохоронної функції держави / А. М. Сердюк // Прикарпатський юридичний вісник. - 2016. - Вип. 1. - С. 181-184. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pjuv_2016_1_41.

10. Скаун О.Ф. Теория государства и права : [учебник] / О.Ф. Скаун. - Х. : Консум ; Ун-т внутр. дел, 2000. - 704 с.

11. Соколенко О.Л. Поняття та ознаки правоохоронної функції держави як основи правоохоронної діяльності / О.Л. Соколенко // Форум права. - 2012. - № 4. - С. 847-852. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index. Мт_2012_4_140.

12. Шевченко Я.М. Власник і право власності / Я.М. Шевченко, М.В. Венецька, І.М. Кучеренко та ін. - К. : Наукова думка, 1994. - 162 с.

Одержано 17.11.2016

УДК 34.01

Котляр Є. О.,
студент групи ПЗдср 15-1 факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ

ПРАВА, СВОБОДИ ТА ОБОВ'ЯЗКИ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА, ЯК ЕЛЕМЕНТ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ОСОБИ

Міжнародно-правові стандарти з прав людини обумовлюють розвиток конституційно-правового регулювання прав і свобод людини в Україні [1, с.252]. Завдяки визнанню на конституційному рівні міжнародно-правових стандартів прав людини, закріплення Основним законом людини в якості найвищої соціальної цінності, утверджено нову концепцію взаємовідносин людини і громадянина з пріоритетом прав особи.

Питання про права і свободи громадянина є складовою частиною проблем фактичного становища особи в суспільстві й державі. Воно визначається не тільки юридичними нормами, а й іншими соціальними нормами і називається суспільним статусом особи. Відповідно правовий статус особи є лише частиною її суспільного статусу і стосується тільки її зв'язків з державою [2, с. 116, 121-122].

Основоположним елементом, ядром правового статусу особи є її права, свободи та обов'язки. Ю.М. Тодика в свою чергу додавав до цього переліку також законні інтереси. У своїй єдності згадані елементи є базою для інших прав і свобод, які мають людина і громадянин [2, с. 118]. Так, права і свободи поділяють на фундаментальні (конституційні) і ті, які визначені і поточному законодавстві (конкретизуючі) [1, с. 250 - 251].

Будучи закріпленими на конституційному рівні, вони визначають міру можливої та, відповідно, належної поведінки; відображають певні межі поведінки. Конституційне право України виконує особливу роль у визначенні правового статусу людини і громадянина. До його предмета належить закріплення не всіх прав, свобод і обов'язків, а лише основ правового статусу особи, які складаються у сфері відносин суспільство — держава — особа. При цьому дані відносини мають основоположний характер і відображають взаємний зв'язок суспільства, держави і особи [2, с. 118].

Класифікація конституційних прав і свобод може здійснюватися за різними критеріями. Залежно від суб'єкта їх можна поділити на: права і свободи людини (особи); права і свободи громадянина; права і свободи іноземців та ін.

За характером суб'єктів та формою здійснення права і свободи поділяють на індивідуальні та колективні (групові). До останніх належить право нації, народу на самовизначення, права національних меншин та деяких інших категорій населення (дітей, молоді тощо).

В сучасних умовах найпоширенішою і визнаною класифікацією прав і свобод у конституційному праві є їх поділ за змістом і сферою реалізації. Виходячи із загальновизнаних у теорії конституційного права критеріїв, права і свободи людини можна поділити на п'ять основних груп: особисті (громадянські) (право на життя, право на повагу честі й гідності та ін.), політичні (право на участь у виборах і референдумах та ін.), економічні (право приватної власності, право на працю, право на свободу вибору соціально-корисного виду діяльності), соціальні (право на відпочинок, право на житло, право на освіту, право на соціальний захист та ін.) та культурні (право на свободу творчості, свобода викладацької діяльності (академічна свобода) та ін.) [1, с. 250 - 251].

Виділяють два основних способи конституційного формулювання прав і свобод:

1) позитивний спосіб, коли конституція встановлює чи констатує, що суб'єкт має певне право. Наприклад, відповідно до ст. 53 Конституції України кожен має право на освіту;

2) негативний спосіб являє собою конституційну заборону будь-якому суб'єкту порушувати або обмежувати певне право або певну свободу. Наприклад, згідно зі ст. 32 Конституції України ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України.

У багатьох конституціях поєднуються обидва способи формулювання прав і свобод, однак негативний спосіб більш характерний для країн з англосаксонською системою права, тоді як позитивний - для правових систем країн континентальної Європи.

Ю. М. Тодика відзначив, що природа конституційних прав і свобод людини визначається тим, що в якій би країні особа не проживала, вона перебуває під захистом світового співтовариства, а також держави, громадянином якої є. Стан свободи не дарується публічною владою, а належить людині від її народження і реалізується через суб'єктивні права, які мають природно-правовий характер, а тому є невід'ємними [2, с. 118].

Основним (конституційним) правам і свободам притаманні наступні *ознаки*: фундаментальність, універсальність, непохідний характер, непорушність, невід'ємність, невідчужуваність, постійність, системність, конституційна форма закріплення та невичерпність переліку [3, с. 91-92].

Відмінність між поняттями «право» і «свобода» значною мірою умовна, оскільки вони означають юридичне визнання можливості для особи вибирати вид і міру своєї поведінки. Але поняття «свобода» переважно розуміється як невтручання у внутрішній світ людини і громадянина (свобода совісті, світогляду, віросповідання, свобода думки, свобода літературної, художньої, наукової творчості) [2, с. 120].

У свою чергу, обов'язок - це міра належної поведінки. Конституційний обов'язок — це встановлена державою в інтересах всіх членів суспільства і закріплена в Конституції необхідність, що встановлює кожному громадянину відповідний вид і міру поведінки і відповідальність за належне його виконання. [2, с. 121]. Конституційні обов'язки, як і права та свободи, характеризуються певним дуалізмом. Є обов'язки людини і обов'язки громадянина. Так, наприклад, відповідно до ст. 65 Конституції України захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України, шанування її державних символів є обов'язком громадян України. Тоді як згідно зі ст. 66 Конституції України кожен зобов'язаний не заподіювати шкоду природі, культурній спадщині, відшкодовувати завдані ним збитки [4]. У свою чергу слід зазначити, що перелік конституційних обов'язків є вичерпним.

З огляду на проведене дослідження слід зробити наступні висновки:

Центральне місце у структурі конституційно-правового статусу особи належить конституційним (фундаментальним) правам і свободам людини. Усі інші елементи правового статусу ґрунтуються і об'єднуються навколо них.

Вважається, що невід'ємним елементом правового статусу людини є конституційні обов'язки. Оскільки фундаментальні права людини сьогодні переважно закріплені позитивно, тому вони виражають межі поведінки особи та обов'язок держави утримуватися від свавільного втручання в життя особи.

Список бібліографічних посилань

1. Савчин М. В. Конституційне право України : підручник // відп. ред. проф., д.ю.н. М.О. Баймуратов. / М. В. Савчин – К. : Правова єдність, 2009. – 1008 с.
2. Конституційне право України: Підручник для студентів вищих навчальних закладів / За ред. академіка АПрН України, д.ю.н., проф. Ю.М.Тодики, д.ю.н. і політ. наук, проф. В. С. Журавського. — К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2002. — 544 с.
3. Серьогін В.О. Конституційне право України: навч. посіб. / В. О. Серьогін ; МВС України – Харків: ХНУВС, 2010. – 368 с.
4. Совгиря О.В., Шукліна Н.Г. Конституційне право України: Навчальний посібник. О. В. Совгиря, Н. Г. Шукліна – К.: Юрінком Інтер, 2007. – 632 с.

Одержано 17.11.2016

УДК 94(477.43).084«1921–1929»

Коцан І. Д.
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та історії держави і права
факультету №1 Харківського національного університету внутрішніх справ.

ДО ІСТОРІЇ ПРОТИДІЇ МІЛІЦІЇ ХАРКІВЩИНИ МАЙНОВИМ ЗЛОЧИНАМ В 20-ТІ РОКИ ХХ СТ.

Як наслідок розвитку державності, набирали ходи процеси реформування організаційно-правової діяльності, збагачувались методи роботи, конкретизувалась сфера дій міліції.

З осені 1921 р. одним із найбільш поширених злочинів у Харкові стає збройний напад на громадян. Щоночі грабіжники роздавали до 50 перехожих. Вся міська міліція була переведена на бойове положення, часто проводилися нічні облави й обходи, причому особлива увага

приділялася міським околицям. У ніч на 15 грудня працівникам міліції 12 району вдалося напасти на слід бандитів, що тероризували громадян на Ващенківській леваді, Іванівці і на шосе, що веде на Дергачі. Дозори міліції оточили банду, у якій було до 20 кримінальників. Намагаючись схритися, грабіжники вступили з міліцією в перестрілку, але були затримані. Як з'ясувалося, бандити учинили багато збройних нападів. Тільки в ніч на 9 грудня вони вчинили розбійні напади на Ващенківській леваді на 15 осіб [1, с. 31]

У боротьбі зі злочинністю міліція спиралася на допомогу громадськості. 13 вересня 1921 р. у наказі управління Харківської губернської міліції приводилася копія звернення Головоміліції до всіх громадян УСРР. Всім громадянам, що мешкають на території УСРР, пропонувалося про всі події карного характеру, як: убивства, розбої, грабежі, крадіжки і інші злочини, - доводити до відома кримінально-пошукової міліції по можливості відразу ж по вчиненні злочину. Кримінально-пошукова міліція тепер була заснована на всій території УСРР при кожному губернському, повітовому, районному, лінійному й обласному управлінні радянської робітничо-селянської міліції. В усіх управліннях на той час були представники кримінально-розшукової міліції.[2]

Значної шкоди народному господарству завдавало розкрадання державного майна. У структурі злочинності майнові злочини, крадіжки складали майже 90% усіх злочинів в Україні.

У 1921-1922 рр. розміри збитків від цього злочину склали біля 150 млн. рублів золотом, що перевищило вкладення в розвиток важкої промисловості. Під впливом пожвавлення економічного життя з'явилися такі нові злочини, як укладення збиткових для держави договорів, повідомлення фальсифікованих зведень при реєстрації торгово-промислових підприємств та інш. На міліцію були покладені обов'язки по припиненню зловживань при заготівлі і вивезенні лісу, вантажів із цінним устаткуванням, охорона залізничних перевезень.[3, с. 31]

У 1920 р. по місту Харкову було зареєстровано 3261 злочин майнового характеру. З них розкрито 1101 злочин на суму 65792839 рублів. За цей же період по всіх повітах Харківської губернії зареєстровано 1649 майнових злочинів, із них було розкрито 874 злочини на суму 16349500 рублів, 636 злочинців було затримано.[4]

Поряд зі злочинами проти особистого майна громадян відбувалося усе більше крадіжок із розподільників і магазинів. Влітку 1921 р. Харківський губвиконком прийняв рішення перевести міліцію на казармовий стан і доукомплектувати за рахунок розфор-

мованих червоноармійських частин. Такі рішення диктувалися ускладненою оперативною обстановкою. Тільки в лютому 1921 р. у Харкові було пограбовано 24 склади і розподільники, а в ніч на 28 лютого здійснено три пограбування, причому район злочину був оточений бандитами і здійснення злочину відбувалося під їх охороною. Для надання допомоги міським районам міліції в боротьбі з бандитизмом при управлінні міліції Харкова було організовано постійний летючий загін із 25 кінних міліціонерів, що оперативно виїжджав на місця скоєння злочинів.[1, с.31]

Поряд із розкраданням державного майна відбувалися збройні напади на квартири громадян.

Уявлення про масштаби діяльності міліції Харківської губернії за період від 1-го жовтня 1922 р. по 1 жовтня 1923 р. надає звіт Харківського губвиконкому 8-му губернському з'їзду Рад. Всього у звітному році міліцією виявлено злочинів: по місту Харкову 13099, із них розкрито 9882; по округах 10116, із них розкрито 7158.

Від заявлених злочинів 1-го та 2-го ступенів внаслідок роботи губернського розшуку протягом року було розкрито 41%. Усього було заявлено злочинів по губернії 8376, із них по місту Харкову 4494; розкрито по губернії 3495, із них по місту Харкову 1626. Ці злочини носили майновий характер.

Влітку 1924 р. на харківських ринках з'явилися у вжитку фальшиві срібні монети карбованцевої гідності за зовнішнім виглядом цілком подібні до дійсних. Після тривалої оперативної розробки міським розшуком були виявлені як виготовлювач, так і збувальники фальшивих монет. З'ясувалося, що виготовленням фальшивих монет займався "спец" з цієї справи якийсь А. П. Сергєєв, що вже притягувався до відповідальності в справі групи фальшивомонетників у 1920 році. Зразки сфабрикованих монет виявилися настільки задовільними, що на товар відразу ж знайшлося декілька покупців, які погодилися збувати монети в роздріб на комісійних умовах, тобто за обумовлений відсоток. Сергєєв уже розпочав заготовлювати матеріали для фабрикації червінців, але був заарештований працівниками міськрозшуку, як і всі співучасники злочину.[5, с.1]

Працівники міліції, спираючись на громадськість, вели цілеспрямовану роботу з профілактики злочинів. Для попередження зазіхань на особисту власність громадян міліція неодноразово зверталася через газету зі спеціальними матеріалами, попереджувала населення про появу ворожок і фармазонщиків.

Так, у грудні 1921 р. управління Харківського губернського розшуку звернулося до громадян з оголошенням про те, що остан-

нім часом по місту Харкову набуло розвитку шахрайство за назвою "фармазонство". Злочинні особи, прибігаючи до різноманітних хитрих викрутів, продавали під виглядом цінних речей різні фальсифікати, наприклад, замість діамантів - дешеві прості камінці, замість золотих речей - речі позолочені з фальшивою пробою і т.п. Відзначалося, що жертвами цих махінацій є звичайні простаки з числа селян і робітників, що не розуміються на оцінці ювелірних виробів і спокушуються легко на дешевизну. На базарах, у кінотеатрах і інших людних місцях набуло поширення кишенькове злодійство. Попереджаючи громадян про необхідність бути обережними, не попадатися на гачок фармазонщиків і остерігатися злодіїв, Харгуброзшук закликав громадян допомагати йому в справі боротьби з цими злочинами. Про всіх підозрілих осіб необхідно було своєчасно повідомляти агентам карного розшуку або загальній міліції.

Завдяки ефективній роботі працівників органів внутрішніх справ, а також на фоні загального поліпшення життя в середині 20-х рр. кількість майнових злочинів значно скоротилася.

Список бібліографічних посилань

1. Курило С. Г. Жизни своей не щадя. Из истории милиции Харьковщины. – Х. : Прапор, 1987. – 295 с.
2. Державний архів Харківської області (Держархів Харківської обл.), ф. Р-563, оп.1, спр.38-а, арк.77.
3. Історія органів внутрішніх справ. Частина II (XX століття). Навчальні матеріали до спецкурсу. За ред. Зайцева Л. О. – Харків: Університет внутрішніх справ, 1999.-154 с.
4. Держархів Харківської обл., ф. Р-203, оп. 1, спр.325, арк.11.
5. "Коммунист"(Харьков), №158, 12 июля 1923 г.

Одержано 17.11.2016

УДК 34.01

Коцюрuba P. M.
Курсант ННІ №2 НАВС

ПРОКУРАТУРА, ЯК СУБ'ЄКТ ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Види правоохоронних органів

Одне з центральних місць у різноманітній та багатоплановій діяльності держави займає виконання завдань із захисту прав і

свобод людини, охорони прав та законних інтересів державних і недержавних організацій, боротьби зі злочинами та іншими правопорушеннями. Цей різновид державної діяльності в юридичному аспекті отримав найменування „правоохоронна діяльність", а заклади, що її здійснюють, - „правоохоронні органи".

Структурно до системи правоохоронної діяльності входять:

- 1) діяльність органів із забезпечення правосуддя;
- 2) діяльність органів прокуратури
- 3) діяльність з виявлення, запобігання та розслідування злочинів;
- 4) діяльність із захисту державної безпеки, державного кордону та охорони громадського порядку.

В Україні за инним законодавством можлива тільки державна правоохоронна діяльність.

Основними суб'єктами правоохоронної діяльності є правоохоронні органи, до них належать: органи прокуратури; органи внутрішніх справ; органи служби безпеки; органи охорони державного кордону; органи і установи виконання покарань; митні органи; органи державної податкової служби; органи державної контрольно-ревізійної служби; органи рибної охорони; органи державної лісової охорони, інші органи, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції.

Отже, правоохоронний орган - це державний орган, основним предметом діяльності якого є законодавчо-визначені функції, статус з охорони права, відновлення порушеного права, організація виконання покарання, захисту державної безпеки, підтримки правопорядку та забезпечення стану законності.

Статус прокуратури України

Прокуратура - єдина централізована система державних органів, які від імені держави здійснюють нагляд за точним виконанням та єдиним застосуванням законів через своєчасне виявлення правопорушень, вжиття заходів щодо їх усунення та притягнення винних до відповідальності. Прокуратура України становить єдину систему, яка в порядку, передбаченому цим Законом, здійснює встановлені Конституцією України функції з метою захисту прав і свобод людини, загальних інтересів суспільства та держави.

Відповідно до ст. 121 Конституції України на прокуратуру покладаються такі функції:

1. Підтримання державного обвинувачення в суді. При цьому прокурор не здійснює нагляду за діяльністю суду, а є рівноправним учасником судового процесу, який разом з іншими суб'єктами процесу

бере участь у дослідженні доказів. Підтримуючи державне обвинувачення, прокурор обґрунтовує перед судом свою думку про застосування до підсудного кримінального закону та міри покарання. Якщо у ході судового слідства прокурор дійде висновку, що підсудний не винний у вчиненні злочину, він повинен відмовитись від звинувачувальної промови. 2. Представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених законом. Представництво прокуратурою інтересів громадянина або держави в суді полягає у здійсненні прокурорами від імені держави процесуальних та інших дій, спрямованих на захист у суді інтересів громадянина або держави у випадках, передбачених законом. Підставою представництва у суді інтересів громадянина є його неспроможність через фізичний чи матеріальний стан або з інших поважних причин самотійно захистити свої порушені чи оспорювані права або реалізувати процесуальні повноваження, а інтересів держави - наявність порушень або загрози порушень економічних, політичних та інших державних інтересів. 3. Нагляд за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство. Відповідно до Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 08.10.2016 оперативно-розшукова діяльність здійснюється органами: Національної поліції - підрозділами кримінальної та спеціальної поліції; Державного бюро розслідувань - внутрішньої безпеки, забезпечення особистої безпеки; Служби безпеки України - контррозвідкою, військовою контррозвідкою, захисту національної державності, спеціальними підрозділами по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю, оперативно-технічними, внутрішньої безпеки, оперативного документування, боротьби з тероризмом і захисту учасників кримінального судочинства та працівників правоохоронних органів; Служби зовнішньої розвідки України - агентурної розвідки, оперативно-технічними, власної безпеки; Державної прикордонної служби України - розвідувальним органом спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади у справах охорони державного кордону (агентурної розвідки, оперативно-технічним, власної безпеки), оперативно-розшуковими підрозділами відповідно спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади у справах охорони державного кордону та його територіальних органів, підрозділами з охорони державного кордону органів охорони державного кордону та Морської охорони, забезпечення внутрішньої безпеки, забезпечення власної безпеки, оперативного документування та оперативно-технічними; 4. Нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних

справах, а також: при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян. Отже, прокуратура повинна здійснювати нагляд за дотриманням законів у ізоляторах тимчасового утримання, слідчих ізоляторах, в'язницях, виправно-трудових і виховно-трудових колоніях, психіатричних лікарнях із суворим і посиленням наглядом.

Органи прокуратури України: 1) здійснюють повноваження на підставі дотримання Конституції України та чинних законів, незалежно від будь-яких органів державної влади, посадових осіб, а також рішень громадських об'єднань чи їх органів; 2) захищають у межах своєї компетенції права та свободи громадян на засадах і керівництві перед законом незалежно від національного чи соціального походження, мови, освіти, ставлення до релігії, політичних переконань, службового чи майнового стану й інших ознак; 3) вживають заходи, спрямовані на усунення порушень закону, поновлення порушених прав і притягнення до відповідальності осіб, які допустили ці порушення; 4) діють гласно, інформують державні органи влади, громадськість про стан законності та заходи стосовно її зміцнення.

Список бібліографічних посилань

1. Основи держави і права України. (Ортинський В.Л.).
2. Закон України «Про Прокуратуру» від 05.10.2016.
3. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 08.10.2016.
4. Судові та правоохоронні органи України (А.П. Гель, Г.С. Семаков, С.П. Кондракова).

Одержано 17.11.2016

УДК 34.01

Кріцак І. В.

старший викладач кафедри теорії та історії держави
і права ХНУВС, кандидат юридичних наук

ДУХОВНО-КУЛЬТУРНА КРИЗА ТА НЕОБХІДНІСТЬ СТВОРЕННЯ НОВОЇ МОДЕЛІ ДЕРЖАВНО-ЦЕРКОВНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

Побудова громадянського суспільства в Україні неможлива без духовно-морального відродження нації як фундаментальної основи стабільного розвитку, громадської злагоди та процвітання

суспільства та держави. Масове поширення таких аморальних та антисуспільних явищ як обман, корупція, проституція, наркоманія, розпад сім'ї і падіння народжуваності, епідемія СНІДу не лише створюють негативний образ України в очах міжнародної спільноти, але й виявляють всю немічність держави, в якій християнські та загальнолюдські цінності не стали особистим вибором для більшої частини громадян [1, с. 155].

Подолання системної кризи в усіх сферах суспільної життєдіяльності та формування громадянського суспільства, в якому визначальними є права, свободи, обов'язки, соціальна справедливість, вільна праця, духовний розвиток потребують забезпечення інтенсифікації використання духовно-інтелектуального потенціалу сучасного українського суспільства. Пріоритетними повинні стати розвиток культури, мови, науки, освіти. Неабияку роль у відродженні духовності зневіреного, зануреного у проблеми виживання суспільства може і повинна зіграти традиційна для України православна Церква.

Зважаючи на бурхливі зміни, що відбуваються в сучасному світі, останнім часом спостерігається досить великий науковий інтерес до проблеми державно-церковних відносин, яка залишається малодослідженою. Доречно також зауважити, що на сьогоднішній день є лише невелика кількість наукових праць, які висвітлюють об'єктивний погляд на місце і роль релігії та церкви в сучасному суспільстві і державі.

Аналіз наукової літератури, присвяченій проблемі державно-церковних відносин свідчить, що основним способом узагальнення та систематизації накопиченого емпіричного матеріалу є виокремлення окремих «типів» або «моделей», завдяки яким можна здійснити порівняльний аналіз державно-церковних відносини в конкретних країнах. Водночас, зі збільшенням кількості таких «типів» або «моделей», виникає об'єктивна потреба у здійсненні точного і детального опису та аналізу кожної з них. Як зазначає М. Бабій, коли ми розглядаємо проблему державно-церковних відносин, слід мати на увазі, що вона виявляє себе в системі: «суспільство – держава – церква» [2, с. 172].

Так, у Великому князівстві Литовському православ'я було державною релігією, а залежність від Константинополя була умовною. Проте зближення Литви і Польщі, що знайшло своє відображення у Люблінській унії 1569 р., спричинило обмеження православ'я на користь католицизму, а згодом і кризи православної церкви в Україні. Тому в середині XVII століття православ'я стало

знаменом боротьби за збереження національної ідентичності, самобутності, незалежного національного розвитку, тобто одним із чинників національно-визвольного руху [3, с. 3].

В наступні віки Православна Церква була спочатку повністю підпорядкована державі (маємо на увазі відміну патріаршого церковного устрою та надання церковнослужителям статусу державних чиновників), а після 1917 р. взагалі витіснена за межі громадського життя. Відділення Церкви від держави при радянській владі існувало лише на папері, а насправді було інше: ігнорування духовних потреб віруючих, позбавлення людини істинної свободи совісті, наполегливе намагання умисного викорінення питання про сенс особистого життя кожної людини на Землі.

Державна атеїстична влада відкрито виступила проти головної справи Церкви – спасіння людської душі, водночас звертаючись до віруючих Православної Церкви в годину найважчих випробувань, чекаючи від них самовідданої підтримки. Це не могло не викликати двоїсті, суперечливі настрої серед, як самої правлячої верхівки так і простих громадян у відношенні до Церкви, до питання вираження релігійних почуттів, що вкінці кінців призвело до розбудови нового статусу традиційної церкви в роки підготовки до святкування тисячоліття Хрещення Київської Русі – спільної державності нинішніх українців, росіян та білорусів. У такому разі держава була вимушена розпочати пошук нової моделі державно-церковних відносин.

Сьогодні можна говорити про певні кризові явища у сфері світоглядних орієнтирів, зокрема про занепад традиційної релігійності, який призвів не лише Україну, а й багато європейських та інших розвинутих країн світу до глибокої духовної кризи. Саме духовна криза заважає нинішнім поколінням українців знайти краще місце в житті, бути нацією, гідною зайняти чільне місце серед найбільш розвинутих народів світу. Справді по чисельності населення Україна входить до першої п'ятірки країн Європи, але в останні десятиліття країна зіштовхнулася з дуже гострою демографічною проблемою.

Так, історичний досвід свідчить, що одним з найважливіших чинників підтримки високого рівня духовності в суспільстві та збереження традицій виступає релігія. Як правило, суспільство не стикається з проблемою демографічної кризи коли на загальнодержавному рівні підтримуються та культивуються релігійні цінності спрямовані на пропагування здорового способу життя, традиційної сім'ї, церковного шлюбу, виховання дітей у релігійному дусі

тощо. В.В. Можаровський приводить досить цікавий факт, який свідчить, що збільшення чисельності населення у європейських країнах спостерігалось лише в тих випадках, коли були збережені «освячені церквою традиційні репродуктивні орієнтири», або активно використовувалися механізми державного регулювання демографічних процесів.

Таким чином, рівень народжуваності має яскраво виражену релігійну обумовленість. Зазвичай найбільш «продуктивними» сім'ями є, передусім, ортодоксальні сім'ї, незалежно від їхньої релігійної приналежності. Звідси випливає, що традиційна сім'я виконує найважливішу функцію, руйнування якої «рівнозначно фізичному знищенню всього менталітету як реальної спільноти людей. Тобто в разі руйнування традиційних підвалин сім'ї в державі виникає вакуум, що сприяє поширенню експансії, яка пов'язана з фізичним витісненням корінного народу та заселенням освоєного простору іншими народами» [4, с. 187-188].

На наш погляд, пошук шляхів виходу з кризи повинен ґрунтуватися на відродженні релігійного життя, оскільки саме віра є фундаментальною основою розбудови будь-якого соціального інституту, спільноти тощо. Вона також виступає чинником, що спонукає до дій абсолютну більшість населення країни, яке намагається добитися кращого життя, як в економічному, так і в політичному сенсі та закріпити цю тенденцію в належних правових приписах. Лише такого роду зразок сталого розвитку суспільства та держави може бути трансльований майбутнім поколінням нації, в змозі призвести їх до справжнього духовного та матеріального благополуччя.

Ось чому питання про вибір та осмислення нової, загальнодержавної, сучасної та ефективної моделі державно-церковних відносин було і залишається на порядку денному. Вважаємо, що традиційна православна Церква в Україні повинна зіграти вирішальну роль у виборі такої моделі. Маючи величезний досвід у сфері власного устрою, вирішення неймовірно складних завдань протягом тисячоліття, безперервного виживання у надскладних умовах українське православ'я в змозі допомогти державі її органам не лише відбудувати нормальні державно-церковні відносини, а й взяти активну участь в реалізації різноманітних складних завдань соціального прогресу.

При цьому досить важливо врахувати позицію представників найрізноманітніших релігійних організацій. Досить цікавими в цьому аспекті є ідеї Я. Золотько, яка зауважує, що українська куль-

тура відіграє надзвичайно важливу роль у розвитку національної ідентичності, а формування спільного бачення глобальної місії України на засадах єдності, миру та гармонійного розвитку держави є першочерговим завданням на сучасному етапі розвитку суспільства. Україна є країною, в якій проживають понад 46 мільйонів чоловік, 130 національних меншин і 8 корінних народів. Саме в такий важкий час для нашої держави підтримка української культури може відіграти вирішальну роль заради утвердження України як могутньої європейської держави. Автор також наголошує, що в Україні переплітаються різні культури, різні традиції: православ'я з католицизмом, європейська культура та цінності з азійською. За таких умов, досить важливим є створення духовно-культурної базової платформи національної єдності та злагоди завдяки якій Україна як могутня і незалежна держава зможе витримати всі негаразди, лише завдяки об'єднанню [5].

Нами вже неодноразово наголошувалося, що попри всі негаразди та міжусобиці Церква є чи не єдиною інституцією яка займається об'єднанням людей. Водночас, визначальною складовою кожної моделі державно-церковних відносин на певному історико-культурному та часовому відрізку є соціально-правові засади їхнього розвитку.

Не можна забувати також про те, що Церква як соціальний інститут в Україні має найбільший ступінь довіри. Зокрема, директор центру релігієзнавчих досліджень та міжнародних відносин І. А. Козловський зауважує, що Україна на сьогодні є найбільшою православною та греко-католицькою країною світу, найбільшою протестантською країною Східної Європи серед євангельських течій. Наприклад з 1999 р. вона є найбільшою за кількістю баптистів у Європі, більшою навіть ніж Англія – батьківщина баптизму. Загалом Україна є унікальним прикладом для Європи та більшості країн світу у плані поліетнічності, віротерпимості та відкритості [6].

Очевидно, що релігія увійшла в усі сфери суспільної життєдіяльності і користується більшою підтримкою з боку суспільства ніж органи державної влади. Дані моніторингу Інституту соціології НАН України, починаючи від 1992 р. і до сьогодні свідчать, що Церква має найвищу довіру населення. Більшість жителів нашої держави традиційно ототожнюють себе із християнською традицією східного обряду, але при цьому їм притаманне толерантне ставлення до представників інших релігійних поглядів [7, с. 78-79].

Насамкінець варто зазначити, що з отриманням Україною незалежності релігійні об'єднання беруть активну участь у суспільному та державному житті. Поряд з тим, впродовж останніх десятиліть державно-церковні відносини набули нового змісту, оскільки вони стали невід'ємною частиною взаємодії держави з інститутами громадянського суспільства. Більш того, модель державно-церковних відносин в Україні з огляду на масштаб і складність проблем, що підлягають невідкладному вирішенню може виступити в якості еталону розбудови відносин між державою та Церквою в сучасних умовах в багатьох інших країнах світу. Саме тому слід поквапитися з її розробкою та втіленням в життя.

Список бібліографічних посилань

1. Р. Небожук Церковно-державні відносини в галузі освіти в Україні // Релігійна свобода. Взаємини держави і релігійних організацій: правові та політичні аспекти. Науковий щорічник. За загальною редакцією д. філос.н. А. Колодного (гол. ред.), д. філос. н. Л. Филипович, к. філос. н. М. Бабія. – Київ, 2006. – 172 с.
2. Бабій М. Свобода релігії і державно-конфесійні відносини в Україні // Актуальні питання соціально значущої діяльності церков і релігійних організацій в Україні. Збірник наукових і богословських праць. — К.: б.в., 2004. — С. 172.
3. Онищук С. В. Історичні етапи розвитку державно-церковних відносин в Україні / - С. В. Онищук // Наукові розвідки з державного та муніципального управління. – 2012. – №1 [Електронний ресурс] Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Nrzd/2012_1/24.pdf
4. Можаровский В. В. Критика догматического мышления и анализ религиозно-ментальных оснований политики / В.В. Можаровский — СПб.: ОВИЗО, 2002 . – 272 с.
5. Ярослава Золотько Рідна мова як фундамент єдності 20 лютого 2015 року №25 (4621) Хрещатик газета кївської міської ради <http://www.kreschatic.kiev.ua/ua/4621/art/1424378009.html>
6. Украина – самая религиозная страна Европы Опубликовано: 6 марта 2013 г. [Електронний ресурс] Режим доступу : https://www.youtube.com/watch?v=Us_pud3Hcis
7. Музиченко Г. В. Державна політика України у сфері суспільно-релігійних відносин / Г. В. Музиченко // Грані. – 2014. – №. 11 (115). – С. 76-80.

Одержано 17.11.2016

УДК 34.01

Кроленко Д.Ю.
магістр Харківського національного
університету внутрішніх справ

ДО ПИТАННЯ ПРО РОЗРОБЛЕННЯ ПРОГРАМ СОЦІАЛЬНО- ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

Розроблення прогнозів та програм економічного і соціального розвитку адміністративно-територіальних одиниць здійснюється відповідно до затвердженого Порядку, у якому визначається перелік та послідовність робіт, які необхідно виконати для підготовки остаточних проектів відповідних документів, головні розробники (виконавці) та співвиконавці, строки розроблення та подання відповідних матеріалів.

З метою сприяння реалізації державної політики на пріоритетних напрямках розвитку окремих адміністративно-територіальних одиниць, відповідного забезпечення концентрації фінансових, матеріально-технічних, інших ресурсів, виробничого та науково-технічного потенціалу та координації діяльності центральних та місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій регіону, чинним законодавством передбачений механізм розробки регіональних цільових програм.

Регіональна цільова програма являє собою сукупність взаємопов'язаних завдань і заходів, узгоджених за строками та ресурсним забезпеченням з усіма задіяними виконавцями, спрямованих на розв'язання найактуальніших проблем розвитку регіону або окремих галузей економіки чи соціально-культурної сфери регіону, реалізація яких здійснюється за рахунок коштів місцевого бюджету і є складовою щорічної програми соціально-економічного розвитку АР Крим, області, міст Києва та Севастополя на відповідний рік.

Регіональні цільові програми є різновидом державних цільових програм, та, в залежності від характеру проблем, що підлягають програмному розв'язанню, поділяються на:

– економічні, що спрямовані на розв'язання комплексних галузевих та міжгалузевих проблем виробництва, підвищення його ефективності та якісних характеристик, забезпечення ресурсозбереження, створення нових виробництв, розвиток виробничої кооперації;

- наукові, метою яких є забезпечення виконання фундаментальних досліджень у галузі природничих, суспільних і технічних наук;

- науково-технічні, що розробляються для розв'язання найважливіших науково-технічних проблем, створення принципово нових технологій, засобів виробництва, матеріалів, іншої науково ємної та конкурентоспроможної продукції;

- соціальні, що передбачають розв'язання проблем безробіття, посилення соціального захисту населення, поліпшення умов праці, розвиток охорони здоров'я та освіти;

- національно-культурні, спрямовані на розв'язання проблем національно-культурного розвитку, збереження національно-культурної спадщини, задоволення інтелектуальних та духовних потреб людини;

- екологічні, метою яких є здійснення загальнодержавних природоохоронних заходів, запобігання катастрофам екологічного характеру та ліквідація їх наслідків;

- оборонні, що розробляються з метою посилення обороноздатності держави;

- правоохоронні, спрямовані на забезпечення правоохоронної діяльності, боротьби із злочинністю та державної безпеки;

- програми, спрямовані на розв'язання інших проблем регіонального розвитку, що мають державне значення.

Підставою для розроблення програм є, по-перше, існування на рівні регіону проблеми, розв'язання якої потребує залучення бюджетних коштів та координації спільних дій місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, по-друге, наявність у місцевому бюджеті коштів для забезпечення заходів, що передбачаються програмою та, по-третє, відповідність мети програми пріоритетним напрямкам розвитку регіону.[3]

Державна регіональна політика — це сукупність організаційних, правових та економічних заходів, які здійснюються державою у сфері регіонального розвитку країни з врахуванням поточного соціально-економічного стану регіонів та стратегічних завдань. Заходи спрямовуються на стимулювання ефективного розвитку продуктивних сил регіону, раціональне використання їх ресурсного потенціалу, створення нормальних умов життєдіяльності населення, забезпечення екологічної безпеки та вдосконалення територіальної організації суспільства. Впровадження регі-

ональної політики пов'язане з необхідністю вдосконалення регіонального управління. Сучасна надмірна централізація управління, недосконала фінансово-економічна база місцевих органів влади призвели до виникнення значних диспропорцій у територіальній структурі економіки, накопичення в місцях господарських, економічних та соціальних проблем.

Державна регіональна політика ґрунтується на таких принципах:

- конституційність та законність — реалізація політики здійснюється відповідно до Конституції та законів України, актів Президента України та Кабінету Міністрів України, впровадження чіткого розподілу повноважень та відповідальності між органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування; забезпечення унітарності України та цілісності її території, включаючи єдність використання економічного механізму управління, єдиної для всіх регіонів України фінансово-кредитної, податкової та бюджетної систем;

- поєднання процесів централізації та децентралізації влади з врахуванням загальнодержавних, регіональних та місцевих інтересів;

- забезпечення тісного співробітництва органів виконавчої влади з органами місцевого самоврядування в реалізації заходів щодо регіонального розвитку.

Державна регіональна політика має забезпечити: формування оптимальної високоефективної структури господарства регіонів, яка б забезпечувала їх комплексний розвиток на основі використання природно-ресурсного, виробничо-економічного, науково-технічного та людського потенціалу, історико-культурних традицій;

- удосконалення системи державного прогнозування та стратегічного планування регіонального економічного та соціального розвитку;

- запровадження систем стратегічного бюджетного планування та фінансового забезпечення регіонального економічного та соціального розвитку з використанням науково обґрунтованих норм та нормативів, для визначення оптимального рівня фінансових ресурсів для реалізації цієї мети;

- обґрунтування перспектив залучення інвестицій у пріоритетні галузі виробництва для створення сучасної виробничої, транспор-

тної та ринкової інфраструктури на основі впровадження нових технологій, збільшення виробництва високоякісних товарів і послуг;

- впровадження заходів, спрямованих на стимулювання розвитку депресивних територій;

- об'єднання фінансових ресурсів місцевих органів державної виконавчої влади та органів місцевого самоврядування для вирішення спільних міжрегіональних економічних, соціальних та екологічних проблем;

- підвищення ролі регіонів у зовнішньоекономічному співробітництві, активне входження регіонів до міжнародних організацій та формувань, активізація міжрегіонального та транскордонного співробітництва;

- децентралізацію влади, розмежування повноважень центральних і місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування з розширенням повноважень органів місцевого самоврядування.

Узагальнюючи сутність та зміст діяльності по формуванню державної регіональної політики можна заключити, що ця діяльність повинна сприяти демократизації процесів управління кожним регіоном та місцевого самоврядування, вдосконалення інтеграційних зв'язків між органами державного управління та регіональними органами влади. При цьому правові та економічні відносини й регулятори між державою й регіональними органами влади повинні будуватися на конституційних засадах за принципом верховенства загальнодержавного права та законів.

Впровадження регіональної політики буде сприяти поглибленню територіального поділу праці, спеціалізації виробництва, створенню виробничих структур, які б відповідали географічним та економічним умовам кожного регіону. Ефективне використання науково-технічного потенціалу, розвиток підприємництва, впровадження різних форм господарювання має сприяти насиченості ринку товарами та послугами, задоволенню потреб людей, позитивно вплинути на стан соціального забезпечення людей.

Рациональне використання природних ресурсів та їх охорона в результаті широкого застосування маловідходних та безвідходних ресурсозберігаючих технологій сприятимуть вирішенню екологічних проблем, забезпечить збереження та своєчасне відтворення природи, створення гідних умов для життя людей.[2]

Принципи, на яких розробляється регіональні (обласні) програми, мають бути наступними:

- принцип цілісності, який забезпечується розробленням взаємоузгоджених прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку України, окремих галузей економіки та окремих адміністративно-територіальних одиниць на коротко- та середньостроковий періоди і на більш тривалий період;

- принцип об'єктивності, який полягає в тому, що прогнозні та програмні документи економічного і соціального розвитку розробляються на основі даних органів державної статистики, центральних органів виконавчої влади, що забезпечують формування та реалізують державну політику у сфері економічного і соціального розвитку, інших центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, а також звітних даних із офіційних видань Національного банку України;

- принцип науковості, який забезпечується розробленням прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку на науковій основі, постійним удосконаленням методології та використанням світового досвіду в галузі прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку;

- принцип гласності, який полягає в тому, що прогнозні та програмні документи економічного і соціального розвитку є доступними для громадськості. Інформування про цілі, пріоритети та показники цих документів забезпечує суб'єктів підприємницької діяльності необхідними орієнтирами для планування власної виробничої діяльності;

- принцип самостійності, який полягає в тому, що місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування в межах своїх повноважень відповідають за розроблення, затвердження та виконання прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку відповідних адміністративно-територіальних одиниць. Прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку забезпечує координацію діяльності органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування;

- принцип рівності, який полягає в дотриманні прав та врахуванні інтересів місцевого самоврядування та суб'єктів господарювання всіх форм власності;

- принцип дотримання загальнодержавних інтересів, який полягає в тому, що органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування повинні здійснювати розроблення прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку виходячи з необхідності забезпечення реалізації загальнодержавної соціально-економічної політики та економічної безпеки держави.[1]

Система прогнозних і програмних документів економічного і соціального, необхідних для повноцінного створення програми розвитку складається з:

прогнозів економічного і соціального розвитку України на середньо- та короткостроковий періоди;

прогнозів розвитку окремих галузей економіки на середньостроковий період;

загальнодержавних програм економічного, соціального розвитку,

інших державних цільових програм;

прогнозів економічного і соціального розвитку Автономної Республіки Крим, областей, районів та міст на середньостроковий період;

програм економічного і соціального розвитку Автономної Республіки Крим, областей, районів та міст на короткостроковий період.

У разі необхідності прогнозні і програмні документи економічного і соціального розвитку можуть розроблятися на більш тривалий період.

Список джерел дїтератури

1. Закон України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1602-14/>.

2. Зінь Е. А. Регіональна економіка: Підручник – К.: «ВД «Професіонал», 2007. – 528 с.

3. Стеценко Т.О, Тищенко О.П. Управління регіональною економікою: Навчальний посібник – К.: КНЕУ, 2009. – 471 с.

Одержано 17.11.2016

УДК 34.01

Лабоженко Д. Б., к.ю.н.

ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ ГОЛОВНОГО УПРАВЛІННЯ РОБІТНИЧО-СЕЛЯНСЬКОЇ МІЛІЦІЇ ВІДПОВІДНО ДО ПОСТАНОВИ РНК УРСР ВІД 23 КВІТНЯ 1932 РОКУ

Постановою РНК УРСР від 23 квітня 1932 року «Про затвердження Положення та Статуту про Головне управління Робітничо-селянської міліції при РНК УСРР» було затверджено та введено в дію Положення про Головне управління робітничо-селянської міліції при РНК УРСР.

Загальні положення цього нормативного акту можна розташувати в такому порядку:

- а) загальне призначення та основні обов'язки ГУ РСМ;
- б) загальні права ГУ РСМ.

Головне управління робітничо-селянської міліції керувало діяльністю органів міліції у справі охорони революційного ладу та громадської безпеки, а також охорони особистої безпеки громадян, їхніх прав та майна. Головне управління робітничо-селянської міліції УРСР діяло при РНК УРСР.

Обов'язки ГУ РСМ можна розділити на такі основні групи:

- а) у сфері організації міліції;
 - б) у сфері охорони революційного ладу та громадської безпеки;
 - в) у сфері боротьби зі злочинністю;
 - г) у сфері політичної (ідеологічної) роботи;
 - д) у сфері забезпечення кадровим складом органів міліції;
 - є) у сфері фінансово-матеріального забезпечення міліції.
- Розпочнемо розгляд обов'язків з першого пункту.

У галузі організації міліції на ГУ РСМ були покладені такі основні завдання:

а) у випадках, передбачених законом, організовувати та керувати діяльністю через ГУ РСМ АМРСР, обласні управління робітничо-селянської міліції, а в Донбасі – безпосередньо через районні та місцеві управління робітничо-селянської міліції;

б) визначати дислокацію органів міліції;

в) встановлювати та регулювати порядок проходження служби працівниками міліції;

г) організовувати політичний апарат в органах міліції та керувати його діяльністю;

д) керувати ГУ РСМ АМРСР, обласними управліннями РСМ, а також районними та місцевими управліннями міліції на території Донбасу в справі міліцейської, стройової та бойової підготовки органів міліції та запроваджувати засади із забезпечення міліції потрібним технічним обладнанням;

є) керувати формуванням відомчої міліції та укладати генеральні договори з державними установами, підприємствами та громадськими об'єднаннями загальнорадянського та республіканського значення на охорону підприємств, споруд та іншого майна цих органів;

ж) організовувати та керувати, узгоджуючи з відповідними громадськими установами, роботою із залучення широких мас до безпосереднього виконання окремих функцій, покладених на ор-

гани міліції, організовувати для виконання цих завдань добровільні товариства сприяння міліції та керувати їхньою діяльністю;

з) розробляти та здійснювати заходи, спрямовані на покращення матеріально-побутового стану працівників міліції.

Обов'язки ГУ РСМ УРСР з охорони революційного ладу та громадської безпеки співпадають із загальними обов'язками міліції та передбачені статтями 17 і 20 Положення про робітничо-селянську міліцію.

Третім, дуже важливим блоком обов'язків були обов'язки в галузі боротьби зі злочинністю:

а) управління місцевими органами міліції в діяльності, передбаченій статтею 18 Положення про робітничо-селянську міліцію;

б) прийняття на облік та вивчення динаміки злочинності та причин, які її породжують, розробка та застосування практичних засобів у боротьбі зі злочинністю;

в) розробка науково-технічних засобів у боротьбі зі злочинністю та керування їх застосуванням, а також проведення експертиз.

У сфері ідеологічної роботи на Головне управління робітничо-селянської міліції при РНК УРСР покладені організація та керівництво політичною роботою, спеціальним вихованням та підвищенням загальнокультурного рівня особового складу міліції, підготовка кадрового складу політпрацівників та керівництво політичним вихованням у школах міліції.

Забезпечення кадровим складом та інша кадрова робота визначає такі основні обов'язки ГУ РСМ УРСР:

а) підбір, облік, розподіл кадрів міліції, а також керівництво комплектуванням місцевих органів міліції;

б) розробка планів підготовки та перепідготовки особового складу міліції та встановлення типів, мереж і штатів відповідних шкіл;

в) комплектування шкіл Головного управління робітничо-селянської міліції та керівництво комплектуванням шкіл, підпорядкованих місцевим органам міліції;

г) розробка за узгодженням з Народним Комісаром просвіти УРСР навчальних планів і програм та керівництво в установленому порядку програмно-методичною роботою шкіл міліції.

У сфері фінансово-матеріального забезпечення міліції на ГУ РСМ УРСР покладено:

а) встановлення норм і видів речового постачання, озброєння та приладдя органів і працівників міліції та централізоване постачання ними органів міліції;

б) проведення заходів з укомплектування органів міліції кінськими та постачання фуражем;

в) керівництво будівництвом житла й адміністративних будівель, яке запроваджують органи міліції;

г) складання кошторисів на утримання органів міліції з бюджету АМРСР та місцевого бюджету і централізація засобів, передбачених цими бюджетами;

д) затвердження кошторисів цільових заходів місцевих органів міліції з правом перерозподілу їх між окремими адміністративно-територіальними одиницями;

є) розпорядження кредитами, які передбачені на утримання міліції державним бюджетом;

ж) запровадження державного забезпечення працівників старшинського складу міліції та їхніх родин;

з) нагляд за неухильним наданням пільг та переваг, встановлених для працівників міліції та їхніх родин.

Для виконання обов'язків, покладених на ГУ РСМ УРСР, були надані відповідні права:

а) розробляти та подавати в РНК УРСР проекти постанов уряду у справах, які віднесені до діяльності органів міліції або стосуються інтересів працівників міліції;

б) видавати положення, статuti, накази та інструкції з питань, віднесених до сфери діяльності міліції;

в) утворювати школи для підготовки та перепідготовки кадрів міліції;

г) видавати в установленому порядку офіційні збірники, огляди та інші друковані матеріали з питань діяльності органів міліції;

д) розглядати скарги на дії та розпорядження місцевих органів міліції та начальницького складу цих органів;

е) скасовувати, змінювати й припиняти розпорядження місцевих органів міліції;

ж) скликати наради з питань діяльності органів міліції.

Треба також додати, що структуру ГУ РСМ УРСР встановлював її начальник за узгодженням з Народним комісаріатом робітничо-селянської інспекції УРСР.

Одержано 17.11.2016

УДК 34.01

Лазарєв В. В.

доцент кафедри загальноправових
дисциплін факультету № 6 Харківського
національного університету внутрішніх справ, канд.
юрид. наук

ВИДИ ПРОЦЕДУРИ ЩОДО ВИРІШЕННЯ ПИТАНЬ ГРОМАДЯНСТВА УКРАЇНИ

Формування демократичної, правової держави, в якій людина визнається найвищою соціальною цінністю, передбачає формування нових поглядів на взаємовідносини особи, суспільства і держави. У даному контексті першочергового значення набуває удосконалення конституційно-правового інституту громадянства, що є визначальним серед засад правового статусу особи у будь-якій державі. Адже правова держава – це передусім держава, обмежена правом, обмежена не тільки чітким розмежуванням функцій і повноважень органів державної влади та їх посадових осіб, але й раціональними, прозорими й доступними процедурами їх реалізації, що унеможливають свавілля і корупцію при прийнятті державно-владних рішень, гарантують оперативне й дієве вирішення суспільно значущих питань, надійних захист прав і свобод громадян. Конституційно-правовий інститут громадянства України перебуває на стадії формування і з об'єктивних причин є вельми динамічним; його удосконалення є вкрай актуальною й фундаментальною проблемою державного будівництва, вирішення якої має відбуватися з урахуванням як вітчизняних політико-правових традицій, так і передового зарубіжного досвіду, світових тенденцій і міжнародно-правових стандартів у даній сфері.

Процесуальний характер набуття і припинення громадянства як одна з основних ознак громадянства яскраво виражений в сучасному конституційному (державному) праві. Законодавство усіх сучасних держав передбачає, що відносини громадянства встановлюються й припиняються за особливою процедурою, в чіткому юридичному порядку, що має певні часові (темпоральні) й просторові (територіальні) межі, а повноваження щодо вирішення питань, пов'язаних із громадянством, віднесено до компетенції відповідних органів державної влади.

Аналіз чинного Порядку провадження за заявами і поданнями з питань громадянства України та виконання прийнятих рішень дає змогу за змістом та юридичними наслідками усі проце-

дури щодо вирішення питань громадянства України розподілити на чотири види:

- процедура щодо встановлення та оформлення належності до громадянства України;
- процедура перевірки належності до громадянства України особою, яка перебуває за кордоном;
- процедура щодо набуття громадянства України;
- процедура щодо припинення громадянства України.

Кожна з названих процедур з питань громадянства, крім другої, охоплює декілька видів проваджень.

Зокрема, процедура щодо встановлення та оформлення належності до громадянства України (залежно від місця проживання особи) охоплює два види проваджень:

- провадження щодо встановлення та оформлення належності до громадянства України особою, яка проживає на території України;

- провадження щодо встановлення та оформлення належності до громадянства України особою, яка проживає за кордоном.

Процедура щодо набуття громадянства України (залежно від передбачених Законом підстав набуття громадянства України) включає в себе десять видів проваджень:

- 1) провадження щодо вирішення питання про набуття громадянства України за народженням;
- 2) провадження щодо вирішення питання про набуття громадянства України за територіальним походженням;
- 3) провадження щодо вирішення питання про набуття громадянства України внаслідок прийняття до громадянства;
- 4) провадження щодо вирішення питання про набуття громадянства України внаслідок поновлення у громадянстві;
- 5) провадження щодо вирішення питання про набуття громадянства України внаслідок усиновлення;
- 6) провадження щодо вирішення питання про набуття громадянства України внаслідок встановлення над дитиною опіки чи піклування, влаштування дитини в дитячий заклад чи заклад охорони здоров'я, в дитячий будинок сімейного типу чи прийомну сім'ю або передачі на виховання в сім'ю патронатного вихователя;
- 7) провадження щодо вирішення питання про набуття громадянства України внаслідок встановлення над особою, визнаною судом недієздатною, опіки;
- 8) провадження щодо вирішення питання про набуття громадянства України у зв'язку з перебуванням у громадянстві України одного чи обох батьків дитини;

9) провадження щодо вирішення питання про набуття громадянства України внаслідок визнання батьківства чи материнства або встановлення факту батьківства чи материнства;

10) провадження щодо вирішення питання про набуття громадянства України за іншими підставами, передбаченими міжнародними договорами України.

Нарешті, процедура щодо припинення громадянства України (залежно від передбачених Законом підстав припинення громадянства України) включає в себе три види проваджень:

1) провадження щодо вирішення питання про припинення громадянства України внаслідок виходу з громадянства України;

2) провадження щодо вирішення питання про припинення громадянства України внаслідок втрати громадянства України;

3) провадження щодо вирішення питання про припинення громадянства України за підставами, передбаченими міжнародними договорами України.

Підсумовуючи, можемо стверджувати, що вирішення питань громадянства – це конституційно-правова, правоустановча, процесуальна діяльність спеціально уповноважених на те органів державної влади, результатом якої є прийняття індивідуальних правових актів про належність, набуття або припинення громадянства відповідної держави. За своїм змістом та юридичними наслідками усі процедури щодо вирішення питань громадянства України поділяються на чотири види: 1) щодо встановлення та оформлення належності до громадянства України; 2) щодо перевірки належності до громадянства України особою, яка перебуває за кордоном; 3) щодо набуття громадянства України; 4) щодо припинення громадянства України. Кожен із названих видів процедур з питань громадянства, крім другого, охоплює декілька видів проваджень. Вирішення питань, пов'язаних із громадянством України, ґрунтується на принципах демократизму, верховенства права, законності, державної мови процесу, юридичної рівності, правової охорони інтересів суспільства, об'єктивності, інтенсивності (доцільності строків) перебігу розгляду справи, самостійності компетентних органів в ухваленні правових рішень. Здійснення усіх процедур і проваджень з питань громадянства України ґрунтується на принципах демократизму, верховенства права, законності, державної мови процесу, юридичної рівності, правової охорони інтересів суспільства, об'єктивності, інтенсивності (доцільності строків) перебігу розгляду справи, самостійності компетентних органів в ухваленні державно-владних рішень.

Одержано 17.11.2016

УДК 34.01

Лижник О. С.

Курсант факультету № 3 Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Радченко О. І.,

доцент, доцент кафедри конституційного і міжнародного права факультету № 4 кандидат юридичних наук

ПОВНОВАЖЕННЯ ПРЕФЕКТА ТА ГОЛІВ МІСЦЕВИХ АДМІНІСТРАЦІЙ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АСПЕКТ

Відповідно до Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» (затверджена указом Президента України від 12.01.2015 р. № 5/2015) найважливішими напрямками розвитку держави є вектори розвитку, безпеки, відповідальності та гордості. У межах цієї стратегії заплановано провести 62 реформи, серед яких одними із найважливішими є реформа державного управління, конституційна реформа, реформу регіональної політики та децентралізація.

Децентралізація задекларована у ст. 132 Конституції України як одна із засад, на яких ґрунтується територіальний устрій держави. Але на відміну від конституції багатьох інших держав засадою є не сама децентралізація, а поєднання централізації і децентралізації в здійсненні державної влади.

Метою політики у сфері децентралізації є відхід від централізованої моделі управління в державі, забезпечення спроможності місцевого самоврядування та побудова ефективної системи територіальної організації влади в Україні, реалізація у повній мірі положень Європейської хартії місцевого самоврядування, принципів субсидіарності, повсюдності і фінансової самодостатності місцевого самоврядування [4]. Проте децентралізація не означатиме послаблення центральних органів влади. Передача органам місцевого самоврядування повноважень і фінансів потребує контролю. Саме тому для нагляду за додержанням Конституції і законів у регіонах має бути запроваджено інститут префекта. Посада префекта має утримувати баланс між гілками влади, а децентралізація не призведе до безконтрольності країни. Створення інституту префектів передбачається проектом Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо децентралізації влади)».

Згідно з ч. 1 ст. 1 проекту Закону України «Про префектів» префект є місцевим органом виконавчої влади і входить до систе-

ми органів виконавчої влади [3]. Інститут префектів має з'явитися після набрання чинності змінами до Конституції щодо децентралізації та, відповідно, після ліквідації місцевих держадміністрацій.

На відміну від голів місцевих держаних адміністрацій, які призначаються на строк повноважень Президента України, префект є місцевим органом виконавчої влади, державним службовцем, який не належить до політичних посад, не змінюється зі обранням нового Президента чи формуванням нового складу уряду, не залежить від місцевих політичних еліт, відтак є незалежним від політичної кон'юнктури. Призначення префекта відбуватиметься за професійними, а не політичними мотивами. Префекти будуть відбиратися за результатами відкритого конкурсу. Одночасно формується кадровий резерв префектів. Що три роки має відбуватися обов'язкова їх ротація. Префекти призначатимуться і звільнятимуться Президентом за поданням уряду. Така сама процедура нині діє для голів держадміністрацій. Префекти відповідальні перед Президентом, підзвітні та підконтрольні уряду, щорічно звітують перед ними.

Згідно зі ст. 119 проекту Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо децентралізації влади)» префект на відповідній території: здійснює нагляд за додержанням Конституції і законів України органами місцевого самоврядування; координує діяльність територіальних органів центральних органів виконавчої влади та здійснює нагляд за додержанням ними Конституції і законів України; забезпечує виконання державних програм; спрямовує і організовує діяльність територіальних органів центральних органів виконавчої влади та забезпечує їх взаємодію з органами місцевого самоврядування в умовах воєнного або надзвичайного стану, надзвичайної екологічної ситуації; здійснює інші повноваження, визначені Конституцією та законами України [5].

Головна мета запровадження інституту префекта – створення ефективного нагляду за конституційністю та законністю рішень органів місцевого самоврядування. У разі зауважень до акта органів місцевого самоврядування префект може звернутися з вмотивованими пропозиціями до даного суб'єкта з пропозиціями привести його у відповідність до законодавства України, а в разі невідповідності акта – призупиняє дію акта цілком або частково не пізніше 30 днів з дня набрання ним чинності.

Залишається відкритим питання щодо наявності системи стримувань і противаг у відносинах префекта з органами місцевого самоврядування. У Законі України «Про місцеві державні адмі-

ністрації» на відміну від проекту Закону України «Про префекти» даний механізм передбачено, оскільки голови місцевих державних адміністрацій щорічно звітують перед відповідними радами з питань виконання бюджету, програм соціально-економічного та культурного розвитку територій і делегованих повноважень. Обласна та районна ради можуть висловити недовіру голові відповідної місцевої державної адміністрації, на підставі чого, з урахуванням пропозицій органу виконавчої влади вищого рівня, Президент України приймає рішення і дає відповідній раді обґрунтовану відповідь. Якщо недовіру голові обласної чи районної державної адміністрації висловили дві третини від складу відповідної ради, Президент України приймає відставку голови відповідної місцевої державної адміністрації [2]. Надання префектам широких контрольно-наглядових повноважень стосовно органів місцевого самоврядування не супроводжується аналогічним наданням органам місцевого самоврядування законних засобів захисту від неправомірної поведінки префектів. Зокрема, у проекті закону відсутня така підстава дострокового припинення повноважень префекта, як висловлення йому недовіри відповідною місцевою радою. Тому дане положення потрібно прописати у вище зазначеному проекті закону.

Отже, проблематика децентралізації як одного із засобів підвищення ефективності функціонування публічної влади вже впродовж тривалого часу перебуває в полі зору політиків, науковців та експертів. Це зумовлено, зокрема, успішною реалізацією зазначених елементів децентралізації у практиці більшості держав Європейського Союзу.

Однією з умов ефективної децентралізації в Україні є має стати запровадження інституту префекта. Держава в особі префектів матиме дієвий механізм для захисту прав і свобод громадян, збереження недоторканості кордонів, територіальної цілісності та унітарності.

Список бібліографічних посилань

1. Конституція України – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Закон України «Про місцеві державні адміністрації» – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/586-14>.
3. Про Стратегію сталого розвитку «Україна-2020»: Указ Президента України від 12.01.2015 р. № 5/2015 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.
4. Проект Закону України «Про Префектів» – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.minregion.gov.ua/attachments/content-attachments/4853/Prefectu.pdf>.

5. Проект Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо децентралізації влади)» – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=55812.

Одержано 17.11.2016

УДК 34.01

Лихачов Н. С.

аспірант кафедри конституційного права Київського
національного університету ім. Т. Шевченка

ОСОБЛИВОСТІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАКРІПЛЕННЯ ПАРЛАМЕНТСЬКИХ ПРОЦЕДУР В КОНСТИТУЦІЯХ ДЕРЖАВ-ЧЛЕНІВ ЄС ТА КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ

Правова природа парламенту розкривається у його функціях, формах та методах діяльності. Кожна з функцій законодавчого органу реалізується в певному порядку, за відповідними правилами, які складають процеси, або парламентські процедури.

Під парламентськими процедурами науковці найчастіше розуміють процесуальний порядок, форми і методи прийняття рішень, зміст яких спрямований на реалізацію парламентських функцій [1, с. 33]; сукупність самостійно розроблених парламентом правил, встановлених прийомів та засобів, які регулюють організаційно-правові аспекти його діяльності, сприяють перетворенню в життя конституційних принципів державного механізму та забезпечують конструктивну та безперебійну роботу законодавчого органу [2, с. 8]; нормативно визначений процес реалізації парламентом прав і обов'язків, що складають в сукупності його компетенцію з метою забезпечення ефективного регулювання суспільних відносин, глибокої поступальної їх трансформації [3, с. 46]. Враховуючи вищезазначені дефініції парламентських процедур, однією з їх ознак є нормативна визначеність, закріпленість у різних джерелах права, зокрема, нормативно-правових актах.

Як в державах-членах ЄС, так і в Україні парламентські процедури визначаються нормативно-правовими актами, які відрізняються за своєю юридичною силою. До цих актів можна віднести: конституцію; регламент парламенту або палати парламенту та інші закони; підзаконні нормативно-правові акти.

Загальні норми, що стосуються реалізації парламентських процедур більшою чи меншою мірою закріплюються в конституції (основному законі) держави. Зазвичай, це питання скликання та розпуску парламенту або палат парламенту; проведення його за-

сідань; формування внутрішніх органів (депутатських фракції, комітетів, комісій тощо); визначення необхідного кворуму для здійснення повноважень парламенту (палати парламенту) та прийняття ним рішень; порядку формування уряду та здійснення контрольних парламентських процедур тощо.

Зокрема, Основний Закон ФРН регламентує такі парламентські процедури Бундестагу: скликання палат (ст. 39); проведення засідань та встановлення більшості (ст. 42); внесення змін у федеральний закон (ст. 79); формування комітетів палати (ст. 53); скликання Федеральних зборів (ст. 54); процедуру імпічменту (ст. 61); обрання голови уряду (ст. 63); процедуру вираження недовіри Федеральному Канцлеру (ст. 67); розпуск палати (ст. 68) [4].

Розділом IV Конституції Польської Республіки закріплюються наступні парламентські процедури: порядок скликання засідань Сейму та Сенату (ст.ст. 109, 113-114) та їх проведення; порядок внутрішньої організації (ст.ст. 110-112); процедура розгляду і прийняття законів (ст.ст. 118-123) [5].

Конституція Іспанії закріплює порядок скликання та проведення засідань палат парламенту (ст.ст. 73-76). Окремі глави конституції присвячені процедурам розробки законів та укладання міжнародних договорів, а п'ятий розділ конституції, який має назву «Про відносини між Урядом і Генеральними Кортесами» закріплює форми парламентського контролю за діяльністю уряду та порядок їх здійснення [6].

Достатньо детально закріплюються парламентські процедури в Конституції Італії, глава «Парламент» якої складається із двох розділів: «Палати» та «Складання законів» та закріплює порядок проведення чергових та позачергових сесій (ст. 62); встановлює кворум, необхідний для прийняття парламентом рішень (ст. 64); процедуру прийняття законів (ст. 70-75); порядок формування комісій для проведення розслідувань, що становлять державний інтерес [7]. Варто зазначити, що ті парламентські процедури, які закріплені на конституційному рівні, є загальними для обох палат парламенту Італії.

Дещо стисло закріплюються парламентські процедури у Конституції Франції, в розділах IV та V якої згадуються такі парламентські процедури, як порядок скликання чергових та позачергових сесій (ст.ст. 28, 29); процедура розгляду законопроектів (ст.ст. 39-47¹); процедура винесення резолюції осуду (ст. 49).

Аналіз текстів конституцій цих та інших країн ЄС свідчить, що процедурні правила закріплюються в Основному Законі в по-

різному: в деяких з них визначається лише засади певних парламентських процедур, деякі регламентують їх більш детально. Значною мірою це залежить від таких факторів, як: форма політичного режиму, форма державного правління та державного устрою, роль парламенту в державному механізмі та його структура тощо.

Вищезазначені чинники, зокрема демократична форма політичного режиму, змішана, парламентсько-президентська форма державного правління та визнання Верховної Ради України єдиним органом законодавчої влади обумовлюють закріплення найбільш суттєвих парламентських процедур українського парламенту на конституційному рівні.

Зокрема, Конституцією України регулюються процедури проведення чергових та скликання позачергових сесій Верховної Ради України, формування коаліції депутатських фракцій (ст.ст. 82, 83); здійснення контролю за діяльністю виконавчої влади, зокрема шляхом звернення із депутатським запитом та шляхом винесення резолюції недовіри Кабінету Міністрів України (ст.ст. 86, 87); формування комітетів, тимчасових слідчих та спеціальних комісій (ст. 89); закріплюється кворум, необхідний для прийняття законів, постанов та інших актів (ст. 91); окремі питання процедури прийняття законів (ст.ст. 93, 94) [8].

Таким чином, не зважаючи на достатньо різнопланове конституційне регламентування парламентських процедур в конституціях держав-членів ЄС та Конституції України, слід зазначити, що їх об'єднує те, що по-перше, сам факт існування парламентських процедур визнається на найвищому законодавчому рівні; по-друге, конституціями визначаються загальні засади здійснення парламентських процедур, а іноді й достатньо детально регламентуються проведення деяких з них; по-третє в основних законах міститься положення, що закріплення парламентських процедур в повному обсязі здійснюється органічними законами та (або) регламентами парламенту (палат парламенту).

Список бібліографічних посилань

1. Словська І.Є. Верховна Рада України в системі вітчизняного парламентаризму: конституційно-правове дослідження : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. юрид. наук : спец. 12.00.02 – конституційне право / муніципальне право / І.Є. Словська. – О., 47 с.

2. Колесник К.О. Парламентська процедура в зарубіжних країнах: порівняльно-правовий аналіз : дис ... канд. юрид. наук: 12.00.02 / Колесник Катерина Олександрівна ; Нац. ун-т внутр. справ. - Х., 2003. – 213 с.

3. Грищенко І.В. Парламентські процедури: сутнісний та видовий аналіз / І.В. Грищенко І.В. // Порівняльно-аналітичне право. – 2014. – № 7. – С. 44-46.

4. Основной Закон Федеративной Республики Германия [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.uznal.org/constitution.php?text=Germany&language=r>

5. Конституція Польської Республіки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://blog.vladey.com.ua/konstituciya-polsko%D1%97-respubliki-ukra%D1%97nskoju-movoyu/>

6. Конституция Испании [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.uznal.org/constitution.php?text=Spain&language=r>

7. Конституция Итальянской Республики [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.uznal.org/constitution.php?text=Italy&language=r>

8. Конституція України : від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

Одержано 17.11.2016

УДК [343.343.5+343,8] (37)

Логвиненко Є. С.

викладач кафедри конституційного і міжнародного
права факультету № 4 Харківського національного
університету внутрішніх справ

КЛАСИФІКАЦІЯ ВІЙСЬКОВИХ ЗЛОЧИНІВ ТА ПОКАРАНЬ У СТАРОДАВНЬОМУ РИМІ

Сьогодні не викликає жодних заперечень, що без добре підготовленої, боєздатної армії неможливо захистити нашу державу, відстояти її незалежність та територіальну цілісність. Саме тому, керівництво країни докладає чимало зусиль щодо створення сучасної професійної армії. До того ж реформування Збройних сил України проходить в умовах агресії Російської Федерації, збройного протистояння на сході країни. Проведення антитерористичної операції надзвичайно загострило увагу суспільства до армії, до її потреб та проблем. Актуальним постає завдання, щодо підтримки у війську високого бойового духу та чіткої дисципліни. Тут у нагоді може стати не тільки сучасний досвід провідних європейських країн, а і досвід минулих епох, зокрема, Стародавнього Риму.

З переходом Риму до професійної армії (І ст. до н. е.) воїни починають набувати особливого правового становища. Необхідність підтримки суворой дисципліни, боротьби з порушеннями військової служби і прагнення охороняти гідність воїнів призвело до створення особливих і доволі розгорнутих правил про спеціа-

льно-військові злочини і про особливі види покарань, яким можуть піддаватися тільки воїни [1, с. 60]. Поява цих правил відноситься, головним чином, до періоду імперії. Отже, можемо провести класифікацію військових злочинів та їх покарань:

1. Зрада – найтяжчий військовий, так само як і цивільний, злочин. Спеціально-військовим видом зради є перехід на бік ворога і розголошення військової таємниці. Перебіжчики і особи, що розголосили таємниці, спалювались живими або мали бути страчені через повішення. До того ж, тих хто перейшов на сторону ворога дозволялось вбити, як ворогів, де б вони не були знайдені [2, с. 516]. Солдат, який втік до ворога і повернувся, піддавався тортурам і присуджувався до віддачі диким звірам або до повішення. Хто під час битви перший втік з поля бою мав бути покараний смертю перед солдатами [3, с. 355].

2. Ухилення від військової служби. Аррій Менандр вказував, що той, хто відмовлявся від військової служби, вчиняв тяжкий злочин. Той хто проігнорував рекрутський набір, віддавався в раби. Проте зі зміною характеру військової служби це покарання перестало застосовуватися, так як армія стала поповнюватись добровольцями (тобто найманцями) [3, с. 355]. Батько, який уктив сина від призову у військовий час, карався вигнанням і конфіскацією частини майна; у мирний час – піддавався тілесному покаранню (розгами), а юнак призначався на "гіршу службу" [2, с. 517]. Каралася і симуляція хвороби як наслідок страху перед ворогами [3, с. 355].

3. Вступ на військову службу шляхом обману вважався великим злочином. Аррій Менандр писав, що цей злочин "збільшувався як і в інших злочинах у залежності від чину або роду військової служби" [2, с. 516]. Не мали права вступати на військову службу раби, а також вільні, які мали бути кинуті диким звірам або заслані, і взагалі особи, піддані покаранню за тяжкі злочини. Якщо ж ці особи, приховавши обставини, що перешкоджали їм бути зарахованими на військову службу, приймалися у військо, то вони каралися смертю. Не мали права вступити на військову службу ті особи, які були засудженні кримінальним судом, хто був відповідачем у суді та перелюбник. Однак, якщо особа "відбула покарання та отримала право повернутися у верству "декуріонів" і відправляти почесні посади, то військова служба йому не заборонена" [2, с. 516].

4. Самовільний відхід з війська. Розрізнялися два випадки: коли солдат покинув військо і повернувся; та коли він втік з наміром залишити військову службу, але його схопили і повернули. Пропонувалося провести розслідування усіх обставин, що спону-

кали солдата піти з війська. Визначається більш м'яке покарання (розжалування тощо), якщо були особливі причини: хвороба, любов до батьків, переслідування біглого раба та ін. До уваги приймали чи втікач був новобранець, тікав один чи з групою солдат. Дезертирство, особливо під час війни, каралося більш жорстоко, аж до смертної кари [2, с. 517].

5. Заколот і невиконання наказу. Організатори заколоту воїнів караються стратою. Якщо ж заколот обмежився криками або легкою сваркою, то винний позбавлявся військового звання. Вчинення під час війни діяння, забороненого начальником, або невиконання його наказу каралося стратою [3, с. 355-356].

6. Образа начальника. "Хто підняв руку на начальника, той повинен бути покараний стратою; зухвалість злочину загострюється в залежності від переваги начальника" [3, с. 356].

7. Втрата озброєння. Воїн, що втратив або продав зброю під час війни, карається стратою. Можливе й помилювання. У цьому випадку покарання було значно м'якшим – розжалування, або переведення на іншу службу [2, с. 516].

8. Спроба самогубства. Воїн, який наклав на себе руки і не довів до кінця цієї справи, повинен бути покараний смертю. Якщо ж він зробив це внаслідок нестерпного болю або хвороби, або іншого горя, то він повинен бути звільнений з військової служби з ганьбою [3, с. 356].

Таким чином, до воїнів, які вчинили злочини, застосовуються загальні покарання, за винятком, однак, повішення, кидання диким звірам і заслання на рудники. Ці покарання, на нашу думку, визнавалися такими, що не відповідають гідності військової служби; але повішення і віддача диким звірам застосовувалися і до перебіжчиків. Привілеї щодо звільнення від зазначених покарань надавалися ветеранам та їх дітям. Також вони не підлягали покаранню палицями [2, с. 517]. Слід зазначити, що відставки були різні: почесна, випадкова, ганебна та відставка тих, хто пішов до війська, щоб уникнути повинностей. Ця відставка не шкодила репутації [2, с. 518].

Поряд з цим є і спеціальні військові покарання, що накладалися переважно за менш тяжкі злочини: покладання додаткових обов'язків, розжалування, звільнення від служби з ганьбою.

Іноді за одне і те ж діяння воїни та цивільні особи підлягали різному покаранню. Деякі дії, вчинені цивільними особами, не тягнули за собою жодного покарання або підлягали легкому покаранню; якщо ж їх робили воїни, то ці дії каралися більш жорстоко. Якщо воїн займався, наприклад, мистецтвом, яке слугувало забавою для інших, то він кара-

вся смертю. Оскільки виступ воїна як танцівника або міма визнавалось як таке, що принижує військову гідність [3, с. 356].

Отже, можна зробити висновок, що у Давньому Римі склалася доволі диференційована система видів військових злочинів та покарань, націлена на встановлення жорсткої дисципліни в армії. Особливістю військових покарань було те, що за одні й ті самі злочини вони відрізнялись. Під час війни покарання були значно суворіші, ніж у період мирного життя.

Список бібліографічних посилань

1. Макарчук В. С. Загальна історія держави і права зарубіжних країн : Навчальний посібник / В. С. Макарчук. – Вид. 5-те, доп. – К. : Атіка, 2006. – 680 с.
2. Хрестоматия по истории древнего мира. / [под. ред. С. Л. Утченко]. – М. : Изд-во Социэкгиз, 1962. – 675 с.
3. Томсинов В. А. Всеобщая история государства и права. Учебник для вузов в двух томах. / В. А. Томсинов. – М. : ИКД "Зерцало-М", 2011– . – Том 1 : Древний мир и средние века. – 2011. – 640 с.

Одержано 17.11.2016

УДК 351.74 “1918” (477)

Логвиненко І. А.

доцент кафедри теорії та історії держави і права
факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ

ДЕРЖАВНА ВАРТА УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ: ОРГАНІЗАЦІЯ, СТРУКТУРА, КОМПЕТЕНЦІЯ

Сьогодні Україна проходить надзвичайно складні випробування. Військова агресія Росії, захист власної території, складна економічна та політична ситуація в країні, бажання стати дійсно правовою, демократичною європейською країною – все це поставило на порядок денний необхідність проведення комплексу реформ, які торкаються всіх сфер життєдіяльності держави і суспільства. Серед них особливе значення має реформа правоохоронних органів. Оскільки захист прав і свобод громадян, ефективна протидія злочинності, безпека громадян, викоренення корупції – це ті невідкладні завдання, без вирішення яких неможливо стати повноправним членом сім'ї європейських народів. Створення нової поліції в Україні з врахуванням досвіду провідних країн світу є, безперечно, значним успіхом керівництва країни. Проте при проведенні поліцейської реформи, на наш погляд, бажано враховувати й націо-

нальну традицію та досвід національних держав доби Української революції 1917-1921 рр., зокрема, періоду гетьманату в Україні.

Історія Української Держави привертає увагу ще й тому, що в нетривалий час її існування гетьманом та Радою Міністрів у надзвичайно складних умовах (економічного занепаду, політичного протистояння, соціальної напруги тощо) проводились заходи, спрямовані на зміцнення державності, її самостійності та незалежності. Одним із головних напрямів державницької діяльності П. Скоропадського – сформування дієздатних державних органів, які мали зміцнювати країну, робити її керованою та безпечною.

Одним із дієздатних державних органів періоду гетьманату П. Скоропадського стала Державна варта – озброєні підрозділи, які виконували функції дореволюційної поліції і жандармерії. 18 травня 1918 року Рада Міністрів ухвалила постанову, якою скасувала рішення Тимчасового уряду і Центральної Ради щодо утворення міліцейських формувань. Миська і повітова міліція перейменовувалась на Державну варту, яка підпорядковувалася МВС. 9 серпня було затверджено статут Державної вarti, який визначав її структуру. У складі міністерства внутрішніх справ був утворений департамент Державної вarti [1, с.180; 5, с. 290]. Посада директора департаменту прирівнювалася до заступника міністра. Він мав двох віце-директорів. У структурі департаменту функціонувало 5 відділів. Всього у штаті налічувалося понад 150 осіб. Директором департаменту Державної вarti був призначений колишній товариш прокурора Віленського окружного суду П. Аккерман [2, с. 207; 4 с. 295].

Державна варта мала виконувати наступні завдання: охорона громадського порядку; організація і контроль за діяльністю місцевих органів; прикордонна охорона; здійснювати контроль за проживанням в Українській Державі іноземців; підготовка процедур набуття та позбавлення українського громадянства; контроль за зберіганням, перевезенням і використанням вибухових речовин та інше. Проте, зважаючи на зріст масового невдоволення гетьманським режимом, однією з головних у діяльності Державної вarti стала контррозвідувальна робота: запобігання і припинення злочинів проти державного ладу і безпеки, збір інформації про політичні настрої, страйки, партизансько-повстанський, профспілковий рух, політичні партії та організації [3, с. 456].

Уся територія Української Держави була охоплена мережею підрозділів вarti: губернських, повітових, волосних. Інспектори Державної вarti за посадою були помічниками губернських, повітових старост і міських отаманів. У губерніях керування службо-

вим персоналом і підрозділами Державної варти, а також догляд за їх діяльністю на місцях покладалось на губерньського старосту. У повіті – на повітового старосту. Особовий склад варти обраховувався за формулою: один піший вартовий на 2 тис. населення. У підпорядкуванні кожного повітового інспектора була кінна сотня [1, с. 180]. Наприклад, Державна варта Київського столичного отаманства складалася з трьох відділів, 17 начальників районів, 17 їхніх старших і молодших помічників, 180 приказних, 17 старших вартових, 360 вартових старшинського складу, 1423 вартових молодшого складу, 50 стражників, 50 посильних. Кожен начальник району мав канцелярію з п'ятьма службовцями. У розпорядженні міського отамана був резерв з 150 вартових [3, с. 456]. Для охорони залізниць було сформовано окремий корпус залізничної варти, поділений на сім районів: Київський, Одеський, Південний, Катеринославський, Лівобережний, Харківський і Подільський [1, с. 180]. Загалом у діяльності Державної варти поєднувалися територіально-адміністративні принципи (губернські, повітові, міські підрозділи), галузеві (залізнична варта) і функціональні (освідомлення та розвідка).

Кадровий склад підрозділів Державної варти формувався із колишніх поліцейських, жандармів, городових, наглядців, офіцерів та унтер-офіцерів. Повернувшись на службу, вони принесли досвід охоронних структур царських часів, відновили функціонування старої агентури. Стосовно прокурорського нагляду за діяльністю службовців Державної варти, то він був формальним, що врешті призвело до масових порушень та службових зловживань.

Утримання Державної варти вимагало значних бюджетних видатків. Фінансування велося через міністерство внутрішніх справ й обраховувалося десятками, а в листопаді-грудні 1918 р. під час антигетьманського повстання сотнями мільйонів карбованців. Однак сподівання гетьмана й уряду на боєздатність підрозділів Державної варти не справдилися. П. Скоропадський у спогадах негативно характеризував професійні якості керівника департаменту Державної варти П. Аккермана. На переконання гетьмана П. Аккерман зовсім не розбирався у політиці, що, врешті, відбилося і на роботі усього департаменту. "Усякі дрібні події політичного життя, – писав він, – подавались мені Вартою як такі, що заслуговують особливої уваги уряду і моєї, хоча по суті це були дрібниці. В інших випадках не зверталось достатньої уваги на те, що пізніше розрослося у серйозну турботу уряду" [2, с. 207].

Отже, з вищевикладеного можемо зробити висновок, що Державна варта з різних причин не виправдувала сподівань гетьмана і не стала тим органом, який водночас мав вирішувати різні функції: правоохоронну, контррозвідальну, військову, адміністративну тощо. Історія Державної варти переконливо показує, що правоохоронні органи мають виконувати притаманні їм функції. При тому підбір кадрів, внутрішня організація, державний контроль над їх діяльністю – це ті складові, які, безперечно, є основою ефективної роботи правоохоронних органів.

Список бібліографічних посилань

1. Дорошенко Д. І. Історія України 1917-1923 рр. : 2 т. – Т. 2 : Українська Гетьманська Держава 1918 року / Д. І. Дорошенко. – К. : Темпора, 2002. – 352 с.
2. Скоропадський П. Спогади / П. Скоропадський. – К.-Філадельфія : АТ Книга, 1995. – 493 с.
3. Історія державної служби в Україні : 5т. – Т.1 / [О. Г. Аркуша, О. В. Бойко, Є. І. Бородин та ін. ; відп. ред. Т. В. Мокренко, В. А. Смолій ; редкол.: С. В. Кульчицький (кер. авт. кол.) та ін.]. – К. : Ніка-Центр, 2009. – 544 с.
4. Симоненко В. І., Радченко Л. О. Історія України з прадавніх часів до сьогодення / В. І. Симоненко, Л. О. Радченко. – Х. : Торсінг, 2000. – 496 с.
5. Кульчицький В. С., Тищик Б. Й. Історія держави і права України / В. С. Кульчицький, Б. Й. Тищик. – К. : Ін Юре, 2007. – 624 с.

Одержано 17.11.2016

УДК 34.01

Markova Yelyzaveta Mykolaivna
student of International Economic Relations and
Tourism Business department
V.N. Karazin Kharkiv National University

KHABAROVSK WAR CRIME TRIAL 1949: HISTORICAL AND LEGAL ASPECT

The special cruelty of crimes committed by Nazi physicians and military personnel during World War II shook the world community. After the end of this conflict the victor states decided immediately to prosecute offenders and to restore justice. With this view in October, 1945 the well-known Nurnberg trial was created. However, in spite of German figures of war a lot of crimes were also committed by the Germany's ally – Japan. Criminals from Japan were convicted during the so-called International Military Tribunal for the Far East, which was held in 1948. But there was also one more case that wasn't viewed

during Tokyo War Crimes Tribunal because of some circumstances. With regard to the case of production and usage of the biological warfare by Japanese there was another separate Khabarovsk tribunal held in December 1949.

However, the topic concerning Khabarovsk process hasn't been discovered yet by reason of lack of materials and information protection. There are also a lot of questions about this hybrid court, such as why it was set later than Tokyo and Nurnberg Tribunals; why it wasn't turned into international tribunal and what was exactly done by Japanese criminals?

After the end of the WWI the first international treaty on International Humanitarian Law was signed. The Protocol on application prohibition in the war suffocating, poisonous or other similar gases and bacteriological means that went into effect in June, 1925 contained provisions that obliged contracting parties to adjudicate prohibition of usage of chemical tools in warfare. However Japan was one of those countries that didn't sign the Protocol because its government had a global plan of occupation of the Pacific region and Asia with the help of bacteriological weapon [1, p. 103].

The government of Japan was carrying out this plan during the WWI. The decision on production of bacteriological weapon has been issued by decrees of the Emperor of Japan. In the territory of the occupied Manchuria the confidential structures were created that obeyed only to the Emperor, the General Staff of the Japanese army and the Commander of the Kwantung army. Japanese military and civilian medical personnel conducted organized, structured and systematic experiments on humans without their consent. The most famous of so called death camps have become known by the names Unit 731 and Unit 100 and were located in Píngfáng and Chángchūn respectively and created in 1935. These groups were equipped fully with bacteriologist, researches, technical fellows and the newest equipment. The Unit 731 even had the air unit for testing of bombs filled with bacteria [1, p. 104]. Bacteria were made in the quantity sufficient for conducting biological warfare. The death rate of people, who were being exposed to artificial infection with plague, cholera, typhoid and other illnesses, was various – from 60 to 100 %. As a research subjects Chinese, Koreans, Manchurians and the Soviet citizens were applied. There are also data on other examples of the usage of bacteriological weapons. In 1940 in the district of Nimbo Unit 731 dumped an air bomb with plague bacteria from planes into the location of the Chinese troops and local citizens. Infection of reservoirs, wells and other water sources was at

the same time conducted. As a result of it epidemic in the cities of Jinhua, Izyechzhou, Yushan extended. The second expedition caused epidemic near the city of Changde in 1941 using the fleas infected with plague. The third expedition was organized in 1942 in Central China.

The unit's activity has been lasting since 1930 till August 1945. Atrocities performed by Japanese doctors can be classified in three categories: research comprising experimentation on humans and the mass production of lethal micro-organisms; the training of army surgeons; and biological warfare field tests that were carried out mainly in China and on a smaller scale in the Soviet Union.

Such actions provoked the USSR to the creation of a tribunal of the Primorskiy Military District over the Japanese doctors and the military personnel in Khabarovsk in 1949. The official decision to organize the Tribunal was made on 8 October 1949 by the Resolution of the Soviet of the Ministers of the USSR 37 under Stalin's chairmanship. Charges were brought to the former commander of Kwantung army O. Yamada, chiefs of sanitary management and veterinary service of Kwantung army, the military personnel of Units 731 and 100.

The rushed preparations for the Khabarovsk Trial, without any prior announcement, contributed further to its image as a "show trial": the 12 former servicemen of the Kwantung army were tried for the manufacture and use of bacteriological weapons only from 25 to 30 December 1949. Ironical as it may sound, it appears that this haste was based on the intention to assure lenient sentences for the accused [2, p. 542].

The case was heard in an open court hearing involving the major general D. D. Chertkov, M. L. Ilyinitsky, I. G. Vorobyov. The prosecution was held by L. N. Smirnov. All the defendants were given the defense lawyers, however, their role in the proceeding was insignificant. As it has been established during the trial, the idea of preparation of biological warfare belonged to Ishii Shiro who has been appointed the chief of formation in preparation of tools of conducting biological warfare in 1936. It has been proved that Units 731 and 100 of the Japanese army have followed a way of practical use of the created weapon in fighting conditions, and it has also been proved the usage of bacteriological weapons by the Japanese groups directly during the battle actions. Three episodes of use of bacteriological weapon in the war against China that have been mentioned earlier were also included in the bill of indictment [3].

In 1946 the Soviet Committee for State Security started to seek out persons involved in the Japanese bacteriological weapons program. Twelve captured ex-members of Unit 731 and 100 of the Japanese

Kwantung Army, had been identified in 1949 by the Soviet prosecution to be mostly responsible for implementation of the bacteriological weapons program. They were: General Yamada Otozō (former commander-in-chief of the Kwantung Army), Lieutenant General Kajitsuka Ryuiji (a bacteriologist and former chief of the Medical Administration in the Kwantung Army), Lieutenant General Takahashi Takaatsu (head of the Veterinary Division of the Kwantung Army), Major General Kawashima Kiyoshi, Lieutenant Colonel Nishi Toshihide, Major Karasawa Tomio, Major Onoue Masao, Major General Satō Shunji (chief of Unit 731's divisions), Lieutenant Hirazakura Zensaku, Senior Sergeant Mitomo Kazuo, Corporal Kikuchi Norimitsu and Private Kurushima Yuji. It seems unclear why exactly these 12 persons were chosen to stand trial, whereas some others connected to the program were only called as witnesses. All defendants were charged following the Decree of the Presidium of the Supreme Soviet of the USSR of 19 April 1943 entitled "On Measures of Punishment for German-Fascist Criminals Who Are Guilty of the Murder and Torture of Soviet Citizens and Red Army Prisoners of War and for Soviet Citizens Who Are Spies and Traitors to the Motherland". The Decree had been released with a view to punishing Nazi perpetrators in the European part of the Soviet Union". In this case the Decree has been applied to the Japanese military personnel by analogy [4].

The lenient verdict, announced on 30 December 1949, contained a hidden message – the humanism of the Soviet judicial system. Indeed, despite the fact that all the accused were found guilty, they received unusually lenient sentences, not very typical of Soviet practice. The other Unit 731 convict received a sentence of two, three, ten and twenty years imprisonment. For the same reason for any of the defendants a Military court of the Primorskiy Military District hasn't given as a sentence the death penalty – the Soviet investigators were even forced to end the trial by the end of 1949 before the restoration of the death penalty by the Decree of the Presidium of the Supreme Soviet of the USSR issued on 12 January 1950 [5, p. 523-536].

As it has been told earlier, the carried-out tribunal leaves behind a set of questions. First of all they concern not only the organization of the tribunal, but also a role of the relationship of the two strongest countries – the USA and the USSR – in the establishment of an order and justice concerning "the Japanese question".

First of all, features of carrying out process have been connected with the growing of the "Cold War" which was a serious barrier in a further relationship of the USSR and the West. All this and many other

things strengthened mutual distrust that exerted an impact and in a situation in the Far East [6, p. 75]. Undoubtedly, it could also be reflected in positions of two countries about the Japanese bacteriological program.

After the WWII for preparation of the Tokyo Trial by the countries gathered material concerning the development of biological weapon by the Japanese. However the American side has succeeded more in getting access to the key documents. The government of the USSR was also interested in the development of biological weapon for its use against the main post-war opponent – the USA. It was obvious that the government was dissatisfied with the amount of information it had received. Moreover, being aware of the fact that the US authorities had captured the most important Japanese researchers, the Soviet leaders counted upon exchange of valuable data with the Americans. That's why at the end of 1947 an idea of carrying out in the territory of the USSR of independent trial of the Japanese prisoners of war involved in production of bacteriological weapon has appeared.

The case of 1950 was the other one that shown a global impact of "Cold War" on the Khabarovsk process. In 1950 notes to the government of the U.S., Great Britain and China with a request to issue the emperor of Japan Hirohito, the organizer of the confidential center of the Japanese army for preparation of a bacteriological war Ishii Shiro, heads of Units 731 and 100 - Kitano Masadzo and Vakamatsu Yudziro, and also the Lieutenant General Kasahar Yukio for further investigation and creation of the new International military court. However, this diplomatic demarche was unsuccessful for other reasons, the most important of which was the following: the USA and Great Britain couldn't agree to attraction to the trial of the Emperor of Japan because an involvement of the Emperor in court could entail unpredictable political consequences. Also the point was concerned Ishii Shiro, who was the main inspirer and the organizer of the works connected with creation in Japan of bacteriological weapon. In 1946 after an investigation the American command has come to a conclusion that Ishii and his employees need to be guaranteed an immunity against prosecution and that data from them can be useful to the American military developments. As a result Shiro wasn't punished for war crimes [3].

It is necessary to recognize that, despite all its defects, the trial, undoubtedly, made an impact on such important achievement of international humanitarian law as prohibition and a complete liquidation of bacteriological weapon [6, p. 81]. The Khabarovsk

process was the only one in history where the facts of preparing and conducting a bacteriological war by the Japanese army were shown and incontestably proved. The Khabarovsk process had no international character, nevertheless, this court can be delivered to value in one row with the international military tribunals. The Nuremberg, Tokyo and Khabarovsk processes became a peculiar caution for war criminals and the certificate of a celebration of the principle of the inevitability of punishment for the crimes committed against the peace and humanity. In post-war time mass use of bacteriological weapon wasn't observed, and in 1975 the The Convention on the Prohibition of the Development, Production and Stockpiling of Bacteriological (Biological) and Toxin Weapons and on their Destruction came into force.

References:

1. Hristoforov V.S. Habarovskiy protsess 1949 g. po materialam Tsentralnogo arhiva FSB Rossii [Електронний ресурс] / V.S. Hristoforov // Velikaya Pobeda: mnogotomnoe prodolzhayusheesya izdanie / pod obsch. red. S.E. Naryishkina, A.V. Torkunova. - 2-e izd. - T. 8: Rasplata. - M., 2013. - p. 102-110. - Режим доступу до ресурсу: <http://histrf.ru>.
2. Polunina Valentyna "Soviet War Crimes Policy in the Far East: The Bacteriological Warfare Trial at Khabarovsk, 1949" [Електронний ресурс] / Valentyna Polunina // Historical Origins of International Criminal Law. - Vol. 1. - 2014. - pp. 539-562. - Режим доступу до ресурсу: http://www.fichl.org/fileadmin/fichl/FICHL_PS_21_web.pdf.
- 3.. The Khabarovsk Tribunal for Japanese War Criminals (Towards the 60th Anniversary) [Електронний ресурс] / Vladimir Baryshev. - Zhurnal mezhdunarodnogo prava i mezhdunarodnyih otnosheniy. — 2009. — № 3. - Режим доступу до ресурсу: <http://evolutio.info/content/view/1598/232/>.
4. Russell Working . The trial of Unit 731 [Електронний ресурс] / Russell Working // The Japan Times, 5th June – 2001. - Режим доступу до ресурсу: http://khv9923.narod.ru/The_trial_of_Unit_731.pdf.
5. Materialyi sudebnogo protsessa po delu byivshih voennosluzhaschih yaponskoy armii, obvinyaemyih v podgotovke i primenenii bakteriologicheskogo oruzhiya. — M.: Gospolitizdat, 1950. — p. 537.
6. Romanova V. V. Ot Tokiyskogo suda k Habarovskomu: iz istorii podgotovki sudebnogo protsessa nad yaponskimi voennymi prestupnikami-bakteriologami/ V. V. Romanova // History of Medicine. — 2015. — T. 2. — №. 1. — p. 72—82.

Одержано 17.11.2016

УДК 34.01

О. В. Марцеляк
доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри конституційного права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПЕРЕДВИБОРНОЇ АГІТАЦІЇ В УКРАЇНІ

Важливою стадією будь-якої виборчої кампанії є передвиборна агітація, яка охоплює підготовку та розповсюдження певної інформації агітаційного характеру, що спонукає виборців взяти участь у виборах і проголосувати за ту чи іншу політичну силу чи окремих кандидатів. Це законодавчо визначений комплекс заходів, спрямованих на ознайомлення виборців з кандидатами в депутати, партіями (блоками), їх передвиборними програмами. При цьому акцентується увага на сильних та слабких сторонах політичних партій (блоків), що беруть участь у виборах, на особистісних, ділових та моральних якостях кандидатів у депутати. Завдяки передвиборній агітації у громадян виробляється своє суб'єктивне бачення виборчої кампанії, формується лінія політичної поведінки (брати чи не брати участь у голосуванні), врешті-решт робиться кінцевий вибір тієї політичної сили, якій виборець віддасть свій голос. Передвиборна агітація сприяє підвищенню рівня політичної та правової культури громадян, оскільки часто, і вітчизняні вибори цьому доказ, вона має адресний, персоніфікований характер.

Іншою характерною рисою цього етапу виборчої кампанії є те, що у передвиборній агітації задіюються усі без винятку суб'єкти виборчого процесу (виборці, виборчі комісії, партії (блоки), що висунули кандидатів у депутати, самі кандидати у депутати, офіційні спостерігачі від партії (блоку). Окрім цього, в ній бере участь широке коло інших учасників, які не є суб'єктами виборчого процесу, проте сприяють партіям (блокам) у проведенні передвиборної агітації (засоби масової інформації; найняті агітатори; правоохоронні та інші органи державної влади; органи місцевого самоврядування; підприємства, організації, установи різних форм власності, їхні посадові та службові особи тощо).

У ході проведення передвиборної агітації, партії та кандидати у депутати, що є учасниками виборчих перегонів, отримують можливість доводити виборцям свої переваги, програми, ідеї, гасла, наміри щодо подальшого розвитку держави та суспільства, де-

монструвати свою організаційну, матеріальну, кадрову та ідеологічну потужність і в той же час показувати слабкі сторони своїх супротивників. Ось чому, як свідчить практика проведення виборів, значна кількість порушень виборчого законодавства відбувається саме на цьому етапі виборчого процесу. З цієї причини стадія передвиборної агітації потребує детального законодавчого врегулювання.

Слід також відзначити той факт, що останнім часом в Україні за прикладом інших держав все більшого поширення набуває практика “професіоналізації” передвиборної агітації. Для цього створюються спеціальні фірми, які спеціалізуються на наданні послуг у сфері агітації, розробці і проведенні ефективної виборчої кампанії конкретних кандидатів чи політичних сил з використанням як “білого PR”, так і “чорного PR”. Інколи для цього запрошуються зарубіжні представники. Ось чому важливо на законодавчому рівні детально окреслити організаційні моменти передвиборної агітації.

У деяких країнах для цього розробляються спеціальні кодекси поведінки в період виборчої кампанії, який повинні підписати всі політичні партії або кандидати у депутати, що беруть участь у виборах. Такий кодекс, наприклад, у 1993 р. був розроблений у Південно-Африканській Республіці. Він виступав як додаток до Акта про вибори Національних зборів і провінційних легіслатур. У кодексі наводився перелік прав кандидатів і політичних партій: висловлювати різноманітні політичні думки, давати оцінку політиці і програмам інших політичних партій, вільно агітувати з метою залучення нових членів і отримання підтримки виборців, проводити мітинги і відвідувати мітинги, що організовуються іншими політичними силами, кандидатами, розповсюджувати літературу про вибори і передвиборні матеріали, публікувати оголошення і рекламу, вивішувати свої прапори, плакати, афіші, здійснювати законними методами вільну виборчу кампанію. Крім того, кодексом передбачалися і певні обов'язки учасників виборчих перегонів, спрямовані на забезпечення мирного характеру передвиборної агітації: відмова від насилля, практики залякування, заборона мати з собою зброю під час участі у мітингах та демонстраціях, відмова від публікації і розповсюдження не відповідаючих дійсності заяв, проведення мітингів, вуличних походів різноманітними політичними силами у різний час, неприпустимість запозичення символіки і пошкодження агітаційних матеріалів інших партій [1, с. 384].

В Індії також для популяризації законодавчих положень стосовно допустимих способів ведення передвиборної агітації Центральною Виборчою комісією підготовлено та видано Кодекс зразкової поведінки політичних партій і кандидатів на виборах [2, с. 375].

Однак фахівцями зазначений шлях визначення “чесних правил” передвиборної агітації вважається не досить ефективним, оскільки такі кодекси чи угоди не мають сили закону і не є обов’язковими до виконання всіма учасниками виборчих перегонів. Зважаючи на це деякі спеціалісти порушують питання про врегулювання цих правил на законодавчому рівні. Хоча інші дослідники цієї проблеми стверджують, що поняття “чорний PR” узагалі не належить до юридичної площини, оскільки найчастіше воно не є порушенням законів. Вони пропонують оперувати поняттями законних і незаконних технологій виборчої боротьби. “Що ж до “нечесних технологій”, то вони – свідчення обмеженої політичної культури суспільства, кандидатів, і кожен визначає своє ставлення до них в міру своїх етичних поглядів. Але якщо влада не повинна забороняти подібну діяльність, то завдання громадських організацій – займатися творенням загальнокультурних виборчих стандартів у громадян, для того щоб методи “чорного PR” не були ефективними, і тим самим змінити акценти сучасних українських виборчих кампаній,” – стверджують вони [3, с. 88-89].

Проте незважаючи на такий підхід у цьому питанні, окремими країнами зроблено спробу заборонити на законодавчому рівні подібні піар-технології. Наприклад, згідно зі ст. 47 Закону про вибори депутатів у Молдові не дозволяється використання таких форм ведення кампанії, які “порушують громадський спокій чи є неетичними”. Ст. 16 виборчого закону Чехії передбачає, що “проведення виборчої кампанії та передвиборної агітації має здійснюватися на засадах добропорядності та чесності”. З нашої точки зору, таке правило слід було б закріпити і в національному виборчому законодавстві, уточнивши, таким чином, його положення про те, що передвиборна агітація може здійснюватися в будь-яких формах і будь-якими засобами, що не суперечать Конституції та законам України.

Для того щоб мінімізувати випадки застосування чорних піар технологій можна, на наш погляд, скористатися досить цікавим досвідом країн, які залишили за державою просвітницьку роль на виборах. Наприклад, в Албанії, відповідно до ст. 133 Виборчого кодексу, ЦВК має кожного календарного року по 60 хвилин на громадському радіо і телебаченні для підняття рівня освіти ви-

борців. У Македонії ЗМІ, засновані парламентом країни, повинні спільно з Державною виборчою комісією інформувати громадян про спосіб та техніку голосування. У Боснії і Герцеговині всі державні засоби масової інформації зобов'язані безоплатно транслювати інформацію Центральної виборчої комісії про перебіг виборчої кампанії.

Таким чином, в Україні законодавче регулювання передвиборної агітації і щодо виборів народних депутатів України, і Президента України, і при місцевих виборах потребує удосконалення в частині деталізації її форм і засобів, розширивши перелік категорій осіб та органів, які не мають права брати участь у передвиборній агітації, наприклад, заборонити це для осіб, які не досягли 18 років, для благодійних та релігійних організацій і т. д., заборонивши безпосередню роздачу матеріальних цінностей і ведення кампанії засобами, які порушують громадський спокій чи є неетичними, передбачивши, що проведення виборчої кампанії та передвиборної агітації має здійснюватися на засадах добропорядності та чесності, посиливши юридичну відповідальність суб'єктів виборчої кампанії за порушення форм і засобів передвиборної агітації і, що дуже важливо шляхом підняття рівня освіти виборців.

Список бібліографічних посилань

1. Сравнительное конституционное право. – М.: Издательская фирма «Манускрипт», 1996. – 730 с.
2. Андреева Г.Н. Конституционное право зарубежных стран: Учебник. – М.: Изд-во Эксмо, 2005. – 656 с.
3. Виборче законодавство: українська практика, міжнародний досвід та шляхи реформування /За заг. ред. Радченка Є.В. – К.: Факт, 2003. – 258 с.

Одержано 17.11.2016

УДК 34.01

Марченко М. В.
аспірант кафедри конституційного права
Київського національного університету
ім. Тараса Шевченка

ПРАВО ВЕТО ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ – ЯК РЕАЛІЗАЦІЯ ОХОРОННОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ

В українській науці конституційного права правова природа права вето глави держави розглядається недостатньо і певною мірою «механічно» без взаємозв'язку з конституційно визначеним

людино-центристським вектором розвитку держави та пов'язаних з нею особливостей конституційно-правового статусу інституту глави держави. Розгляд правової природи права вето глави держави, з урахуванням вищенаведених факторів, має як теоретичні, так і практичні передумови. Отже, об'єктивно існує потреба системного дослідження права вето глави держави з метою повного розкриття його правової природи та вироблення практичних рекомендацій застосування в контексті людино-центристської парадигми.

Наділення Президента України, відповідно до п. 30 ч.1 ст.106 та ч.1 ст.94 Конституції України, правом вето - слід розглядати через призму положень ст.1, ст.3, ст.8, ч. 1 та ч.2 ст. 22 та ряду інших положень Конституції України. Таке системне тлумачення права вето глави Української держави дає змогу відійти від його «механічного» розуміння та розглянути його в контексті людино-центристської спрямованості держави (закріпленої Конституцією України) та в контексті реалізації охоронної функції держави в деяких випадках. Також, принципове значення для розуміння правової природи наділення глави української держави правом вето – є закріплений в ч.2 ст.102 Конституції України статус Президента України, як гаранта державного суверенітету, державної цілісності, додержання Конституції України, прав і свобод громадян. В цьому контексті право вето глави держави – можна розглядати, як один з інструментів, наданих йому для реалізації свого правового статусу, закріпленого в ч.2 ст.102 Конституції України. На користь такого розуміння правової природи досліджуваного права виступає людино-центристська парадигма сутності держави, що закріплена в низці положень Конституції України. Зокрема, закріплення в ст.3 Конституції України людини, її життя і здоров'я, честі і гідності, недоторканості і безпеки – найвищою соціальною цінністю в Україні та визначення в ч.2 ст. 3 Конституції України прав і свобод людини та їх гарантій визначальними для спрямованості діяльності держави. Також, безпосередньо важливими є положення ч. 1, 2 та 3 ст. 22 Конституції України. Так, положення ч.2 та ч.3 ст.22 Конституції України – мають безпосередній стосунок до можливості застосування права вето Президентом України у разі прийняття парламентом, так званого, неправового закону, що обмежує конституційні права і свободи особи або ж у разі прийняття Верховною Радою України закону, що звужує зміст або обсяг існуючих прав і свобод. Накладаючи вето на такий закон, - глава держави реалізує свій правовий статус гаранта прав і свобод людини і громадянина та додержання конституції. Здійснення вето закону у такому разі Президентом України виступає прямою реалізацією

єю охоронної функції держави (шляхом антиетатистського пропуску через охоронну функцію права). Така реалізація охоронної функції главою держави – може бути відображенням демократичної сутності держави та є антиподом спрямованості діяльності тоталітарної держави. Подібні приклади реалізації охоронної функції держави – є поверненням до витокового призначення держави, що історично полягало в захисті індивіда та власності. Застосування такої конституційно закріпленої людино-центристської парадигми, спрямованої на захист індивіда від неконституційної за своїм характером обмежувальної діяльності держави – є відходом від етатистської практики регулятивної спрямованості діяльності публічної влади. По суті, мова іде про розуміння правової природи повноважень Президента України через примат охоронної функції права, а не через традиційний для посттоталітарних країн – примат регулятивної функції. Природно-правовий підхід дозволяє вбачати основним призначенням інституту глави держави - здійснення охоронної за природою функції щодо захисту прав і свобод індивіда від свавільного втручання з боку державної влади, основ конституційного ладу та територіальної цілісності (таке бачення жодним чином не заперечує представницької функції глави держави). За такого розуміння інституційного призначення глави держави – право вето виступає зразковим прикладом можливості використання ним своїх повноважень з метою здійснення захисту фундаментальних прав і свобод особи. Додатково варто підкреслити, що така реалізація права вето главою держави – відповідає змісту принципів правової держави (закріпленого в ст. 1 Конституції України) та принципу верховенства права (закріпленого в ст. 8 Конституції України). Відповідно, дискреційна природа права вето глави держави має певні межі та обмеження вищевказаними особливостями його правового статусу. Отже, використовуючи один з наданих йому Конституцією України інструментів – Президент України виступає зв'язаним правом в тому розумінні, що він відповідно до свого місця в системі стримувань і противаг, відповідно до доктрини поділу влади, - має виступати запобіжником від можливого відхилення парламенту від ідеалів прав людини, демократії та свободи при прийнятті законів. Відкладний характер права вето Президента України є запобіжником проти його необґрунтованого використання з мотивів політичної доцільності, але дозволяє йому вказати парламенту на необхідність поважати основоположні права людини та засади конституційного ладу. Однозначно, можна вести мову про людино-центристський аксіологічний вимір спрямованості закріплення за главою держави ряду повноважень, включно з правом вето. Практична реалізація відпо-

відного підходу до застосування права вето Президентом України вимагає формування фактично відсутньої нині в Україні цілісної правової ідеології побудованої на ідеалах природного права та на принципі верховенства права. Також, привертає увагу формулювання, закріплене в ч.1 ст.94 Конституції України: «Президент України протягом 15 днів після отримання закону підписує його, беручи до виконання та офіційно оприлюднює його або повертає закон зі своїми вмотивованими і сформульованими пропозиціями до Верховної Ради України для повторного розгляду». Застосування конституціонодавцем формулювання щодо повернення закону президентом з вмотивованими та сформульованими пропозиціями до парламенту вказує на необхідність раціонального та ціннісного підходу глави держави до застосування права вето, а також є певним застереженням від його використання виключно в політичних інтересах (хоча, абсолютного запобіжника тут існувати не може апіорі). Отже, вище викладене аксіологічне обґрунтування сутності права вето глави держави може виступати основою для формування главою української держави вмотивованих і сформульованих пропозицій. Однак, правова природа права вето Президента України не виключає можливості його застосування в деяких інших випадках. Наприклад: у разі прийняття парламентом закону, що загрожує фінансовій стабільності держави або закону, що має цілий ряд техніко-юридичних проблем. Підсумовуючи, слід констатувати, що існує потреба подальшого змістовного дослідження права вето Президента України в контексті реалізації охоронної функції права та держави.

Одержано 17.11.2016

УДК 34.01

Михайлов М. Б.

аспірант Харківського національного університету
внутрішніх справ

РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕЯКИХ ФОРМ БЕЗПОСЕРЕДНЬОЇ ДЕМОКРАТІЇ ЯК СКЛАДОВИХ ПРАВООХОРОННОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ

Правоохоронна функція держави – широке поняття, яке включає у себе систему заходів, спрямованих на реалізацію прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина, забезпечення соціальної злагоди, недопущення індивідуальних, колективних та масових порушень законності і правопорядку [1, с. 848]. Виконання вказаної функції держави можливе, з поміж іншого, і шляхом

реалізації деяких нетипових (допоміжних) форм безпосередньої демократії.

Особливостям здійснення безпосередньої демократії присвячено чимало праць таких відомих вчених-конституціоналістів, як В.Ф. Погорілка, О.О. Галус, Ю.Р. Мірошніченко, Р.П. Князевича, С.М. Дерев'янка, І.М. Панкевич та інших.

Однак, на нашу думку, особливої уваги на сьогодні заслуговують саме нетипові (допоміжні) форми безпосередньої демократії, які здатні забезпечити реалізацію прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина шляхом їх участі у вирішенні тих чи інших питань державного і суспільного значення, прийняття відповідних рішень та їх втілення в життя.

У найбільш узагальненому вигляді безпосередню демократію слід розглядати як спосіб реалізації народом своєї влади, який полягає у його праві та реальній здатності на безпосереднє вирішення питань загальнодержавного та місцевого значення у незаборонених законодавством формах.

Як зазначається О.О. Галусом, форма безпосереднього народовладдя — це спосіб безпосереднього волевиявлення народу або його окремої частини (у деяких випадках — територіальної громади), яке має імперативний та легітимний характер, із метою вирішення питань, що становлять суспільний інтерес [3, с. 55].

При цьому, на нашу думку, імперативність форм безпосередньої демократії має суб'єктивний характер та є більшою мірою морально-етичною складовою, яка полягає в обов'язковому дотриманні волі народу до органів державної влади та врахування її при прийнятті ними відповідних рішень. Саме тому, погоджуємося з позицією О.О. Галуса про те, що статус консультативних видів безпосереднього народовладдя не випадає із загальної формули імперативності, оскільки вони тісно пов'язані із нею та сприяють її ефективності [3, с. 55].

Нетипові (допоміжні) форми безпосередньої демократії, тобто відмінні від виборів та референдуму, здатні належним чином забезпечити реалізацію прав, свобод і законних інтересів громадян шляхом забезпечення можливості їх участі у прийнятті владних рішень, які б відповідали інтересам суспільства, а також надання спрямовуючого вектору розвитку державної політики через інформаційно-консультативні форми прямого народовладдя.

При реалізації безпосередньої демократії проголошуються і реально забезпечуються права і свободи людини і громадянина; передбачається існування правової держави і громадянського сус-

пільства. Окрім того, передбачається, що органи державної влади, а також силові структури знаходяться під демократичним контролем суспільства. При цьому, у суспільстві утверджується принцип гласності прийняття владних рішень, а також політичного та ідеологічного плюралізму.

Говорячи про деякі форми безпосередньої демократії, як складові правоохоронної функції держави, маємо звернути увагу саме на нетипові форми. Це пояснюється тим, що з розвитком громадянського суспільства та його основних інститутів, на тлі системних кризових явищ в ключових сферах суспільного життя України і, насамперед політичній, вибори та референдум, як основні форми безпосередньої демократії перестали повною мірою забезпечувати бажаний владний вплив народу на державну владу, а відтак не можуть забезпечити реалізацію народом всієї повноти наданих йому прав та свобод.

При цьому, вказане питання набуло своєї актуальності у багатьох розвинених європейських країнах, так і в країнах, що розвиваються, через втрату інтересу пересічного громадянина до виборів та референдумів як таких, що не спроможні на сучасному етапі розвитку державних інститутів задовольнити у повній мірі всі очікування суспільства. Насамперед, мова йде про посилення впливу громадян на процес управління державними справами.

В контексті досліджуваного питання, на нашу думку, слід звернути увагу на таку форму прямого народовладдя, як народну ініціативу. Вказаний інститут знайшов своє закріплення та часткову реалізацію на рівні місцевого самоврядування.

Змістом інституту народної ініціативи на місцевому рівні є сукупність муніципально-правових норм, які регулюють порядок здійснення у вигляді обов'язкової для розгляду у встановленому законом порядку громадської ініціативи, спрямованої на прийняття представницьким органом місцевого самоврядування в межах встановленої компетенції нормативно-правового акта відповідно до Конституції та законів або на вирішення ним в іншій формі громадсько-значущого питання, яке міститься в пропозиціях громадян [2, с. 53].

На сьогоднішній день, потреби суспільства вимагають підвищення рівня вказаної форми безпосередньої демократії до загальнодержавного.

Окрім того, реалізацію правоохоронної функції держави здатен забезпечити інститут імперативного мандату, який полягає у наданні громадянам можливості відкликання народного депутата

в разі неналежного виконання покладених на нього обов'язків, а також можливість виборців давати депутатові обов'язкові до виконання накази [4, с. 63].

Так, невідповідність діяльності депутата будь-якого рівня взятим на себе в ході передвиборної кампанії, та покладеним на нього законодавством, обов'язкам, у випадку дії імперативного мандату, як допоміжної форми прямої демократії, дозволяє громадянам безпосередньо реалізувати правоохоронну функцію держави та примусити обранця до правомірних дій, або притягнути його до конституційної відповідальності шляхом відкликання.

За таких обставин, вкрай необхідним є пошук нових форм реалізації народом права безпосереднього здійснення ним влади та прийняття належної нормативно-правової бази, яка б змогла врегулювати порядок реалізації та правові наслідки таких форм.

Список бібліографічних посилань

1. Соколенко О.Л. Поняття та ознаки правоохоронної функції держави як основи правоохоронної діяльності [Електронний ресурс] / О. Л. Соколенко // Форум права. - 2012. - № 4. - С. 847-852. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.

2. Прієшкіна О.В. Місцеве самоврядування в Україні: правове регулювання безпосередньої демократії: Навч. посібник. – К.: Кондор. – 2004. – 336 с.

3. Галус О.О. Поняття та види форм безпосереднього народовладдя в Україні / О.О. Галус// Університетські наукові записки, 2005, № 4 (16), с. 51-56.

4. Задорожня Г.В. Імперативний мандат як форма взаємовідносин депутата та виборця/ Г.В. Задорожня// Юридичний вісник, №1 (10), 2009, с. 62-65.

Одержано 17.11.2016

УДК 34.01

Михайлова Ю. О.
аспірант Харківського національного університету
внутрішніх справ

СУДДІВСЬКЕ САМОВРЯДУВАННЯ ЯК ГАРАНТІЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРИНЦИПУ НЕЗАЛЕЖНОСТІ СУДОВОЇ ВЛАДИ

Наявність незалежної та самостійної судової влади в державі є однією з гарантій реалізації державою її правоохоронної функції. Незалежний та безсторонний суд є однією із фундаментальних ос-

нов правової та демократичної держави. Головні чинники незалежності суду - це демократичні та дієві механізми організації судової влади, покликані захистити суддівський корпус і кожного суддю окремо, від негативних зовнішніх впливів та втручання у їхній правовий статус. На сьогодні ці механізми, окрім іншого, реалізуються через суддівське самоврядування як самостійну форму організації судової влади та статусу суддів.

Окремі аспекти суддівського самоврядування розглядалися у працях таких вчених, як О.Б. Абросімова, В.Ф. Бойко, М.М. Бородин, В.Д. Бринцев, О.В. Бурдіна, В.В. Городовенко, О.Р. Михайленко, Л.М. Москвич, І.В. Назаров, Г.М. Омеляненко, І.Л. Петрухін, П.П. Пилипчук, А.О. Селіванов, Н.В. Сібільова, М.І. Сірий та ін., що вказує на актуальність вказаної тематики. Однак, питання суддівського самоврядування як гарантії незалежності судової влади не були предметом комплексного дослідження та потребує більш детального аналізу.

Ефективне виконання судовою владою її функцій можливе лише за умови її незалежності, що є характерною відмінною рисою саме судової влади. Незалежність судів, суддів та заборона втручання у їх діяльність є фундаментальним принципом правосуддя [1, с. 57].

Незалежність судової гілки влади забезпечується, по-перше, відокремленістю її в системі поділу державної влади; по-друге, неможливістю інших гілок державної влади впливати на рішення судів або скасовувати їх; по-третє, гарантіями незалежності суддів [1, с. 58].

Статтями 6 та 124 Закону України "Про судоустрій та статус суддів" до складових механізму забезпечення незалежності судової влади віднесено суддівське самоврядування, функціонування якого направлене на вирішення питань внутрішньої діяльності судів.

Питання внутрішньої діяльності суду розкриті через завдання суддівського самоврядування. До них належать організаційні питання щодо необхідного забезпечення судів та суддівської діяльності, соціального захисту суддів і їх сімей, а також інші питання, що не стосуються правосуддя. Однак, таке законодавче формулювання змісту суддівського самоврядування не розкриває його дійсної сутності та першочергового значення у забезпеченні незалежності судової влади [2, с. 29]. Не дивлячись на конкретизацію завдань суддівського самоврядування, призначення суддівського самоврядування виключно для вирішення питань внутрішньої діяльності судів не відображає всієї повноти та значення його функцій.

Деякими науковцями була проведена робота направлена на доктринальне заповнення такої законодавчої прогалини та визначено основні функції суддівського самоврядування, а саме: формування суддівського корпусу; контрольні функції; функції у сфері дисциплінарної відповідальності суддів; соціальний захист суддів та їх сімей [3, с. 10].

Усі з перелічених функцій, при їх належній реалізації, так чи інакше забезпечують незалежність судової влади в цілому так і незалежність та самостійність кожного окремого судді.

Слід звернути увагу на проблеми правового регулювання та законодавчого забезпечення реалізації окремих функцій, зокрема контрольної функції та надання органам суддівського самоврядування важелів впливу направлених на підтримання незалежності суду. Існуюче положення речей, безперечно, звучує необхідний вплив суддівського самоврядування на судову владу та суміжні інституції задля унеможливлення будь-якого втручання в діяльність суду, однак жодним чином не зменшує його важливості.

Отже, суддівське самоврядування є важливим правовим інститутутом та виступає однією з важливих гарантій забезпечення принципу незалежності та самостійності суддів, судів та судової влади в цілому, а також ефективної реалізації професійних прав суддів, у порядку, встановленому чинним законодавством України та міжнародно-правовими актами.

З викладеного вбачається гостра необхідність вдосконалення законодавства, направлено на спрощення системи органів суддівського самоврядування на противагу розширенню їх повноважень.

Список бібліографічних посилань

1. Бориславська О. Незалежність судової влади як умова існування конституціоналізму // Национальный юридический журнал: теория и практика. - грудень 2015, С. 57-61
2. Помазанов А. Суддівське самоврядування за новим законодавством України: виклики та перспективи // Віче. - 2016, № 5-6, С. 28-31
3. Леськів С.Р. Правовий статус суддівського самоврядування України в контексті забезпечення професійних прав суддів // автореф. дисертації, Львів 2016, С. 20, - Режим доступу: <http://lubp.com.ua/wp-content/uploads/2015/10.pdf>

Одержано 17.11.2016

УДК 34.01

Мірошніченко О. С.

начальник відділу організації наукової роботи Хар-
ківського національного університету внутрішніх
справ, канд. юрид. наук

ВІДКРИТІСТЬ СУДОВОГО ПРОЦЕСУ

Відповідно до ст. 11 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [1] судові рішення, судові засідання та інформація щодо справ, які розглядаються судом, є відкритими, крім випадків, установлених законом.

Інформація про суд, який розглядає справу, сторони спору та предмет позову, дату надходження позовної заяви, апеляційної, касаційної скарги, заяви про перегляд судового рішення, стадії розгляду справи, місце, дату і час судового засідання, рух справи з одного суду до іншого є відкритою та має бути невідкладно оприлюдненою на офіційному веб-порталі судової влади України, крім випадків, установлених законом.

Розгляд справ у судах відбувається відкрито, крім випадків, установлених законом. У відкритому судовому засіданні мають право бути присутніми будь-які особи. У разі вчинення особою дій, що свідчать про неповагу до суду або учасників судового процесу, така особа за вмотивованим судовим рішенням може бути видалена із зали судового засідання.

Особи, присутні у залі судового засідання, представники за-
собів масової інформації можуть проводити в залі судового засі-
дання фотозйомку, відео- та аудіозапис з використанням портати-
вних відео- та аудіотехнічних засобів без отримання окремого
дозволу суду, але з урахуванням обмежень, установлених законом.
Трансляція судового засідання здійснюється з дозволу суду.

Конкретизація ст. 11 Закону України «Про судоустрій і ста-
тус суддів» знайшла своє вираження у відповідному процесуаль-
ному законодавстві. Зокрема, у Цивільному процесуальному кодек-
сі України (ст. 6)[2], Кримінальному процесуальному кодексі
України (ст. 27)[3], Кодексі адміністративного судочинства (ст.
12)[4], Господарському процесуальному кодексі України (ст. 4-4)
[5], Кодексі України про адміністративні правопорушення (стст.
246, 249[6]).

Так, ст. 6 Цивільного процесуального кодексу України ре-
гламентує, що розгляд справ у всіх судах проводиться усно і відк-
рито. Особисті папери, листи, записи телефонних розмов, телегра-

ми та інші види кореспонденції можуть бути оголошені у судовому засіданні тільки за згодою осіб, визначених Цивільним кодексом України. Це правило застосовується при дослідженні звуко- і відеозаписів такого самого характеру. Учасники цивільного процесу та інші особи, присутні на відкритому судовому засіданні, мають право робити письмові записи, а також використовувати портативні аудіотехнічні пристрої. Проведення в залі судового засідання фото- і кінозйомки, відео-, звукозапису із застосуванням стаціонарної апаратури, а також транслявання судового засідання по радіо і телебаченню допускаються на підставі ухвали суду за наявності згоди на це осіб, які беруть участь у справі [2].

У ст. 27 Кримінального процесуального кодексу України зазначено, що кримінальне провадження у судах усіх інстанцій здійснюється відкрито. Особисті записи, листи, зміст особистих телефонних розмов, телеграфних та інших повідомлень можуть бути оголошені у відкритому судовому засіданні, якщо слідчий суддя, суд не прийме рішення про їх дослідження у закритому судовому засіданні. Кожен, хто присутній в залі судового засідання, може вести стенограму, робити нотатки, використовувати портативні аудіозаписуючі пристрої [3].

Відповідно до ст. 12 Кодексу адміністративного судочинства України (КАС України) розгляд справ в адміністративних судах проводиться відкрито, тобто у відкритих судових засіданнях. Особи, присутні в залі судового засідання, можуть використовувати портативні аудіотехнічні засоби [4].

У ст. 4-4 Господарського процесуального кодексу України передбачено, що розгляд справ у господарських судах відкритий, за винятком випадків, коли це суперечить вимогам щодо охорони державної, комерційної або банківської таємниці, або коли сторони чи одна з сторін обгрунтовано вимагають конфіденційного розгляду справи і подають відповідне клопотання до початку розгляду справи по суті [5].

У ст. 249 Кодексу України про адміністративні правопорушення визначено, що справа про адміністративне правопорушення розглядається відкрито, крім справ про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані в автоматичному режимі, та випадків, коли це суперечить інтересам охорони державної таємниці. З метою підвищення виховної і запобіжної ролі провадження в справах про адміністративні правопорушення такі справи можуть розглядатися безпосе-

редньо в трудових колективах, за місцем навчання або проживання порушника [6].

Список бібліографічних посилань

1. Про судоустрій України та статус суддів : закон України [Електронний ресурс]: – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws>.
2. Цивільний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс]: – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws>.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс]: – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws>.
4. Кодекс адміністративного судочинства [Електронний ресурс]: – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws>.
5. Господарський процесуальний кодекс України [Електронний ресурс]: – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws>.
6. Кодекс України про адміністративні правопорушення [Електронний ресурс]: – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws>.

Одержано 17.11.2016

УДК 34.01

Мовчан Д. А.

курсант 1-го курсу, факультету №1
(група Ф-1-16-3) ХНУВС

Науковий керівник: Кріцак І. В.

старший викладач кафедри теорії та історії держави і права ХНУВС, кандидат юридичних наук

ЕВТАНАЗІЯ: ВБИВСТВО ЧИ МИЛОСЕРДЯ?

В усьому світі фундаментальна наука розвивається з вражаючою швидкістю. Не є виключенням й сучасна медицина, дослідження в галузі якої зараз дають змогу хворому видужати від раніше невиліковних захворювань, але на жаль у деяких випадках цього недостатньо.

Проблема евтаназії досліджується не лише лікарями, а й юристами, філософами, соціологами та іншими науковцями. Одностайної думки з цього питання поки що немає. В окремих країнах світу евтаназія є повністю або частково легалізована, в деяких державах вона заборонена, інші ж взагалі дотримуються нейтральної позиції стосовно цього питання.

Серед аргументів «проти» її легалізації можна виокремити наступні: моральна сторона, яка передбачає припинення життя лише Богом, адже саме Він дає його людині; дозвіл застосування

евтаназії може викликати за собою гальмування пошуку нових ефективних засобів лікування; евтаназія може призвести до тиску на фізично обмежених людей, яких суспільство вважає «тягарем»; не виключені поява нових засобів вчинення злочинів; а також можливість встановлення помилкового діагнозу тощо.

Але є й позитивна сторона евтаназії зі своїми «за»: евтаназія дозволяє повною мірою реалізувати право людини на розпорядження своїм життям; право людини на гідну смерть; визнання прав тих людей, які справді цього потребують заради припинення нестерпного страждання тобто забезпечення головного принципу прав людини - гуманізму.

В Україні застосування будь-якого виду евтаназії карається санкціями, передбаченими Кримінальним кодексом України. Однак, фактично визнається право пацієнта на відмову від лікувальних заходів, що не тягне за собою відповідальності для лікарського персоналу. В силу того, що Україна рухається у напрямку сповідування західних цінностей, питання щодо легалізації евтаназії є особливо актуальним.

Таким чином, евтаназія може бути засобом реалізації права людини на розпорядження своїм життям, позбавлення від нестерпних фізичних страждань і гідна смерть. Але вона має свої негативні сторони, які роблять питання її запровадження в нашій державі дуже складним. Тим не менш, на нашу думку, евтаназія не має права на існування виходячи з християнського віровчення. Зважаючи на те, що життя дається людині Богом, народження і смерть знаходяться також у руках Божих, лікар не має права задовольняти прохання хворого про прискорення його смерті, навіть якщо сам хворий бажає такої смерті.

Одержано 17.11.2016

УДК 34.01

Московець В.І.

кандидат соціальних наук, доцент

ГРОМАДСЬКИЙ КОНТРОЛЬ ЯК ПРИНЦИП ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ У ДЕМОКРАТИЧНІЙ ДЕРЖАВІ

Правова демократична держава виражає інтереси суспільства, а суспільство, у свою чергу, відповідно до встановлених законом формах має можливість контролювати державу. Контроль не означає вторгнення до компетенції держави, її органів та посадо-

вих осіб, але він дозволяє впливати на них з метою забезпечення публічних інтересів. Виходячи з класичної теорії розподілу гілок влади, виконавча гілка (включаючи і правоохоронні структури) може нести у своїй діяльності потенційну загрозу правам і свободам громадян. У зв'язку з цим, завжди є актуальною проблема громадського контролю за державними органами.

Зовнішній громадський контроль передбачає наявність у країні розвинених структур громадянського суспільства, а саме, широкого спектру громадських об'єднань, в тому числі політичних партій, правозахисних і релігійних організацій, професійних співтовариств, незалежних ЗМІ, які висвітлюють усі сфери суспільного життя, наявність різноманітних форм державно-приватного партнерства. І, звичайно, центральною фігурою громадянського суспільства є сам громадянин. Він знає свої права, нетерпимо ставиться до будь-яких зазіхань на них, тим більше, якщо це посягання з боку держави, посадових осіб, які покликані ці права гарантувати і захищати. При цьому громадянин готовий відстоювати свої права у відповідності до тих правових форм, що існують у даний час у даній державі. По суті, такий громадянин керується в своїй повсякденній поведінці сформульованими ще в XIX ст. німецьким юристом Рудольфом фон Ієрінгом концепцією боротьби за право, коли "опір свавіллю, що обмежує саме особистість, є заповіддю морального самозбереження".

Дійсно, громадянське суспільство - суспільство дійсних громадян, свідомих, відповідальних, що володіють реальними засобами, необхідними для вирішення спільних завдань. Без такого роду людей не може існувати та працювати жодні організаційні структури громадянського суспільства. [2] Виходячи з цього неможливий реальний і дієвий громадський контроль. Якщо говорити про зовнішній громадський контроль, то поліція та система органів внутрішніх справ у силу їх нерозривного та органічного зв'язку громадянами перебувають в особливому положенні. К. С. Бельський, характеризуючи поліцейське право, слушно вказує на те, що це право регулює фактично найбільш тісні стосунки держави з громадянами, набуваючи характеру "народного права" [3]. Очевидно, що у такому сенсі, діяльність поліції не може і не повинна перебувати поза контролем з боку того суспільства, того самого народу, чиї інтереси вона покликана захищати і забезпечувати. Навпаки, саме у даному випадку зовнішній громадський кон-

троль повинен бути найбільш дієвим за його результативності та всебічним за охопленням.

На сутність зв'язок між громадянським суспільством і поліцією звернув увагу ще великий філософ Г. В. Ф. Гегель. Аналізуючи громадянське суспільство, мислитель включив поліцію до трьох його складових. Зокрема, за допомогою поліції "здійснюється турбота про запобігання випадковостей, тобто, тих ексцесів (злочинів, адміністративних правопорушень), які часом відбуваються у суспільстві, та увагу до особливого інтересу як загальних" [3], тобто забезпечується гармонія між приватними інтересами конкретної особи і публічними інтересами суспільства у цілому. Таким чином, Г. В. Ф. Гегель, по суті, визнавав велику цінність поліції для громадянського суспільства, без якої не можливе її нормальне існування та розвиток.

Ідеї громадського контролю за поліцією закріплені серед принципів, тобто засад її діяльності, визначених у законі України "Про поліцію".

Важливим є питання про принципи громадського контролю та суб'єктів, що його здійснюють. Аналіз вітчизняного законодавства дозволяє виокремити низку загальних принципів відповідно до яких здійснюється громадський контроль, включаючи контроль за діяльністю поліції:

- пріоритет прав і законних інтересів людини і громадянина;
- добровільність участі в громадському контролі;
- публічність і відкритість громадського контролю та громадського обговорення його результатів;
- самостійність суб'єктів громадського контролю та їх незалежність від органів публічної влади;
- об'єктивність, неупередженість і сумлінність суб'єктів громадського контролю, достовірність результатів здійснюваного ними громадського контролю;
- законність діяльності суб'єктів громадського контролю;
- обов'язковість розгляду органами публічної влади пропозицій, рекомендацій і висновків, що містяться в підсумкових документах, підготовлених за результатами громадського контролю;
- різноманіття форм громадського контролю;
- неприпустимість необґрунтованого втручання суб'єктів громадського контролю в діяльність органів публічної влади.

Найважливішу роль у забезпеченні контролю над правоохоронними структурами відіграють незалежні засоби масової інформації як елемент громадянського суспільства.

Список бібліографічних посилань

1. Иеринг Р. Избранные труды. В 2 т.- Т. 1: СПб.: Юрид. центр Прес, 2006.- С. 35-36.
2. Бельский К. С. Полицейское право: лекционный курс.- М.: Дело и сервис, 2004. - С. 8.
3. Гегель Г. В. Ф. Философия права.- М.: Мысль, 1990.- С. 233.

Одержано 01.11.2016

УДК 34.01

Моцик О. Ф.

доцент кафедри країнознавства
і міжнародних відносин Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

ПАРЛАМЕНТСЬКИЙ КОМІТЕТ АСОЦІАЦІЇ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС ЯК ІНСТИТУЦІЙНИЙ ЧИННИК ЗДІЙСНЕННЯ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОЇ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Динамічні демократичні перетворення, які сьогодні відбуваються в Україні, реформування та модернізація її суспільно-політичного життя спрямовані на удосконалення вітчизняної правової системи, механізму державної влади і повинні призвести до досягнення світових стандартів в усіх галузях суспільного життя та врешті-решт до успішної євроінтеграції.

Європейський вибір України зумовлений необхідністю формування нової філософії й нової стратегії розвитку співпраці України із сусідніми державами, що базуються на європейських принципах добросусідства і миролюбивої зовнішньої політики, у створенні надійних механізмів політичної стабільності, демократії та безпеки, всебічному входженні правової системи нашої держави до європейського правового простору, її адаптації до європейських правових стандартів, саме в цих напрямках і повинна відбуватись правова, в тому числі й конституційна, реформа в країні.

Інтеграція України у ЄС є гарантією розбудови демократичних інституцій в Україні. Крім того, членство у ЄС відкриє шлях до колективних структур спільної безпеки Євросоюзу, забезпечить ефективнішу координацію дій з європейськими державами у сфері контролю за експортом і нерозповсюдження зброї масового зни-

щення, дасть змогу активізувати співробітництво в боротьбі з тероризмом, організованою злочинністю, контрабандою, нелегальною міграцією, наркобізнесом тощо.

Важливе місце у забезпеченні зовнішньої політики України в контексті європейської інтеграції здійснює Парламентський комітет асоціації між Україною та ЄС. Як зазначив Голова Верховної Ради України Андрій Парубій, роль парламентів України та ЄС є надзвичайно важливою як для забезпечення ефективної імплементації Угоди про Асоціацію шляхом здійснення постійного парламентського моніторингу цього процесу так і в контексті активного і якісного законодавчого забезпечення внутрішніх перетворень в Україні, які мають базувати на передовому європейському досвіді і нормах законодавства ЄС [1].

Парламентський комітет асоціації між Україною та ЄС створений відповідно до ст. 467 Угоди про асоціацію України в ЄС. Він є форумом для членів Верховної Ради України і Європейського Парламенту для проведення засідань та обміну думками. Його засідання проводяться з регулярністю, яку він визначає самостійно.

Парламентський комітет асоціації складається з членів Верховної Ради України, з однієї сторони, та членів Європейського Парламенту, з іншої сторони. Парламентський комітет асоціації встановлює власний регламент.

Головування у Парламентському комітеті асоціації здійснюється по черзі відповідно представником Верховної Ради України і представником Європейського Парламенту згідно з положеннями, викладеними в його регламенті.

Парламентський комітет асоціації, відповідно до ст. 468 Угоди про асоціацію, має право запитувати у Ради асоціації відповідну інформацію стосовно виконання цієї Угоди, яка, у свою чергу, надає Комітету запитувану інформацію. Парламентський комітет асоціації повинен також бути поінформований про рішення та рекомендації Ради асоціації. Парламентський комітет асоціації може надавати рекомендації Раді асоціації. Парламентський комітет асоціації може створювати відповідні підкомітети.

Перше засідання Парламентського комітету асоціації між Україною та ЄС відбулось 24-25 лютого 2015 року у м. Брюссель під спільним головуванням Остапа Семерака від імені Верховної Ради України та Андрея Пленковіча від імені Європейського Парламенту. Голова Верховної Ради України Володимир Гройсман та Президент Європейського Парламенту Мартін Шульц спільно від-

крили Перше засідання Парламентського комітету асоціації між Україною та ЄС.

Друге засідання Парламентського комітету асоціації між Україною та ЄС відбулося 4-5 листопада 2015 року у м. Києві.

Останнє засідання Парламентського комітету асоціації між Україною та ЄС відбулося 20-21 вересня 2016 року у Києві під спільним головуванням Миколи Княжицького від імені Верховної Ради України (який 13 вересня 2016 року обраний головою української частини парламентського Комітету асоціації між Україною та Європейським Союзом) та Андрея Пленковіча від імені Європейського Парламенту. У цьому засіданні взяли участь народні депутати України – члени української частини ПКА, депутати Європейського Парламенту, представники Уряду України та Європейської Комісії. До участі в засіданні було також запрошено представників Платформи громадянського суспільства Україна-ЄС.

Учасники обговорили актуальні питання порядку денного відносин України з ЄС, обмінялися думками щодо інституційної реформи та питань децентралізації, реформи системи правосуддя та державного управління, стан імплементації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, питання запровадження безвізового режиму для громадян України вже в найближчий час, здійснення реформ в Україні та низку інших питань секторального співробітництва.

Крім цього, в рамках засідання відбулося підбиття підсумків поїздки до Східних областей України частини делегації Європейського Парламенту та Верховної Ради України (18-20 вересня 2016 року), а також Представника України при Європейському Союзі. Зокрема, у ході поїздки вони відвідали військовий шпиталь у Дніпрі, Мар'їнку, Курахове та Краматорськ.

Депутатами Європарламенту під час візиту було наголошено на підтримці України на всіх рівнях. Також вони висловили свою солідарність з бійцями АТО, які зазнали поранень, зокрема, після проголошення режиму припинення вогню 1 вересня 2016 р.

У рамках засідання відбулася зустріч з колишніми заручниками і сім'ями полонених, які досі незаконно утримуються у в'язницях на окупованій території. Європейські політики висловили готовність докласти максимум зусиль, щоб тема заручників набула нового звучання в ЄС.

Взагалі треба відзначити, що Парламентський Комітет Асоціації за неповних два роки свою функціонування продемонстрував надзвичайно високу ефективність та набув вагомості та помітності

політичної ролі як в Україні та і в Брюсселі. Як сказав Голова Верховної Ради України Андрій Парубій: «Україна ні на мить не зупиняється на шляху євроінтеграційних реформ і регулярні засідання Парламентського Комітету є чудовими нагодами спільно оцінити нашу роботу та сформулювати пріоритети на майбутнє. Саме Парламентський Комітет Асоціації має бути механізмом демократичного контролю за належною реалізацією Угоди про асоціацію, сприяти виробленню нових ідей та ініціатив для прискорення зближення України та ЄС на принципах політичної асоціації та економічної інтеграції, а також стати майданчиком, де формуються спільна і потужна політична позиція парламентів України та Європейського Союзу» [1].

Список бібліографічних посилань

1. Rada.gov.ua/news/Novyny/134897.html.

Одержано 17.11.2016

УДК 34.01

Навроцький О. О.

аспірант юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

Науковий керівник: Кагановська Т. Є.

д.ю.н., професор

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ УКРАЇНИ В СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ДИТИНИ

25 років тому Україна, як молода незалежна держава, взяла на себе комплекс міжнародно-правових зобов'язань щодо дотримання, забезпечення та захисту прав дитини. Приєднання держави до Конвенції Організації Об'єднаних Націй про права дитини (далі – Конвенція), яка ратифікована Верховною Радою України 27 лютого 1991 року та набула чинності 27 вересня 1991 року стало підтвердженням того, що повноцінне забезпечення правового статусу дитини є для держави беззаперечним пріоритетом внутрішньої політики [1].

Конвенція закріплює систему універсальних прав дитини, які підлягають забезпеченню у кожній державі світу, яка ратифікувала документ. Очевидним є те, що повноцінне забезпечення широкого спектру прав дитини є складним багатоступеневим процесом, ефективність якого залежить від багатьох чинників по-

літичного, управлінського, соціально-економічного, гуманітарного характеру. Подібне характерне в певній мірі для всіх країн-учасниць конвенції. Україна не є виключенням. Так, 15 жовтня 2016 р. під час парламентських слухань у Верховній Раді України на тему: «Права дитини в Україні: забезпечення, дотримання, захист» голова парламентського Комітету з питань сім'ї, молодіжної політики, спорту та туризму Артур Палатний зазначив, що стан забезпечення деяких категорій прав дитини в Україні на даний момент є критичним. Зокрема мова йде про право на охорону здоров'я і соціальне забезпечення [2]. У зв'язку з цим постає питання про те, що Українська держава не виконує у повному обсязі міжнародно-правових зобов'язань в сфері забезпечення прав дитини. Саме тому науковій спільноті слід працювати над виробленням пропозицій, спрямованих на виправлення такого стану речей. Один з перших кроків у зазначеному напрямі полягає в систематизації основних зобов'язань, які взяла на себе Україна у секторі забезпечення прав дитини.

Всебічний аналіз положень Конвенції про права дитини дає підстави виокремити систему міжнародно-правових зобов'язань, що мають виконувати держави, які ратифікували документ. Зокрема, це обов'язок:

- забезпечити у максимально можливій мірі виживання і здоровий розвиток дитини;
- забезпечити права дитини на збереження індивідуальності;
- забезпечити режим спільного проживання дитини і батьків;
- організація протидії незаконному переміщенню і неповерненню дітей із-за кордону;
- забезпечити право дитині вільно висловлювати свої думки, передавати інформацію, збирати інформацію із різних національних і міжнародних джерел;
- забезпечити права дитини на свободу совісті та релігії;
- визнання за дитиною права на свободу асоціацій і свободу мирних зборів;
- визнання загальної та однакової відповідальності обох батьків за виховання і розвиток дитини;
- життя всіх необхідних законодавчих, адміністративних, соціальних і просвітніх заходів з метою захисту дитини від усіх форм фізичного та психологічного насильства, образи чи зловживань, відсутності піклування чи недбального і брутального поводження та експлуатації, включаючи сексуальні зловживання, з бо-

ку батьків, законних опікунів чи будь-якої іншої особи, яка турбується про дитину;

- надання особливої допомоги дитині, яка позбавлена сімейного оточення;

- контролювати, щоб процес усиновлення здійснювали виключно компетентні органи у відповідності до закону;

- забезпечити захист і гуманітарну допомогу дитині, яка бажає одержати статус біженця;

- забезпечити гідні умови життя і можливості активної участі у житті суспільства дитині, яка є неповноцінною у розумовому або фізичному відношенні;

- створення умов для реалізації права дитини на соціальне страхування;

- забезпечити безоплатність початкової і доступність інших форм освіти;

- забезпечити на національному рівні умови для реалізації права дитини, яка належить до меншості спільно з іншими членами її групи користуватися своєю культурою, сповідати свою релігію і виконувати її обряди, а також користуватися рідною мовою;

- створити систему захисту від економічної експлуатації дитини і забезпечення умов захисту дітей від незаконного зловживання наркотичними засобами та психотропними речовинами;

- забезпечити захист дитини від катувань, незаконного позбавлення волі, гуманне ставлення до дитини, яку позбавили волі;

- убезпечити дитину від участі у збройних конфліктах;

- вжиття всіх необхідних заходів для сприяння фізичному та психологічному відновленню та соціальній інтеграції дитини, яка є жертвою будь-яких видів нехтування, експлуатації чи зловживань, катувань чи будь-яких жорстоких, нелюдських або принижуючих гідність видів поведінки, покарання чи збройних конфліктів;

- забезпечити особливе положення дитини як учасника кримінального процесу;

- інформувати дорослих і дітей про положення Конвенції про права дитини.

Отже, наведені вище міжнародно-правові зобов'язання України у сфері забезпечення прав дитини, мають бути не лише формально, а й фактично ідейними засадами державної політики України в сфері забезпечення прав дитини на внутрішньополітичному рівні. В свою чергу, від результативності реалізації цих напрямів буде залежати і міжнародний авторитет нашої держави як

надійного оплоту гуманності і захисту майбутніх поколінь у сучасному світі.

Науковий керівник: завідувач кафедри державно-правових дисциплін юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, доктор юридичних наук, професор Кагановська Т.Є.

Список бібліографічних посилань

1. Конвенція Організації Об'єднаних Націй «Про права дитини» від 20.11.1989 р. // Офіційний веб-портал Верховної Ради України// Електронний ресурс. Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_021.

2. У Верховній Раді України відбулися парламентські слухання на тему: «Права дитини в Україні: забезпечення, дотримання, захист» // Офіційний веб-портал Верховної Ради України // Електронний ресурс. Режим доступу: http://www.rada.gov.ua/news/Novyny/Parlamentski_slukhannya/135857.html.

Одержано 17.11.2016

УДК 34.01

Найда В. О.

курсант 1-го курсу, факультету №1 (Ф-1-16-3)

Науковий керівник: Кріцак і. В. старший викладач кафедри теорії та історії держави і права Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ПРОФЕСІЙНА ЕТИКА МАЙБУТНЬОГО ПОЛІЦЕЙСЬКОГО

Специфіка роботи поліцейського передбачає постійні психологічні та фізичні навантаження. В той же час варто пам'ятати, що це суспільно необхідна і почесна справа, яка вимагає від кожного працівника високих як моральних, так і професійних якостей.

Саме моральна складова в усіх її проявах в сучасних умовах визначає зовнішні негативні характеристики поліції загалом і кожного поліцейського зокрема та зумовлює появу таких негативних явищ, як корупція, причиною якої часто виступає недотримання, або незнання професійної етики.

Досить часто через професійну неспроможність, черствість та моральну розбещеність окремих працівників, неправильну практику розкриття злочинів та досягнення позитивних результатів будь-якими методами в органах внутрішніх справ України продовжують мати місце непоодинокі випадки перевищення влади та службових повноважень, фізичного насильства, знущання та

тортур над особою, яка затримана чи підозрюється у скоєнні злочинів чи правопорушень.

Найчастіше саме через неспроможність працівників поліції професійно виконувати свої завдання та функції, населення країни не довіряє державній владі, що є, відверто кажучи, «міною сповільненої дії». В той же час поява нової Національної поліції може допомогти змінити на краще моральну складову працівника поліції.

Говорячи про професіоналізм поліцейського, хочеться наголосити на тому, що єдиного погляду на цей феномен у правовій теорії та практиці не існує і донині. Так, О. Подольська визначає професіоналізм як сукупність знань, умінь, навичок, що дають можливість виконувати відповідні професійні функції. Ю. Старілов розглядає професіоналізм державних службовців як принцип державної служби. Він пише: «розглядуваний принцип полягає, по-перше, у тому, що державний службовець виконує посадові обов'язки на професійній основі». На думку В. Лапшиної, професіоналізм слід тлумачити «не лише як високий рівень знань, умінь та результатів дій, а й певну систему організації свідомості». Тобто професіоналізм розглядається як система особистісних цінностей індивіда, в тому числі високоморальних, завдяки яким він реалізує свої професійні знання, уміння та навички. Але фундаментом «системи організації свідомості» завжди була і є мораль як найважливіша частина світогляду людини.

Найчастіше саме моральність та особистісні духовні цінності поліцейського визначають напрями його поведінки. Це завжди супроводжується моральним вибором. «Технологію» цього духовного феномену можна сформулювати наступним чином: першою передумовою морального вибору є здатність оцінювати. Також у ситуації морального вибору завжди є внутрішнє відчуття, яке полягає у вчиненні не так, як людині в цей час хочеться, а навіть всупереч цьому. Що в кінцевому результаті викликає дискомфорт і потребує певних зусиль над собою. Також моральний вибір завжди пов'язаний з відмовою від суто власних задоволень заради того, щоб зберегти моральну гідність.

Безперечно, система моральних координат закладається насамперед у родині. Тому в процесі соціалізації навчальний заклад вже разом із родиною будує систему цінностей задля того, щоб прищепити необхідні поведінкові норми, які б відображали ті моральні якості, що були закладені родиною. Саме це в кінцевому результаті може допомогти засвоїти систему цінностей, яка визначає поведінку персоналу Національної поліції України, голов-

ним завданням якої є боротьба зі злочинністю, а також надання різного роду послуг населенню, які відповідають профілю поліцейської професійної діяльності.

Навіть високомотивованій людині, яка опановує професію правоохоронця часто буває складно обрати правильну модель поведінки у спілкуванні з громадянами. Тому в вищих навчальних закладах системи МВС України актуалізується вивчення норм етикету. Свідченням цьому може бути викладання такого предмету як професійна етика у нових патрульних поліцейських, а також на курсах підвищенні кваліфікації дільничних інспекторів поліції. Також у ХНУВС приділяється значна увага засвоєнню комунікативних навичок, проводяться конкурси ораторської майстерності на факультетах, щорічний загальноуніверситетський конкурс з метою відбору кращих конкурсантів до Міжнародного конкурсу ораторської майстерності Академії МВС Республіки Білорусь, адже не можна забувати про те, що за кордоном поліцейський передусім оратор.

Звичайно, об'єктивно поліція, як інструмент підтримання правопорядку в суспільстві, не може бути кращою від самого населення та влади, оскільки вона є вихідцем з цього суспільства. Вона не може бути вище за ту «шкалу» моральних цінностей і того варіанту морального вибору, який масово тиражують й відтворюють можновладці, але поліцейські (якщо вони хочуть мати авторитет і довіру населення та зберегти його в майбутньому) повинні наполегливо працювати над собою, поступово та неухильно піднімаючи свій моральний рівень і в такий спосіб привчаючи громадян до законослухняної поведінки. Хто як не поліцейські, правоохоронці будуть очолювати такого роду рух?

Маючи досить вагомі історичні традиції негативного сприйняття громадянами влади та її органів (у т. ч. колишньої міліції), ми поки що не змогли їх подолати, навіть за двадцять п'ять років поступу демократичних форм організації політичного життя. Більш того, політична криза, що породжує регіональний сепаратизм та економічну нестабільність, продовжує невпинно руйнувати зусилля з формування гуманістичної моральної свідомості поліцейського.

З огляду на викладене, доходимо такого висновку: найважливішою складовою образу майбутнього поліцейського повинна стати його моральна свідомість разом із професійною освітою та професійним досвідом. Водночас сьогодні існує чимало негативних впливів, що відбиваються на якості професіоналізму. Тому ми

цілком упевнені, що переосмислення проблеми важливості моральної складової працівника новоутвореної поліції, створення справжнього морального кодексу української поліції та його повсякденного відтворення в житті — це крок на шляху до реалістичного погляду на себе. Тільки так поліція бачитиме свій справжній, а не політично заангажований образ, а реальні реформи у поліцейському відомстві значно прискоряться на благо українського народу та Української держави.

Таким чином, справжнім фахівцем своєї справи може стати лише той, хто оцінює свої дії не лише з точки зору державного закону, а й внутрішнього закону совісті та честі. Оскільки не хлібом одним буде жити людина, а насамперед правдою свободи, совісті, честі і моральності.

Одержано 17.11.2016

УДК 34.01

Наумкін О. О.

студент 2 курсу, спеціальність «правоохоронна діяльність», факультету №6 Харківського національного університету внутрішніх справ

«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗМІН ДО ЗАКОНОДАВСТВА ПРО «СУДОУСТРІЙ В УКРАЇНІ»

Тема мого тезісного виступу я вибрав зміни до Конституції, згідно закону №3524 ухваленого Верховною Радою 2 червня 2016 року. Які набрали чинність 30 вересня 2016 року. Актуальність цих змін викликано прагненням українського народу до Євро-Атлантичної інтеграції та була необхідна при вступі України в Асоціацію Європейського Союзу та отримання безвізового режиму з цим об'єднанням держав. Разом з цим законом було прийнято низка законодавчих актів які доповнюють ці зміни і регламентують діяльність судової системи в Україні. До офіційного тлумачення та удосконалення було прийнято закон про «Судоустрій та статус суддів».

Цім змінам до Конституції та законодавства передувало наступні законодавчі акти, які доповнюють ці зміни, та новий закон про «Прокуратуру в Україні», від 14 жовтня 2014 року № 1697-VII та закон про адвокатуру та адвокатську діяльність в Україні від 5 липня 2012 року № 5076-VI. Оскільки судова система є головною у системі правоохоронних органів тому можна сказати, що

прийнятті закони про «Поліцію», про «Державне бюро розслідувань», про «Національне Антикорупційне бюро» теж вважаються передумовами до реформи судової системи у рамках Конституції України.

Данні зміни змінюють по перше, порядок призначення суддів, роблять їх прозорими та конкурентними, так наприклад президент згідно зі статтею 128, частина 1 « Призначення на посаду судді здійснюється за конкурсом, крім випадків, визначених законом». По друге, професійні судді отримують ще більш самоврядування яке закріплено у ряді норм, наприклад стаття 128, частина 2 вказує «Голову Верховного Суду обирає на посаду та звільняє з посади шляхом таємного голосування Пленум Верховного Суду в порядку, установленому законом». Ці зміни дають повноваження судовому самоврядуванню на велику кадрову політику. По перше згідно зі статтею 131 Вища рада правосуддя більшість членів Вищої ради правосуддя є особами яких обирає з'їзд суддів (10 осіб). Крім того до вищої ради юстиції входить також обраний суддею голова Вищого Верховного Суду України. При формуванні судейського корпусу ця рада має безпосередню участь згідно із статтею 128 Конституції України ця рада проводить конкурс на посаду судді. І тільки потім рішення цього конкурсу затверджуються президентом.

Крім того, згідно з прийнятим законодавством спрощується судова система України, тому, що Верховному Суду надається право Касаційного розгляду, до цього Верховний Суд більш мав право на тлумачення права, згідно узагальнення судових рішень, у теперішній час ліквідується Вищі Касаційні Суди з Цивільних та Кримінальних справ, і ця функція переходить до Верховного Суду. Функція тлумачення залишається за Верховним Судом України. Поширюються самоврядування на рівні місцевих судів наприклад: судді мають право обирати керівника свого суду. Крім того, встановлений конкретний перелік усіх посад та підрозділів які працюють у суді.

Процедура конкурсу встановлена до призначення на посаду судді чітко встановлена згідно закону про «Судоустрій та статус суддів». Цьому конкурсу передую навчальна підготовка у Національній школі суддів у 12 місячний термін. Після проходження цієї підготовки особа має право подавати документи до кваліфікаційної комісії суддів України. Перелік документів уперше позначений на законодавчому рівні: до них належать крім звичайних не-

обхідних для проходження конкурсу ще потрібні спеціальні документи: мотиваційний лист у якому викладаються мотиви бути суддею, згода на проведення щодо нього спеціальної перевірки, декларація родинних зв'язків кандидата на посаду судді, письмову згоду на збирання, зберігання, обробку та використання інформації про кандидата з метою оцінки його готовності до роботи на посаду судді, заяву про проведення перевірки, визначеної Законом України «Про очищення влади». Законом встановлено відбірковий та кваліфікаційний іспити проводить кваліфікаційна комісія суддів.

Далі законом передбачено ряд нових організацій, в які входять у судову систему та формуються на засадах прозорості та судового самоврядування, що по перше Вища кваліфікаційна комісія суддів функції якої передбачено крім організацій проведення конкурсу на посаду судді ще оцінювання кваліфікаційного рівня судді. Перед цією комісією суддя несе дисциплінарну відповідальність. Але підготовку до наступного рангу кваліфікацій він повинен проходити у Національній школі суддів України. Ця кваліфікація повинна проходити згідно зі статті 89 закону про «Судоустрій та статус суддів» повинна проходити не менше одного разу на три роки. Згідно зі статтею 94 до складу Вищої кваліфікаційної комісії суддів входить: 10 суддів призначених з'їздом суддів України, 2 представника Вищих начальних закладів, 2 особи призначених з'їздом адвокатів України, 2 особи призначених уповноваженим Верховною Радою України з прав людини, 2 особи призначені Головою Державної Судової Адміністрації України.

Згідно зі статтею 89, частини 3 організаційними формами діяльності Вищої Кваліфікаційної комісії суддів є засідання колегії або пленум самої комісії, і там встановлено, що крім цього діяльність комісії визначається регламентом кваліфікаційної комісії.

Наступним органом функції якого реформовано згідно зі змінами є Національна школа Суддів України, до цих функцій входять: проводить підготовку суддів для підтримання кваліфікації відповідно до необхідності вдосконалення їхніх знань, вмінь і навичок залежно від досвіду роботи суддів, рівня і спеціалізації суду, де вони працюють, а також з урахуванням їхніх індивідуальних потреб, а також організує тренінги, що є обов'язковими в межах підготовки, а також тренінги, які суддя має право обрати залежно від своїх потреб. Крім того Національна школа Суддів проводить

навчання майбутніх суддів та працівників апарату суддів, а також організує підвищення їх кваліфікації.

Згідно зі ст. 105 Закону України про «Судоустрій та статус Суддів України» завдання Національної школи суддів полягає у наступному:

- «1) спеціальну підготовку кандидатів на посаду судді»;
- «2) підготовку суддів, у тому числі обраних на адміністративні посади в судах»;
- «3) періодичне навчання суддів з метою підвищення їхньої кваліфікації»;
- «4) проведення курсів навчання, визначених кваліфікаційним або дисциплінарним органом, для підвищення кваліфікації суддів, які тимчасово відсторонені від здійснення правосуддя»;
- «5) підготовку працівників апаратів судів та підвищення рівня їхньої кваліфікації»;
- «6) проведення наукових досліджень з питань удосконалення судового устрою, статусу суддів і судочинства»;
- «7) вивчення міжнародного досвіду організації та діяльності суддів»;
- «8) науково-методичне забезпечення діяльності судів, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України та Вищої ради правосуддя».

Найбільш прописані повноваження Національної школи у статті 77 яка регламентує спеціальну підготовку на посаду судді. Згідно зі статтями 73 і 76 цим передбачається два іспиту: відбірковий та кваліфікаційний.

Останнім нововведенням є розширення повноважень з'їзду суддів, так стаття 132 Закону України про «Судоустрій та статус суддів» прописує порядок проведення з'їзду суддів, а згідно зі статтею 133 функціонування Ради Суддів яка є виконавчим органом суддівського самоврядування.

Завершує цю працю можу доповісти, що данні зміни до Конституції України та новий закон про «Судоустрій та статус суддів» є найбільшим кроком вперед і зміцнює положення ст. 6 Конституції України про «Розподіл влади України». Зробивши судову владу ще більш незалежним.

Одержано 17.11.2016

УДК 34.01

Невзоров І. Л.
проф. кафедри теорії та історії
держави і права Харківського національного універ-
ситету внутрішніх справ, к.ю.н

Хотенець П. В.
Заступник голови Господарського суду Харківської
області, доцент кафедри організації судових та пра-
воохоронних органів Національного юридичного
університету ім. Ярослава Мудрого, к. ю. н.

ЗАВДАННЯ ТА ФУНКЦІЇ ПОЛІЦІЇ В КРАЇНАХ БАЛТІЇ

В країнах Балтії, законодавець, розставляючи акценти діяльності поліції, бачить у ній не суцільно каральний інститут, а інститут захисту людини, суспільства і держави, їхніх прав і свобод.

Так, відповідно до Закону «Про поліцію Латвії», завданнями поліції є: забезпечення безпеки громадян і суспільства; запобігання злочинам та іншим правопорушенням, розкриття злочинів і розшук осіб, що їх вчинили; надання допомоги у встановленому законом порядку громадянам, державним і приватним установам, підприємствам і організаціям у захисті їхніх прав і реалізації встановлених законом обов'язків; виконання в межах своєї компетенції адміністративних і кримінальних покарань. Забороняється залучати поліцію для виконання завдань, що не визначені законами Латвійської Республіки.

В даний час у країні діють три види поліції: Державна (загальнонаціональна) поліція, поліція безпеки (органи державної безпеки) і поліції самоуправління (муніципальна). При цьому Державна поліція і поліція безпеки виконують свої обов'язки на всій території Латвії, а поліція самоуправління на відповідній адміністративній території.

Державна поліція і поліція безпеки адміністративно підлегли Міністерству внутрішніх справ. При цьому Державна поліція діє відповідно до Положення, затвердженого міністром внутрішніх справ, а поліція безпеки - відповідно до Положення, затвердженого Кабінетом міністрів. Поліція самоуправління (муніципальна) включена до складу місцевих самоврядувань, а з питань організації роботи співпрацює з Державною поліцією.

До складу Державної поліції Латвії входять центральний апарат і підлеглі йому структурні підрозділи.

До завдань кримінальної поліції відносяться: запобігання і розкриття злочинних діянь, розшук осіб, що ховаються від дізнання, слідства та суду, що ухиляються від відбуття покарання і пропали безвісті, а також забезпечення участі в оперативно-слідчих діях фахівців-криміналістів.

До задач поліції громадської безпеки відносяться: забезпечення громадського порядку, боротьба зі злочинністю, охорона державних об'єктів.

У прямому підпорядкуванні Державної поліції також знаходиться експертно-криміналістичний центр (в який входять бюро експертиз і відділ менеджменту і контролю), бюро дорожньої поліції, бюро досудового розслідування, поліцейська школа.

Закон Литовської Республіки «Про діяльність поліції» визначає задачі і функції поліції, принципи і правові основи її діяльності, організаційну структуру й інші питання, зв'язані з реалізацією поліцією своїх функцій.

Відповідно до цього закону поліція - це установа, що забезпечує громадський порядок і безпеку суспільства.

Поліцейська система Литви включає три основні види поліцейських підрозділів, підвідомчих МВС країни:

Департамент поліції (звичайна поліція) при МВС Литовської Республіки; Департамент прикордонної поліції при МВС Литовської Республіки, що у ході недавньої реформи одержав нову назву - Служба охорони державного кордону при МВС Литовської Республіки; Департамент податкової поліції при МВС Литовської Республіки.

Самим значним з них є Департамент поліції при МВС, на чолі якого стоїть Генеральний комісар, який призначається на посаду міністром внутрішніх справ. Генеральний комісар має заступників, кожний з яких відповідає за свій блок напрямків, при цьому традиційно звичайна поліція Литви поділяється на дві основні служби - кримінальної поліції і поліції громадської безпеки.

Блок кримінальної поліції: служба боротьби з організованою злочинністю, служба аналітичної розвідки, управління з кримінального бізнесу, управління з організованих злочинності, управління по боротьбі з організованою злочинністю в економічній сфері, управління по боротьбі з контрабандою і наркотиками, служба кримінальних розслідувань, служба спеціальних операцій, служба по боротьбі з економічними злочинами, служба дізнання, Національне центральне бюро Інтерполу.

Найважливішими завданнями кримінальної поліції і її служб є: запобігання злочинам, контроль над злочинністю, розкриття і розслідування злочинів і інших правопорушень

Найважливішими завданнями поліції громадської безпеки і її служб є: забезпечення громадського порядку і безпеки, надання необхідної допомоги населенню, профілактика злочинів і інших правопорушень, забезпечення безпеки дорожнього руху, що контролює і координує діяльність.

Окремо стоїть служба внутрішніх розслідувань на чолі з головним комісаром, підлегла безпосередньо Генеральному комісару. У структурі Департаменту поліції також є поліцейські капелани і група референтів.

Поліцейська система Литви в цілому має ряд особливостей, властивих для організаційних схем побудови правоохоронних структур ряду країн Євросоюзу. Так, наприклад, органи слідства підлеглі прямо Міністерству внутрішніх справ, утворюючи Слідчий департамент при МВС Литовської Республіки. Внутрішні війська країни (у складі двох полків), протипожежна служба (Департамент протипожежної служби при Міністерстві), міграційна служба (Міграційний департамент при Міністерстві) структурно також входять у МВС країни.

За зразок побудови поліцейської системи Естонії була узята саме Фінляндія з її варіантом загально скандинавської моделі невоєнізованої поліції, структурно, щоправда, що входить у МВС, а не в Мін'юст, як у Норвегії і Швеції.

Поліція Естонії як правоохоронний орган є невід'ємною частиною загальнодержавної системи внутрішньої безпеки. Крім поліції правоохоронними функціями тією чи іншою мірою володіє ще кілька органів виконавчої влади.

В даний час поліція Естонії знаходиться під юрисдикцією Міністерства внутрішніх справ. В організаційну структуру МВС входять: Департамент поліції, Прикордонний департамент (включаючи прикордонну поліцію, що контролює переміщення через границю людей і товарів), Департамент поліції безпеки (КАПО), Департамент громадянства і міграції, Департамент по рятувальних роботах, Інспекція по захисту інформації й Академія внутрішньої безпеки.

Поліція безпеки (КАПО) організаційно не входить у Департамент поліції і є самостійною структурою безпосередньо в складі МВС. КАПО відповідає за питання контррозвідки у відношенні розвідувально-підривної діяльності іноземних спецслужб, веде бо-

ротьбу з тероризмом, корупцією, наркобізнесом, збирає інформацію про внутрішньополітичну обстановку і суспільні рухи, стежить за дотриманням режимом таємності, проводить оперативно-технічні заходи, веде зовнішнє і сховане спостереження і т.п.

Нормативно-правовими актами, що регулюють діяльність естонської поліції, є: Конституція, Закон про поліцію (прийнятий у 1990 р.), Закон про поліцейську службу (прийнятий у 1998 р.).

Відповідно до офіційних нормативних документів декларовані завдання поліції містять у собі: боротьбу зі злочинністю, особливо в її організованих формах, охорону суспільства від злочинних зазіхань і всіляких погроз, захист усіх видів власності, охорону громадського порядку і внутрішньої безпеки. Особливе місце серед завдань поліції займають профілактичні і репресивні заходи в боротьбі з незаконним обігом наркотиків, оскільки із середини 1990-х рр. в Естонії намітилася тенденція до росту вживання наркотиків підлітками.

В даний час основними пріоритетними функціями поліції вважаються: боротьба зі злочинами, вчиненими неповнолітніми й у відношенні неповнолітніх; боротьба з оргзлочинністю, зв'язаною з незаконним обігом наркотичних і психотропних речовин; боротьба зі злочинами в області відмивання грошей і торгівлі людьми; прийняття «компенсаційних» заходів у контексті вступу Естонії в Шенгенську зону і скасування прикордонного контролю на внутрішніх границях країн Шенгенської угоди.

Діяльність усіх поліцейських підрозділів країни направляє і координує Департамент поліції, який структурно входить до республіканського МВС, що відповідає за впровадження нових методів роботи, надання технологічної допомоги і міжнародне поліцейське співробітництво. Департамент поліції очолює Генеральний директор поліції, який є самим високопоставленим поліцейським чиновником країни. Генеральний директор поліції призначається на посаду терміном на п'ять років урядом країни.

Завданнями Департаменту поліції є:

- розробка стратегії і напрямків розвитку поліції й аналіз результатів її діяльності;
- аналіз і контроль за діяльністю підрозділів і префектур поліції й організація їхньої практичної взаємодії;
- аналіз стану правопорядку в країні й забезпечення єдиної звітності;
- координація фінансування поліцейських підрозділів і контроль над використанням засобів;

- розвиток інформаційних технологій, систем інформації і зв'язку в поліції;
- організація зв'язків поліції з громадськістю; розвиток взаємодії з іншими державними установами, місцевими органами влади, громадськими організаціями;
- координація питань підготовки і навчання особового складу поліції, як в Естонії, так і за кордоном.

Одержано 17.11.2016

УДК 351.74 + 519.72

Негодченко В. О.,
здобувач Харківського національного
університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ ОРГАНІЗАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ОПЕРАТИВНОГО РЕАГУВАННЯ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ЩОДО РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВООХОРОННОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ

Особливе місце у забезпеченні державної інформаційної політики органами Національної поліції України (в контексті реалізації правоохоронної функції держави) посідають підрозділи організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування (ОАЗОР). У нинішній формі вони існують відносно недавно, з'явившись на місці старих штабних підрозділів.

Підрозділи ОАЗОР діють на центральному (у складі апарату Національної поліції) та регіональному (у складі головних управлінь Національної поліції в Автономній Республіці Крим та м. Севастополі, областях, м. Києві) рівнях.

У складі апарату Національної поліції працює Департамент організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування (ДОАЗОР). Його діяльність регламентується наказом Національної поліції України від 27.11.2015 №126 «Про затвердження Положення про Департамент організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування Національної поліції України». Відповідно до нього, ДОАЗОР забезпечує і здійснює в межах своєї компетенції функції Національної поліції України щодо координації, аналізу, планування, контролю та узгодження дій територіальних (міжрегіональних) органів, структурних (відокремлених) підрозділів поліції з реалізації державної політики у сфері забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони та захисту

прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності.

На рівні головних управлінь Національної поліції в Автономній Республіці Крим та м. Севастополі, областях, м. Києві управління організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування (у подальшому – УОАЗОР) утворені наказом МВС України від 22.01.2016 № 39. Цим же наказом затверджене Типове положення про управління організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування головних управлінь Національної поліції України в Автономній Республіці Крим та м. Севастополі, областях, м. Києві, яке регламентує діяльність УОАЗОР.

Відповідно до Типового положення, УОАЗОР здійснюють координацію, аналіз, планування, контроль та узгодження діяльності структурних підрозділів апарату головного управління та відокремлених структурних підрозділів головного управління з питань забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, а також надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги. Таким чином, роль ДОАЗОР та УОАЗОР багато в чому відповідає штабним підрозділам, які являли собою одну з основних ланок у системі управління та орган міжгалузевого управління, завжди перебували у центрі організаційної діяльності як такої, оскільки саме на них були покладені збір, систематизація і комплексний аналіз інформації, необхідної для прийняття начальником управління рішення, забезпечення безперервного слідкування за оперативною обстановкою і розробка невідкладних заходів реагування на її зміну.

Уточнення місця підрозділів ОАЗОР в системі органів поліції в цілому та в контексті реалізації ними інформаційної політики потребує розкриття їх завдань. Відповідно до Положення про Департамент організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування Національної поліції України, до основних його завдань належать:

1. Моніторинг оперативної обстановки в державі.

2. Вивчення, аналіз і узагальнення результатів та ефективності поліцейської діяльності, виявлення причин та умов, що сприяють учиненню кримінальних та адміністративних правопорушень, ужиття в межах компетенції заходів щодо їх усунення.

3. Підготовка для керівництва МВС, Національної поліції України, інших зацікавлених органів державної влади, громадськості, інформаційно-аналітичних та довідкових матеріалів з питань формування та реалізації державної політики у сфері забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, надання поліцейських послуг, що мають комплексний характер та охоплюють кілька напрямів діяльності Національної поліції України.

4. Організація реагування на заяви та повідомлення про вчинені кримінальні, адміністративні правопорушення або події; діяльності чергових частин органів і підрозділів, апарату Національної поліції України за всіма напрямками роботи та здійснення відповідного контролю.

5. Контроль та перевірка стану:

1) реалізації законів України, актів Президента України, Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України, виконанням актів МВС, Національної поліції України, організаційно-розпорядчих документів Національної поліції України, контроль за виконанням яких покладено на ДООЗОР;

2) повноти та достовірності ведення в органах і підрозділах Національної поліції України єдиного обліку заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події, порядком їх приймання, повнотою обліку.

6. Координація та методичне забезпечення організації і проведення заходів з мобілізаційної підготовки, територіальної оборони та цивільного захисту в Національній поліції України, у тому числі в особливий період.

ДООЗОР виконують наступні завдання:

- моніторинг оперативної обстановки на території обслуговування та організація реагування на її зміни;

- вивчення, аналіз і узагальнення результатів та ефективності поліцейської діяльності на території обслуговування, виявлення причин та умов, що сприяють учиненню кримінальних та адміністративних правопорушень, організація ужиття в межах компетенції заходів щодо їх усунення;

- організація діяльності чергових частин підрозділів ГУ;

- здійснення організаційного та методичного забезпечення аналітичної роботи підрозділів ГУ, організація комплексного аналізу стану забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочин-

ності, а також надання поліцейських послуг на території обслуговування, аналіз відповідних результатів роботи підрозділів ГУ;

- здійснення контролю за виконанням підрозділами ГУ Конституції України та інших законів України, указів Президента України та постанов Верховної Ради України, прийнятих відповідно до Конституції та законів України, актів Кабінету Міністрів України, нормативно-правових актів МВС, інших актів законодавства України;

- забезпечення в межах повноважень, передбачених законом, виконання завдань з мобілізаційної підготовки та мобілізаційної готовності, територіальної оборони, організація та проведення заходів щодо рятування людей, забезпечення їх безпеки, охорони майна в разі стихійного лиха, аварій, пожеж, катастроф та ліквідації їх наслідків (далі - цивільний захист) в підрозділах ГУ, у тому числі в особливий період, їх координація та методичне забезпечення.

Разом з цим, перелік завдань, визначених чинними нормативно-правовими актами, не в повній мірі відповідає заявленому у ньому самому призначенню підрозділів ОАЗОР. Зокрема, слід наголосити на низці завдань, які було б доцільно додатково закріпити за ними. Передусім, це стосується завдань ДООАЗОР та УООАЗОР щодо планування роботи органів Національної поліції. Так, і Положення про Департамент організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування Національної поліції України, і Типове положення про управління організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування головних управлінь Національної поліції України в Автономній Республіці Крим та м. Севастополі, областях, м. Києві вказують на планування як один із напрямів діяльності підрозділів ОАЗОР. При цьому, пункт щодо планування діяльності взагалі відсутній у переліку завдань даних підрозділів. У зв'язку з цим, пропонується доповнити перелік завдань ДООАЗОР пунктом «Поточне й перспективне планування, розроблення планів основних організаційних заходів Національної поліції, роботи апарату, нарад керівництва Національної поліції, службових відряджень тощо» а перелік завдань УООАЗОР – пунктом «Перспективне і поточне планування роботи ГУ та заходів щодо вдосконалення службової діяльності структурних підрозділів.»

Виходячи із перелічених функцій та завдань, в якості ключового напрямку діяльності УООАЗОР в контексті інформаційної політики, слід назвати інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності органів Національної поліції.

Інформаційно-аналітична робота в органах Національної поліції є однією із функцій процесу управління. Підрозділи ОАЗОР займають провідне місце у інформаційно-аналітичному забезпеченні діяльності органів Національної поліції, про що свідчить значний перелік їх завдань та функцій у даній сфері.

Підсумовуючи викладене вище, можна дійти висновку, що завдання підрозділів ОАЗОР розподілені між центральним (представленим ДООАЗОР) та регіональним (представленим УООАЗОР) рівнями. В цілому, функції та повноваження підрозділів ОАЗОР відповідають одне одному, однак у низці випадків потребують уточнення. Передусім, це стосується уточнення завдання із планування діяльності органів Національної поліції, яке є одним із ключових в контексті інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності органів Національної поліції.

Одержано 17.11.2016

УДК 34.01

Нестеренко Т. С.
студентка групи ЮМП-51,
юридичного факультету Харківського національного
університету ім. В. Н. Каразіна

ДІЯЛЬНІСТЬ ООН У ПРОТИДІЇ КІБЕРЗЛОЧИННОСТІ

Організація Об'єднаних Націй є єдиною універсальною організацією. Цей факт свідчить про те, що перед ООН постає завдання координувати вирішення широкого кола питань та залучати до взаємодії якомога більше країн світу.

З початком епохи технологічного прогресу як ніколи важливою стала потреба у швидкому реагуванні на проблеми сучасного суспільства, однією з яких є проблема кіберзлочинності та захисту даних у кіберпросторі.

Недостатня захищеність даних у кіберпросторі породжує нові типи злочинів. Точне визначення кіберзлочинності прописано у законодавстві Південно-Африканської Республіки, зокрема, у поправках до Закону про електронні операції та засоби зв'язку 2012 року. Отже, кіберзлочинність - це сукупність кримінальних або інших правопорушень, вчинення яких супроводжується використанням електронних засобів зв'язку або інформаційних систем, включаючи будь-який технічний пристрій, Інтернет-можливості тощо [1].

За роки, коли стали стрімко поширюватися нові технології, ситуація у світі кардинально змінилася. Міжнародні організації визнають небезпеку кіберзлочинності та її транскордонний характер, обмеженість одностороннього підходу до вирішення цієї проблеми і необхідність співпраці як у вжитті необхідних технічних заходів, так і у створенні норм міжнародного законодавства. Рада Європи, Європейський Союз, Інтерпол та ООН — усі ці організації відіграють важливу роль у координації міжнародних зусиль, побудові міжнародної співпраці у боротьбі зі злочинами у сфері високих технологій.

Ще у 1990 році VIII Конгрес ООН з попередження злочинності і поводження з правопорушниками ухвалив резолюцію, що закликає держави-члени ООН збільшити зусилля щодо боротьби з комп'ютерною злочинністю, модернізуючи національне кримінальне законодавство, сприяти розвитку в майбутньому структури міжнародних принципів і стандартів запобігання, судового переслідування і покарання у галузі комп'ютерної злочинності [2]. У цьому ж контексті в рамках ООН У 1990 році Генеральною Асамблеєю ООН було схвалено Рекомендацію відносно комп'ютерних файлів і персональних даних яка спрямована на захист інформації, що має характер персональних даних. Це є беззаперечним фактом важливості інформації як одного з найголовніших ресурсів і засобів впливу сучасності, що потребує розумного використання та охорони.

Необхідність обговорення проблеми подолання кіберзлочинності у рамках ООН пов'язана з уразливістю будь-якої держави, бо кіберзлочинність не має державних кордонів, і злочинець здатний однаково загрожувати інформаційним системам, розташованим практично в будь-якій точці земної кулі.

Починаючи з 1999 р. Генеральна Асамблея ООН щорічно приймає резолюції під назвою «Досягнення у сфері інформатизації та телекомунікацій у контексті міжнародної безпеки», у яких підкреслюється занепокоєність міжнародного співтовариства можливістю використання інформаційних технологій та засобів у цілях, несумісних із забезпеченням міжнародного миру та безпеки, а також неправомірним використанням інформаційних ресурсів та можливістю їх використання в протиправних чи терористичних цілях. Відповідно до цих резолюцій держави-члени ООН надають інформацію на ім'я Генерального секретаря щодо загальної оцінки проблем інформаційної безпеки, визначення основних понять ін-

формаційної безпеки, включаючи поняття несанкціонованого втручання чи неправомірного використання інформаційних і телекомунікаційних систем та інформаційних ресурсів, а також доцільність розробки міжнародних принципів із метою зміцнення безпеки глобальних інформаційних і телекомунікаційних систем та боротьби з інформаційним тероризмом та криміналом [3].

З метою реалізації положень цих резолюцій було створено Групу урядових експертів із питань досягнень у сфері інформатизації та телекомунікацій у контексті міжнародної безпеки. Під час проведення 68-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН було заслухано доповідь про результати роботи групи урядових експертів, що містила перелік загроз у сфері інформаційної безпеки та низку рекомендацій щодо протидії цим загрозам. У вищезазначеному документі рекомендації розділені на три блоки: рекомендації щодо норм, правил та принципів відповідальної поведінки держав; рекомендації щодо заходів посилення довіри та обміну інформацією; рекомендації щодо заходів нарощування потенціалу [4]. Таким чином, ООН наразі залишається найбільшою платформою для обговорення питання інформаційної безпеки з результативного пошуку єдиного підходу до його врегулювання.

У 2003 р. Генеральна асамблея ООН резолюцією 58/138 виразила свою заклопотаність зростанням злочинності у сфері інформаційних технологій. У резолюції особливо підкреслювався транснаціональний характер таких злочинів і необхідність вживання скоординованих у світовому масштабі заходів для запобігання їм і їх розслідування [5].

У Резолюції Генеральної Асамблеї 58/199 і в документах XI Конгресу ООН з попередження злочинності і кримінального правосуддя йшлося про неефективність традиційних підходів у боротьбі з кіберзлочинами та захисту інформаційних інфраструктур, про подальший розвиток міжнародного співробітництва у цій сфері. У додатку до зазначеної Резолюції міститься перелік з 11 елементів захисту найважливіших інформаційних структур серед яких: наявність мереж для негайного попередження про загрози у кібернетичному середовищі, співпраця країн з метою відстеження спроб зламу найважливіших інформаційних структур, наявність адекватних матеріальних і процесуальних законів та кваліфікованого персоналу для того, щоб держави мали змогу розслідувати спроби порушення захисту найважливіших інформаційних структур та притягнути до відповідальності причетних осіб тощо [6].

Важливість залучення якомога більшої кількості країн до боротьби з кіберзлочинністю пов'язана з успішністю подолання багатьох злочинів міжнародного характеру, таких як відмивання грошей, накроторгівля, порушення авторського права тощо. Наприклад, наркоторговці та їх клієнти дедалі частіше укладають угоди в «закритих кімнатах» каналів чату, захищених від сторонніх програмними засобами, і відмивають свої незаконні доходи в так званих інтернет-банках.

Слід також зазначити, що в рамках 11 і 12 Конгресів з попередження злочинності та кримінального правосуддя ООН поставила комп'ютерні злочини в один ряд із міжнародним тероризмом, що свідчить про особливу увагу до даної проблеми з боку світової спільноти.

У травні 2011 р. Міжнародний союз електрозв'язку та Управління ООН з наркотиків і злочинності підписали угоду про боротьбу з кіберзлочинністю. Тепер ці організації мають намір зайнятися розробленням правових рамок і юридичних механізмів протидії загрозам у комп'ютерних мережах. Першим кроком впровадження такої спільної ініціативи стало навчання більше 200 фахівців і 50 поліцейських основам забезпечення кібербезпеки і відстежування незаконної діяльності в Інтернеті [7].

Для прийняття конкретних заходів, спрямованих на обмеження комп'ютерних загроз, спеціалізована установа ООН — Міжнародний союз електрозв'язку розробив Глобальну програму кібербезпеки. Вона визначила основні принципи, цілі та стратегії розробки моделей законодавства у сфері боротьби з кіберзлочинністю та базується на п'яти стратегічних принципах, а саме: 1) правові заходи; 2) технічні та процедурні заходи; 3) організаційні структури; 4) створення потенціалу; 5) міжнародне співробітництво. Щоб отримати допомогу в розробці стратегічних пропозицій для держав-членів, Генеральний секретар МСЕ звернувся до Групи експертів високого рівня (HLEG), які займаються розробкою стратегій в усіх п'яти напрямках роботи. Згідно цілей програми, вона передбачає залучення до роботи якомога більшої кількості експертів із різних країн світу, а також передових технічних засобів для спостереження, реагування та оповіщення про інциденти, пов'язані з порушенням кібербезпеки [8].

Значну увагу МСЕ приділяє проблемі забезпечення кібербезпеки в країнах, що розвиваються. Зокрема, у 2009 р. було запропоновано проект документу під назвою «Поняття кіберзлочиннос-

ті: інструкція для країн, що розвиваються». Цей документ визначив поняття та типологію кіберзлочинності, статистичні показники кібернетичних правопорушень, основні проблеми боротьби з кіберзлочинністю та її стратегії, а також основні законодавчі підходи до розуміння поняття кіберзлочинності як на міжнародному, так і на регіональному рівнях.

Таким чином, Міжнародний союз електрозв'язку як спеціалізована установа Організації Об'єднаних Націй відіграє важливу роль у питаннях уніфікації технічних стандартів та забезпечення зміцнення довіри та безпеки під час використання інформаційно-комунікаційних технологій.

У рамках ООН розроблено також Основні правила для дітей щодо їх захисту в онлайн-середовищі, Основні правила для батьків, опікунів і вчителів щодо захисту дитини в онлайн-середовищі, Основні правила для директивних органів щодо захисту дитини в онлайн-середовищі, Елементи для створення глобальної культури кібербезпеки тощо. Окремі питання запобігання і розслідування подібних злочинів активно обговорюються в рамках ЮНЕСКО і Міжнародного телекомунікаційного союзу. Цими ж питаннями частково займається Робоча група з управління Інтернетом (WGIG).

Враховуючи вищезначене, слід констатувати, що діяльність ООН у сфері протидії кіберзлочинності є надзвичайно важливою, бо координує зусилля усіх країн світу заради подолання однієї з найбільших загроз сучасності. Зважаючи на ту обставину, що на відміну від Ради Європи ООН не має єдиного універсального акту по боротьбі з кіберзлочинністю та те, що станом на 2016 рік Європейську конвенцію про кіберзлочинність ратифікували лише 24 країни, постає необхідність у існуванні інших правових інструментів у сфері боротьби з кіберзлочинами та створенні універсальної та багатоаспектної правової бази взаємодії країн стосовно даного питання.

Список бібліографічних посилань

1. Electronic Communications and Transactions Amendment Bill, 2012 (As introduced in the National Assembly (proposed section 75). - [Electronic resource]: <http://www.ellipsis.co.za/wp-content/uploads/2012/10/Eletronic-Communications-and-Transactions-Amendment-Bill-2012-for-public-comments-20121026-GGN-35821-00888.pdf>.
2. Резолюція 45/113 Генеральної Асамблеї ООН від 14 грудня 1990 року / [Електронний ресурс]: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_204.

3. Достижения в сфере информатизации и телекоммуникаций в контексте международной безопасности : Резолюция Генеральной Ассамблеи ООН A/RES/69/28 [Электронный ресурс]: <http://www.un.org/ru/documents/ods.asp?m=A/RES/69/28>.

4. Доклад группы правительственных экспертов по достижениям в сфере информатизации и телекоммуникаций в контексте международной безопасности A/68/98. - [Электронный ресурс]: <http://www.un.org/disarmament/HomePage/ODAPublications/DisarmamentStudySeries/PDF>.

5. Резолюция, принятая Генеральной Ассамблеей 22 декабря 2003 года 58/138. Подготовка к одиннадцатому Конгрессу Организации Объединенных Наций по предупреждению преступности и уголовному правосудию. - [Электронный ресурс]: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N03/502/88/PDF/N0350288.pdf?OpenElement>.

6. Резолюция, принятая Генеральной Ассамблеей 23 декабря 2003 года 58/199. Создание глобальной культуры кибербезопасности и защита важнейших информационных инфраструктур [Электронный ресурс]: <https://documents-ddsny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N03/506/54/PDF/N0350654.pdf?OpenElement>.

7. Агентства ООН объединились против киберпреступности [Электронный ресурс]: <http://www.unmultimedia.org/radio/russian/detail/84626.html>.

8. Глобальная программа кибербезопасности (ГПК) МСЭ р [Электронный ресурс]: <http://www.ifar.ru/pr/2008/080908aa.pdf>.

Одержано 17.11.2016

УДК 34.01

Обрусна С. Ю.

завідувач кафедри правознавства,

д. ю. н., доц. (Черкаський інститут ДВНЗ «Університет банківської справи»)

ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА ЯК ЗАСАДНИЧИЙ ПРИНЦИП СУДОВОЇ ВЛАДИ

Принципами судової влади є норми найбільш загального, керівного характеру, що визначають її місце в системі єдиної державної влади, побудову основних інститутів та спрямовані на реалізацію завдань, що стоять перед судовою владою. Будучи єдиною, система принципів судової влади поділяється на три підсистеми: інституціональну (загальні принципи судової влади), функціональну (принципи відправлення судочинства) й організаційну (принципи організації системи судових органів, або судоустрійні

принципи). Всі три групи названих принципів тісно пов'язані між собою, оскільки тільки чітке дотримання кожного із них забезпечує безумовне дотримання засад організації судової влади, яка реалізується шляхом здійснення правосуддя в межах відповідних судових процедур.

У системі принципів судової влади фундаментальним принципом, що об'єднує всі названі підсистеми, є принцип верховенства права як визначальна засада, що вимагає підпорядкування діяльності державних інститутів потребам реалізації прав людини, забезпечення їх пріоритетності перед усіма іншими цінностями демократичної держави.

Принцип верховенства права, який, відповідно до ст. 8 Конституції України [1], нині діє в нашій державі, чітко відтворений у вступній частині Закону України «Про судоустрій і статус суддів», де зазначено, що правові засади організації судової влади та здійснення правосуддя в Україні з метою захисту прав, свобод та законних інтересів людини і громадянина, прав та законних інтересів юридичних осіб, інтересів держави побудовані на засадах верховенства права відповідно до європейських стандартів і забезпечення права кожного на справедливий суд [2].

Разом з тим, варто погодитися з тими науковцями, які зазначають, що принцип верховенства права визнається радше ідеалом, до здійснення якого має прагнути як кожна держава, що намагається стати правовою, так і усі колективні суб'єкти соціуму, які прагнуть правового суспільства [3, с. 22].

Такого ідеалу наша держава прагне надати й судовій гілці влади, коли в преамбулі Закону України «Про судоустрій і статус суддів» визначає верховенство права також основою для визначення системи судів загальної юрисдикції, статусу професійного судді, присяжного, системи та порядку здійснення суддівського самоврядування і встановлює систему і загальний порядок забезпечення діяльності судів та регулює інші питання судоустрою і статусу суддів.

Якщо визначити принцип верховенства права як принцип судової влади на основі аналізу практики Європейського суду з прав людини, то можна виокремити такі найважливіші його складові: 1) унеможливлення свавільного і неправового відправлення правосуддя; 2) основний критерій визначення неправових законів та основна гарантія справедливості судових рішень; 3) спосіб організації належної судової системи (незалежні суди і судді, судовий контроль, професіоналізм суддів, доступність).

Принцип верховенства права є також визначальною засадою реформування судової гілки влади, надає їй ціннісну кваліфікацію, ґрунтується на моральному баченні належного суду та оцінює правові норми з погляду того, наскільки вони дозволяють досягти поставлених перед судом цілей.

З теорії права відомо, що право є системою загальнообов'язкових соціальних норм, установлених та санкціонованих державою, а відображаються ці правила у відповідних правових нормах, що регулюють різного роду правові відносини та основні права громадян, які закріплюються, гарантуються та охороняються державою. Це означає, що поняття «право» є значно ширшим порівняно з поняттям «закон», і саме право виступає основою для формування нормативно-правових актів. Виходячи з цього, принцип верховенства права має бути закладений практично в усіх законах, що у свою чергу, спрямовуються на захист прав і свобод громадян. Характеризуючи соціальну спрямованість принципу верховенства права М. Козюбра зазначає, що основне його призначення полягає у забезпеченні свобод та прав людини, причому насамперед у її відносинах з державною владою та державними органами [4, с. 7].

Подібний висновок сформований і в рішенні Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо конституційності положень ст. 69 Кримінального кодексу України, в якому зазначено, що верховенство права є пануванням права у суспільстві і вимагає від держави його втілення у правотворчу та правозастосовчу діяльність, зокрема в закони, які за своїм змістом мають бути проникнуті, передусім, ідеями соціальної справедливості, свободи, рівності тощо [5, п. 4,1].

Дотримання принципу верховенства права у всіх сферах суспільного життя є неодмінною умовою правової держави, що може реалізувати судову гілку влади шляхом здійснення правосуддя щодо захисту гарантованих Конституцією та законами України прав та свобод людини і громадянина, юридичних осіб, інтересів суспільства і держави. Адже дійсно, саме неупереджена судова влада у цивілізованому суспільстві уособлює справедливість під час вирішення конкретних спірних відносин. Водночас зберігається загроза порушення цього принципу окремо взятими суддями. У цьому контексті науковцями справедливо відзначалося, та є актуальним і нині побоювання того, що, позитивно оцінюючи посилення значення судової влади в утвердженні принципу верховенства права, разом із тим не можна не звернути увагу на межі

такого посилення, які б убезпечили суспільство від надмірної концентрації влади в руках певної групи, перетворивши верховенство права на верховенство суддів, що суперечить принципу розподілу влади [6, с. 17]. Таке судження ґрунтується на нинішньому стані судової гілки влади, політичній заангажованості, непрофесійності та й корумпованості певної частини суддівського корпусу.

Як бачимо, принцип верховенства права охоплює повноту юрисдикції суду, процедурність судочинства; компетентність суду; презумпцію невинуватості; рівність учасників судового процесу перед законом і судом; відкритість та доступність судового розгляду справ тощо. Тому може виступати і як інституціональний, і як функціональний, і як організаційний принцип судової влади. Найбільш важливий зміст принципу верховенства права в контексті феномену судової влади вбачається у гарантуванні та забезпеченні пріоритету панування права у суспільстві, яке унеможливорює прояв будь-якого свавілля та забезпечує реалізацію основних прав та свобод та законних інтересів людини і громадянина та їх відповідні гарантії.

Список бібліографічних посилань

1. Конституція України. Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР (Редакція від 30.09.2016) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua>laws/show/254к/96-вр
2. Про судоустрій і статус суддів. Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua
3. Рабінович П. Верховенство права як соціально-природний феномен (контури ідеалу) / П. Рабінович // Право України. – 2010. – № 3. – С. 19 – 23.
4. Інтерв'ю з Миколою Козюброю, доктором юридичних наук, професором, суддею Конституційного Суду України у відставці // Верховенство права. Законодавчий бюлетень. – К., 2005. – С. 5–27.
5. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання) рп від 02.11.2004 р. № 15 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=v015p710-04.
6. Козюбра М. Верховенство права: українські реалії та перспективи / М. Козюбра // Право України. – 2010. – № 3. – С. 6 – 18.

Одержано 17.11.2016

УДК 34.01

Передерій О. С.

к.ю.н., доцент, доцент кафедри державно-правових
дисциплін юридичного факультету Харківського
нац. ун-ту ім. В.Н. Каразіна

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПОПЕРЕДЖЕННЯ КОРУПЦІЇ СЕРЕД ПЕРСОНАЛУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ВІДОМСТВА

На сьогодні інституційний апарат Європейського Союзу (далі – ЄС) являє собою складну багатоступеневу і поліфункціональну структуру наддержавного управління. В роботі інституцій ЄС офіційно задіяно близько 40 тис осіб. Паралельно з тим, як управлінські завдання інституційного апарату ЄС розширюються, його працівники об'єктивно одержують чим далі більше повноважень. В зазначеному аспекті, об'єктивним є те, що формуються певні передумов для виникнення корупційних ризиків. Це є характерним абсолютно для всіх інституцій ЄС. Європейське поліцейське відомство не є виключенням.

Сьогодні Європол являє собою координаційний орган ЄС, який керує, головним чином, взаємодію поліцейських сил держав-членів задля підвищення ефективності їх діяльності. Незважаючи на очевидні успіхи діяльності, за останній час найвищі посадові особи Європолу були фігурантами кількох резонансних корупційних скандалів, пов'язаними з неправомірним використанням службової інформації і грошових коштів [2]. Це вказує на те, що корупційна складова притаманна і правоохоронним інституціям ЄС. У зв'язку з цим, інтерес являє розгляд організаційно-правових основ попередження корупційних ризиків у діяльності Європолу. Відповідно, аналізуючи положення Рішення «Про створення Європейського поліцейського відомства (Європол)» від 06.04.2009 р. (далі – Рішення) актуальним є виокремлення і розгляд змісту наведених нище заходів протидії корупції [1].

Переходячи до змісту конкретних організаційно-правових заходів, слід відзначити, що лівову частину діяльності Європолу складає оперування інформаційними даними. Тому спеціальна інформація, у більшості випадків, є предметом навколо якого формується корупціогенна ситуація за участю заінтересованих неформальних суб'єктів-представників криміналу і працівників відомства. Тому, заходи попередження корупції мають в своїй основі вплив на інформаційну компетенцію і компетентність персоналу Європолу.

Важливим загальним заходом упередження корупційних діянь серед персоналу Європолу є створення особливого режиму контролю за збором, систематизацією, обробкою, використанням і розпорядженням спеціальною інформацією про різні форми і суб'єктів протиправної діяльності на території ЄС. Особливий порядок охорони такої інформації обумовлений тим, що вона стає відомою працівникам, які її збирали у порядку виконання службових обов'язків. У відповідності до ст. 19 Рішення встановлюється особливий механізм обміну інформаційними даними між персоналом Європолу та правоохоронними органами держав ЄС і інших суб'єктів міжнародного права. Проте, «серцевиною» заходів, які спрямовані на попередження корупційних діянь серед персоналу Європолу є контроль і нагляд за інформаційною діяльністю Європолу.

Першим суб'єктом контрольно-наглядової діяльності є Загальний контрольний орган, що на постійній основі здійснює нагляд за встановленим порядком зберігання, обробки і використання даних, які є у розпорядженні Європолу (ст. 34). Особливо важливим є те, що загальний контрольний орган здійснює контроль за офіцерами зв'язку в частині послідовності обробки, збору і оперування спеціальною інформацією.

Другим суб'єктом контрольно-наглядової діяльності виступає спеціальна посадова особа – Уповноважений по захисту даних (далі – уповноважений). Уповноважений призначається за ініціативою Директора Європолу Адміністративною радою. Уповноважений на постійній основі і на період каденції є незалежним від директора і інших органів. Уповноважений здійснює контроль за дотриманням офіцерами зв'язку захисту персональних даних осіб, інформацією щодо яких вони оперують, здійснює аналіз законності передачі такої інформації, додержання державної таємниці чи конфіденційної інформації, процесом підготовки спеціалістів Європолу, що у перспективі будуть займатися інформаційною діяльністю. Важливим повноваженням уповноваженого є можливість видавати обов'язкові для виконання приписи Директору з питань удосконалення захисту інформації (ст. 28).

Третім суб'єктом попередження корупційних діянь серед персоналу Європолу є керівники національних офісів (відділів) Європолу. Вони, спільно з посадовими особами національних правоохоронних інституцій, що забезпечують стан внутрішньої безпеки правоохоронної безпеки, контролюють якість функціонування національних апаратів Європолу. Крім цього, національні органи за-

безпечують контроль за законністю передачі інформації підрозділам Європолу з боку національних уповноважених органів (ст. 33).

Окрім означеного вище, антикорупційний потенціал діяльності Європолу підвищується за рахунок особливих вимог до працівників Європолу. Так, Рішенням встановлено, що кожен співробітник Європолу має мати відповідну компетентність при обробці спеціальної інформації, а також пройти комплексну перевірку безпеки на предмет його добросовісності (ст. 40). Посадові особи керівних ланок Європолу зобов'язані утримуватись від публічного висловлення своєї особистої думки щодо політичної обстановки, а також дотримуватися режиму конфіденціальності інформації, що стала їм відома у зв'язку з виконанням службових обов'язків (ст. 41). Ця вимога зберігається за працівниками Європолу навіть після припинення служби у ньому, про що від працівників береться письмове зобов'язання.

У підсумку є підстави зробити висновок, що нормативно-правове забезпечення діяльності Європолу дозволяє здійснювати превентивні заходи, що спрямовані на запобігання корупції в лавах персоналу Європолу. Наразі в ЄС намітилася стійка тенденція щодо вдосконалення правової бази, яка регламентує висвітлені аспекти.

Список бібліографічних посилань

1. Convention Based on Article K.3 of the Treaty on European Union, on the Establishment of a European Police Office (Europol Convention) [Текст] : EU. Brussels, 18 July 1995 SN 3549/95 // Official Journal of the European Communities. C316. - 1995. -27 November. - P. 2-32.

2. Європол // Електронний ресурс. Режим доступу: <https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%95%D0%B2%D1%80%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%BB>.

Одержано 17.11.2016

УДК 34.01

Перерва Ю. М.

к.ю.н., доцент, доцент кафедри загальноправових дисциплін факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ

КОНСТИТУЦІЙНА РЕФОРМА ПРАВОСУДДЯ – ЗАПОРУКА ПРАВОПОРЯДКУ В ДЕРЖАВІ

Питання конституційної реформи останнім часом набуває все більшої актуальності. Суспільно-політична практика останніх років показала гостре політичне протистояння та слабкість кон-

© Перерва Ю. М., 2016

ституційного врегулювання суспільних відносин, нестабільність функціонування всього державного механізму. Ці негативні явища та перманенті кризи свідчать, що політична система потребує перегляду і вдосконалення.

Конституційні зміни, що відбувалися досі були результатом протистояння політичних сил, використовувалися здебільшого для перерозподілу владних повноважень між законодавчою та виконавчою гілками влади, а за своїм змістом не сприяли формуванню конституційних засад громадянського суспільства. Вони були викликані переважно неналежним додержанням положень Основного Закону та відсутністю політичної волі щодо реалізації основних конституційних доктрин та принципів. Нині важливим є зміцнення конституційного порядку, а суспільно-політичні події вимагають реформування державної влади та розширення повноважень місцевого самоврядування.

Проте, слід пам'ятати, що процес формування та оптимізації українського конституціоналізму - це тривалий процес, що уособлює собою конституційну реформу, яка розпочалася майже одразу після прийняття Конституції України 28 червня 1996 року та є особливо актуальною і сьогодні.

Події кінця 2013 та початку 2014 року призвели до безпрецедентної кризи владної вертикалі. Верховна Рада України в умовах «революційної необхідності» та загалом без рішення профільного Комітету прийняла за основу проект закону про відновлення дії окремих положень Конституції України, де-факто повернувши дію Конституції України в редакції від 8 грудня 2004 року. Однак конституційна реформа на цьому не закінчилась. Перемога Революції Гідності поставила завдання реформування держави і провідне місце в комплексі необхідних реформ посіла конституційна.

Отже, на сьогодні ключовими завданнями, які повинна вирішити конституційна реформа є: 1) відновлення легітимності Конституції як акту установчої влади; 2) виправлення змістовних недоліків, а саме удосконалення механізму державної влади (форми правління); створення конституційних передумов для децентралізації влади; посилення незалежності та професійності судової влади; вирішення дилеми гарантування Конституцією прав і свобод людини; посилення механізмів захисту Конституції.

Не дивлячись на те, що хід конституційної реформи диктується законопроектом про децентралізацію влади, у цьому дослідженні пропонується здійснити аналіз основних положень іншого

законопроекту щодо правосуддя, який передбачає внесення змін до Конституції України. Мова йде про проект Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)», реєстраційний номер 3524 від 25 листопада 2015 року [1].

Досить відомим є той факт, що система правосуддя в Україні за своїм змістом та цінностями має мало спільного з судовими системами розвинених країн Європи і світу. Згідно з висновками Gallup, напередодні Революції Гідності рівень довіри до судів в Україні був одним з найнижчих у світі (лише 16%) і найнижчим у країнах колишнього Радянського Союзу. За даними 2014 року від OECD, Україна – на найнижчій сходинці за рівнем довіри до судів (з 12%) порівняно з іншими країнами цієї організації. За індексом сприйняття корупції від Трансперенсі Інтернешнл у 2014 році Україна опинилася на 142 місці зі 175 держав, де проводилися дослідження. [2, с. 25]

Тому, проект утілює низку європейських стандартів щодо безстрокового призначення суддів; усунення парламенту від вирішення питань кар'єри і звільнення суддів; запровадження такого складу Вищої ради правосуддя, де більшість становитимуть судді, обрані суддями; обмеження суддівського імунітету до функціонального; звуження функцій прокуратури тощо.

Законопроект містить, зокрема, такі новації:

1. Усунення парламенту від призначення суддів. Передбачається, що призначення на посаду судді на конкурсній основі здійснює Президент України за поданням Вищої ради правосуддя.

2. Відмову від 5-ти річного випробувального терміну для суддів. Зазначено, що суддя обіймає посаду безстроково. А з підстав для звільнення судді виключено «порушення присяги».

3. Передбачається утворення Вищої ради правосуддя, яка стає правонаступником Вищої ради юстиції, але є більш незалежною та отримує розширені повноваження (забезпечується у складі Вищої ради правосуддя більшість суддів, обраних суддями (десять з двадцяти одного); закріплення за Вищою радою правосуддя повноваження щодо надання згоди на затримання чи тримання під вартою судді до винесення обвинувального вироку судом).

4. Встановлюється, що суди утворюються або ліквідуються лише на підставі закону. Тим самим, закріплюється за Верховною Радою України право утворювати/ліквідовувати суди, але тимчасово це повноваження здійснюватиме Президент.

5. Положення законопроекту передбачають можливість переходу до трирівневої системи судів замість чотирьохрівневої. Но-

ва судова система передбачає відмову від аж чотирьох касаційних судів (Верховного Суду і трьох вищих судів), будуть працювати лише місцеві, апеляційні та вищі суди. Перевагою трирівневої системи є діяльність судів на принципах територіальності, інстанційності та спеціалізації суддів, а не судів, як при чотирьохрівневій системі.

6. Водночас тимчасово зберігається розпорошена система суддівських органів – Вища рада правосуддя, Вища кваліфікаційна комісія суддів, Рада суддів, але пропонується змінити текст змін до Конституції, що дозволить в подальшому спростити цю систему.

7. Крім того, законопроект містить положення про очищення суддівського корпусу. Зокрема суддів має бути піддано оцінюванню, негативні результати якого будуть підставою для звільнення.

8. Нарешті, проект змін до Конституції України також доповнили положенням, щодо можливості конкурсного добору суддів у нові суди у випадку реорганізації судів, відповідно до якого судді цих судів повинні мати право піти у відставку (звільнитися за власним бажанням) або податися на новий конкурс.

9. Здійснюється реформа прокуратури, підсилення гарантій її незалежності (зокрема скасування повноваження Верховної Ради України висловлювати недовіру Генеральному прокуророві) та вилучення непрокурорських наглядових повноважень.

10. Встановлюється, що представництво іншої особи в суді, а також захист від кримінального обвинувачення здійснюється виключно адвокатом. Законом можуть бути визначені винятки щодо представництва в суді у трудових спорах, спорах щодо захисту соціальних прав, щодо виборів та референдумів, у малозначних спорах, а також стосовно представництва малолітніх чи неповнолітніх осіб та осіб, які визнані судом недієздатними чи дієздатність яких обмежена.

Необхідно зазначити, що для імплементації наведених вище змін до Конституції потрібна розробка спеціального закону відповідно до положень нової редакції Розділу VIII Конституції, який визначатиме терміни і порядок створення замість вищих спеціалізованих судів і Верховного Суду України нового Верховного Суду, реорганізації всіх апеляційних судів і окремих місцевих судів, терміни і порядок проведення, а також критерії оцінювання та нового добору суддів на всі посади у нових (реорганізованих) судах, склад і порядок формування органу, який буде здійснювати такий добір, оцінювання суддів, а також запровадження нових стандартів

оплати праці суддів, які пройшли конкурс до нових судів або оцінювання.

Закон повинен бути прийнятий разом зі змінами до Конституції України як невід'ємна частина комплексної судової реформи. Від змісту цього закону залежатиме успіх оновлення суддівського корпусу і створення нової якості судів, а відтак багато в чому й судової реформи.

Для подальшого удосконалення роботи судів необхідно також прийняти інші зміни – до процесуальних кодексів у частині уніфікації процесів та зменшення навантаження, запровадження електронного судочинства щодо обмеження впливу голів судів на процесуальну діяльність суддів, створення окремих спеціалізованих судів (наприклад, нового спеціалізованого антикорупційного суду, який займатиметься розглядом справ, підслідних Національному антикорупційному бюро).

Враховуючи викладене можна зробити висновок, що на шляху сучасного етапу конституційного реформування вже здійснено окремі законодавчі кроки. Очевидним стає, те що конституційна реформа не обмежується питаннями децентралізації влади, а і поширюється на реформування системи правосуддя в частині функціонування судової системи, Вищої ради юстиції, Конституційного Суду, прокуратури, адвокатури та охоплює питання прав, свобод та обов'язків людини і громадянина.

Не дивлячись на всебічність ініційованих Президентом змін до Конституції України, можна впевнено стверджувати, що поза увагою сучасного конституційного процесу залишаються такі не менш актуальні для державотворення та ефективного функціонування влади питання як депутатська недоторканність, баланс гілок влади в межах парламентсько-президентської форми правління та інші. Будучи занадто заполітизованими вони до цього часу чекають свого старту.

Список бібліографічних посилань

1. Проект Закону про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя) // http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=57209.
2. Реформи під мікроскопом: 2015 рік / За ред. Міського В.В., Галущки О.М., 2015. — 88 с. ISBN 978-617-7105-27-4.

Одержано 17.11.2016

УДК 34.01

Погрібний І. М.

доцент кафедри загально правових дисциплін фа-
культету № 6 Харківського національного універси-
тету внутрішніх справ, к. ю. н., доцент

ВИЗНАЧЕНІСТЬ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ВПРОВАДЖЕНЬ ЯК ДОДАТКОВА ГАРАНТІЯ ОХОРОННОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ

Визначеність категорії «процесуальне провадження» важли-
ва не лише у методологічному плані, а і, перш за все, для викорис-
тання в юридичній практиці в цілях подальшого удосконалення
дієвості механізму вирішення юридичних справ.

Вихідним моментом зазначеної проблеми постає питання
співвідношення поняття «процес» та «процесуальне впроваджен-
ня». Дискусія з цього приводу точиться вже з другої половини ХХ
ст. Уявлення про процесуальне провадження як про загальну ка-
тегорію щодо процесу не знайшло підтримки серед більшості про-
цесуалістів (традиційного та широкого розуміння юридичного
процесу) та відомих теоретиків права.

Частина науковців у сфері адміністративного права та про-
цесу займають суто протилежну позицію. Так, при характеристиці
правозастосовної діяльності органів державного управління у
процесі реалізації норм адміністративного права, не бажаючи від-
ступати від традиційного розуміння юридичного процесу, вважа-
ючи необхідним розділяти її на адміністративне впровадження і
адміністративний процес. Під адміністративне впровадження під-
падають всі сторони діяльності державного апарату, починаючи з
підготовки та видання актів управління та закінчуючи матеріаль-
но-технічними діями. Згадана концепція допускає нічим не випра-
вдане розчленування єдиного комплексу, є по суті суперечливою і
тому викликає справедливі критичні зауваження з боку інших ад-
міністративістів.

Більш конструктивно виправдану позицію зайняли автори
підручника «Адміністративний процес» [1], щодо неюрисдикцій-
них впроваджень, коли в межах адміністративного процесу виок-
ремлюють впровадження з обробки і прийняття нормативних ак-
тів управління; впровадження з прийняття індивідуальних актів
управління; впровадження за зверненням громадян; впроваджен-
ня і застосування адміністративно-попереджувальних засобів; ди-
сциплінарне впровадження тощо.

Певні особливості просліджуються і в галузі господарсько-процесуального права. Закон України про банкрутство та господарсько-процесуальний кодекс України неоднозначно і різними поняттями визначають учасників провадження у справах про банкрутство та учасників судового процесу у справах позовного впровадження. Це створює певні проблеми при здійсненні правосуддя у справах про банкрутство, оскільки, згідно ст. 4-1 ГПК, господарські суди розглядають справи про банкрутство у порядку впровадження, передбаченому цим Кодексом, з урахуванням особливостей, встановлених Законом про банкрутство.

Науковці та практики пропонують розмежування поняття «провадження» у справах про банкрутство та «судовий процес» у справах про банкрутство і у справах позовного провадження, визначивши їх обсяг, зміст, загальні та відмінні риси, порядок набуття статусу відповідними особами.

Зокрема, пропонується провадження у справах про банкрутство розглядати як комплекс процесуальних та процедурних дій, які мають різну правову природу, тісно взаємопов'язані та відбуваються у певній послідовності: судовий процес і господарські процедури. Провадженням по суті є порядок здійснення господарських процедур щодо боржника. Їх необхідно класифікувати на господарсько-правові та господарсько-процесуальні [3]. Більш того, Закон про банкрутство передбачає декілька видів провадження: загальне, спеціальне та спрощене. Взагалі ж, господарсько-процесуальним законом передбачено цілу низку впроваджень: вирішення спірних питань щодо корпоративних прав, земельних правовідносин, авторських прав, впровадження де однією із сторін виступають державні установи тощо.

Зважаючи на те, що будь-яка діяльність органів держави та їх посадових осіб, пов'язана з операціями з нормами права в інтересах конкретних суб'єктів прав (індивідів чи юридичних осіб), практично відбувається в межах певних процесуальних проваджень доцільно активізувати увагу на його визначенні як предметної складової юридичного процесу незалежно від галузі права.

Узагальнення процесуального законодавства, яким закріплюються процесуальні провадження, а також погляди авторитетних правників можна зробити припущення, що процесуальні провадження об'єднують собою три органічно взаємопов'язаних компоненти: процесуальні правовідносини, процесуальне доказування та процесуальні акти-документи [3].

Таким чином, процесуальне провадження визначається як комплекс взаємозв'язаних і взаємообумовлених процесуальних дій, які утворюють певну сукупність процесуальних відносин, що відрізняються предметною характеристикою; викликають необхідність встановлення, доказування та обґрунтування всіх обставин і фактів по конкретній юридичній справі та обумовлюють необхідність офіційного закріплення отриманих процесуальних результатів.

Список бібліографічних посилань

1. Бандурка А. М., Тищенко Н. М. Административный процес. – Х., 2001.
2. Пригуза П. Д. Проблеми визначення процесуальних прав учасників провадження та учасників судового процесу / Розвиток правової держави і громадянського суспільства в Україні: проблеми теорії і практики. – Херсон, 2011. – с. 136
3. Теория юридического процесса. Х., 1985. – 90 с.

Одержано 17.11.2016

УДК 34.01

Пожидаєва І. І.
студентка факультету міжнародних економічних
відносин та туристичного бізнесу ХНУ
ім. В.Н.Каразіна

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ МИРОТВОРЧИХ ВІЙСЬК В УМОВАХ ХОРВАТСЬКО-БОСНІЙСЬКОГО КОНФЛІКТУ

Хорватсько-боснійський конфлікт – конфронтація між Республікою Боснія та Герцеговина та самопроголошеною Хорватською республікою Герцег-Босна, яку підтримала Хорватія.

В 1990-х роках на території Боснії і Герцеговини постало питання про проголошення незалежності держави і об'єднання на її території Сербії, Хорватії, Боснії і Герцеговини. Республіка Сербська також проголошувалася автономною частиною Югославії. Вирішальним фактором назрівання міжнародного конфлікту було прийняття Декларації США-ЄС від 10 березня 1992 р. про розгляд питання визнання незалежності Республіки Боснії і Герцеговини. Сторони мали наміри вирішити територіальний конфлікт мирним шляхом. Але ще на початку 1992 р. почалася активізація озброєних диверсійних груп з Хорватії та Боснії і Герцеговини. Саме у цей час почалися масові убивства сербського населення хорватськими диверсійно-терористичними групами.

© Пожидаєва І. І., 2016

Діяльність ООН відіграє дуже велике значення у забезпеченні миру і безпеки. У її рамках діють миротворчі організації, які здійснюють операції, що включають у себе сукупність заходів, передбачаючи мирні способи вирішення конфліктів. Особливу увагу привернула наймасштабніша місія ООН у колишній Югославії

Рада Безпеки прийняла резолюцію №713, де справа Югославії була розглянута на порядку денному і зазначається, що Югославія знаходиться у конфлікті сама з собою. Дійсно, ми бачимо боротьбу народів, які не можуть вирішити справу мирним шляхом, за розподіл території. Також зазначається у резолюції, що найбільших втрат зазнала Хорватія. ООН висловила у резолюції бажання допомогти визначити своє майбутнє у зв'язку з інтересами населення [1, с. 12]. Проект резолюції також закріплював припинення вогню і сторони вважали, що введення військ і продовження конфлікту ще більше розпалило б воєнні дії. Багато країн (серед них Австрія, Бельгія, Франція, Великобританія) висловили свою думку на користь припинення вогню і досягнення консенсусу. Також зроблено акцент на тому, що Рада Безпеки не передбачає втручання з метою нав'язування своїх ідей, а допомогу на прохання самої Югославії.

Зазначалося, що очевидна ціль сербського керівництва і Югославської армії – це створення «малої Югославії» або «великої Сербії», яка б виключила зі свого складу Словенію і частину Хорватії. Таке нове утворення було б засноване на репресіях, які сербська влада здійснювала в Косово протягом багатьох років. Нарешті, у резолюції проголошується ембарго на зброю в Югославії. За підтримки 38 країн буде здійснено контроль за припиненням вогню [1, с. 66].

Після укладення 2 січня 1992 р. угоди про припинення вогню між військовим керівництвом Хорватії та Югославською народною армією Рада Безпеки затвердила новою резолюцією №743, нову миротворчу операцію і прийняла рішення направити в Хорватію сили ООН [2, с. 8]. Рада Безпеки знову закликала до припинення вогню і досягнення угоди. Далі вже послідувала гуманітарна допомога, яка стала відправною точкою втягнення ООН в громадянську війну в Боснії Герцеговині. Необхідність збільшити кількість миротворчого контингенту зросла.

17 лютого 1992 р. була затверджена постанова 92/067 щодо Югославії. У ній зазначалося, що співтовариство та його держави-члени вітають рекомендацію Генерального Секретаря ООН у рамках Ради Безпеки ООН про розгортання миротворчих операцій ООН в Югославії. Підкреслювалося, що скоординовані зусилля ми-

ротворчих сил ООН будуть важливим чинником у досягненні спільних зусиль. Згадувалася важливість накладення ембарго на поставку зброї [3, с. 124].

Відсутність розвідки у воєнних діях, нерішучість командування і поганий зв'язок – усі ці фактори заважали належному виконанню воєнної операції. Постійні бойові дії перешкоджали просуванню гуманітарної допомоги. Рада Безпеки також прийняла резолюцію №781 про накладення заборони військових польотів над Боснією, окрім літаків місії ООН [4]. ООН повинна була спостерігати за дотриманням цієї заборони, але сербські повітряні сили продовжували порушувати зону. Виходячи з цього Рада Безпеки ратифікувала ще одну резолюцію № 816 від 31 березня 1993 р. У ній зазначалося, що дозволяється застосовувати силу у випадку порушення заборони [5].

Зважаючи на створення небезпечних умов, Рада Безпеки була вимушена прийняти резолюцію № 958, де зазначалося про застосування сили навколо зони безпеки [6]. Можемо спостерігати, що проведення миротворчих операцій не обійшлося без вирішення силовими методами.

У результаті воєнних дій у другій половині 1992 р. дипломатична активність по примиренню сторін у Боснії та Герцеговині набирала більших обертів. ООН оголосила комплекс санкцій проти Союзнаї Республіки Югославії за втручання в боснійський конфлікт. 13 серпня 1992 р. Рада Безпеки прийняла резолюцію 770, яка санкціонувала усі заходи для доставки гуманітарної допомоги в Боснію і Герцеговину. Резолюція 776 від 14 вересня передбачала використання збройного супроводу для гуманітарних конвоїв і збільшення чисельності «голубих шоломів», а резолюція 781 оголосила закритим для польотів повітряний простір Боснії і Герцеговини [7, с. 17].

Миротворці ООН не бажали звертати увагу на запити від своїх власних сил щодо підтримки у межах анклаву, і, таким чином, дозволяли силам боснійських сербів розбити їх без зусиль, навіть без втручання солдатів ООН.

У квітні-травні 1992 р. боснійсько-сербська армія (за активного сприяння югославської армії) і воєнізовані групи з Сербії почали застосовувати «етнічні чистки» усіх поселенців не сербського походження (більшість з Боснії). Як частина цієї кампанії з «етнічних чисток» сили боснійських сербів використовували таку тактику, як облоги, систематичне переслідування з залученням широкого застосування тортур, вбивства, зґвалтування, побиття,

переслідування, дискримінація, залякування, насильницьке переміщення людей, конфіскацію та знищення майна та руйнування культурних об'єктів, таких як мечеті і католицькі церкви [8, с. 6].

Коли сили боснійських сербів почали жорстоку кампанію «етнічних чисток» у східній частині Боснії і Герцеговини більшість територій швидко потрапили під їх контроль. Багато несербських чоловіків або втекли, або були поміщені в центри тримання під вартою. Більшість жінок, дітей і людей похилого віку, хто не встиг втекти, були насильно вигнані, а ті, хто залишився, піддавалися репресіям. Деякі з 60000 жителів анклаву також були евакуйовані протягом періоду, скорочуючи населення анклаву приблизно на 40000 осіб [8, с. 8].

Між тим, боснійсько-сербські сили заявили, що вони припинять атаки на Сребреницю лише в тому випадку, якщо жителі відмовляться від зброї ООН, тим самим створюючи у місті «демілітаризовану зону». Війська ООН були допущені в анклав тільки після того, як над зброєю був встановлений контроль ООН. 16 квітня 1993 року Рада Безпеки ООН прийняла резолюцію 819 проголошуючи Сребреницю «безпечною зоною» і угоду про припинення вогню було підписано 17 квітня [9]. У доступі до гуманітарних конвоїв вже не могло бути відмовлено, і перші 133 солдатів канадських Охоронних сил Організації Об'єднаних Націй (UNPROFOR) рушили в місто.

Рада Безпеки встановила за допомогою резолюцій шість «безпечних зон», які були створені для розміщення сил ООН, але залишала незрозумілим питання, чи буде застосовуватись сила для захисту анклавів і їх населення від атак чи сили ООН будуть застосовувати силу тільки для власного захисту. Наступна резолюція встановлювала, що місія Охоронних сил – не допустити атак у «безпечних зонах»[10]. У травні 1994 р. доповідь Головного Секретаря дала зрозуміти, що війська ООН були уповноважені застосовувати силу для захисту «безпечних зон», але через малу кількість військ ООН не може гарантувати належний їх захист. Командири ООН, як правило, вузько тлумачили свій мандат, заявивши, що ООН може застосувати силу тільки для захисту себе, а не мирного населення в «безпечних зонах».

Хоча «безпечні зони» були створені з благими намірами, фактично, вони стали етнічними гетто, керованими ООН. Не дивлячись дозвіл постачання гуманітарної допомоги, боснійським сербам дозволялося контролювати, перевіряти кількість, склад і частоту пос-

тавок. Тільки кілька сотень легкоозброєних миротворців і погрози про авіоудари від НАТО могли гарантувати їх безпеку [8, с. 9].

Війська боснійських сербів перешкождали ефективності миротворчих операцій. Варто зазначити, що також було знято фільм, показаний на ВВС, у Великобританії у 1995 р. На кадрах було відображено як війська ООН стояли осторонь, коли сили боснійських військ організували вбивства мусульман на базі ООН в Поточарі. Як зазначено в «Observer» сербський оператор знімав деякі сцени, де була відображена бездіяльність військ ООН у Сребрениці. Головнокомандувач Королівської армії Нідерландів зізнався, що кадри потім були знищені [8, с. 31].

Незважаючи на те, що держави-члени і представники ООН засуджували воєнні злочини і злочини проти людяності в колишній Югославії, вони доклали дуже мало зусиль аби запобігти або зупинити такі зловживання.

Після закінчення конфліктів ООН заснувала Міжнародний воєнний трибунал по Югославії, який мав мету покарання воєнних злочинців. Але після цього виникало питання: чи дійсно роль ООН в цьому конфлікті відігравала позитивну роль? Миротворча місія не тільки не вживала необхідних заходів у боротьбі з криміналом у зоні конфлікту, але й були зафіксовані випадки неналежної поведінки миротворців. Вони не були готові навіть попередити агресію в Сребрениці.

Отже, у першу чергу місія діяла у Хорватії і слідкувала за дотриманням умов перемир'я між сторонами, які ворогували. Але протягом трьох з половиною років дії та зусилля миротворчих військ не відрізнялися вагомими результатами. Більш того, вони намагалися тільки захистити власні позиції, які опинялися неодноразово під обстрілами. ООН звинувачувала ся у тому, що її миротворці дозволили захопити Сребреницю сербами, які влаштували у місті різанину. Події у Сребрениці також називають трагічними подіями, які були соромом в історії місій ООН. Саме 11 липня 1995 р. командування голландського миротворчого батальйону у цьому мусульманському анклаві відступила з військами зі страхом за життя військовослужбовців. Такі вимоги висунули серби, які після цього влаштували різню мусульман в Сребрениці, захопивши місто. Операція ООН була припинена у 1998 р. у Хорватії, і у 2002 р. в Боснії і Герцеговині.

Список бібліографічних посилань

1. Resolution 713 (1991) on 25 September 1991
2. Resolution 743 (1992) of 21 February 1992, p. 8 – 9.

3. European political cooperation documentation bulletin. Fl: European University Institute. – 1992. p. 684
4. Resolution 781 (1992) on 9 October 1992.
5. Resolution 816 (1993) on 31 March 1993.
6. Resolution 958 (1994) on 19 November 1994.
7. Мартынова М. Ю. Исследования по прикладной неотложной этнологии. Война на Балканах: истоки и реалии (1991-1994 гг.). М.: Институт этнологии и антропологии РАН №84, 1995. – с. 23.
8. The fall of Srebrenica and the failure of UN Peacekeeping Bosnia and Herzegovina. New York: Human Rights Watch, 1995. – p.80.
9. «Agreement for the Demilitarization of Srebrenica», signed by Bosnian Army Gen. Sefer Halilovic, Bosnian Serb Gen. Ratko Mladic and witnessed, on behalf of the U.N., by Lt. Gen. Lars-Eric Wahlgren.
10. U.N. Security Council Resolution 836, June 4, 1993

Одержано 17.11.2016

УДК 34.01

Посохова Я. С.
тренер-викладач з проведення тренінгових курсів
для працівників поліції

ОПЕРАТОР СЛУЖБИ «102» – КЛЮЧОВА ЛАНКА В СИСТЕМІ РОБОТИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Реформа правоохоронної системи, яка була оголошена ще в 2014 році, розвивається за багатьма напрямками, одним з пріоритетних завдань якої є удосконалення системи управління силами й засобами органів та підрозділів Національної поліції України. Служба «102» - це інформаційна підтримка та координація поліції «102» Головних управлінь Національної поліції України. Служба «102» створена з метою фіксації повідомлень про правопорушення та інші події у цілодобовому режимі. Працівники даної служби здійснюють прийняття, реєстрацію та організацію реагування на дзвінки.

Служба «102» забезпечує виконання ряду завдань, таких як оптимізація роботи нарядів поліції, скорочення часу реагування на повідомлення та дотримання якості реагування нарядами поліції. Скорочення часу реагування на повідомлення громадян про правопорушення та інші події відбувається за рахунок підвищення комунікативних здібностей операторів служби «102».

Тобто, можна сказати, що нагальною є потреба у формуванні відповідних комунікативних навичок у працівників служби «102»,

яка є сервісною службою, тому передбачає якісний рівень обслуговування громадян. В даний час відбувається трансформація критеріїв оцінки професійної діяльності поліцейських, тобто метою Національної поліції України в даному напрямку визначено завдання відмовитись від статистичних методів оцінки роботи підрозділів і співробітників та звертати увагу не на кількісні, а якісні показники роботи співробітників поліції. Можемо сказати, що опанування навичками ефективної комунікації, вміння використовувати мовні й позамовні засоби у службовій діяльності оператора «102» є важливими якостями особистості правоохоронця, які можуть забезпечити належний сервіс послуг.

Так, І.В. Воробйова та Я.В. Мацегора в дослідженні особливостей сприйняття поліцейських, дійшли висновку, що значний пласт наукових інтересів, зосереджений на пошуку ресурсів відновлення іміджу правоохоронців. Дослідниці вказують на те, що позитивна оцінка професійної діяльності правоохоронців, можлива за умови розширення завдань поліцейських, які виконуючи їх зможуть проявити гуманізм та людяність. Авторки зауважують: «Правоохоронні органи з каральної силової структури повинні перетворитися в повсякденну цілодобову сервісну службу із широким спектром соціальних послуг» [1, с. 192].

Сьогодні українська поліція базується на трьох ключових принципах роботи:

- **особистий підхід**, кінцевим результатом якого є відчуттям населенням того, що поліція їх оберігає;
- **позитивна взаємодія** свідчить про використання будь-якої можливості для позитивних контактів із людьми;
- **партнерство**, що має на меті співпрацю з людьми й групами, щоб зробити територію обслуговування безпечнішою.

В Ст. 11 Закону України «Про Національну поліцію» зазначені основні пункти співпраці поліції з населенням на засадах партнерства, саме:

1. Діяльність поліції здійснюється в тісній співпраці та взаємодії з населенням, територіальними громадами та громадськими об'єднаннями на засадах партнерства і спрямована на задоволення їхніх потреб.

2. Рівень довіри населення до поліції є основним критерієм оцінки ефективності діяльності органів і підрозділів поліції.

3. Оцінка рівня довіри населення до поліції проводиться незалежними соціологічними службами [3]

Так як, оператор служба «102» - ключова ланка в системі роботи Національної поліції України, він першим дізнається про скоєний злочин, тому від швидкості та якості його роботи залежить швидкість реакції всієї правоохоронної системи. Саме оператор служби «102» формує більшу частину позитивного чи негативного досвіду громадянина від спілкування з поліцією. Можна сказати, що він – перша посадова особа, яка контактує з заявником після стресової ситуації.

Функціями оператора «102» є отримувати та надавати інформацію, своїми професійними діями сприяти вирішенню проблеми заявника та надавати емоційно-психологічну підтримку громадянину (заявнику) після зіткнення з проблемною ситуацією. Ефективна реалізація даних функцій потребує від оператора певних особистісних якостей та характеристик, конкретних знань та умінь.

Так, Л.І. Мороз та С.І. Яковенко вважають засобом для розвитку особистості поліцейського як професіонала – соціально-психологічний тренінг, який необхідно впровадити в практику підготовки правоохоронців. Автори зазначають, що система неперервної професійної освіти з використанням інтерактивних методів навчання – тренінгу, повинна забезпечити не стільки приріст спеціальних знань і умінь, скільки розвиток адекватних професійних вимог ціннісних орієнтацій, мотивів діяльності, уявлення про себе як фахівця, формування сукупності професійно необхідних здібностей [5, с.218-219].

Тому, умови сьогодення потребують певної підготовки від працівника сервісної служби – оператора «102». Дану підготовку ми вбачаємо в проведенні тренінгів, які будуть направлені на формування професійних знань та навичок, які є необхідними для успішного виконання професійного обов'язку. Під час даних тренінгів потрібно акцентувати увагу на специфіці телефонної комунікації, її ознаках, вимогах та недоліках, правильності задавання питань та інше. Не менш важливим є формування у операторів вміння слідкувати за своїм мовленням під час розмови з заявником, не використовувати слів-паразитів (ну, е-е-е, тобто...), зменшувально-пестливих слів (жіночко, телефончик, хвилиночку). Оскільки спілкування з заявником повинно мати ознаки офіційно-ділового стилю спілкування, де статуси партнерів чітко визначені та існують норми поведінки й правила, порушення яких може обрізати гідність партнера.

В роботі оператора важливо розробити та надати детальні інструкції при спілкуванні зі складними заявниками (жартівники,

люди похилого віку, багатослівні та агресивні заявники, психічно хворі), ми вважаємо доцільними навчінню операторів використання певних технік комунікації, які йому допоможуть якісно виконувати свою роботу та пришвидшать час обробки виклику. Ми вважаємо, що для працівників служби «102» це є особливо актуальним, оскільки специфіка професійної діяльності пов'язана з різноманітними завданнями, з якими оператор стикається в роботі та великою кількістю різних типів заявників, які можуть знаходитись в стресових станах. Тому розмова з даними заявниками потребує певних професійних якостей від оператора.

Однак, А.К. Маркова на основі узагальнення досліджень порушення професійного розвитку людини вказувала на можливість появи психологічних бар'єрів в разі освоєння нових професійних технологій [4].

Дослідження, присвячені специфіці професійної підготовки правоохоронців представлені в наукових працях (Б.Р. Бовіна, С.М. Давидова, А.Т. Іваницького, М.О. Калашникова, Л.Н. Лебедева, В.Ю. Рибникова, А.М. Столяренко). Автори зазначають, що специфіка професійної діяльності поліцейських характеризується толерантним світосприйняттям і професійним світоглядом; конструктивною поведінкою в ситуації професійного конфлікту; вмінням досягати взаємного розуміння без насильства, домінування, придушення гідності людей і вживання сили в ситуації зіткнення інтересів; вмінням адекватно оцінювати складні професійні ситуації, передбачаючи компромісний вихід з них, на основі дотримання законності і норм права; вміння доцільного і законного застосування влади; вмінням регулювати свою поведінку у відповідності із законами та нормами професійної діяльності при морально-ціннісному виборі засобів досягнення професійної мети [6, с.239].

В своїх дослідженнях Н.Н. Жердева з позиції системного підходу виділяє комунікативність, як одну зі специфічних та необхідних характеристик поліцейської діяльності, що на її думку, визначається в необхідності спілкування з представниками різних вікових категорій, з людьми різних професій, що займають різне правове становище і т. д. [2]

Отже, ми вважаємо, що для оператора служби «102» важливо мати високі комунікативні вміння, оскільки спілкування є важливим фактором в професійній діяльності оператора, які необхідно враховувати для подальшої ефективної діяльності, де якісний

сервіс є важливою умовою та систематичного удосконаленню своєї професійної компетентності.

Список бібліографічних посилань

1. Воробйова І.В. Особливості сприйняття представників сил охорони правопорядку студентською молоддю / І.В. Воробйова, Я.В. Мацегора // Право і безпека. – Х.: ХНУВС, 2015. – №2(57). – С. 186-193.
2. Жердева Н.Н. Педагогические условия формирования профессиональной толерантности у курсантов вузов системы МВД [Текст] / Н. Н. Жердева // Научные проблемы гуманитарных исследований. – Выпуск № 2. – Пятигорск. – 2011. – С. 125 – 131.
3. Закон України «Про Національну поліцію» № 580 – VIII від 02.07.2015 р. // Офіційний вісник України. – 2015. – №63. – Ст. 11.
4. Маркова А. К. Психология профессионализма / А. К. Маркова. – М.: Междунар. фонд «Знание», 1996. – 308 с.
5. Мороз Л.І. Професійно-психологічний тренінг: підручник / Л.І. Мороз, С.І. Яковенко. – К.: ПАЛИВОДА А.В., 2011. – 252 с.
6. Посохова Я.С. Толерантність у діяльності сучасного правоохоронця / Я.С. Посохова // Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. – Харків : ХНУВС, 2015. – С. 235-239.

Одержано 17.11.2016

УДК 34.01

Проневич О. С.,
головний науковий співробітник центру адаптації
законодавства України до законодавства ЄС юри-
дичного факультету Київського національного уні-
верситету імені Тараса Шевченка,
доктор юридичних наук, професор

ІНСТИТУТ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ПОЛІЦІЇ В ПУБЛІЧНОМУ ПРАВІ РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА

Польська адміністративно-правова догма ґрунтується на постулаті щодо обґрунтованості диференціації сфер діяльності публічної адміністрації за формою, обсягом і змістом регламентації суспільного життя. Однією з основних сфер є адміністративна поліція, що охоплює дії публічної адміністрації, спрямовані на охорону публічної безпеки, порядку та спокою. Специфіка предмету адміністративно-регламентарної охорони у рамках зазначеної сфери діяльності полягає в одночасній зосередженості публічної адміністрації на забезпеченні охорони як індивідуальних благ (життя,

© Проневич О. С., 2016

здоров'я та майна), так й публічного інтересу (публічної безпеки і порядку).

У польському законодавстві відсутня легальна дефініція «адміністративна поліція». Спроба її загальної артикуляції здійснена в Законі Республіки Польща «Про поділ урядової адміністрації». Відповідно до статті 29 цього Закону виконання завдань у сфері охорони публічної безпеки покладено на очолюваний міністром внутрішніх справ і адміністрації сегмент «внутрішні справи» урядової адміністрації, а також формально закріплено поділ внутрішньої адміністрації, відповідальної за охорону публічної безпеки та порядку [1].

Польські поліцейсти наголошують на доцільності класифікації суб'єктів адміністративної поліції за матеріальною, функціональною та інституційною ознаками [2]. У матеріальному сенсі про адміністративну поліцію йдеться тоді, коли орган здійснює охорону публічної безпеки та порядку, охорону від загроз для здоров'я, життя або інших правових цінностей, вживає заходи з метою попередження надзвичайних подій природного чи техногенного походження або усунення їх небезпечних для суспільства наслідків. У функціональному значенні адміністративна поліція може тлумачитися як реалізація владно-регламентарної функції держави чи виконання окремих завдань у контексті її реалізації. В інституційному сенсі адміністративна поліція охоплює сукупність спеціалізованих суб'єктів (служб, інспекцій, сторож), уповноважених на реалізацію державних функцій охоронного, контрольного та наглядового характеру. Органи адміністративної поліції можуть поділятися на мілітаризовані та цивільні структури або ж такі, що належать до публічної адміністрації чи мають приватний характер (зазначимо, що «приватну поліцію» складають «фірми охорони осіб та майна», детективні агентства, служби порядку організаторів масових заходів тощо, наділені законодавцем певними владними повноваженнями у контексті забезпечення приватизації окремих завдань поліції). Існуючий спектр суб'єктів поліцейської діяльності не складає єдиного організаційного та компетенційного масиву.

Окреслені вище ознаки зумовлюють можливість для виокремлення двох базових організаційних форм адміністративної поліції. До першої категорії відносяться спеціальні державні мілітаризовані («обмундировані») та озброєні формації, що виконують передбачені законом загальні завдання у сфері правоохорони, а саме: поліція, прикордонна сторожа, мисливська сторожа, риболо-

вна сторожа, сторожа національного парку, інспекція дорожнього транспорту. Другу категорію репрезентують суб'єкти поліцейської діяльності, що не мають статусу обмундированих і озброєних органів публічної адміністрації, та виконують лише окремі завдання у сфері правоохорони. До цієї групи належать фармацевтична інспекція, санітарна інспекція, ветеринарна інспекція, органи державної геологічної служби, геодезична та картографічна служба. Польський поліцейств М. Камінські констатує, що законодавець резервує для першої групи суб'єктів мілітаризованого типу право використання особливих владних форм забезпечення громадського спокою та внутрішньої безпеки, а також охорони особистих прав і свобод приватних суб'єктів [3]. Працівники цих служб наділені повноваженнями у визначених законом випадках та з обов'язковим дотриманням легітимної процедури застосовувати широкий спектр заходів безпосереднього примусу, у тому числі й вогнепальну зброю. Друга група складається із суб'єктів адміністративно-правових відносин наглядового типу. Органи публічної адміністрації цієї категорії позбавлені повноважень застосування заходів безпосереднього примусу при виконанні передбачених законом завдань наглядового характеру [4, с. 30]. Зазначимо, що поліцейську функцію реалізують також органи публічної адміністрації з «генеральною компетенцією». Так, органи місцевого самоврядування на рівні гміни та повіту можуть видавати адміністративно-порядкові приписи, а воєвода, – розпорядження щодо забезпечення порядку, спокою та публічної безпеки. Наприклад, відповідно до статті 24 чинного Закону «Про безпеку масових заходів» вїйт (бургомїстр, президент міста) уповноважується надавати дозволи на проведення масових заходів, а згідно зі статтею 34 цього Закону воєвода має право скасовувати масові заходи «у випадку негативної оцінки стану безпеки та порядку» [5].

Резюмуючи, зазначимо, що польський законодавець розглядає адміністративну поліцію як окрему сферу діяльності публічної адміністрації, що охоплює дії, спрямовані на охорону публічної безпеки, порядку та спокою. Незважаючи на відсутність чіткого легального закріплення відповідної дефініції, у польській адміністративно-правовій науці ствердилася традиція ототожнення адміністративної поліції з владно-регламентарною функцією публічної адміністрації та виокремлення двох організаційних форм адміністративної поліції, тобто уповноважених на виконання засадничих завдань у сфері правоохорони спеціальних державних мілітаризо-

ваних формацій та уповноважених на виконання окремих завдань у зазначеній сфері суб'єктів наглядового типу (інспекцій).

Список бібліографічних посилань

1. O działach administracji rządowej [Tekst] : ustawa z z dnia 4 wczesnia 1997 r. // Dziennik Ustaw. – 1999. – Nr. 82. – Poz. 928 ze zm.
2. Leonski Z. Policja administracyjna – istota, rodzaje, zadania [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://www.wsizb.poznan.pl/wydawnictwo/dystrybucja/download/wezlowe_problemy_Leonski.pdf.
3. Kaminski M. Policja administracyjna w sensie przedmiotowym i podmiotowym a problem ochrony bezpieczeństwa obywateli [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.dobrauczelnia.pl/upload/File/KONFERENCJE/bezpieczenstwo_obywatela/Kaminski.pdf.
4. Bednarek W. Policja administracyjna w systemie administracji publicznej (wybrane zagadnienia) / W. Bednarek, J. Dobkowski, Z. Kopacz // Instytucje wspolczesnego prawa administrtacyjnego. Księga jubileuszowa prof. zw. dra hab. Jozefa Filipka, red. I. Skrzydło-Niznik. – Krakow, 2001. – S. 25-32.
5. O bezpieczeństwie imprez masowych [Tekst] : ustawa z 20 marca 2009 r. // Dziennik Ustaw. – 2009. – Nr. 62. – Poz. 504 ze późn. zm.

Одержано 17.11.2016

УДК 34.01

Радченко О. І.

доцент кафедри конституційного
і міжнародного права факультету № 4 Харківського
національного університету внутрішніх справ, к. ю. н.,
доцент

ДО ПИТАННЯ ПРО ВИБОРЧУ СИСТЕМУ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ

В умовах реалізації в Україні заходів з децентралізації публічної влади на місцевому рівні гостро постає питання формування органів місцевого самоврядування, насамперед представницьких. Надання додаткових владних повноважень суттєво посилює їх вплив не тільки на діяльність виконавчих органів місцевого самоврядування, а й на все суспільно-політичне та соціально-економічне життя певної території або населеного пункту. Відтак на перше місце виходить механізм формування персонального складу таких органів.

© Радченко О. І., 2016

Упродовж майже двох з половиною десятиліть в Україні серед політиків і науковців точиться жвава дискусія навколо системи, за якою мають відбуватися вибори.

Від колишнього Радянського Союзу наша країна успадкувала мажоритарну виборчу систему на всіх рівнях вертикалі державної влади. Хотілося б нагадати, що саме мажоритарна виборча система, або як її ще називають у науковій літературі виборча система більшості, історично виникла першою. Переваги й недоліки цієї виборчої системи давно відомі. До перших можна віднести безпосередню залежність кандидатів у депутати від волевиявлення виборців (що у свою чергу забезпечує повноцінне дотримання принципу прямих виборів), відносна простота підбиття результатів виборів, більш тісний зв'язок обраних депутатів з мешканцями відповідного виборчого округу. Також мажоритарна виборча система надає можливість виборцям міняти свого представника у представницькому органі шляхом відкликання попереднього й обрання нового. До недоліків традиційно відносять високий ризик застосування технологій підкупу виборців (що більш очевидно, ніж у випадку з пропорційною виборчою системою), а також досить слабку політичну структуру колегіального органу, обраного за цією системою. Також, у випадку застосування мажоритарної виборчої системи відносної більшості може виникнути неприємна з точки зору теорії народного представництва ситуація, коли обраним буде вважатися кандидат, який може й не набрати абсолютної більшості голосів. Відтак, по суті він буде представляти інтереси меншості.

Пропорційна виборча система також має чимало як переваг, так і недоліків. З одного боку вона дозволяє упорядкувати політичну структуру представницького органу місцевого самоврядування з чітким визначенням політичної партії або коаліції політичних партій, які несуть відповідальність за наслідки ухвалених цим органом рішень. Та й під час виборів ефект від підкупу виборців певним чином нівелюється відсутністю прямої залежності результатів виборів, тобто обрання персоналій, від результатів голосування виборців. Але така виборча система на локальному рівні має один дуже суттєвий недолік – вона занадто політизує місцеве самоврядування загалом й діяльність представницьких органів зокрема. Таким чином, останні, по суті, можуть перетворитися на такі собі міні-парламенти містечкового значення, що у свою чергу суперечить концепції місцевого самоврядування як такого та може негативно вплинути на стабільність конституцій-

ного ладу країни. Адже виникає загроза виникнення сепаратизму або принаймні чутливих відцентрових процесів у державі. Якщо зіставити ці дві виборчі системи, то можна помітити, що недоліки однієї з них одночасно є перевагами іншої і навпаки.

Змішана, мажоритарно-пропорційна виборча система, вочевидь, поєднує у собі типові переваги й недоліки обох вищезазначених систем і може розглядатися своєрідним компромісом між ними.

На місцевому (локальному) рівні, на нашу думку, більш прийнятною є мажоритарна виборча система. Вона сприяє тіснішому контакту депутата з виборцями округу, мінімізує вплив політичного чинника, є більш простою з точки зору встановлення результатів виборів та зрозумілою з позиції сприйняття пересічним громадянином. Вважаємо, що на даному етапі розвитку України доцільно все ж таки повернутися до виборів депутатів міських, районних у місті (у разі їх створення), районних та обласних рад суто за мажоритарною системою, відмовившись від застосовуваної наразі змішаної.

Одержано 17.11.2016

УДК 34.01

Райнін І. Л.

Глава Адміністрації Президента України

ЦЕНТРАЛЬНІ ОРГАНИ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ У РЕАЛІЗАЦІЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

Досягнення сталого розвитку будь-якої держави не можливе без існування ефективних механізмів управління регіональним розвитком, які повинні гарантувати однакові стандарти соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць та створити умови для реальної фінансової самостійності місцевих утворень. Саме тому на сучасному етапі розвитку України гостро постало питання децентралізації публічної влади, поштовхом у напрямку реформування якої стало підписання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Співтовариством, де передбачено співробітництво з питань регіонального розвитку [1].

Втіленням європейських ідеалів регіональної політики є Європейська Хартія місцевого самоврядування від 15 жовтня 1985 р., у ст. 4 якої зафіксовано важливу засаду побудови структури місцевої влади, а саме: «публічні повноваження, як правило, здійсню-

ються переважно тими органами публічної влади, які мають найтісніший контакт з громадянином, при цьому, наділяючи тими чи іншими повноваженнями інший орган, необхідно враховувати обсяг і характер завдання, а також вимоги досягнення ефективності та економії» [2].

У зв'язку з реформування місцевої влади та курсом на її децентралізацію, питання щодо аналізу повноважень центральних органів виконавчої влади з розвитку регіонів, зокрема реалізації їх організаційно-правових, розпорядчих та інших засад, набуває особливого значення, а, отже, вимагає формулювання нових доктринальних підходів щодо його вирішення.

При вирішенні означеної проблеми необхідно виходити з того, що навіть у європейських країнах, за наявності досконалих механізмів децентралізації, центральні органи виконавчої влади все ж таки мають повноваження (здебільшого контрольно-наглядового характеру) для впливу на розвиток регіонів. Так, відповідно до ч. 2 ст. 8 Європейської Хартії місцевого самоврядування адміністративний нагляд за діяльністю органів місцевого самоврядування, як правило, має на меті тільки забезпечення дотримання закону та конституційних принципів. Однак вищі інстанції можуть здійснювати адміністративний нагляд за належністю виконання завдань, доручених органам місцевого самоврядування [2]. На практиці такі завдання, цілком ймовірно, можуть бути пов'язані з питаннями регіонального розвитку. Враховуючи наведене необхідно детально проаналізувати повноваження центральних органів виконавчої влади з розвитку регіонів та дослідити організаційно-правові, розпорядчі засади їх реалізації.

У теорії адміністративного права до системи центральних органів виконавчої влади прийнято відносити: міністерства, державні комітети (державні служби) та центральні органи виконавчої влади зі спеціальним статусом [3, с. 108]. Очолює таку систему Кабінет Міністрів України, котрий відповідно до ст. 113 Конституції України є вищим органом у системі виконавчої влади, який відповідає перед Президентом України і Верховною Радою України, підконтрольний і підзвітний Верховній Раді України [4].

З приводу принципової особливості даної системи органів І. І. Боброва зазначає, що «системно-структурна організація центральних органів виконавчої влади виступає складним системним утворенням, елементами якого є органи, їх структурні підрозділи, територіальні представництва, які пов'язані координаційно-субординаційними зв'язками і відносинами між собою та з іншими

органами влади» [5, с. 58]. На ще одну особливість системи органів виконавчої влади вказують М. В. Ковалів та І. Б. Старуха, зазначаючи, що «реалізуючи свою компетенцію, виконуючи положення законів і правових актів інших державних органів, органи виконавчої влади мають повноваження розпоряджатися з конкретних питань і приймати підзаконні нормативні акти, а це означає, що в процесі виконавчої та розпорядчої діяльності органи управління діють юридично-владно, застосовуючи різні правові засоби нормотворчого, оперативного-виконавчого (розпорядчого) та юрисдикційного характеру» [6, с. 23]. Слід припустити, що маючи власні повноваження центральні органи виконавчої влади відіграють вирішальне значення в реалізації окремих напрямів державної політики, у тому числі і у сфері розвитку регіонів.

Повноваження у сфері розвитку регіонів можливо поєднати у відповідні групи залежно від характеру та рівня компетенції органу влади. Такий поділ надасть можливість систематизувати однакові за правовою природою повноваження та пов'язати їх з відповідним колом органів виконавчої влади, до структури правового статусу яких вони і належать.

У рамках першої групи необхідно об'єднати повноваження центральних органів виконавчої влади з реальною, загальною компетенцією у сфері розвитку регіонів (міністерств). Найбільш змістовно владно-розпорядчий вплив на сферу розвитку регіонів, візуалізується за допомогою реалізації міністерствами таких повноважень:

- організаційне забезпечення з питань державної підтримки будівництва (придбання) доступного житла, формування житлового фонду соціального призначення, розгортання молодіжного житлового будівництва, кредитування індивідуальних сільських забудовників, реконструкції кварталів (мікрорайонів) застарілого житлового фонду та впровадження інфраструктурних проєктів;

- організаційне та науково-технічне забезпечення реформування і розвитку житлово-комунального господарства;

- розробка актів законодавства з питань організації діяльності місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування; розмежування повноважень місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування;

- забезпечення адаптації національного законодавства у сфері місцевого самоврядування до положень Європейської хартії місцевого самоврядування та інших міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України;

- сприяння створенню виконавцями/виробниками системи управління якістю житлово-комунальних послуг відповідно до національних та міжнародних стандартів [7];
- складання розпису Державного бюджету України згідно з бюджетними призначеннями та внесення зміни до нього, у тому числі в частині міжбюджетних трансфертів у розрізі місцевих бюджетів;
- регулювання міжбюджетних відносин між державою та місцевими бюджетами;
- запровадження програмно-цільового методу складання і виконання місцевих бюджетів та здійснення середньострокового бюджетного планування на місцевому рівні;
- здійснення оцінки фінансового забезпечення проектів угод щодо регіонального розвитку та державних програм соціально-економічного розвитку територій;
- здійснення заходів щодо реалізації програм, що впроваджуються в Україні із застосуванням секторальної бюджетної підтримки Європейського Союзу [8];
- здійснення організаційно-методичного керівництва і координації роботи з підготовки прогнозів та програм економічного і соціального розвитку Автономної Республіки Крим, областей, районів і міст на середньо- та короткостроковий періоди;
- розробка і здійснення заходів, спрямованих на розбудову інфраструктури регіонів, розвиток міжрегіонального економічного співробітництва та забезпечення комплексного соціально-економічного розвитку регіонів;
- проведення моніторингу показників розвитку регіонів, районів і міст обласного, республіканського в Автономній Республіці Крим значення та формування переліку показників, за якими проводиться моніторинг розвитку територій і визнання їх депресивними;
- розробка програм подолання депресивності територій, моніторинг їх виконання та забезпечення виконання угод щодо регіонального розвитку [12];
- координація діяльності центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування щодо застосування державних соціальних стандартів і нормативів фінансового забезпечення надання державних соціальних гарантій;
- аналіз проектів державних цільових програм з метою визначення соціальних наслідків виконання програм, у тому числі щодо їх впливу на соціальний захист населення та використання трудових ресурсів;

- розробка та внесення в установленому порядку пропозиції стосовно удосконалення державної політики щодо демографічного розвитку, в тому числі підвищення рівня народжуваності та розвитку сім'ї, поліпшення здоров'я населення, подолання негативних наслідків старіння населення, регулювання міграційних потоків;

- аналіз стану ринку праці та підготовка пропозиції щодо регулювання ринку праці і зайнятості населення [13].

Наведені повноваження умовно можна поділити на нормативні (розробка програм, концепцій, проектів нормативно-правових актів тощо), організаційні (координація діяльності, здійснення моніторингу, здійснення заходів, аналіз та оцінка) та фінансові (визначення обсягів бюджетного фінансування, бюджетне планування, формування бюджетної звітності, міжнародне фінансове співробітництво). Із наведеного переліку повноважень вбачається, що вплив міністерств на сферу регіонального розвитку є достатньо значним, що обумовлено їх компетенцією. Тому влада повинна рухатися у напрямку мінімізації такого впливу та делегування відповідних повноважень регіонам, передумовою якого повинна стати конституційна реформа. Тільки за таких умов, регіони отримають реальну можливість самостійно визначати пріоритетні напрями розвитку та мобілізувати необхідні для цього фінансові і матеріальні ресурси.

До другої групи необхідно віднести повноваження центральних органів виконавчої влади з потенційною, спеціальною компетенцією у сфері розвитку регіонів (служби, інспекції, агентства, центральні органи виконавчої влади зі спеціальним статусом). Сутність їх організаційно-розпорядчого впливу на сферу розвитку регіонів, проявляється у таких повноваженнях:

- здійснення адміністрування податків і зборів, митних та інших платежів, єдиного внеску в порядку, встановленому законом, забезпечення контролю за своєчасністю, достовірністю, повнотою їх нарахування та сплати до бюджету і відповідних позабюджетних фондів;

- життя заходів для виявлення, аналізу та перевірки фінансових операцій, які можуть бути пов'язані з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом або фінансуванням тероризму;

- здійснення контролю за дотриманням виконавчими комітетами сільських і селищних рад порядку прийняття та обліку податків і зборів від платників податків, своєчасністю і повнотою перерахування зазначених сум до бюджету [9];

- перевірка суб'єктів господарювання, об'єднань, органів влади, органів місцевого самоврядування та органів адміністративно-господарського управління і контролю щодо дотримання ними вимог законодавства про захист економічної конкуренції;

- надання рекомендацій та внесення пропозицій щодо здійснення заходів, спрямованих на обмеження монополізму, розвиток підприємництва і конкуренції, запобігання порушенням законодавства про захист економічної конкуренції, а також щодо припинення дій або бездіяльності, які можуть мати негативний вплив на конкуренцію [10];

- підготовка спільних проектів щодо фінансування міжнародними організаціями структурних перетворень в економіці держави, передприватизаційної підготовки, приватизації та післяприватизаційної підтримки підприємств;

- формування інвестиційної політики;

- здійснення інвентаризації та передача в оренду цілісних (єдиних) майнових комплексів підприємств, їх структурних підрозділів і нерухомого майна, а також майна, що не увійшло до статутного капіталу господарських товариств у процесі приватизації (корпоратизації), що перебувають у державній власності;

- укладання договорів на проведення оцінки цілісних (єдиних) майнових комплексів та затвердження актів оцінки (висновків про вартість майна) [11].

Повноваження цієї групи можна поділити на контрольні (здійснення контролю та інвентаризації) і розпорядчі (адміністрування, оціночна діяльність, передача в оренду). Очевидно, що вказані повноваження цілком відповідають правовому становищу та компетенції їх суб'єктів, а також корелюються з принципами міжнародно-правових актів у сфері місцевого самоврядування, оскільки контроль спрямовано лише на сферу державних інтересів. При цьому інтереси територіального утворення жодним чином не обмежуються, що також позитивно позначається на процесі децентралізації публічної влади в державі.

Досвід децентралізації публічної влади у розглянутих країнах ґрунтується на конституційно-правовому закріпленні статусу територіального утворення та одночасному обмеженні повноважень центральної виконавчої влади, котрі зводяться до контролю за виконанням публічних завдань, які покладено на регіони (формування доходної частини державного бюджету, забезпечення правопорядку та функціонування інститутів захисту прав і свобод громадян тощо). Тому запорукою ефективної децентралізації пуб-

лічної влади в Україні є конституційно-правове закріплення регіонального самоврядування, яке поряд з місцевим, утворить багаторівневу систему адміністративно-територіального поділу України.

Після завершення адміністративної реформи, слід докорінно змінити підхід до формування правового статусу центральних органів виконавчої влади, зокрема в частині обмеження обсягу їх повноважень у сфері розвитку регіонів, а також їх бюджетної, податкової, інвестиційної та інноваційної політики. Теоретико-правовий аналіз повноважень центральних органів виконавчої влади у сфері розвитку регіонів дозволяє сформулювати низку висновків, основними з яких є:

1. Під повноваженнями центральних органів виконавчої влади з розвитку регіонів слід розуміти сукупність законодавчо визначених прав та обов'язків, реалізація яких спрямована на забезпечення всебічного розвитку регіонів шляхом організаційно-розпорядчого впливу на органи місцевого самоврядування і відповідні територіальні громади.

2. Повноваження центральних органів виконавчої влади із реальною загальною компетенцією слід поділяти на нормативні (розробка програм, концепцій, проектів нормативно-правових актів тощо), організаційні (координація діяльності, здійснення моніторингу, здійснення заходів, аналіз та оцінка) та фінансові (визначення обсягів бюджетного фінансування, бюджетне планування, формування бюджетної звітності, міжнародне фінансове співробітництво). Повноваження центральних органів виконавчої влади з потенційною, спеціальною компетенцією необхідно поділяти на контрольні (здійснення контролю та інвентаризації) і розпорядчі (адміністрування, оціночна діяльність, передача в оренду).

3. Ефективна децентралізація публічної влади, яка передбачає відділення центральної влади від місцевої, можлива лише за умов запровадження кардинально нової багаторівневої системи адміністративно-територіального поділу, основною ланкою якої стане регіональне самоврядування. Подальше формування правового статусу центральних органів виконавчої влади, зокрема в частині обмеження обсягу їх повноважень у сфері розвитку регіонів, має відбуватися на підставі конституційно-правових принципів адміністративного поділу та повинно обмежуватися повноваженнями, пов'язаними з виконанням територіальними утвореннями публічних завдань, делегованих державою.

Список бібліографічних посилань

1. Про асоціацію : Угода між Україною з однієї сторони та Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державам членами з іншої сторони від 27 червня 2006 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/984_011.
2. Європейська Хартія місцевого самоврядування від 15 жовтня 1985 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_036.
3. Адміністративне право України : підруч. / Ю. П. Битяк, В. М. Горищук, О. В. Дьяченко та ін. ; за ред. Ю. П. Битяка. – Київ : Юрінком Інтер, 2006. – 544 с.
4. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
5. Боброва І. І. Проблеми системно-структурної організації центральних органів виконавчої влади в Україні / І. І. Боброва // Державне будівництво та місцеве самоврядування. – 2011. – № 16. – С. 58–69.
6. Ковалів М. В. Особливості адміністративно-правового статусу органів виконавчої влади / М. В. Ковалів, І. Б. Старуха [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/26677/1/005-022-026.pdf>.
7. Про затвердження Положення про Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України : Указ Президента України від 31 травня 2011 р. № 633/2011 // Офіційний вісник України. – 2011. – № 41, стор. 13, стаття 1665.
8. Про Положення про Міністерство фінансів України : Указ Президента України від 08 квітня 2011 р. № 446/2011 // Офіційний вісник України. – 2011. – № 29, стор. 230, стаття 1254.
9. Про Державну фіскальну службу України : Постанова Кабінету Міністрів України від 21 травня 2014 р. № 236 // Офіційний вісник України. – 2014. – № 55, стор. 31, стаття 1507.
10. Про Антимонопольний комітет України : Закон України від 26 листопада 1993 р. № 3659-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 50. – Ст. 472.
11. Пономарьов О. В. Адміністративно-правовий статус Антимонопольного комітету України : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Олександр Валерійович Пономарьов. – Київ : ДНДІ МВС України, 2010. – 217 с.
12. Про Міністерство економічного розвитку і торгівлі України : Указ Президента України від 31 травня 2011 р. № 634/2011 // Офіційний вісник України. – 2011. – № 13.
13. Про затвердження Положення про Міністерство соціальної політики України : Постанова Кабінету Міністрів України від 17 червня 2015 р. № 423 // Урядовий кур'єр. – 2015. – № 28.

Одержано 17.11.2016

УДК 34.01

Расюк А. О.

к.ю.н., с.н.с.

ФУНКЦІЇ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ СЛУЖБ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ, ФРАНЦІЇ ТА ІТАЛІЇ

Законодавство Франції об'єднує всі поліцейські сили країни в Національну поліцію, якою керує Генеральна дирекція – одна із трьох основних (генеральних) дирекцій МВС Франції.

У Франції розрізняють дві системи поліції:

адміністративну та судову (кримінальну).

Адміністративна поліція займається попередженням правопорушень та виконує інші профілактичні функції.

Більшість злочинів розслідує судова поліція, посадові особи якої діляться на три категорії:

офіцери судової поліції (посадові особи судової поліції), які мають право самостійно проводити попереднє дізнання;

агенти судової поліції;

посадові особи та агенти, уповноважені законом виконувати деякі функції судової поліції (проводити окремі процесуальні дії та ін.).

Судово-поліцейськими повноваженнями наділяються службовці поліцейських формувань, яким у відповідності до закону присвоєні титули «посадова особа судової поліції» чи «агент судової поліції».

До першої категорії відносяться комісари і офіцери Національної поліції, а також чини жандармерії.

У повному обсязі функції, які складають зміст судово-поліцейської діяльності, здійснюються лише «посадовими особами судової поліції».

Відповідно до статей 14 та 17 КПК Франції вони мають право: констатувати порушення закону, збирати докази і встановлювати винних до початку слідства;

проводити дізнання по правопорушеннях, за якими слідство ще не ведеться, розслідувати явні правопорушення;

виконувати доручення слідчих органів, приймати та розглядати за суттю заяви про правопорушення і скарги від потерпілих.

Агенти судової поліції виконують в основному допоміжну роль, здійснюючи допомогу посадовим особам судової поліції.

Кримінально-процесуальні норми передбачають також й обов'язки для осіб, які виконують судово-поліцейські функції, за невиконання яких вони несуть відповідальність.

До їх функцій відносяться:

негайне повідомлення прокуратури про всі правопорушення, які стали відомі і про отримане слідче доручення;

своєчасне попередження прокурора сусіднього регіону при виїзді до останнього для проведення необхідних слідчих дій;

відправлення особі, яка видала слідче доручення, а також прокурору після закінчення розслідування у визначений законом строк оригіналів та копій складених протоколів.

Таким чином, судова поліція перебуває під контролем одночасно з боку прокуратури та вищестоящих поліцейських чинів.

Поліцейські функції виконуються у Франції декількома формуваннями, які підпорядковані як загальнонаціональним відомствам, так і місцевій владі.

В оперативному підпорядкуванні міністра внутрішніх справ та керівника Національної поліції знаходяться Національна жандармерія, яка підпорядкована трьома міністерствами (Міністерству збройних сил, МВС та Міністерству юстиції), а також муніципальна поліція, підлегла мерам.

Національна жандармерія, на відміну від цивільних поліцейських установ, має таку саму організацію, форму, звання та дисципліну, як і французька армія. Різноманітність завдань, покладених на жандармерію, ставить її у залежність від МВС та Міністерства юстиції. Згідно з Положенням про жандармерію, вона покликана забезпечувати громадську безпеку, підтримувати порядок та піклуватися про виконання законів.

Функції МВС Франції не обмежені керівництвом поліцією. Воно також здійснює аналіз суспільної думки, інформує уряд про політичну ситуацію в країні, стежить за дотриманням законодавства про культу, відповідальне за стан цивільної оборони.

Діяльність органів поліції Італії здійснюється на основі підпорядкування та підконтрольності судовим органам, на які покладено проведення попереднього слідства.

Функції кримінальної поліції в Італії здійснюють Центральне управління кримінальної поліції Департаменту публічної безпеки МВС і підпорядковані йому відділи кримінальної поліції територіальних органів поліції провінціальних, обласних управлінь (квестур), міських і районних комісаріатів поліції.

У структурі поліції Італії, перебувають поштова і прикордонна поліція. Також в Італії існують наступні правоохоронні відомства: Корпус карабінерів, який підпорядкований міністерствам оборони та внутрішніх справ; Фінансова гвардія, яка забезпечує

дотримання законів у сфері економіки, фінансів та торгівлі, підпорядкована міністерствам оборони та фінансів. Функції та повноваження поліції і карабінерів у сфері боротьби зі злочинністю в містах практично однакові.

Функції Корпусу карабінерів діляться на військові та правоохоронні. До військових функцій відносяться: оборона країни, охорона державної інфраструктури, захист стратегічних об'єктів, сприяння мобілізації, функція військової поліції. До поліцейських функцій відносяться: боротьба зі злочинністю, підтримання правопорядку, забезпечення безпеки під час проведення судових засідань, конвоювання підсудних.

Поліцейська служба Великої Британії організована переважно за територіальним принципом відповідно до чинного адміністративно-територіального поділу країни, а також за функціональним принципом. Систему поліцейських органів Великої Британії складають: Скот ленд-Ярд, поліцейські департаменти графств, транспортна поліція та поліція Північної Ірландії.

Головними функціями МВС Великої Британії є підтримка закону та порядку, забезпечення ефективності поліцейської служби, вжиття заходів стосовно правопорушників, контроль і управління службами в'язниць, забезпечення ефективності системи нагляду за умовно засудженими і тими, хто відбув покарання, нагляд за пожежною службою та контроль за станом цивільної оборони, а також розробка нового законодавства з питань компетенції міністерства.

Для здійснення цих функцій у складі МВС Великої Британії створені наступні підрозділи: департамент програм для населення та рівних можливостей, департамент кримінального правосуддя, департамент кримінальної політики, пожежний департамент, департамент штатів, департамент імміграції і громадянства, департамент поліції, департамент в'язниць, департамент контролю за особами, які відбули покарання та інші.

Завдання охорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки у Великобританії покладено на констеблів.

Усі працівники поліції від констебля та вище мають відповідні права щодо ведення досудового розслідування кримінальних справ. Окремого органу, який здійснює цю функцію, у Великій Британії законодавчо не передбачено.

Регулярна поліція Великої Британії складається з поліції, яка носить форму, а також поліції «у цивільному». Основними завданнями поліції «у формі» є попередження злочинів, регулювання вуличного руху, охорона життя та власності населення. До даної

категорії поліції належить переважна більшість поліцейських. Саме на працівників цієї поліції покладається несення патрульної служби. Головними обов'язками патрульних є виявлення порушень закону, а також втручання в інциденти, які можуть призвести до порушення закону.

До завдань поліції «у цивільному» входить розкриття та розслідування злочинів. Кожний поліцейський загін має свій власний слідчий підрозділ, службовці якого працюють головним чином «у цивільному».

До системи поліцейських органів Великої Британії також відносяться спеціалізовані поліцейські сили: поліція підприємств атомної індустрії, поліція з охорони морських портів, кінологічна служба, підрозділи кінної поліції, а також Особлива служба, до функцій якої належить боротьба з тероризмом, забезпечення особистої безпеки членів королівської родини й дипломатичних представництв та розслідування злочинів проти національної безпеки.

Одержано 17.11.2016

УДК 34.01

Резанов С. А.

доцент кафедри адміністративної
діяльності поліції Харківського національного уні-
верситету внутрішніх справ, к.ю.н., доцент

ЗАСТОСУВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО РОЗСУДУ ТА ДИСКРЕЦІЙНИХ ПОВНОВАЖЕНЬ У ПРАВООХОРОННІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Застосування права носить підзаконний та індивідуальний характер, оскільки безпосереднім об'єктом застосування права є окремий конкретний випадок, а припис правозастосовчого акта стосується персонально визначених осіб. Відсутність чітких методологічних позицій при розкритті поняття, сутності і призначення стадій правозастосовчого процесу в правоохоронній діяльності призводить до того, що в основу його розподілу лягають різні ознаки.

Усі стадії правозастосовчого процесу досить тісно пов'язані з застосуванням дискреційних повноважень. Іншими словами в цих діях дуже часто існує певна свобода вибору – можливість застосування адміністративного розсуду.

Серед інших підстав для порушення адміністративної справи також може бути безпосереднє виявлення порушення уповноваженою особою, яке відрізняється від інших підстав насамперед тим, що вирішується за власною ініціативою осіб, які здійснюють адміністративний нагляд. Зазначена підстава має деякі особливості. По-перше, безпосередній розсуд уповноваженої особи ніде не фіксується і тому незавжди підлягає контролю. По-друге, припущення про порушення виникає тільки в свідомості уповноваженої особи [1, с. 49].

Свою точку зору по даному питанню висловив О. П. Коренєв. Так, доцільність він тісно пов'язує з адміністративним розсудом, під яким допускається визначена рамками законодавства відома ступінь свободи органа (посадової особи) у правовому вирішенні індивідуальної конкретної управлінської справи, що надається з метою прийняття оптимального рішення в справі [2, с.142].

Слід зазначити, що адміністративний розсуд завжди носить правовий характер, є правовим розсудом. Застосування розсуду можливе за умови дотримання визначених вимог:

- він завжди повинен здійснюватися в рамках закону;
- адміністративний розсуд може бути використаний з метою більш ефективного, доцільного, оптимального здійснення адміністративної й іншої діяльності;
- акт, прийнятий на основі розсуду повинен переслідувати ціль, для досягнення якої, законодавець дав посадовій особі право діяти за своїм розсудом;
- акт, прийнятий на основі адміністративного розсуду, повинний містити в собі мотиви, що спонукали його скористатися правом розсуду.

Застосування дискреції в правоохоронній діяльності – це момент розсуду, область повноважень, у яких особі, що приймає рішення, дається деяке право вибору. Тут усе залежить від ступеня свободи дій, що може бути різноманітною: від деякого елементу власного судження, необхідного для інтепретації і застосування загальних стандартів, до відкритої пропозиції посадовій особі прийняти таке рішення, яке вона вважає найкращим у даній ситуації.

Дискреційні повноваження піднімають багато цікавих і важливих для адміністративного права питань. Зокрема, дуже важливо дослідити проблему співвідношення дискреції й ефективності як принципу управління.

Щодо дискреції в правозастосувальній діяльності є два загальних зауваження. Перше стосується думки, що зустрічається часто в європейській юриспруденції, про те, що під дискрецією розуміється щось незаконне, що позначає суб'єктивний і довільний підхід. Варто чітко зазначити, що таке уявлення помилкове – дискреція внутрішньо властива будь-якій системі юридичного контролю і є поняттям, що виникнуло й існує в рамках закону. Усі стадії управлінського процесу досить тісно пов'язані з застосуванням дискреційних повноважень, і якщо позбавити посадових осіб права діяти на власний розсуд – це може призвести до негативних наслідків. Неможливо досконально закріпити їх повноваження у законах та інших нормативно-правових актах. Закони розраховані на звичайні умови та нормальні обставини. Але трапляється й так, що ситуація стає екстремальною й дотримання якоїсь норми, реалізація припису суду або прокурора може поставити під погрозу правопорядок у регіоні, країні. Тому існування адміністративного розсуду та дискреційних повноважень є невід'ємною частиною правоохоронної діяльності.

Виходячи з вище викладеного, можна зробити висновок, що проблема застосування адміністративного розсуду набула досить великої гостроти. Представники правоохоронних органів повинні застосовувати розсуд в залежності від конкретних обставин справи. Вирішувати заздалегідь – значить ускладнювати дискрецію. Не потрібно заздалегідь визначати, яким чином вони будуть розглядати справи в майбутньому. Використання адміністративного розсуду та дискреційних повноважень в правоохоронній діяльності є беззаперечним. Тільки існування певної свободи в діях посадової особи під час прийняття управлінського рішення може зробити цю діяльність найбільш ефективною.

Список бібліографічних посилань

1. Адміністративна відповідальність в Україні: Навч. посібник / За заг. ред. А. Т. Комзюка. 2-е вид., виправл. і доп. – Харків: Вид-во Ун-ту внутр. справ, 2001. – 112 с.
2. Коренев А. П. Административная деятельность органов внутренних дел. Часть Общая. Учебник. Издание четвертое, с изменениями и дополнениями /Под ред. докт. юрид. наук, проф. А. П. Коренева. – М.: Московский университет МВД России, издательство «Щит-М», 2003. – 309 с.

Одержано 17.11.2016

УДК 351.713

Романенко М. В.

доцент кафедри адміністративної
діяльності поліції Харківського національного уні-
верситету внутрішніх справ, к. ю. н.

ОРГАНІЗАЦІЯ СЛУЖБОВОЇ ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКА ПОЛІЦІЇ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ЕФЕКТИВНОГО ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ БЕЗПЕКИ І ПОРЯДКУ

Прийняття Закону України «Про національну поліцію» є важливим кроком у розвитку не лише поліцейського законодавства, а й всієї правової системи України, особливо в організації практичної роботи щодо захисту прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку в країні, визначаючи на яких принципах, якими методами, за яких умов та хто саме буде здійснювати вказану діяльність.

Закон України «Про Національну поліцію» створює передумови для зміцнення законності і правопорядку в суспільстві, підвищення ефективності боротьби з протиправними посяганнями тощо.

До основних завдань Національної поліції віднесено реалізацію державної політики у сферах забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку [1].

Згідно з Концепцією «100 днів якості Національної поліції України» основною метою реформування системи Міністерства внутрішніх справ (МВС України) зокрема підрозділів Національної поліції є створення нового органу, здатного надати якісний правоохоронний сервіс, відповідно до вимог суспільства.

Закон України «Про Національну поліцію» [2] уточнює сфери надання поліцейських послуг виділяючи головні з них: забезпечення публічної безпеки і порядку; охорона прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; протидія злочинності; надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги.

Особливої актуальності в даних умовах набуває забезпечення правопорядку та підтримання публічної безпеки у громадських місцях міст, селищ та інших населених пунктів. Головна роль у ре-

алізації цього завдання без сумніву належить працівникам Національної поліції.

Результати будь-якого виду діяльності працівників поліції залежать від її якісних характеристик, найважливішою серед яких є підготовленість. Підготовленість виражається в наявності у працівника поліції відповідних знань, умінь і навичок.

Особливого значення нарівні з іншими видами підготовленості (юридичної, спеціальної) набуває службова підготовка поліцейських.

Порядок планування, проведення та обліку занять, здійснення контролю знань, умінь та навичок осіб молодшого, середнього та вищого складу Національної поліції України визначено Законом України «Про Національну поліцію» та Положенням про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України (далі – Положення).

Згідно зі ст.72 Закону України «Про Національну поліцію», під службовою підготовкою поліцейських розуміють систему заходів, спрямованих на закріплення та оновлення необхідних знань, умінь та навичок працівника поліції з урахуванням оперативної обстановки, специфіки та профілю його оперативно-службової діяльності.

Основними завданнями службової підготовки поліцейських є: підвищення рівня знань, умінь, навичок та професійних якостей поліцейських з метою забезпечення їх здатності до виконання завдань з охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічного (громадського) порядку та безпеки; вивчення нормативно-правових актів, які регламентують діяльність Національної поліції України; удосконалення керівним складом органів (закладів, установ) поліції навичок управління поліцейськими.

Вирізняють наступні види службової підготовки працівників поліції: функціональна підготовка, загальнопрофільна підготовка, тактична підготовка, вогнева підготовка, фізична підготовка.

Функціональна підготовка передбачає здійснення комплексу заходів, спрямованих на набуття і вдосконалення поліцейським знань, умінь та навичок у сфері нормативно-правового забезпечення службової діяльності, необхідних для успішного виконання ним службових обов'язків.

Загальнопрофільна підготовка - це комплекс заходів, спрямованих на набуття і вдосконалення поліцейським умінь та навичок практичного застосування теоретичних знань щодо форму-

вання готовності до дій у ситуаціях різних ступенів ризику, а також надання домедичної допомоги в процесі виконання службових завдань.

Проведення тактичної підготовки включає в себе комплекс заходів, спрямованих на набуття і вдосконалення поліцейським навичок практичного застосування теоретичних знань щодо правильного оцінювання конкретних подій з подальшим прийняттям правомірних рішень та психологічної готовності до дій у ситуаціях різних ступенів ризику.

Практичні заняття з вогневої підготовки, спрямовані на вивчення поліцейськими основ стрільби з вогнепальної зброї, правомірного її застосування (використання) та вдосконалення навичок безпечного поводження з нею, швидкісної та влучної стрільби по нерухомих і рухомих цілях, з різних положень, в обмежений час, в русі тощо.

Фізична підготовка працівників спрямована на формування та вдосконалення рухових умінь і навичок, розвиток фізичних якостей та здібностей поліцейського з урахуванням особливостей його професійної діяльності.

Службова підготовка поліцейських може проводитися у різних формах, наприклад у формі навчальних занять в групах за місцем служби; навчальних зборів; самостійного навчання тощо.

Відповідальними за організацію службової підготовки в підпорядкованих підрозділах являються керівники всіх рівнів. Задля ефективного проведення службової підготовки підпорядкованого підрозділу поліції, до обов'язків керівника органу поліції віднесено підписання наказу про організацію службової підготовки, розгляд на оперативних нарадах питання службової підготовки поліцейських, створення умов, які стимулюватимуть поліцейських до підвищення рівня професійних знань, удосконалення навичок і умінь, необхідних для ефективного виконання службових обов'язків та вжиття дієвих заходів з розвитку навчально-матеріальної бази підпорядкованого органу поліції, її оснащення та обладнання.

Поліцейський зобов'язаний регулярно відвідувати заняття в системі службової підготовки. Виняток можуть становити лише особи, які перебувають на добовому чергуванні, лікарняному, сесії, у відпустці, відрядженні тощо.

Законодавець також встановлює дисциплінарну відповідальність для поліцейських, які порушують наказ керівника органу поліції про організацію службової підготовки або отримали незадовільну оцінку зі службової підготовленості за результатами перевірки органу поліції.

Підсумовуючи викладене, можна констатувати, що службова підготовка працівників поліції є одним з пріоритетних напрямків оперативно-службової діяльності органів поліції. А забезпечення практичної спрямованості службової підготовки і неухильне виконання програм навчання в процесі службової діяльності є важливим чинником забезпечення ефективного виконання завдань Національної поліції у сферах забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності та підтримання публічної безпеки і порядку.

Список бібліографічних посилань

1. Про затвердження Положення про Національну поліцію : постановою Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 № 877 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/go/877-2015-%D0%BF>
2. Про Національну поліцію [Електронний ресурс]: закон України від 02 липня 2015 р. // Режим доступу : <http://www.zakon1.rada.gov.ua>.
3. Про затвердження Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України: Наказ МВС України від 26.01.2016 № 50 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0260-16>
4. Про затвердження Порядку відбору кандидатів на навчання до вищих навчальних закладів Міністерства внутрішніх справ України : Наказ МВС України від 15.01.2015 № 29 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/go/laws/show/z0116-15/paran14#n14>
5. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. : за станом на 1 лют. 2011 р. № 2952-VI (2952-17) // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

Одержано 17.11.2016

УДК 34.01

Гончаров М. О.,
аспірант ОДУВС

Науковий керівник: Рудой К. М.,
к.ю.н., доцент, професор кафедри адміністративно-
го права та
адміністративного процесу ОДУВС

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ПРОТИДІЇ НЕЛЕГАЛЬНІЙ МІГРАЦІЇ В УКРАЇНІ

Скоротивши у 2012 році підрозділи міліції міграційного контролю, перед МВС України та Урядом постали законодавчі та організаційні проблеми у сфері протидії нелегальній міграції, унаслідок чого утворилися системні ризики активізації нелегальної

міграції, що містять загрозу національній безпеці держави, у першу чергу через неспроможність зменшити кількість виявлених та видворених за межі України нелегальних мігрантів.

Не менш важливу роль у поліпшенні та прискоренні виконання покладених на міграційну службу завдань по боротьбі з нелегальною міграцією відіграє відсутність ДМС України у складі суб'єктів оперативно-розшукової діяльності, які визначені Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність»[1], а також відсутність взаємодії в питанні доступу до інформаційних масивів Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства закордонних справ України та Державної прикордонної служби України. У вказаних базах даних зосереджується інформація щодо іноземних громадян, яка вкрай необхідна міграційним структурам. Для отримання доступу до цієї інформації необхідно на державному рівні вирішити питання щодо можливості користування такими базами даних в регіонах органами державної міграційної служби України.

Суттєвою є проблема відсутності в штаті міграційної служби кваліфікованих перекладачів. На даний час вона вирішується за рахунок так званих «вихідців з іноземних країн», яких власно надають іноземці, а в деяких випадках громадські організації (земляцтва, національно-культурні товариства тощо). Однак, ці перекладачі не мають спеціальної філологічної освіти, що ускладнює здійснення необхідних процедур за участю іноземців та може певним чином позначитися на їх якісному рівні. Особливо гостро дана проблема виникає під час вирішення в судових інстанціях питання про примусове видворення іноземців. Так, за вимогою суду в матеріалах, що надходять до суду для вирішення питання про примусове видворення іноземців, повинні бути ксерокопії документів кваліфікованого перекладача, який володіє українською мовою та мовою іноземця. Пояснення іноземця, рішення про примусове повернення іноземця в країну походження, адміністративний позов повинні бути також письмово перекладені на мову, якою спілкується іноземний громадянин. Крім цього, паспортний документ іноземця повинен бути перекладений українською мовою та завірений нотаріально, що потребує додаткових витрат, які не передбачені кошторисом ДМС України. Така ж проблема виникає й під час поміщення іноземних громадян до Пункту тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства, оскільки відсутність у штаті ПТПП перекладачів завдає значних перешкод для здійснення

співробітниками міграційної служби належним чином передбачених законом заходів [2].

Наступною важливою проблемою в сфері протидії нелегальній міграції є відсутність місць утримання іноземців та осіб без громадянства з моменту затримання до винесення рішення про їх поміщення до пункту тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перебувають на території України. Найбільш гостро зазначене питання постає у разі відсутності у затриманого іноземця документів, що посвідчують особу.

Відсутність документів унеможлиблює прийняття рішення про примусове повернення іноземця в країну походження, так як його не можливо ідентифікувати в обмежені строки та проставити штамп у відсутні документи про прийняте відповідне рішення. В зв'язку з цим, не має можливості звернутися до суду для вирішення питання про примусове видворення іноземця, так як згідно ст. 30 Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» [3] примусовому видворенню обов'язково повинне передувати примусове повернення.

Суттєво на якість протидії незаконній міграції впливає недосконала система взаємодії ДМС України з іншими правоохоронними структурами нашої держави, в першу чергу зі Службою безпеки України та Міністерством внутрішніх справ України. Найчастіше це торкається ситуацій, коли органами СБ України при прийнятті рішень про заборону в'їзду на територію України, відповідно до ст. 13 Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» не перевіряється статус іноземця на території України. Таким чином, виникають правові колізії, коли СБ України приймає рішення про заборону в'їзду стосовно осіб, які вже на законних підставах постійно або тимчасово проживають в Україні. Такі рішення мають формальний характер, оскільки невідомо, чи буде такий іноземець протягом найближчих років виїжджати за межі України. Крім цього, подібні рішення суперечать діючому міграційному законодавству.

Таким чином, при прийнятті рішення про заборону в'їзду в Україну необхідно пересвідчитися чи перебуває особа в Україні, якщо перебуває, то визначитися на підставі яких документів або у якому статусі. Крім цього, у випадках, якщо іноземець має посвідку на постійне проживання, прийняттю рішення про заборону в'їзду має передувати скасування дозволу на імміграцію та вилучення посвідки на проживання. При наявності посвідки на тимчасове

проживання також приймається рішення про скасування такої посвідки.

Щодо взаємодії з МВС України, відповідно до ст. 12 Закону України «Про імміграцію» [4], дозвіл на імміграцію скасовується у разі, якщо іммігранта засуджено в Україні на строк більше одного року і вирок суду набрав законної чинності. Проте жодних повідомлень від слідчих органів МВС України з вказаних питань до ДМС України не надходить, що унеможливлює вчасне застосування вказаної правової норми.

Подібна практика простежується у випадках виконання Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства», де визначено, що виїзд з України іноземцю або особі без громадянства не дозволяється, якщо він є підозрюваним, обвинуваченим у вчиненні на території України злочину чи підсудним за вчинення злочину на території України у разі, якщо до таких осіб відповідно до Закону прийнято рішення щодо заборони виїзду за межі України. Проте такі рішення з органів внутрішніх справ до ДМС не надходять.

Крім того, дозволи на імміграцію скасовуються й у випадках, коли дії іммігранта становлять загрозу громадському порядку в Україні або це є необхідним для охорони здоров'я, захисту прав і законних інтересів громадян нашої держави. Проте інформація про притягнення іноземців та осіб без громадянства до адміністративної відповідальності за порушення громадського порядку, за дрібне хуліганство, наприклад, за порушення вимог Закону України «Про попередження насильства в сім'ї», до ДМС України не надходить.

З огляду на те, що питання протидії нелегальній міграції відносяться до сфери пріоритетів формування політики національної безпеки України, є предметом систематичного моніторингу Ради національної безпеки і оборони України, першочергово необхідно вирішити законодавчі та організаційні проблеми у цій сфері.

Список бібліографічних посилань

1. Наливайко Б. О. Проблемні питання, що виникають після ліквідації міліції міграційного контролю// Електронний ресурс: Режим доступу: <http://migraciya.com.ua/News/open-forum/ua-police-migration-control---eliminated-illegal-migration---the-green-light/>.

2. Державна міграційна служба України// Електронний ресурс: Режим доступу: <http://dmsu.gov.ua/normativna-baza>.

3. Концепція державної міграційної політики: схвалена Указом Президента України від 30 травня 2011 року N 622/2011// Електронний ресурс: Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/622/2011>.

4. Сисюк Л.П., Гилук Л.О. Проблема нелегальної міграції в Україні та в світі// Електронний ресурс: Режим доступу: <http://ukr.vipreshebnik.ru/mign-economika/4516-problema-nelegalnoji-migratsiji-v-ukrajini-ta-v-sviti.html>.

Одержано 17.11.2016

УДК 34.01

Савчук В. С.

аспірант кафедри правового забезпечення господарської діяльності Харківський національний університет внутрішніх справ

НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Захист прав, свобод, законних інтересів громадян, установ, суб'єктів господарювання є одним із пріоритетних напрямів діяльності держави. Держава забезпечує виконання правоохоронної функції шляхом надання відповідних повноважень органам влади, які визначаються законодавством, як правоохоронні органи, що здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції [1]. Перелік правоохоронних органів встановлюється законом, проте не точний і не враховуючий всі повноваження по правозастосовній діяльності. Відповідно до Закону України "Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів" до правоохоронних органів належать органи прокуратури, Національної поліції, служби безпеки, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, Національне антикорупційне бюро України, органи охорони державного кордону, органи доходів і зборів, органи і установи виконання покарань, слідчі ізолятори, органи державного фінансового контролю, рибохорони, державної лісової охорони, інші органи, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції [1]. Отже органи державного фінансового контролю також вважаються правоохоронним, проте вказане законодавство не визначає повноваження цих органів.

Національний банк України (далі НБУ) займає особливе місце у системі центральних органів виконавчої влади і органів державного фінансового контролю. НБУ – це центральний банк України, особливий центральний орган державного управління. Основними чинниками його утворення стали перехід України до

ринкової економіки і деінтеграція радянської банківської системи. М.П.Кучерявенко вказує, що правовий статус центрального банку як системна категорія поряд із функціональною характеристикою включає також передбачену нормами права спеціальну правоздатність суб'єкта права у питаннях відання, а також його повноваження, що, враховуючи публічні функції Національного банку, становлять його компетенцію [3, с. 232]. З цих позицій і враховуючи завдання НБУ, потрібно проаналізувати правоохоронну функцію НБУ у банківській системі.

Правове становище НБУ у фінансовій системі країни досліджували О. Ф. Андрійко, О. М. Бандурка, О. О. Бандурка, Л. К. Воронова, О.П. Гетманець, А. Костюченко, В. А. Лебедева, О. П. Орлюк, С.В. Сімов'ян. Проте поза увагою науковців є нерозкриті питання стосовно завдань НБУ по регулюванню і організації грошово-кредитної системи країни, ринку цінних паперів з метою виконання правоохоронної функції у фінансових відносинах, націленою на забезпечення стабільності банківської системи і захисту фінансових інтересів учасників банківських відносин. Відповідно до ст. 7 Закону України "Про Національний банк України" на цей орган покладаються функції, які можливо згрупувати по завданням на наступні: а) організаційні; б) регулятивні; с) охоронні; д) контрольні.

До організаційної функції відносяться завдання: забезпечення функціонування грошово-кредитної політики, емісія, законодавча ініціатива, тощо. До регулятивних функцій відносяться: ліцензування, діяльність з фінансового забезпечення, функція регулювання платіжних систем, функція регулювання банківських технологій, регулятивна динамічна функція, функція регулювання валютної діяльності, функція регулювання золотовалютних резервів та банківських металів, функція регулювання інкасаційної діяльності. До напрямів охоронної діяльності належить: попереджувальна діяльність, забезпечення банківської таємниці, забезпечення використання електронного підпису, перевірка дотриманості законності банківської діяльності, право встановлення економічних нормативів банківської діяльності тощо. До контрольних функцій відносяться: організація системи банківської інформації, функція банківського нагляду, функція депозитарного обліку, функція депозитарної діяльності, функція ведення реєстру.

Таким чином, згідно законодавства НБУ виконує правоохоронну функцію шляхом виконання повноважень по охороні, контролю та нагляду за банківською системою. Повноваження НБУ, як

органу захисту законності у банківській системі, потребує більш
детального аналізу.

Список бібліографічних посилань

1. Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави: Закон України від 19.07.2003 р., № 975-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 46. – Ст. 366.

2. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів: Закон України від 16.01.2014 р., № 721-VII // Відомості Верховної Ради України. – 15.03.1994 р. – № 11. – Ст. 50.

3. Кучерявенко Н. П. Теоретические проблемы правового регулирования налогов и сборов в Украине / Н. П. Кучерявенко. – Харьков : Консум, 1997. – 256 с.

Одержано 17.11.2016

УДК 34.01

Сапейко Л. В.

доцент кафедри теорії та історії держави і права
ХНУВС, кандидат юридичних наук, доцент

ОКРЕМІ АСПЕКТИ УЧАСТІ ПРОКУРОРА В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Правовою підставою представництва прокурором інтересів громадян або держави в цивільному процесі є Закон України «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 року № 1697-VII та ст. ст. 45-46 Цивільного процесуального кодексу України (далі - ЦПК).

Частина 2 статті 45 ЦПК передбачає, що з метою представництва інтересів громадянина або держави в суді прокурор в межах повноважень, визначених законом, звертається до суду з позовною заявою (заявою), бере участь у розгляді справ за його позовами, а також може вступити за своєю ініціативою у справу, провадження у якій відкрито за позовом інших осіб, на будь-якій стадії її розгляду, подає апеляційну, касаційну скаргу, заяву про перегляд судового рішення Верховним Судом України, про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами.

В наведеному законодавчому положенні вживається загальний термін «прокурор», однак Законом України «Про прокуратуру» конкретизується перелік посадових осіб, які можуть приймати участь у цивільному судочинстві в даному статусі. Так, за ст. 24 зазначеного Закону право подання позовної заяви (заяви) в порядку цивільного судочинства надається Генеральному прокурору України, його першому заступнику та заступникам, керівникам

регіональних та місцевих прокуратур, їх першим заступникам та заступникам.

Поряд із цим, право подання апеляційної чи касаційної скарги на судові рішення в цивільній справі надається прокурору, який брав участь у судовому розгляді, а також незалежно від участі в розгляді справи прокурору вищого рівня: Генеральному прокурору України, його першому заступнику та заступникам, керівникам регіональних та місцевих прокуратур, першим заступникам та заступникам керівників регіональних прокуратур.

Право подання заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами, заяви про перегляд судового рішення Верховним Судом України в цивільній справі надається Генеральному прокурору України, його першому заступнику та заступникам, керівникам регіональних прокуратур.

Слід зазначити, що ст. 15 Закону України «Про прокуратуру» надає статус прокурора більш широкому колу посадових осіб, до числа яких виходять - прокурор Генеральної прокуратури України (у тому числі Головної військової прокуратури та Спеціалізованої антикорупційної прокуратури на правах самостійних структурних підрозділів Генеральної прокуратури України); прокурор регіональної прокуратури (у тому числі військової прокуратури на правах регіональної) тощо.

Однак, вказані особи не мають повноважень в цивільному процесі, тому, в разі їх звернення до суду з позовною заявою (заявою), апеляційною, касаційною скаргою тощо, суд не може приймати таких документів та має їх повертати посадовій особі, яка діє за межами наданих їй Законом України «Про прокуратуру» повноважень.

Питання повернення позовної заяви (заяви) особою, що її подала, регулюються ст. 121 ЦПК України. Якщо заява пред'явлена прокурором, який не має повноважень на вчинення такої процесуальної дії, суд повинен застосувати п. 3 ч. 3 зазначеної статті та повернути заяву, хоча, як уявляється, цей правовий припис стосується в більшому ступені представників зацікавлених осіб, але не прокурора. Норма, яка б чітко визначала наслідки звернення до суду прокурора, в якого відсутні повноваження на ведення цивільної справи в суді, в цивільному процесуальному законодавстві відсутня.

Разом з тим, ЦПК України взагалі не передбачає наслідків звернення до вищестоячого суду з апеляційною, касаційною скаргою, заявою про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами прокурора, який не має повноважень на участь в цивільному судочинстві.

При цьому, в ст. 359 ЦПК України, яка регламентує порядок перевірки відповідності заяви про перегляд судового рішення Верховним Судом України вимогам ЦПК, чітко визначено, що заява повинна повертатися, якщо її подано особою, яка не має права на подання такої заяви. Подібний підхід щодо звернення прокурора, який не має повноважень на участь в цивільній справі, доречно поширити і на інші стадії цивільного процесу.

Крім того, як зазначалося раніше, прокурор може вступити в справу на будь-якій стадії її розгляду. У разі, якщо прокурор вступає в справу, провадження по якій вже відкрито за зверненням інших осіб, суд першої або вищестоящої інстанції має встановити – чи уповноважена за ст. 24 Закону України «Про прокуратуру» дана посадова особа приймати участь у розгляді справи в конкретній судовій інстанції. За відсутності достатніх правових підстав суд має відмовити прокурору в допуску до участі в справі. Зважаючи, що законодавчо дана проблема не врегульована, є необхідність внести відповідні зміни до ст. 45 ЦПК України.

Одержано 17.11.2016

УДК 34.01

Махди Сахиб Салех,
аспірант юридического факультета Харьковского
национального университета имени В. Н. Каразина

Научный руководитель: Кагановская Т. Е. заведующий
кафедрой государственного-правовых дисциплин
юридического факультета Харьковского национального
университета им. В.Н. Каразина, д.ю.н., профессор

ПРИНЦИП РАВНОПРАВИЯ МУЖЧИН И ЖЕНЩИН В СИСТЕМЕ ГОСУДАРСТВЕННОГО УПРАВЛЕНИЯ КАК ГАРАНТИЯ РЕАЛИЗАЦИИ ПРАВ И СВОБОД ГРАЖДАНИНА (МЕЖДУНАРОДНО-ПРАВОВОЙ АСПЕКТ)

На сегодня традиционной проблемой демократизации системы государственного управления многих государств мира остается обеспечение гендерного равенства в системе государственного управления. Несмотря на то, что большинство современных демократических государств задекларировали на законодательном уровне и пытаются в практической плоскости обеспечить реализацию принципа гендерного равенства, проблема равноправия

мужчин и женщин остается актуальной и требует поиска наиболее оптимальных путей решения, в том числе и на научном уровне.

Современное международное право предусматривает принцип равноправия мужчин и женщин и гарантирует его воплощение во всех сферах жизнедеятельности общества и государственного управления. Так, преамбула Всеобщей декларации прав человека от 10.12.1948 г. (далее - Декларация) предусматривает, что народы Объединенных Наций подтверждают свою веру в основные права человека, в том числе в равноправие мужчин и женщин [1]. Это положение является исходным для всех государств-участников Декларации при разработке национального законодательства, которое регулирует различные сферы общественных отношений. В значительной степени расширяя регуляторный потенциал выше указанной нормы международного права, Организация Объединенных Наций 18.12.1979 г. приняла Конвенцию о ликвидации всех форм дискриминации в отношении женщин (далее – Конвенция) [2]. Исходя из анализа положений этого документа, следует отметить, что его положения детализируют принцип равноправия мужчин и женщин в том числе и в сфере государственного управления.

Из содержания Конвенции следует, что женщины пользуются равным правом доступа к государственной службе наравне с мужчинами, а государство делает все возможное, чтобы не допустить какой бы то ни было дискриминации женщин в реализации этого права. Для этого, страны, которые присоединились к Конвенции, обязуются: включить принцип равноправия мужчин и женщин в свои национальные конституции и соответствующее законодательство, а также обеспечить действенность соответствующих механизмов защиты женщин от дискриминации при принятии на государственную службу. Особенное внимание стоит обратить на то, что государства обязуются создать все условия для участия женщин в политической жизни с целью их всестороннего развития и прогресса. Прибывая на государственной службе и выполняя задачи системы государственного управления, женщины в полной мере включаются в процессы реализации государственной политики. Ст. 7 Конвенции прямо предусматривает, что право женщины участвовать в осуществлении политики правительства и занимать государственные посты, а также осуществлять все государственные функции как на внутривнутриполитическом, так и на международном уровнях, является основной идеей недискриминации женщин в системе государственного управле-

ния. Международное сообщество признает это принцип как гарантию не только воплощения гендерного равенства, но и как важнейшую гарантию обеспечения прав и свобод лиц как граждан конкретного государства.

На сегодня под эгидой ООН функционирует Комитет по ликвидации дискриминации в отношении женщин. Персональный состав этого органа составляют представители государств, которые ратифицировали Конвенцию. Этот международный орган ежегодно через Экономический и Социальный Совет представляет доклад Генеральной Ассамблее Организации Объединенных Наций о своей деятельности и может вносить предложения и рекомендации общего характера, основанные на изучении докладов и информации, полученных от государств-участников. Такие предложения и рекомендации общего характера включаются в доклад Комитета наряду с замечаниями государств-участников, если таковые имеются.

Подводя итог, есть основания констатировать, что принцип равноправия мужчин и женщин в системе государственного управления является на сегодняшний день универсальной международно-правовой гарантией реализации прав и свобод гражданина. Полноценное воплощение этого принципа на национальном уровне является надежной гарантией демократизации системы государственного управления отдельно взятого государства и способствует повышению его авторитета на международной арене.

Список бібліографічних посилань

1. Всеобщая декларация прав человека. Принята резолюцией 217 А (III) Генеральной Ассамблеи ООН от 10 декабря 1948 года // Официальный сайт Организации Объединенных Наций // Электронный ресурс. Режим доступа: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/declhr.shtml.

2. Конвенція Організації Об'єднаних Націй «Про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок» від 18.12.1979 р. // Офіційний Інтернет-сайт Верховної Ради України // Електронний ресурс. Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_207.

Одержано 17.11.2016.

УДК 34.01

Сенчук І. І.,
доцент кафедри загальноправових дисциплін
факультету № 6 Харківського національного універ-
ситету внутрішніх справ, к.ю.н.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА ПРОВЕДЕННЯ У ЗАЛІ СУДОВОГО ЗАСІДАННЯ ФОТОЗЙОМКИ, ВІДЕО- ТА АУДІОЗАПИСУ З ВИКОРИСТАННЯМ ПОРТАТИВНИХ ВІДЕО- ТА АУДІОТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ

Питання проведення у залі судового засідання фотозйомки, відео- та аудіозапису з використанням портативних відео- та аудіотехнічних засобів регламентовані чинним процесуальним законодавством. Проте на практиці постійно виникають проблеми у вільних слухачів, що відвідують відкриті судові засідання. Дуже часто судді перепитують вільних слухачів про дозвіл на здійснення фотозйомки, відео- та аудіозапису, з якою метою здійснюється така зйомка тощо.

Правовий порядок в Україні ґрунтується на засадах, відповідно до яких ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законодавством. Натомість, органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України (стаття 19 Конституції України[1]).

Положення ч. 3 ст. 11 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»[2] (зокрема, в частині реалізації права на проведення в залі судового засідання фотозйомки, відео- та аудіозапису з використанням портативних відео- та аудіотехнічних засобів без отримання окремого дозволу суду) підлягає неухильному дотриманню та застосуванню органами державної влади та всіма іншими суб'єктами відповідних правовідносин, що випливає з наступного.

Таким чином, невиконання (недотримання, порушення) положень ч. 3 ст. 11 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»(зокрема, в частині забезпечення реалізації права на проведення в залі судового засідання фотозйомки, відео- та аудіозапису з використанням портативних відео- та аудіотехнічних засобів без отримання окремого дозволу суду) тягне за собою відповідальність, передбачену законом в залежності від фактичних обставин протиправної поведінки (в тому числі, - постановлення завідомо

неправосудного рішення або ж перешкоджання професійній діяльності тощо).

З системного аналізу процесуальних актів та положень чинного законодавства, які регулюють відносини з відправлення правосуддя в цивільних, адміністративних, господарських, кримінальних справах вбачається відособлене правове регулювання порядку проведення в залі судового засідання фотозйомки, відео- та аудіозапису з використанням портативних засобів (пристроїв) та стаціонарної апаратури.

Зокрема, положеннями ч. 8 ст. 6 ЦПК України, ч. 8 ст. 12 КАС України, ч. 6 ст. 27 КПК України регламентується порядок проведення в залі судового засідання фото-, відео-, звукозапису із застосуванням стаціонарної апаратури (а також транслявання судового засідання по радіо і телебаченню), - що допускається виключно на підставі ухвали суду за наявності згоди на це осіб, які беруть участь у справі. Цим самим, передбачається наступний порядок реалізації даного права: заявлення зацікавленою особою перед судом відповідного клопотання про застосування стаціонарної апаратури для вчинення фото-, відео-, звукозапису або ж транслявання судового засідання, з'ясування думки осіб, які беруть участь у справі, отримання згоди зазначених осіб на такі дії та постановлення судом відповідного мотивованого рішення у формі ухвали про надання судом дозволу на реалізацію вказаного права або ж відмову у наданні такого дозволу з наведенням мотивів рішення [3, 4, 5].

Натомість, право на застосування портативних пристроїв, яке гарантоване у всіх процесуальних кодексах, є безумовним та є складовою процесуального правового статусу особи, яка бере участь у справі або ж перебуває в залі судових засідань на інших підставах: відповідно до ч. 8 ст. 6 ЦПК України учасники цивільного процесу та інші особи, присутні на відкритому судовому засіданні, мають право робити письмові записи, а також використовувати портативні аудіотехнічні пристрої; відповідно до ч. 8 ст. 12 КАС України, особи, присутні в залі судового засідання, можуть використовувати портативні аудіотехнічні засоби; відповідно до ст. 6 КПК України, кожен, хто присутній в залі судового засідання, може вести стенограму, робити нотатки, використовувати портативні аудіозаписуючі пристрої. При цьому, право на вчинення письмових записів, нотатків, стенограм, та право на використання саме портативних пристроїв не потребує отримання додаткового дозволу суду, оскільки правова конструкція, яка застосовується у

актах процесуального законодавства передбачає гарантованість реалізації вказаних прав у ході судового розгляду.

Відмова окремих судів у застосуванні чинної норми права, - ч. 3 ст. 11 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» (та будь-які обмеження зацікавленої особи у реалізації гарантованого права на вчинення фотозйомки, відео- та аудіозапису судового процесу за допомогою портативних пристроїв) - з посиланням на колізію чи інші суперечності в законодавстві, - є такою, що не відповідає вимогам верховенства права, і такою, що має спрямування на обмеження конституційного принципу гласності судового процесу та тягнуть за собою відповідальність передбачену законодавством.

Слід звернути увагу, що право на здійснення фотозйомки, відео- та аудіозапису з використанням портативних відео- та аудіотехнічних засобів реалізується без отримання окремого дозволу суду, - що виключає можливість постановлення судом ухвали про дозвіл або відмову в дозволі на реалізацію такого права.

При цьому, суд не приймає рішення з даного приводу ані у формі окремих процесуальних документів ані у формі внесення його змісту до журналу судового засідання.

Постановлення ухвали про дозвіл чи відмову у дозволі на здійснення фотозйомки, відео- та аудіозапису з використанням портативних відео- та аудіотехнічних засобів розглядається як порушення ст. 19 Конституції України, у відповідності до положень якої органи державної влади зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Право на здійснення фотозйомки, відео- та аудіозапису з використанням портативних відео- та аудіотехнічних засобів реалізується без отримання окремого дозволу суду, - що не припускає видалення суду до нарадчої кімнати для обговорення чи вирішення даного питання, оскільки, законодавство не передбачає можливості прийняття окремого процесуального рішення з даного питання.

Список бібліографічних посилань

1. Конституція України [Електронний ресурс]: – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws>.
2. Про судоустрій України та статус суддів : закон України [Електронний ресурс]: – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws>.
3. Цивільний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс]: – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws>.

4. Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс]: – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws>.

5. Кодекс адміністративного судочинства [Електронний ресурс]: – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws>.

Одержано 17.11.2016

УДК 34.01

Синявська О. Ю.

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри загальноправових дисциплін
факультету №6 Харківського національного універ-
ситету внутрішніх справ

ДО ПИТАННЯ ПРО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ

Відомо, що згідно із Конституцією України (ст.3) людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави.

Права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними (ст.21 Конституцією України). Відповідно до Основного Закону України усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах; конституційні права і свободи гарантуються і не можуть бути скасовані; кожен має право на повагу до його гідності; кожна людина має право на свободу та особисту недоторканність; права і свободи людини і громадянина захищаються судом; кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб (ст.21, частина друга ст.22, частина перша ст.28, частина перша ст.29, частини перша, друга ст. 55) [1].

Здатність фізичної особи мати суб'єктивні юридичні права і нести суб'єктивні юридичні обов'язки – це правоздатність цієї особи. Вона виникає з моменту народження і припиняється зі смертю особи. Ніхто не може позбавити особу її правоздатності. А дієздатність фізичної особи — це здатність своїми діями набувати і реалізовувати суб'єктивні права та обов'язки. На відміну від правоздатності, дієздатність залежить від фізичного стану особи, її

віку, інших особистих якостей людини. Дієздатність людини зростає поступово, з віком. Так, із 6 років дитина може вступати до дитячої громадської організації, у 14 років за згодою батьків піти на роботу, у 16 років людина може бути притягнута до адміністративної відповідальності, у 18 — отримує право брати участь у виборах, тощо. Саме з досягненням повноліття — 18-річного віку — людина набуває повної дієздатності в більшості галузей права.

Але людину у визначених законом випадках можна позбавити дієздатності. Фізична особа визнається недієздатною з моменту набрання законної сили рішенням суду про це [2, ст.40]. Визнання особи недієздатною тягне за собою певні правові наслідки. Так, згідно із Конституцією України (ст.70) громадяни, яких визнано судом недієздатними, не мають права голосу. А згідно із Цивільним кодексом України, над недієздатною фізичною особою встановлюється опіка; недієздатна фізична особа не має права вчиняти будь-якого правочину; правочини від імені недієздатної фізичної особи та в її інтересах вчиняє її опікун [2, ст.41]. Отже фактично особа, визнана недієздатною, позбавляється здатності своїми діями набувати і реалізовувати суб'єктивні права та обов'язки. А порядок розгляду судом справ про визнання фізичної особи недієздатною передбачає, що заява про визнання фізичної особи недієздатною може бути подана членами її сім'ї, близькими родичами, незалежно від їх спільного проживання, органом опіки та піклування, психіатричним закладом [3, ст.237], а справи про обмеження цивільної дієздатності фізичної особи чи визнання фізичної особи недієздатною суд розглядає за участю заявника та представника органу опіки та піклування. Питання про виклик фізичної особи, щодо якої розглядається справа про визнання її недієздатною, вирішується в кожному випадку судом з урахуванням стану її здоров'я [там же, ст.240]. Отже фактично суд може позбавити особу дієздатності навіть без присутності цієї особи при розгляді справи. Більш того, згідно з Цивільним процесуальним кодексом України (ст.241) скасування рішення суду про визнання фізичної особи недієздатною та поновлення цивільної дієздатності фізичної особи, яка була визнана недієздатною, теж здійснюється за рішенням суду на підставі відповідного висновку судово-психіатричної експертизи за заявою опікуна, органу опіки та піклування. Отже, законодавець повинен настільки ретельно та детально регламентувати процедуру позбавлення особи дієздатності, щоб стовідсотково уникнути можливості без наявних на те підстав

визнати особу недієздатною внаслідок корисливих мотивів, якими можуть керуватися заявники по даних категоріях справ та медичні працівники, які проводять судово-психіатричну експертизу, адже поновити дієздатність особи у таких випадках дуже складно, а випадків безпідставного позбавлення дієздатності осіб, нажаль, вистачає, як це свідчить із матеріалів, зібраних Громадською організацією «Громадянська комісія з прав людини» [4]. Цьому питанню варто приділити увагу в окремій публікації, зараз же торкнемося питання забезпечення деяких прав недієздатних осіб.

Навіть якщо особа визнана недієздатною, вона не повинна бути позбавлена взагалі будь-яких прав. Так, на думку Конституційного Суду України, «системний аналіз законодавства України дає підстави стверджувати, що недієздатні особи є особливою категорією людей (фізичних осіб), які внаслідок хронічного, стійкого психічного розладу тимчасово або постійно не можуть самостійно на власний розсуд реалізовувати майнові та особисті немайнові права, виконувати обов'язки й нести юридичну відповідальність за свої діяння. Недієздатним особам мають надаватися правові можливості для задоволення індивідуальних потреб, реалізації та захисту їх прав і свобод. Хоча за станом здоров'я недієздатні особи не спроможні особисто реалізовувати окремі конституційні права і свободи, у тому числі право на свободу та особисту недоторканність, вони не можуть бути повністю позбавлені цих прав і свобод, тому держава зобов'язана створити ефективні законодавчі механізми та гарантії для їх максимальної реалізації» [5].

В той же час, як свідчить зміст Щорічної доповіді Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини про стан дотримання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні (Київ 2016), під час моніторингу психіатричних (психоневрологічних) закладів виявлені існуючі проблеми і недоліки: відсутність нормативної регламентації застосування фізичного обмеження при лікуванні осіб з психічними розладами; порушення права на особисту присутність у судовому засіданні при розгляді справ про госпіталізацію в примусовому порядку, продовження, зміну або припинення застосування примусових заходів медичного характеру тощо; довготривале перебування у лікарнях; невиконання опікунами своїх обов'язків щодо повнолітніх недієздатних осіб; відсутність порядку отримання, використання та зберігання пенсійних коштів пацієнтів; порушення права на реабілітацію; порушення права на отримання паспорта та соціальної допомоги; по-

рушення права на належні умови лікування (відсутність терапевтичного середовища, порушення санітарно-гігієнічних норм) тощо [6, п.6.2.7]. Про численні порушення говориться і в доповіді Громадянської комісії з прав людини «Психоневрологічні інтернати України: ув'язнені без суда і слідства» [7]. Хочеться зауважити, що права засуджених до позбавлення волі за вчинення злочинів більш чітко і детально регламентовані законодавцем у Кримінально-виконавчому кодексі України [8], ніж права осіб, які перебувають у психіатричних (психоневрологічних) закладах. Отже, ці питання необхідно чітко виписати на законодавчому рівні, а також визначити і закріпити гарантії реалізації прав вищезазначених осіб.

Список бібліографічних посилань

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №30. – Ст. 141 (з наступними змінами).
2. Цивільний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №№40-44 – Ст. 356 (з наступними змінами).
3. Цивільний процесуальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – №№40-41 – Ст. 492 (з наступними змінами).
4. Официальный сайт общественной организации «Гражданская комиссия по правам человека» в Украине // Режим доступа <http://cchr.org.ua>.
5. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення третього речення частини першої статті 13 Закону України "Про психіатричну допомогу" (справа про судовий контроль за госпіталізацією недієздатних осіб до психіатричного закладу) від 01.06.2016 № 2-рп/2016 // Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-16>.
6. Щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні (Київ 2016) // Режим доступу: <http://www.ombudsman.gov.ua/ua/page/secretariat/docs/presentations/&page=3>.
7. Доповідь Громадянської комісії з прав людини «Психоневрологічні інтернати України: ув'язнені без суда і слідства» // Режим доступу: <http://cchr.org.ua/psihonevrologicheskie-internatyi-ukrainyi-zaklyuchyonyiye-bez-suda-i-sledstviya/>
8. Кримінально-виконавчий кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – №№3-4 – Ст. 21 (з наступними змінами).

Одержано 17.11.2016

УДК 34.01

Синяк Я. В.
курсант 3-го курсу,
факультету №1 (Ф-1-14-2)

Науковий керівник: Кріцак Іван Васильович, стар-
ший викладач кафедри теорії та історії держави і
права ХНУВС,
кандидат юридичних наук

ДЕТЕРМІНАЦІЯ ПОНЯТТЯ «НАЦІОНАЛЬНА ЕЛІТА»

У процесі формування української нації (українського націо-
генезу) історичного значення набуває виокремлення національної
еліти, котра покликана бути головним носієм національної ідеї та
одвічних духовних цінностей. Національна еліта являється "фун-
даментом" і каталізатором духовної консолідації українського на-
роду. При цьому, саме вона формує політичний проект кращого
майбутнього нації та визначає вектор її стратегічного розвитку.

На сьогодні у вітчизняному науковому просторі відсутнє чі-
тке визначення поняття "національна еліта", хоча ніхто з науков-
ців не заперечує його особливого місця в системі академічних де-
фініцій. Відтак, зазначимо, що для всебічного визначення
досліджуваного нами поняття та задля уникнення лінгвістичних
пасток, необхідно виокремити такі терміни як "еліта" та "нація", з
яких власне й складається задекларована дефініція. Латиною де-
термінація (*determinatio* - межа, висновок, визначення) в широко-
му сенсі є визначенням місця того чи іншого явища об'єкта по
умовним параметрам, його індивідуальна характеристика.

При визначенні приналежності до еліти в основному засто-
совують два підходи: аксіологічний та альтиметричний. Аксіоло-
гічний підхід базується на змісті поняття „еліта” (тобто „краще”).
Згідно з цим підходом до еліти належать люди, котрі володіють
спеціальними, високопрофесійними та моральними якостями,
престижними і «певною мірою» дефіцитними у даному суспільстві.
Альтиметричний підхід вказує на приналежність до еліти за фак-
том володіння індивідуумами реальною владою і впливом [1].

В. Парето стверджував, що до еліти можна зарахувати най-
більш здібних та кваліфікованих осіб у відповідних сферах людсь-
кої діяльності [2]. З цим є сенс погодитися, адже обираючи альти-
метричний підхід ми можемо наштовхнутися на проблематику так
званої «еліти закритого типу», в якій поширені непотизм (іншими
словами кумівство, різновид фаворитизму), клієнталізм (принци-

пом патрон-клієнтських відношень) та трибалізм (між кланові ворожнечі). У даному випадку мова йде про кліку, яка являється антиподом еліти. Справжня ж еліта повинна бути завжди відкритою для її регулярного поповнення найкращими представниками молодого покоління.

Слушним в цьому аспекті видається й зауваження Ф. фон Гайєка, який у праці «Шлях до рабства» стверджує неминучу деградацію еліти «закритого типу», оскільки такого роду суспільство базується на ґрунті тотальної уніфікації поглядів і дій. Звідси, кліка не може включати в себе людей з високим рівнем інтелекту (навіть талановита людина будучи аморальною, злобною, руйнівною - деградує). Зрозуміло, що сформована в такий спосіб правляча верхівка, попри всю її згуртованість, однастайність, досить швидко втрачає свої можливості і гальмує розвиток суспільства в цілому [3].

З'ясуємо також значення терміну "нація". На нашу думку, нація - це суспільство, що складається з членів спільноти об'єднаної як спільним походженням так і спільними ідеалами та цінностями. Нація складається історично, протягом доволі довгого часу. Як правило, нацією називають себе лише ті етноси, які чітко усвідомлюють своє призначення у світі. Це призначення втілюється у досягненні найвищого соціально-економічного, культурно-політичного та духовного рівня розвитку, являється образом-ідеалом до якого повинні, по можливості, прагнути всі її представники. При цьому, нація проходить декілька етапів становлення, з яких початковим є рід, згодом він розростається та перетворюється в плем'я, яке у свою чергу трансформується в народ, котрий є останньою інстанцією на шляху до ідеального типу суспільства - нації. Невипадково, дане поняття виникає лише на стадії розвитку капіталістичних відносин (новий час у Західній Європі та Північній Америці в XVI-XVIII ст.). Дане твердження дозволить нам визначити особливості кожного з вищезгаданих понять та не допустити лінгвістичних пасток, а також ідеалізації концепту «нація», яким зараз позначають явище народу, етносу або ототожнюють його з ними, використовуючи для цього різноманітні синоніми.

На наш погляд, термін нація ще чекає свого всебічного дослідження, особливо в вітчизняній науковій традиції, оскільки тривалий час його всяко критикували та обмежували «соціалістичним» змістом, а націоналізм взагалі таврували як буржуазний, егоїстичний, шкідливий. Теж саме і навіть гірше відбувалося з поняттям національної еліти. Інакше в суспільстві «рівності в бідно-

сті» рядових його членів і привілейованої керівної верстви бути не могло. Вважаємо, що очолюючи стремління тієї чи іншої нації до прогресу, рух до її справжньої самостійності та незалежності національна еліта виконує своє головне призначення в будь-якому суспільстві. І, навпаки, відмова національної еліти від даної місії знаменує її історичну поразку в справі істинного розвитку нації в цілому. І є справедливим те, що тоді її історія запам'ятовує як зрадницьку.

Таким чином, для формування базових елементів суспільно-політичного та інших сфер життя сучасної Української держави нагальною є потреба у теоретичному осмисленні ролі та можливостей національної еліти у соціумі взагалі, а також проектуванні національного майбутнього (визначення шляхів вирішення першочергових проблем), етапів і особливостей втілення даного проекту. Такого роду висококваліфікована інтелектуальна робота потребує не лише постійного обговорення з якомога більшим числом професіоналів, а й широкого висвітлення змісту заходів, що пропонуються з метою розгортання кожного разу загальнонаціональних зусиль у вибраних напрямках національного розвитку засобами масової інформації (об'явлення інтелектуальної національної мобілізації).

Список бібліографічних посилань

1. Гончарук Н. Т., Сурай І. Г. Визначення сутності поняття „еліта” в контексті управління суспільством // Теорія та практика державного управління : зб. наук. пр. – Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ „Magіstr”, 2009. – № 4 (27). – С. 3–13.
2. Melsel J. Pareto and Mosca. Englewood Cliffs, N.J., 1965. – P. 67.
3. Новакова О. „Помаранчева революція” як криза легітимності владної еліти. – 2005.

Одержано 17.11.2016

УДК 34.01

Сідей О. В.
аспірант Харківського національного
університету внутрішніх справ

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ЗАХИСТУ ПРАВА НА ЗДОРОВ'Я

Захист права на здоров'я населення України є одним із напрямків соціальної та правоохоронної політики держави. Враховуючи прагнення держави стати частиною Європи, необхідність

приведення національних норм у різних сферах та зокрема у сфері права на здоров'я фізичної особи до норм європейських набирає все більшої актуальності.

Дослідженням обраної теми займалися такі провідні вчені, як: М.М. Агарков, С.С. Алексєєв, М.О. Баймуратов, Н.С. Кузнецова, С.О. Сліпченко, О.В. Соболев, Р.О. Стефанчук, О.В. Синєгубов, Ю.К. Толстой, К.А. Флейшиць, Є.О. Харитоновна, С.А. Чернишова, Я.М. Шевченко, М.Я. Шимінова, Р.Б. Шишка та інші.

Європейський механізм захисту прав людини справедливо визначають єдиним ефективним в цій галузі. Основними суб'єктами європейської системи захисту права на здоров'я є Рада Європи (далі – РЄ) та Європейський союз (далі – ЄС). Відіграють свою роль у цій сфері також Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) та неурядові організації. Відповідно і європейські стандарти захисту права на здоров'я поділяються на стандарти РЄ та ЄС.

РЄ стала першою європейською політичною організацією, яка встановлює міжнародні стандарти у галузі прав людини, в тому числі і міжнародні стандарти захисту громадянських прав людини, базуючись на таких принципах: захист та зміцнення принципів парламентської демократії та прав людини, в тому числі права на здоров'я; пошук шляхів вирішення актуальних соціальних проблем, серед яких захист здоров'я.

В статті 1 Статуту РЄ визначено цілі щодо втілення в життя ідеалів і принципів держав-учасниць та сприяння їхньому економічному та соціальному прогресу викладені настільки широко, що стосуються і захисту здоров'я [1].

Після вступу у 1995 році до РЄ Україна взяла на себе зобов'язання щодо захисту прав людини у рамках цієї організації, серед яких і зобов'язання щодо права на здоров'я.

Механізм захисту права на здоров'я РЄ поділяється на інституційний та договірний. Інституційний механізм захисту включає в себе уповноважених суб'єктів (інституції) та їх практичну діяльність і відіграє не менш важливу роль для захисту права на здоров'я в діяльності РЄ. До таких суб'єктів відносяться: Статутні органи: Комітет міністрів, Парламентська асамблея, Секретаріат, Інститути, Європейський суд з прав людини, Конгрес місцевих та регіональних влад Європи; Комісар з прав людини, Європейська комісія з боротьби з расизмом та нетерпимістю, Європейський комітет з соціальних прав, Конференція міжнародних неурядових організацій; Структури, засновані частковими угодами: Європей-

ська комісія за демократію через права(Венеціанська комісія), Група Помпідю; Європейська фармакопейна комісія; інші структури та органи РЕ [2, с. 43-44].

Характеризуючи договірний механізм захисту РЕ права на здоров'я, слід зазначити, що він включає міжнародно-правові акти та акти «м'якого права» (інституційні, рекомендаційні норми, які містяться у відповідних документах міжнародних міжурядових організацій), що створені в правовій системі РЕ. До міжнародно-правових актів в договірному механізмі захисту права на здоров'я відносяться: Європейська соціальна хартія (переглянута); Європейський кодекс соціального забезпечення; Європейська конвенція про соціальне забезпечення; Конвенція про розробку Європейської фармакопеї; Європейська угода про обмін лікувальними субстанціями людського походження; Конвенція про захист прав і гідності людини щодо застосування біології та медицини; Конвенція РЕ про боротьбу з контрафактною медичною продукцією та аналогічної злочинної діяльності, що представляють загрозу для охорони здоров'я; Європейська угода про обмін реагентами для визначення групи тканини; Європейська угода про взаємну допомогу в галузі спеціальних методів медичного та бальнеологічного лікування; Угода про тимчасове ввезення із звільненням від мита для безкоштовного використання в діагностичних або терапевтичних цілях, медико-хірургічного та лабораторного обладнання, призначеного для медичних установ; Європейська конвенція про соціальну та медичну допомогу тощо. Вищезазначений перелік не є вичерпним та передбачає різні аспекти розуміння та співробітництва держав-учасниць щодо захисту права на здоров'я.

Розглядаючи механізм захисту права на здоров'я у ЄС, слід зазначити про його відмінність від вищезазначеного, зважаючи на природу даної структури. До основних нормативних документів належать: Хартія основних прав ЄС, яка набула статусу юридично обов'язкового документу з моменту вступу в силу Лісабонських договорів; Договір про функціонування ЄС.

У статті 9 договору міститься «горизонтальна соціальна клаузула»: «У визначенні і здійсненні політик і дій, Союз бере до уваги вимоги, пов'язані зі сприянням високому рівню зайнятості, забезпечення належного соціального захисту, боротьби з соціальною ізоляцією, а також високим рівнем освіти, професійної підготовки і захисту здоров'я людини.

Проте, ЄС не має виключної компетенції в даній сфері, наділений лише спільною компетенцією з державами-членами, яка

виражається у забезпеченні доступу до медичного обслуговування та забезпечення права на гідний рівень доходів.

Нормативну основу національного захисту та охорони здоров'я складає Конституція України, Закон України «Основи законодавства про охорону здоров'я», Укази Президента України, Постанови Кабінету Міністрів України, нормативні накази Міністерства охорони здоров'я України, а також державні, комплексні цільові програми з актуальних проблем охорони здоров'я.

Закон України «Основи законодавства про охорону здоров'я» визначає, що кожний громадянин України має право на охорону здоров'я, що передбачає: а) життєвий рівень, включаючи їжу, одяг, житло, медичний догляд та соціальне обслуговування і забезпечення, який є необхідним для підтримання здоров'я людини; б) безпечне для життя і здоров'я навколишнє природне середовище; в) санітарно-епідемічне благополуччя території і населеного пункту, де він проживає; г) безпечні і здорові умови праці, навчання, побуту та відпочинку; д) кваліфіковану медичну допомогу, включаючи вільний вибір лікаря, вибір методів лікування відповідно до його рекомендацій і закладу охорони здоров'я; е) достовірну та своєчасну інформацію про стан свого здоров'я і здоров'я населення, включаючи існуючі і можливі фактори ризику та їх ступінь; є) участь в обговоренні проектів законодавчих актів і внесення пропозицій щодо формування державної політики в сфері охорони здоров'я; ж) участь в управлінні охороною здоров'я та проведенні громадської експертизи з цих питань у порядку, передбаченому законодавством; з) можливість об'єднання в громадські організації з метою сприяння охороні здоров'я; и) правовий захист від будь-яких незаконних форм дискримінації, пов'язаних із станом здоров'я; і) відшкодування заподіяної здоров'ю шкоди; ї) оскарження неправомірних рішень і дій працівників, закладів та органів охорони здоров'я; й) можливість проведення незалежної медичної експертизи у разі незгоди громадянина з висновками державної медичної експертизи, застосування до нього заходів примусового лікування та в інших випадках, коли діями працівників охорони здоров'я можуть бути ущемлені загальновизнані права людини і громадянина; к) право пацієнта, який перебуває на стаціонарному лікуванні в закладі охорони здоров'я, на допуск до нього інших медичних працівників, членів сім'ї, опікуна, піклувальника, нотаріуса та адвоката, а також священнослужителя для відправлення богослужіння та релігійного обряду[4].

Та не дивлячись на досить широкий зміст права на охорону здоров'я, на практиці дані норми не завжди виконуються. Так наприклад, незважаючи на високу забезпеченість регіону лікарнями (57, 6 на 10 тис. населення), що перевищує середню українську (48) та середньоєвропейську (33,3 за даними ВООЗ), а також збільшення загального фінансування галузі та витрат бюджетних коштів на 1 мешканця області протягом останніх 5 років в 1,7 рази до 2,6 млрд грн. та 934,6 грн відповідно, регіональна сфера охорони здоров'я за рахунок бюджетів усіх рівнів щорічно отримує в середньому не більше 45-47% від потреби у фінансових ресурсах для її стабільного функціонування та забезпечення належного рівня медичних послуг населенню.

Ефективність системи охорони здоров'я на усіх рівнях, залежить від ролі громадського контролю за управлінською діяльністю і дотриманням законодавства. Для забезпечення прозорості і публічності в сфері охорони здоров'я слід наділити певними функціями контролю громадські організації та їх об'єднання. Це сприятиме посиленню заінтересованості громадян в успішному вирішенні питань охорони здоров'я.

Список бібліографічних посилань

1. Статут Ради Європи : міжнародний документ від 05.05.1949 року [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_001.
2. Заблоцька Л.Г. Політико-правові аспекти діяльності Ради Європи: навч. посіб. / Л.Г. Заблоцька, А.Л. Федорова, Т.І.Шинкаренко. – К.: Фенікс, 2007. – 224 с.
3. Європейська соціальна Хартія (переглянута) : Міжнародний документ від 03.05.1996 № ETS N 163[Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_062.
4. Основи законодавства про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992 року № 2801-XII // Відомості Верховної Ради України від 26.01.1993 — 1993 р., № 4, стаття 19.

Одержано 17.11.2016

УДК 34.01

Слинько Д. В.

професор кафедри теорії та історії
держави і права факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх
справ, кандидат юридичних наук, доцент,

ЗАСТОСУВАННЯ ПРАВА В ОРГАНАХ ВНУТРІШНІХ СПРАВ ЯК ПРАВОВА ФОРМА ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ

У найбільш широкому розумінні правові форми діяльності - це організаційно-управлінські форми діяльності, які пов'язані з розглядом юридичних справ і мають спільні ознаки - проявляються у здійсненні операцій із нормами права у зв'язку з вирішенням певних юридичних справ; здійснюються виключно уповноваженими на таку діяльність органами держави, посадовими особами на користь зацікавлених суб'єктів права; закріплюються у правових актах — офіційних документах; регулюються процедурно-процесуальними нормами, забезпечуються відповідними способами і прийомами юридичної техніки [1, с. 8; 2, с. 25; 4, с. 138-142].

Правова форма є специфічною формою діяльності органів держави, посадових осіб та керуючих суб'єктів, котра здійснюється на підставі суворого дотримання вимог закону та інших нормативно-правових актів, результати якої завжди тягнуть або пов'язані із настанням певних юридичних наслідків [5, с. 12]. Оскільки правова діяльність, регламентується процесуально-правовими нормами, вона має своєю метою організацію всієї юридичної діяльності шляхом прийняття владних рішень як загально-го, так і індивідуального характеру [6, с. 160].

Досліджуючи форми діяльності держави, О.Ф. Скакун правові форми діяльності держави визначає як формально визначену діяльність органів держави, спрямовану на здійснення її функцій, яка полягає у виконанні юридично значущих дій та операцій у межах компетенції, виданні нормативно-правових актів, що спричиняють юридичні наслідки [7, с.140].

Н.М. Крестовська та Л.Г. Матвєєва, розглядаючи форми державної діяльності, відзначають що вони є однорідними організаційними та правовими механізмами виконання завдань, реалізації правомочностей органами держави і місцевого самоврядування. Зокрема, правова форма – це діяльність органів держави,

пов'язана з ухваленням і виданням правових актів (правотворча, правозастосовна, правоінтерпретаційна) [8, с.99].

Аналізуючи проблемні питання класифікації форм здійснення функцій держави, С.М. Мельничук пропонує розглядати правову форму як обумовлений правом і змістом діяльності держави нормативно-визначений процес здійснення функцій держави органами державної влади та недержавними організаціями певними способами у межах, що регламентовані Конституцією та законами України [9, с.60].

Правозастосовна діяльність — це особливий (владний) спосіб здійснення регулятивної та охоронної функції права, що супроводжується гранично суворим і точним дотриманням інструментальних і процесуально-процедурних регламентів, що має своєю основною метою вирішення конкретної юридичної справи [10, с. 41].

Особливістю правозастосовної діяльності є те, що не кожний суб'єкт права може нею займатися, оскільки даний вид правової діяльності завжди пов'язаний з використанням владних повноважень. У зв'язку із цим же застосування права відбувається не довільно, у будь-який зручний правозастосовнику момент часу, а в законодавчо передбачених випадках і в особливому – суворо регламентованому – процесуальному порядку.

Беручи до уваги специфіку діяльності органів внутрішніх справ, правозастосовну діяльність слід розглядати, виходячи із двох взаємозалежних аспектів: по-перше, це організаційно-правова форма здійснення застосування права, що виражається в комплексі правозастосовних дій по реалізації юридичних приписів; по-друге, з функціональної точки зору, вона є особливим видом юридичної діяльності компетентних суб'єктів, наділених владними повноваженнями, яка здійснюється в суворій відповідності із процесуально-процедурними регламентами, з метою вирішення конкретної юридичної справи.

Ще в радянський період у теорії права склалася концепція, згідно з якою застосування права має певні риси, які відображають його сутність. Застосування права — це форма реалізації права, суб'єктами якої є компетентні органи, наділені владними повноваженнями. Виконання цих повноважень забезпечується примусовою силою держави. Застосування права є особливою формою реалізації права. На відміну від інших форм, воно зливається з обов'язком його здійснити. Правозастосування носить похідний характер, оскільки забезпечує реалізацію права третіми особами. Застосування одних норм одночасно вимагає дотримання, вико-

нання й використання інших. Таким чином, правозастосування — комплексна правореалізуюча діяльність [11, с. 107—109].

Правозастосовна діяльність в органах внутрішніх справ реалізується в рамках правового відношення між правозастосовником і адресатом застосування права. При цьому правозастосовник виступає уповноваженою стороною таких правовідносин, а адресат – зобов'язаною. Специфіка застосування права полягає в тому, що суб'єкт і адресат правозастосовної діяльності завжди індивідуально-визначені, а правозастосовне правовідношення є відносним.

Правозастосовна діяльність як процес опосередкованої реалізації права складається з декількох послідовних стадій, результати кожної з яких потім знаходять своє відбиття у відповідному акті застосування права. До цих стадій відносяться наступні: по-перше, встановлення фактичних обставин юридичної справи і їх оцінка; по-друге, встановлення фактичних обставин справи (юридична кваліфікація), що полягає у виборі й аналізі правового припису, який підлягає застосуванню й відповідає встановленим фактичним обставинам по розглянутій юридичній справі; по-третє, прийняття (винесення) владного рішення у справі і його документальне оформлення.

Оцінюючи ж у цілому стадії правозастосовної діяльності, необхідно відзначити, що перша стадія більшою мірою носить аналітичний характер, друга – порівняльний, а третя – творчий, їх результатом стає винесення (видання) акту застосування права. При цьому форма винесеного акту застосування права може бути як письмовою (у вигляді окремого документа або резолюції), так і усною. В окремих випадках (наприклад, при застосуванні зброї працівником поліції) – конклюдентною.

Таким чином, правозастосовна діяльність в органах внутрішніх справ характеризується наступними ознаками: має владний характер, оскільки це діяльність компетентного органу чи посадової особи; ця владно-організуюча діяльність здійснюється лише в межах наданих повноважень; допускає можливість застосування державного примусу; носить індивідуально-персоніфікований характер; має процесуально-процедурний характер; має творчий, інтелектуальний характер; визначає, яка конкретно норма права має бути застосована до конкретного випадку, що розглядається; має юридично оформлений характер — завершується ухваленням спеціального акта (у більшості випадків — письмового), який називається актом застосування норм права, або правозастосовним актом.

На підставі викладеного можна сказати, що застосування права в органах внутрішніх справ – це форма опосередкованої, іноді примусової реалізації права, виражена в професійній діяльності компетентних суб'єктів з розробки й прийняття владних рішень, що деталізують правові приписи з метою їх практичної реалізації в специфічних умовах об'єктивної дійсності.

Список бібліографічних посилань

1. Теория юридического процесса / [В.М. Горшенев, В.Г. Крупин, Ю.И. Мельников и др.]; под общ.ред. В.М. Горшенева. – Х. : Вища школа, изд-во при ХГУ, 1985. – 192с.
2. Максютин М.В. Теория юрисдикционного процесса / М.В. Максютин; под ред. В.И.Авсеевко. – М. : Московский психолого-социальный институт, 2004. – 199 с.
3. Фундаментальные проблемы концепции формирования советского правового государства / Г. А. Борисов, В. Л. Мусияка, И. В. Бенедик, В. М. Горшенев ; под ред. В. М. Горшенева. - Харьков : Основа, 1990. — 173 с.
4. Юридическая процессуальная форма. Теория и практика / Под общ ред. П.Е. Недбайло, В.М. Горшенева. – М. : Юрид. лит-ра, 1976. – 280 с.
5. Олейников, С.Н. Общетеоретические проблемы юридической процессуальной формы: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / С.Н. Олейников; Харьк. юрид. ин-т им. Ф.Э.Дзержинского. - Харьков, 1986.- 24 с.
6. Олейников С. М. Функції держави і правові форми державної діяльності // Державне будівництво і місцеве самоврядування: збірник наукових праць. - Харків, НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування. - 2012. - № 23. - С. 150-154.
7. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: Підручник. – 4-е видання, допов. і перероб. К.: Алерта, 2014. – 524 с.
8. Крестовська Н.М., Матвеева Л.Г. Теорія держави і права. Підручник. Практикум. Тести: підручник / Н.М. Крестовська, Л.Г. Матвеева. – К.: Юрінком Інтер, 2015. – 584 с.
9. Мельничук С.М. Проблемные вопросы классификации форм осуществления функций государства // Альманах современной науки и образования. - 2015. - №11 (101) - С.58-60.
10. Ромашов Р.А., Шукшина Е.Г. Механизм преодоления юридических конфликтов в сфере правоприменительной деятельности // Вестник Санкт-Петербургского университета МВД России. — 2005. — № 3 (27). — С. 40—48.
11. Карташов В.Н. Юридическая деятельность: понятие, структура, ценность / под ред. Н.И. Матузова. Саратов: СГУ, 1989. — 218 с.

Одержано 17.11.2016

УДК 351.74

Сокурєнко В. В.

Ректор Харківського національного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, доцент

ПОЛІЦІЯ В УКРАЇНІ ТА СУЧАСНОМУ СВІТІ: ПРИНЦИПИ ДІЯЛЬНОСТІ

В Україні з 2015 року започаткована діяльність поліції, яка, судячи за сьогоденною статистикою та позитивними відгуками населення країни, набула нових якісних рис. Безумовно, її діяльність не могла би бути такою успішною, якби вона свого часу не знайшла всебічну підтримку з боку керівництва держави та Міністерства внутрішніх справ України.

Разом з тим запорукою такого успіху запровадження української поліції є переважно загальні принципи її діяльності, що були закладені в підвалини організації та функціонування цього нового правоохоронного органу. Слід зазначити, що такі загальні принципи діяльності поліції є характерними не тільки для нашої держави – вони є базовими в усіх провідних країнах світу, тому Національна поліція їх має не тільки відслідковувати, але й постійно використовувати у своїй діяльності.

Важливість загальних принципів діяльності поліції є настільки значущою, що в чинному законі України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 № 580-VIII [1] цілий розділ другий було присвячено принципам такої діяльності. Серед них, зокрема, визначені такі, як верховенство права (ст. 6), дотримання прав і свобод людини (ст. 7), законність (ст. 8), відкритість та прозорість (ст. 9), політична нейтральність (ст. 10), взаємодія з населенням на засадах партнерства (ст. 11).

Оскільки ми говоримо про нову вітчизняну поліцію та нові принципи її діяльності, то вже сьогодні можна порівняти означені принципи з принципами діяльності «старої міліції», яка ще недавно функціонувала в нашій державі. Так, принципами міліції за вже не чинним сьогодні однойменним законом України від 20.12.1990 № 565-XII [2] були позначені: законність, гуманізм, поваги до особи, соціальна справедливість, взаємодія з трудовими колективами, громадськими організаціями й населенням. А ще, побічно, гласність, позапартійність при виконанні службових обов'язків. Дуже примітно, що усі принципи діяльності «старої міліції» вмістилися в

одній статті закону України «Про міліцію», на відміну від шести у чинному законі України «Про Національну поліцію», де їм приділена значно більша увага.

Так, нова поліція у повсякденній та службовій діяльності має керуватись такими принципами: *верховенства права*, щодо якого людина, її права і свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави; *дотримання прав і свобод людини*, які гарантовані Конституцією та законами України й міжнародними договорами України, ратифікованими Верховною Радою України; *законності, відкритості та прозорості*, щодо чого поліція діє виключно на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що визначені Конституцією і законами України; *політичної нейтральності*, яка забезпечується шляхом захисту прав і свобод людини незалежно від її політичних переконань та партійної належності; *взаємодії з населенням на засадах партнерства*, стосовно чого діяльність поліції здійснюється в тісній співпраці та взаємодії з населенням, територіальними громадами і громадськими об'єднаннями на засадах партнерства і спрямована на задоволення їхніх потреб.

Слід зазначити, що системне ядро означених принципів діяльності нової поліції було вибудовано практичним досвідом діяльності ще класичної світової поліції та сформовано свого часу як іноземними, так і вітчизняними вченими. Однак тільки сьогодні, за роки незалежності нашої держави, воно набуло нового сенсу.

Так, наприклад, К. С. Бельський визначив *правові принципи організації та діяльності поліції* як основні ідеї (положення), що мають характер безумовних вимог, закріплюються безпосередньо в законодавчих актах або ж впливають зі змісту конкретних правових норм та є керівними началами для органів і посадових осіб, уповноважених на охорону громадського порядку і забезпечення громадської безпеки. При цьому, як визначає вчений, стосовно саме діяльності поліції принципи «охоплюють об'єктивно сформовані закономірності, традиції, правові норми та етичні правила, які поступово усталилися у сфері поліцейської діяльності й покликані забезпечувати стабільність та ефективність функціонування поліцейського апарату» [3].

Тобто звідси простежується певний дуалізм самого існування означених принципів поліцейської діяльності: з одного боку, вони призначені для якісного виконання поліцією виключно професійних обов'язків, з іншого, – для застереження можливої полі-

цейської сваволі від результатів такої діяльності. Безумовно, таке завдання для вітчизняного законодавця було достатньо складним, проте його вирішення успішно реалізоване, як уже йшлося раніше, в нормах чинного закону України «Про Національну поліцію».

Водночас К. С. Бельський, фактично вказуючи на недостатність тільки законодавчих формулювань для успішної поліцейської діяльності, звертає особливу увагу практиків на важливість ретельного відпрацювання загальних принципів функціонування поліції саме в *підзаконних актах і статутних документах*. Він же пропонує «шість основоположних принципів діяльності з обслуговування населення, а саме: визначення рівня стандартів обслуговування та їх публікація; інформація та гласність; вибір і консультація; допомога та ввічливість; виправлення помилок; оптимальне обслуговування у межах витрачених коштів» [3].

Безумовно, слід погодитися з ученим, тим більше, що деякі з таких принципів – гласність, виправлення помилок та інші – давно вже відпрацьовані як базові в діяльності української міліції-поліції.

Якщо ж проводити кореляцію між сучасною поліцією та іншими правоохоронними органами держави, то слід брати до уваги й більш розширені підходи до переліку основних і супутніх принципів, серед яких, як зазначає І. А. Григоренко, знаходяться базові принципи діяльності тієї ж поліції Німеччини. Це, наприклад, *загальносоціальні* (гуманізм, демократизм, соціальна справедливість) та *спеціальні принципи* (верховенство права; законність; добропорядність громадян; рівність усіх перед законом; гласність; взаємодія з органами державної влади, органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, населенням; професіоналізм і компетентність; незалежність суб'єктів правоохоронної діяльності) [4, с. 25].

Таку саму наукову позицію підтримують Ю. А. Ведерніков, С. Д. Гусарев, М. І. Козюбра, А. М. Колодій, І. Л. Невзоров, О. Д. Тихомиров, T. Feltes, E. Rebscher, R. Schulte та інші вітчизняні та іноземні вчені.

Однак, незважаючи на те, що в наукових працях означених вчених сукупно розглянуто загальний перелік досліджуваних принципів діяльності, що застосовується правоохоронними органами всього світу, стосовно конкретної діяльності української поліції, з числа можливих, він є достатньо великим, до того ж враховуючи певну її «молодість». Тому вважаємо застосовуваний у ст.

6–11 закону України «Про Національну поліцію» перелік принципів сьогодні цілком достатнім. На це вказують і фахівці з числа міжнародних експертів ОБСЄ.

Наприкінці слід наголосити на особливій важливості для діяльності української поліції такого принципу, як Community Policing – стратегії поліції, що передбачає активну взаємодію поліцейських з місцевим населенням, робочим правилом якого фактично взято гасло «The police are the public and the public are the police!» (поліція для громади і громада для поліції) [5]. До того ж це дуже своєчасно переносить акцент із загальновизнаного поняття взаємодії громадськості з населенням на широко визнану та більш ефективну взаємодію поліції та населення.

Такий підхід до побудови принципів діяльності сучасної української поліції є цілком перспективним і виваженим та потребує подальшого відпрацювання.

Список бібліографічних посилань

1. Про Національну поліцію: закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. *Офіційний вісник України*. 2015. № 63. Ст. 2075.
2. Про міліцію: закон України від 20.12.1990 № 565-XII. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1991. № 4. Ст. 20.
3. Основні принципи діяльності поліції зарубіжних країн // Навчальні матеріали онлайн: сайт. URL: http://pidruchniki.com/1016052058834/pravo/osnovni_printsipi_diyalnosti_politsiyi_zarubizhnih_krayin (дата звернення: 17.11.2016).
4. Григоренко І. А. Принципи правоохоронної (поліцейської) діяльності в Україні та Німеччині. *Наше право*. 2013. № 7. С. 24–30.
5. Юрчик І. «Community Policing» або поліцейська діяльність, орієнтована на громаду // Відкритість правоохоронної системи: сайт програми/Асоц. укр. моніторів дотримання прав людини в діяльності правоохорон. органів. 27.07.2015. URL: <http://police-access.info/2015/07/community-policing-abo-politsejska-diyalnist-orijentovana-na-hromadu/> (дата звернення: 17.11.2016).

Одержано 17.11.2016

УДК 34.01

Соловей Н. С.
аспірант Харківського національного
університету внутрішніх справ

ЗАХИСТ ПРАВА КОМУНАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ, ЯК ОДИН ІЗ НАПРЯМІВ ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВООХОРОННОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ

Правоохоронна функція держави є однією з найважливіших. Вона знаходить своє вираження у правомірній діяльності визначених державою органів та посадових осіб по охороні, захисту та відновленню конституційних прав і свобод засобами та шляхом, передбаченими у законі. Свій вплив вона здійснює на всі сфери життя громадян та правових інститутів, одним із яких є право комунальної власності. Розвитку правоохоронної функції держави у сфері комунальної власності сприятиме удосконалення теоретичної бази.

Дослідженням обраної теми займалися такі вчені, як: В.М. Алексєєв, І.І. Каракаш, О.М. Ковальова, І.Лукінов, М.Майський, А.Мельник, О.В. Ольшанський, А.Покритан, О.Фурдичко, М.Чумаченко, А.Чухно та інші.

Положення щодо охорони права власності знайшли свій розвиток й у кримінальному, адміністративному, земельному, фінансовому праві. Проте, все ж таки особливу роль відіграють саме норми цивільного права, забезпечуючи правове регулювання і захист відносин власності в тих випадках, коли вони порушуються.

Для розкриття змісту захисту права комунальної власності важливим є визначення поняття цивільно – правового захисту права власності, оскільки загальні положення права власності визначені науково та на законодавчому рівні стосуються і права комунальної власності, зокрема.

Поняття захисту права власності в науковій літературі трактується по різному. Так, в деяких джерелах дане поняття визначають, як сукупність передбачених законом цивільно-правових засобів, які, по-перше, гарантують нормальне господарське використання майна (тобто вони забезпечують захист відносин власності в їх непорушеному стані), а, по-друге, застосовуються для поновлення порушених правовідносин власності, для усунення перешкод, що заважають їх нормальному функціонуванню, для відшкодування збитків, які заподіяні власнику [3, с. 321].

Захист права власності визначають, також, як систему активних заходів, які застосовуються власником, компетентними державними чи іншими органами, спрямована на усунення порушень права власності, покладення виконання обов'язку з відновлення порушеного права на порушника. Така система захисних заходів є складовою частиною загально-правового механізму захисту права власності та інших цивільних прав[4].

Всі наведені визначення захисту права власності точно відображають сутність цього поняття. Право на захист суб'єктивного цивільного права виникає у разі його 1) порушення; 2) невизнання; 3) оспорювання. Застосовуючи ці підстави до правового захисту комунальної власності, можна визначити, що територіальна громада (суб'єкт права комунальної власності) набуває право на захист у разі, якщо іншими особами порушуються її права по володінню, користуванню та розпорядженню майном, або якщо третя особа не визнає її власником певної речі, не вважаючи й себе її власником, або, навпаки, заявляючи власні вимоги як власника на цю річ.

Цивільно-правовому захистові притаманні свої специфічні методи й засоби, які істотно відрізняються від існуючих в інших галузях права. Специфіка цивільно-правового захисту права власності передусім полягає у застосуванні таких юридичних засобів, які забезпечують усунення перешкод у здійсненні права власності та відновлення майнового становища потерпілого власника за рахунок майнових благ порушника чи іншої зобов'язаної особи.

В. П. Грибанов, зазначав що безспірним і загальновизнаним у літературі є положення про те, що, визнаючи за тією чи іншою особою певні суб'єктивні права та обов'язки, цивільне законодавство надає управомочені й особі й право на їх захист[5, с. 104].

Цивільним кодексом України, зокрема статтею 20, передбачено, що право на захист особа здійснює на власний розсуд. Нездійснення особою права на захист не є підставою для припинення цивільного права цивільного права, що порушене, крім випадків встановлених законом [1].

Проте, зазначене положення не може в повній мірі використовуватися для захисту комунальної власності. Так, у разі порушення цього права органи місцевого самоврядування, до компетенції яких віднесене управління комунальним майном, зобов'язані реалізувати право територіальної громади на захист. Але територіальна громада як власник юридично позбавлена мо-

жливості безпосередньо або навіть через свої представницькі органи здійснити захист свого права власності в судовому порядку.

Стосовно реалізації права на звернення до судових органів за захистом права комунальної власності існує проблема визначення особи позивача. За загальним правилом право на захист права власності має та реалізує власник. Єдиним суб'єктом права комунальної власності є територіальна громада. Органи місцевого самоврядування, в свою чергу, є лише суб'єктами управління об'єктами права комунальної власності. Здійснення повноважень власника відбувається за рішенням органу місцевого самоврядування, однак власником комунального майна є територіальна громада.

Л. Музика, вказує, що потрібно чітко розмежовувати суб'єктів права комунальної власності та суб'єктів здійснення цього права. В першому випадку ними є відповідні територіальні громади, а в другому – як безпосередньо територіальні громади, так і уповноважені ними органи – органи місцевого самоврядування [6].

Органи місцевого самоврядування можуть також розглядатися як суб'єкти права комунальної власності. Вони зазначають, що, коли місцеве населення у сфері відносин комунальної власності виступає первинним власником, то органи місцевого самоврядування можуть бути визначені як публічні власники, тобто органи, які не лише здійснюють повноваження первинного власника, а й формулюють його інтереси, ототожнюють своє вольове бачення з баченням населення [7, с. 82].

Способи цивільно-правового захисту права власності закріплені главою 29 Цивільного кодексу України. До них, зокрема, належить виндикаційний позов (ст. 387 ЦК), негаторний позов (ст. 391 ЦК), позов про визнання права власності (ст. 392 ЦК), визнання незаконним правового акта, що порушує право власності (ст. 393 ЦК). Разом з тим, наведений перелік способів захисту права власності не є вичерпним. Відповідно до ч. 2 ст. 16 Цивільного кодексу України суд може захистити цивільне право або інтересіншим способом, що встановлений договором або законом[2]. Це положення відповідно стосується й захисту права власності.

Захист суб'єктивного права здійснюється за допомогою застосування форм та способів захисту. В літературі під формою захисту розуміють комплекс внутрішньо узгоджених організаційних заходів по захисту суб'єктивних прав та розділяють на дві форми захисту: юрисдикційну та неюрисдикційну.

Юрисдикційна форма захисту – це діяльність уповноважених державою органів по захисту порушених, оспорюваних, невизнаних суб'єктивних цивільних прав. Суть цієї форми полягає в тому, що особа, право якої порушено, оспорується чи невизнається, звертається за захистом до державного чи іншого компетентного органу, який уповноважений вживати необхідних заходів для відновлення порушеного права або припинення правопорушення. До юрисдикційної форми захисту відносять судовий захист (ст. 16 ЦК), захист порушених прав нотаріусом (ст. 18 ЦК), захист прав органами державної влади, та органами місцевого самоврядування (ст. 17 ЦК).

Не юрисдикційною формою захисту порушених прав є самозахист, тобто здійснення управомоченою особою дозволених законом дій фактичного порядку, спрямованих на охорону його особистих чи майнових прав та інтересів.

В умовах ринкової економіки такі способи юрисдикційної форми захисту виявилися недостатньо ефективними, оскільки для їхнього здійснення необхідний певний проміжок часу (подання позову до суду, скарги до адміністративного органу, їх розгляд, винесення рішення, організація його виконання тощо), тоді як обставини досить часто вимагають негайного реагування на допущене порушення. За таких умов зростають роль та значення самозахисту[6, с. 89].

Самозахист може бути реалізований як у речових, так і в зобов'язальних відносинах. Об'єктом самозахисту є суб'єктивні цивільні права та охоронювані законом інтереси як власні, так і іншої особи. Отже, протидіяти порушенню права комунальної власності може будь-яка особа, зокрема житель територіальної громади як особисто, так і за допомогою спеціально створених громадських організацій. По-друге, сьогодні ця форма захисту набуває поширення та застосовується, зокрема, у випадках протидії жителями територіальної громади незаконному будівництву на землях комунальної власності. Безперечно, громадяни у першу чергу захищають свої права та інтереси (на безпечне довкілля, на користування прибудинковою територією тощо). Однак їх дії також унеможливають незаконне захоплення земельних ділянок, що є у комунальній власності.

Таким чином, аналіз права комунальної власності та вироблення нових теоретичних положень, дозволив сформулювати основні положення, щодо захисту права комунальної власності, що і є одним із аспектів правоохоронної функції держави.

Список бібліографічних посилань

1. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. — К. : Преса України, 1997. — 80 с.
2. Цивільний кодекс України // Відомості Верховної Ради. — 2003. — №№40-44. — Ст.356 (зі змінами).
3. Бірюков І.А. Цивільне право України. Загальна частина. Навчальний посібник / І.А. Бірюков, Ю.О. Заїка. — К.: КНТ, 2006. — 480 с.
4. Цивільне право України. Загальна частина: підручник / за ред. О. В.Дзери, Н.С.Кузнецової, Р.А.Майданика. - 3-те вид., перероб. і допов. - К.: ЮрінкомІнтер, 2010. - 976 с.
5. Грибанов В. П. Пределы осуществления и защиты гражданских прав // Осуществление и защита гражданских прав.— М.: Статут, 2000.— С. 104.
6. Музика Л. Чи існують реальні суб'єкти права комунальної власності? // Право України.— 2002.— № 11.— С. 116.
7. Баранова Л.М. Питання захисту права комунальної власності // Державне будівництво та місцеве самоврядування/ Л.М. Баранова. — 2006. - № 12. — С. 79 — 90.

Одержано 17.11.2016

УДК 34.01

Андрій Стець
кандидат юридичних наук
викладач (ад'юнк) Інституту Державної
Безпеки Поморської академії
в Слупську (Польща)

НЕОГОЛОШЕНА ВІЙНА РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ ЯК ПРОЯВ ПОРУШЕННЯ ПРАВА: МІЖНАРОДНОГО І ВНУТРІШНЬОГО

Неоголошена війна Російської Федерації і її найманців проти України призвела до втрати міжнародної довіри в регіональному, континентальному та глобальному рівні ведучи до знищення багатьох принципів міжнародного права. Дії російської влади змусили міжнародне співтовариство вжити рішучих (але все ж таки слабких) кроків щоб обмежити військовий та економічний хаос а також протидіяти експорту авторитарних правил до сусідніх держав. З огляду на ті дії лишився справжнім іспитом для організації і діяльності органів державної влади у складний час війни.

І Теза: Невимовлена війна Російської Федерації і її найманців проти України, як прояв руйнування довіри та порушення норм міжнародного права на прикладі аншлюсу Криму.

При визначені конфлікту (лат. *Conflictus*), як «антагонізму, конфлікту інтересів, думок, суперечки, сварки», який може привести до примирних позицій обох сторін, або обмежити одну з них, слід підкреслити неоднозначність терміну. «У політичному вимірі, як правило цей термін відноситься до конфронтації, яка має негативні конотації, як правило пов'язані з аргументом насильства». На основі міжнародного права, спір може бути визначений як «різниця думок з питань права або фактів, колізії правових висновків або між сторонами». Сам конфлікт в Україні представлений пропагандою російської сторони як політичний (хоча вже вбито більше як 10 000 людей), на відміну від збройного конфлікту, може бути пов'язано з ескалацією вимог –команди, (наприклад федералізації України), загорози (наприклад розібрання держави між Росією, Угорщиною, Румунією і Польщею), застосування економічних санкцій (наприклад у формі блокування поставок газу в зимовий період або їх зменшування зі збільшенням цін на продукцію) або неофіційної агресії (наприклад поява непізнаних зелених чоловіків в Автономній Республіці Крим і східних регіонах України). Не можна у цьому місці забути про термін «війна», який є збройною боротьбою між державами і виступає в протилежності до «миру». У минулому ці терміни були основою для поділу на дві ділянки: право війни і право миру. Сучасні тенденції однак є на багато складнішими, особливо в контекст організованого 11 вересня 2001 року терористичного атак на Всесвітній торговий центр у Нью Йорку. Використовуючи досвід зазначених видів діяльності, «традиційне розуміння концепції війни не відповідає сучасним тенденціям, спрямованим прийняти правила міжнародної діяльності збройної, навіть якщо держави з різних причин, не вважають цієї дії як війни». На думку влади Російської Федерації в Україні існує політичний конфлікт, в якому її війська не беруть участі або беруть участь коли остаточно завоюють частину території (приклад Криму) або атитеррористична операція, як називає ті дії Уряд України. Думкою Української влади – хоча вона нарешті стала називати цю проблему своїм (імям – війни) або як не оголошену війну. Саме тому все більше і більше є використання терміну «збройний конфлікт». «Війна в юридичному сенсі означає розрив між країнами мирних відносин і перехід до розвитку війни, яка характеризується збройною боротьбою і діє вороже ставлення проти іншої держави». Не

дивлячись на те, що не було ніякого розриву дипломатичних відносин, все більше число вбитих українських солдатів і цивільних осіб та сепаратистів (терористів) не можна розглядати таких дій як, акту дружби. Це слід відрізнити від стану війни, збройної боротьби, що на Україні існує без ніяких сумнівів. Стан війни не завжди є синонімом збройної боротьби і навпаки. Міжнародне право регулює насамперед відносини між державами і таким чином збройну боротьбу між ними. Таким чином можемо побачити ізолювання влади Російської Федерації від надання інформації про висилання зброї (в тому числі про обстріл українських солдатів з території Росії) і фінансування сепаратистів в Україні.

Проте, закон також застосовується до збройних конфліктів, коли сторони або одна зі сторін не є державою, тому вибір цієї форми агресії і створення її як політичного або регіонального конфлікту, що може привести до громадської війни є неправильним і має в намірі уникнути відповідальності на майбутнє.

«Поняття збройного конфлікту ширше від поняття війни. Воно включає в себе факти, прояви збройної боротьби між країнами, навіть якщо війна не припиняється, і такі конфлікти, за участю сторін яких не вважається суб'єктами міжнародного права (воюючі сторони)». Тепер, як і раніше лишається поточною думка проф. Р. Bierzanka «модель війни у сучасному часі поєднує в собі риси так внутрішнього конфлікту і міжнародного конфлікту», як це відбувається в Україні. Варто процитувати поняття загрози Самуела Хантінгтона, який стверджує, що може дійти до конфронтації цивілізації. На його думку, в XXI столітті зіткнення цивілізації буде становити найбільшу загрозу для миру в усьому світі. Виявляється що міжцивілізаційне зіткнення культур і релігій, найбільш небезпечне на межах між цивілізаціями.

Приєднання Криму до Російської Федерації шляхом анексії (нім. Аншлюс) на основі взірця, реалізованого в Австрії в 1938 році. У зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї з 1968 року і підписання в Будапешті меморандуму з 5 грудня 1994 року: Російська Федерація, Сполучені Штати Америки, Сполучене Королівство надали Україні гарантії територіальної цілісності в обмін за відмову від ядерної зброї в такий спосіб що згадані країни «зобов'язуються утримуватися від загрози або її застосування проти територіальної цілісності або незалежності України, а також, що жодна з яких знаходиться в їхньому володінні зброї ніколи не буде використовуватися проти

України, за винятком випадків самооборони або у іншому випадку відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй».

27 лютого 2014 р. Почалося вторгнення російських військ (хоча без прикмет відмінності) та проросійських бойовиків (найманців) на територію Автономної Республіки Криму, якій є невідомою частиною України. Знято основні стратегічні будівлі: будинок Верховної Ради АРК (представницький орган – не слід плутати з парламентом, він не є законодавчим органом), будинок Ради Міністрів АРК, аеропорти, передавачі центра контролю і телефонного зв'язку, телевізійні станції.

1 березня 2014 р. Парламент Росії прийняв рішення про можливість використання збройних сил Російської Федерації на території України. Російські війська і їх найманці блокували і розбюювали підрозділи Збройних Сил України. З метою щоб чинити психологічний тиск на Українських солдат в Симферополі, блоки з населенням їх сімей були оточені Спецназом Російської Федерації роблячи їх фактичними заручниками.

Цитуючи заяву Президента Російської Федерації від 04.03.2014 р. де він сказав: «Варіант приєднання Криму до Росії не береться до уваги». Протягом 17 днів (тобто 21.03.2014 р.), в свою чергу, вже він підписав акт про приєднання Республіки Крим та міста Севастополя в Російську Федерацію. У 04.03.2014 р. Президент РФ зазначив, що в Криму були «місцеві сили самооборони», але 17 березня вже сказав «За кримськими силами самооборони звичайно стали наші солдати», що дозволяє ті дії кваліфікувати як дії Російської Федерації. Злочини озброєних терористів російських та їх найманців, спонсорованих через Кремль в Криму повинні бути віднесені до Російської Федерації відповідно до принципів розподілу відповідальності перед державою за дії недержавних суб'єктів, викладених в статтях міжнародної відповідальності держав за дії міжнародно-протиправні, які були прийняті в 2001 році Комісією права ООН – це міжнародне (звичайове право).

Під тиском і при значній допомозі Російської Федерації було проведено в Криму

16 березня 2014 р. так зване «референдум» проведене «під багнетами крісів» російських солдатів. У цій пародії референдуму (невизнаної українською владою), більшість виборців нібито визнала відділення і приєднання Криму до Російської Федерації. Корінний народ Криму – Татари збойкотували референдум. Особливо важливим є правова оцінка зроблена з кримського референдуму через резолюцію Генеральної Асамблеї ООН від 27

березня 2014 року про територіальну цілісність України. У статті 5 цієї резолюції передбачається, що референдум проведене

16 березня 2014 р. в Автономній Республіці Крим і в Севастополі не важливе і яке таке не може служити підставою для зміни статусу Автономної Республіки Крим та м. Севастополь.

Поряд з оголошенням про створення держави під назвою Республіка Крим було створене звернення про злучення з Російською Федерацією або прилучення до неї. 18 березня 2014 р. підписано вступ Республіки Крим в Російську Федерацію і почато масове роздавання російських паспортів, книжок історії (у російському пропагандовому варіанті) та обіцянок добробуту. Після цих подій відбулося приєднання території Криму до Російської Федерації, яке треба класифікувати як анексію, тобто незаконне придбання території іншої країни силою і\або через загрозу застосування військової сили. Доводить цього порушення через Російську Федерацію ряду норм міжнародного права, включаючи принципи міжнародного права, тобто правила універсального застосування, що лежить в основах міжнародного порядку.

Зокрема цинічним і зарозумілим слід розглядати заяву президента Росії Володимира Путіна про дотримання зобов'язань Будапештанського меморандуму, де він сказав «що якщо події в Україні, ми вважаємо за революцію, це означає що створено нову державу, з якою ми будь-яких діючих документів не підписали». Поведінка Володимира Путіна, оманливо нагадувала поведінку Адольфа Гітлера з 1938 року «де ніхто нічого поганого не хотів нікому зробити», був зроблений «плебісцит»

в Криму і міжнародне співтовариство підіймало рішення, коли Російська Федерація займувала півострів, за винятком того, що підняття рішення тривало набагато довше чим заняття півострова. Послужливе ставлення прем'єр-міністра Великобританії Невіла Чемберлена було як ніби скопійованою поведінкою канцлер Німеччини Ангели Меркель. Крім того російська пропаганда вкрай охоче посилювалася на Другої світові війні де всі вільні Українці це фашисти, міфологізуючи Червону армію, яка дуже часто розграбувала майно, сіяла спустошення і гвалтувала. Показуючи Українців, які стремлять до традиційних цінностей західного світу в світлі гнобителів російськомовного населення (часто зрусіфікованих українців). Російські медія користають з тих самих метод і технік що фашистська пропаганда. Вищезгадана поведінка показує що зразок був взятий з Джозефа Геббельса, який (правдоподібно за Сенекою) сказав, що «Брехня повторена тисячу разів

стає правдою». В Криму насправді живуть росіяни, яких однак, ніхто не пригнічує або не вважає людьми другого сорту, позбавлених права до їх рідної мови і православної віри.

II Теза: Розвиток військового і економічного хаосу як прояв реалізації авторитарного правління Росії та експортування його в сусідні країни, які мають бути залежні від російської влади – на прикладі Східної України.

З початку квітня 2014 р. в Донецьку дійшло до демонстрації на яких чолі були співробітники російських спецслужб, що спеціалізуються у підривні діяльності, підтримовані Кремлем. Під час демонстрації пробували штурмувати будівлі місцевої та районної адміністрації, часто з використанням людей з російським громадянством – абсолютно не пов'язаних з Україною. Під час подій демонстранти, часто офіцери російські пробували займати урядові будівлі, які пізніше освободжувала Служба Безпеки України. Наступними кроками російських провокаторів були напади на людей, в тому числі і журналістів, які не володіли російською мовою та які мали на меті спровокування заворушень. Після такої поведінки прийшла черга на захоплення заручників. Що характерне зловмисники використовували зброю з якої користає тільки армія Російської Федерації а одягнені були в форми без ознак державної приналежності. Таким чином почалася неявна гібридна війна на сході України.

Президент Путін наслідуючи приклад найбільших диктаторів XX століття (Гітлера і Сталіна), скористав також з досвіду на Сході України - Голови пропаганди 1 Російської Армії і Шефа відділу пропаганди «Юго-Восток» Вермахту Євгена Месснера. Цей військовий теоретик, особливо улюблений головою російської держави, що описував і аналізував новий тип збройного конфлікту, який був заснований на таких формах, як глобальний тероризм, рух повстанський або народна партизантка. Використовуючи теорію Месснера влади Кремля почали другий етап війни, яка може бути описана як «війна хаосу», що складається з таких елементів як: війна без армії – наприклад в засобах масової інформації, війна без зафіксованої лінії фронту (атаки в різних місцях), війна дискретна і економічна – яка діє фактично кілька років, з великою часткою спецслужб РФ на багатьох рівнях одночасно. Почато також в великих масштабах в Європі дезінформаційну війну яка була продовжена спонтанним формуванням локальних груп сепаратистів спрямованих на параліж центрів влади і недоціняний (досі) психологічний вплив. Російські терористи почали саме з займан-

ня центрів радіо-мовлення і телебачення (наприклад: у Словянську, Донецьку, Луганську, Константинівці, Карчуні і багато інших), де виключували передачу українських телеканалів, включаючи в тому числі російське телевізійне мовлення, плутаючи і обманюючи ефективно російський народ і зараз намагаючися зробити теж саме з українцями. Наступним кроком було вбивство і залякання супротивників Кремля, який вже став частиною мілітарної російської культури. Наступним курйозальним актом російських терористів було стріляння до українських солдатів за «живих щитів» створених з сільських жителів Андріївки (3 травня 2014 р.). Подібні методи були використовувані також в Словянську через росіян. Росія зображаючи національно-визвольну боротьбу зайшла так далеко, що навіть координувала викрадення міжнародних спостерігачів ОБСЄ (у тому числі багаторазово руйнувала обладнання цієї організації) про що можна дізнатися із запису телефонних розмов представника Кремля, Володимира Лукіна з сепаратистським лідером Ігорем Стрелковим.

Мордування цивільних осіб, фізичне насильство і психічне знущання над в'язнями (за допомогою побиття, каліцтв, наприклад кастрації та вирізування язиків, організування маршів полонених українських солдатів), крадіжі, згвалтування, викрадання людей, акти вандалізму власності – всі ці звірства російська влада намагається передати організаціям парамілітарним намагаючись затушувати проблему, тому що регулярна армія повинна дотримуватися Женевських конвенцій.

Насправді, всі ці звірства реалізує 45-гвардійський повітряно-десантний полк купянка1, 2 самостійна бригада спецназу ГРУ, 76 дивізія десантно-штурмова зі Пскова, 106 дивізія повітряно-десантна з Рязаніа, 98 дивізія повітряно-десантна з Іванова і Костроми, 9 бригада змоторизована з Ніжнього Новгорода, 18 бригада змоторизована з Чечні, артилерія північнокавказького військового округу у яких на уніформах не має ознак приналежності (або є вони прикритими), а також злочинці і найманці набрані сепаратистським урядом за гроші Кремля, які призначають свої методи роботи українцям. У разі виникнення ситуації, коли російські окупанти не можуть впоратися з українським військом, починали обстріл з території Росії, які вже мали місце неодноразово з допомогою ракет град і ураган і іншої зброї. Крім того з території Росії відправляються шпигунські безпілотні літальні апарати, які використовуються сепаратистами. Росія на окупованих українських землях

передала сепаратистам більше важкого озброєння як мають Німеччина і Франція разом узяті.

Як зразок ігноранції Росії для міжнародного права а особливо для захисту цивільного населення під час збройного конфлікту свідчить збиття сепаратистами пасажирського літака (рейс МН17) з майже 300 пасажирами, а також неодноразові обстріли автобусів з біженцями, які без сумніву, призначені для залякування так світової громади і самих українців. Ще одним порушенням міжнародного права з боку влади Російської федерації є так звані «конвої гуманітарні» схожі на Міжнародний Червоний Хрест, а реалізовані російськими військовими, які використовують перемаловані білі вантажні військові машини, забезпечуючи тим самим в зброю і боєприпаси російських терористів (всього було більше 700 вантажівок у п'ятьох так званих конвоях). Залишаючи зброю в Україні конвої забирали убитих і поранених терористів та розібрані машини з українських військових заводів на окупованих територіях.

Ще одним доказом порушення міжнародного права та конституційного порядку в Росії і в Україні є проблема незаконного викрадення, жорстокого поводження, незаконного затримання та судження (за злочини яких вона не зробила) українського лейтенанта, депутата Надії Савченко. Викрадення людини з України і транспорт на територію Росії, а потім звинувачення її в незаконному перетині кордону є куріозум яке може статися тільки в російській правовій системі, попри інституту імунітету та угодам з Мінська. Така поведінка несе на собі відбиток діяльності, реалізованої в період найбільш «дикого сталінізму», де панувала теза Прокурора СРСР Андрія Вишинського: «Дайте мені чоловіка а стаття закону буде знайдена». Подібна доля зустріла також багатьох інших українців, викрадених російськими спецслужбами, в тому числі Олега Сенцова, Олексія Гірного, Генадія Афанасьєва, Олександра Кольченку та багато інших (особливо військових). Всі перераховані вище порушення норм права, так міжнародного, як і внутрішнього ідуть поруч з

III Тезою: Що порушення статті 1 (суверенність держави), статті 2 (суверенітет і унітарність держави) і статті 3 (права і свободи громадян України) поміщені в Конституції України а порушені через влади Російської Федерації та її найманців мають на меті дискредитацію Української держави а в основному привести її до зруйнування через розподіл і підпорядкування. З огляду на це що більшість інститутів конституційного ладу є реально діючими але на жаль події в Автономній Республіці Крим та на Сході України

через останні два роки привели до ситуації так званих «непідконтрольних територій», де встановлений Конституцією України порядок не діє або діє частково. Треба в цей момент нагадати, що йдеться не лише про тимчасово анектовану та окуповану частину території України але про райони, розташовані у зоні проведення антитерористичної операції (АТО) де тимчасово діють раніше невідомі для держави військово-цивільні адміністрації – неофіційно військово і фінансово підтримувані через Російську федерацію.

Одержано 17.11.2016

УДК 34.01

Стрельцова О. В.
кандидат юридичних наук,
докторант кафедри конституційного права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка, доцент

КОНСТИТУЦІЙНА РЕФОРМА І ВСТАНОВЛЕННЯ АСОЦІАТИВНИХ ВІДНОСИН МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС: СПІВВІДНОШЕННЯ І ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК

Процес конституційного реформування, що триває в Україні вимагає визначення двох ключових позицій, а саме: хто є, так би мовити, «замовником» конституційних змін та яка при цьому переслідується мета? Як видається, замовником конституційної реформи в нашій країні є народ України, який активно бореться проти владного свавілля та прагне змінити підходи до організації держави, функціонування її апарату, її взаємодії з суспільством. Виходячи з цих вимог українського народу, метою конституційного реформування слід вважати створення конституційної системи обмеженого правління як практичне втілення доктрини конституціоналізму, в результаті чого Україна має стати конституційною державою [1].

Вбачається, що досягнення даної мети логічно корелюється з реалізацією цілей та завдань Угоди про асоціацію, нещодавно підписаною між Україною та ЄС. Зокрема ст. 4 Угоди встановлює, що однією з цілей політичного діалогу Сторін є «зміцнення поваги до демократичних принципів, верховенства права та належного врядування, прав людини та основоположних свобод, ... а також внесок у консолідацію внутрішніх політичних реформ» [6].

На наш погляд, успішне виконання визначених Угодою завдань потребує спрямування процесів конституціоналізації безпосередньо у сферу регулювання цих відносин, що зумовлює об'єктивну необхідність їх регламентації та забезпечення на найвищому – конституційно-правовому рівні. Йдеться про те, що інтеграційні прагнення України можливо реалізувати лише у разі створення політико-правової та економічної систем, сумісних із європейськими, що вимагає уніфікації конституційних підходів до регулювання пріоритетних конституційних інститутів – прав і свобод людини, громадянського суспільства, правосуддя, механізмів децентралізації влади, парламентаризму, ринкової економіки, а також формалізацію європейського курсу подальшого розвитку країни. З іншого боку, процес конституціоналізації наряду залежить від послідовного вираження нормативного змісту Конституції України у поточному законодавстві, що деталізує і розвиває її приписи [3], а також від створення відповідних організаційних засад, необхідних для ефективної правотворчості та правозастосування. Завдяки цьому норми Угоди про асоціацію мають стати своєрідним орієнтиром правової політики держави, а всі національні правові акти повинні тлумачитись та застосовуватись у максимальній відповідності до її положень.

У цьому контексті практичний аспект конституціоналізації процесу асоціації України з ЄС виявляється через динамічну сукупність заходів організаційно-правового характеру, спрямованих на реалізацію мети європейської інтеграції України. На нормативному рівні правової системи такі заходи мають здійснюватися за трьома основними модусами (напрямами). По-перше, базовою передумовою конституціоналізації асоціативних відносин України та ЄС є реформування змістовних та імплементаційних засад Основного закону України для забезпечення конституційного супроводу цього процесу. По-друге, важливим елементом конституціоналізації асоціативних відносин України та ЄС є конкретизація та деталізація конституційних норм і принципів у системах позитивного права і законодавства (передусім у тих законодавчих та підзаконних нормативно-правових актах, які спрямовані на гармонізацію національного права з правом ЄС). По-третє, в процесі реалізації положень Угоди про асоціацію визначального значення набуває правотлумачна та правозастосовна діяльність національних органів державної влади, і особливо судових органів конституційної та загальної юрисдикції.

Тим самим, національна конституціоналізація процесу асоціації опосередковується всіма видами юридичної діяльності держави (правотворчою, правоінтерпретаційною та правозастосовною), що пов'язано з необхідністю забезпечення окремих осіб (фізичних і юридичних) правовими засобами безпосереднього використання норм Угоди про асоціацію. Всі ці напрями конституціоналізації є взаємопов'язаними і взаємодоповнюючими, проте такий взаємозв'язок має ієрархічний характер. Він виявляється у тому, що в будь-якій демократичній, правовій державі конституція є актом вищої юридичної сили, її норми займають головне положення відносно норм інших правових актів, а їх дія визначається принципом верховенства у правовій системі, який передбачає здійснення нормотворчої та правозастосовної діяльності в державі на основі та відповідно до її положень [4; 5].

Разом з тим, жодна конституція, як би детально вона не регулювала суспільні відносини, не в змозі охопити весь спектр таких відносин, оскільки, з одного боку, конституція має стабільний характер, а суспільні відносини – динамічний, а з іншого – коло цих відносин є надзвичайно широким. Тому певна їх частина регламентується законодавцем за допомогою законів, які мають відповідати принципам, цілям, деклараціям конституції, тобто її духу [2]. Так само похідними від норм та принципів Конституції України є правотлумачні і правозастосовні акти судів конституційної та загальної юрисдикції.

Тому, на нашу думку, перший із напрямів конституціоналізації процесу асоціації – тобто на рівні Основного закону, все ж таки є первинним, (основоположним, базовим), оскільки саме Конституція України, будучи наділеною в межах національної правової системи верховенством та найвищою юридичною силою, визначає основи правового регулювання асоціативних відносин і тим самим надає імпульсу та спрямовує відповідні процеси на інших рівнях, які варто розглядати як вторинну конституціоналізацію.

Список бібліографічних посилань

1. Бориславська О. Конституційна реформа як шлях формування в Україні конституційної системи обмеженого правління (на основі досвіду європейської моделі конституціоналізму) / О. Бориславська // Право України. – 2014. – № 7. – С. 47-54. – С. 48.

2. Курс конституционного права Украины. Том 1. Общая часть: Основы теории конституционного права: учебник (Баймуратов М.А., Батанов А.В., Слиденко И.Д., Курагин В.А., Педько Ю.С.; под ред. М.А. Баймуратова, А.В. Батанова). – Х.: Одиссей, 2008. – 672 с. – С. 545-546.

3. Марцеляк О.В. Конституційна реформа в Україні і конституціоналізація вітчизняної правової системи / О.В. Марцеляк // Конституційно-правове будівництво на зламі епох: пошуки оптимальних моделей: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Ужгород, 22-23 квітня 2016 р. – Ужгород: Ужгородський національний університет, 2016. – 236 с. – С. 71-73. – С. 72.

4. Орзих М.Ф. Верховенство права – принцип практической деятельности государства и общества // Юридический вестник. – 1997. – №3. – С. 69-70.

5. Терлецький Д.С. Конституційно-правове регулювання дії міжнародних договорів в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. / Терлецький Д.С. – Одеса, 2007. – 234 с. – С. 148;.

6. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. – Електронний ресурс. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984_011/paran2820#n2820.

Одержано 17.11.2016

УДК 34.01

Тітов Є. Б.,
доцент кафедри загально-правових дисциплін
факультету № 6 ХНУВС, к.ю.н., доцент

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО РОЗУМІННЯ ЗМІСТУ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Проблема відповідальності у сучасному міжнародному праві виступає однією з найбільш актуальних проблем теоретичного та прикладного характеру. Причина тому полягає в ряді чинників, серед яких, зокрема, – загальноправовий принцип, який стверджує *ubi responsabilitas, ibi jus* (де є відповідальність, там є право). Іншими словами можна сказати, що інститут відповідальності у сучасній юридичній науці визнається правоутворюючим фактором. Визнаючи це, ми визнаємо і роль інституту відповідальності у функціонуванні міжнародного права як регулятора міжнародно-правових відносин, а, отже, і його вплив на виникнення, реалізацію та припинення міжнародних відносин.

Необхідно відзначити, що з моменту створення Організації Об'єднаних Націй, цією організацією ведеться активна робота по кодифікації і прогресивному розвитку міжнародного права. Значна увага у ході цієї роботи приділяється питанню відповідальності, що проявилось у серії доповідей з проблеми міжнародної відпо-

відальності, підготовлених за завданням Комісії міжнародного права спеціальними доповідачами, якими у різні роки виступали Ф.В. Гарсія-Амадор, Р. Аго і Дж. Кроуфорд. Результати даної роботи проявилися до сьогоднішнього дня у прийнятті Проекту статей про відповідальність держав. Відзначимо також, що спеціальні дослідження цієї проблематики свого часу проводилися як в нашій країні (А. Трайніним, Ю. Рибаківим, Н. Ушаковим, Ю. Решетовим, Л. Сперанською та ін.), так і за кордоном (Д. Анцилотти, Е. Борчардом, К. Іглтоном, М. Віраллі, Ж. Салмоном, К. Домінісом, П.-м. Дюпуї, Д. Карелла та ін.). Однак до сих пір ця робота не призвела до появи універсальної концепції міжнародно-правової відповідальності, що обумовлює актуальність подальших досліджень у цій сфері.

Дослідження проблеми міжнародної відповідальності в міжнародно-правовій доктрині вимагає уважного розгляду і оцінки тих теоретичних концепцій і юридичних конструкцій, які висувалися до сих пір з даної проблеми. А перед дослідниками стоїть проблема обґрунтування міжнародно-правової відповідальності держав і інших суб'єктів, перш за все за посягання на принципи мирного співіснування держав і їх міжнародної співпраці, на міжнародний правопорядок, а також завдання встановлення форм і шляхів реалізації цієї відповідальності.

На сучасному етапі розвитку міжнародного права характерною ознакою інституту міжнародно-правової відповідальності є неоднозначність поглядів вчених на саме визначення міжнародної відповідальності. Одними вона розуміється, як специфічний обов'язок порушника відшкодувати заподіяну ним шкоду, іншими – як реалізація санкцій щодо суб'єкта, який порушив свої міжнародні зобов'язання, третіми – як комплексне утворення, що включає одночасно обов'язок порушника й реалізовані у відношенні нього санкції. Всі ці погляди рівною мірою користуються підтримкою в міжнародно-правовій доктрині.

Міжнародно-правова відповідальність держав розглядається в даний час і в теорії і на практиці як один з найважливіших принципів міжнародного права. Не дивлячись на значне розмаїття думок з приводу змісту даного поняття, слід визнати, що у будь-якому випадку міжнародно-правова відповідальність – це сукупність правових відносин, що виникають у сучасному міжнародному праві у зв'язку з правопорушенням суб'єкта міжнародного права, або у зв'язку зі шкодою, завданою в результаті правомірної діяльності. При цьому в одних випадках подібні правовідносини можуть стосуватися безпосередньо тільки держави-

правопорушниці і потерпілої держави, в інших же – можуть зачіпати права та інтереси усього міжнародного співтовариства. З точки зору наслідків ці правовідносини можуть виражатися у відновленні порушеного права, у відшкодуванні матеріальних збитків, у прийнятті будь-яких санкцій та інших заходів колективного або індивідуального характеру до держави-порушниці, а у разі настання шкідливих наслідків у результаті правомірної діяльності – в обов'язку здійснити відповідну компенсацію.

Одним з найбільших і найефективніших дослідників цього питання сьогодні залишається Комісія міжнародного права ООН. Комісія визначила зміст міжнародної відповідальності як "наслідки, які те, або інше міжнародно-протиправне діяння може мати згідно з нормами міжнародного права в різних випадках, наприклад, наслідки діяння в плані відшкодування збитку і відповідних санкцій". Однак виникає питання: чи слід визнавати елементом міжнародно-правової відповідальності, в сенсі визначення запропонованого Комісією міжнародного права, будь-які наслідки міжнародно-протиправного діяння?

Наслідки міжнародного правопорушення, як елемент поняття міжнародно-правової відповідальності, перш за все, припускають відновлення *status quo ante*. Воно передбачає обов'язки держави-правопорушниці, виконання яких тягне позбавлення, і здійснюється у різних реституціях, а саме:

а) *restitutio in pristinum*, яку в доктрині міжнародного права називають ресторацією і яка полягає у відновленні нематеріальних прав потерпілих суб'єктів міжнародного права (наприклад, припинення незаконної окупації, звільнення неправильно затриманих осіб, скасування судових рішень, які завдають шкоди потерпілим державам, їх юридичним і фізичним особам);

б) *restitutio in integrum*, яку в доктрині міжнародного права називають реституцією в натурі і яка полягає в поверненні державою-правопорушником потерпілим суб'єктам неправомірно захопленого у них майна, що має індивідуальні характеристики (наприклад, архівів, історичних, художніх та інших цінностей і т. п.).

При цьому необхідно зазначити, що не всякі наслідки, очевидно, повинні визнаватися тими самими негативними наслідками, у виникненні яких проявляється міжнародно-правова відповідальність. Зокрема практика міждержавних відносин свідчить, що реституція є першим кроком ліквідації шкідливих наслідків міжнародного правопорушення, що дозволяє розглядати її, поряд з сатисфакцією і репарацією як форму міжнародно-правової відпо-

відальності. Однак таке розуміння реституції представляється спірним. Адже збитки потерпілої держави з моменту порушення зобов'язання державою-правопорушницею, збільшуються кожної миті тому реалізація порушником свого обов'язку з відновлення status quo ante шляхом реституції у будь-який з її форм є лише поверненням до дотримання порушених міжнародно-правових приписів, які явно нерівнозначні відшкодуванню потерпілій державі усіх понесених нею збитків. Отже, нелогічно трактувати реституцію як форму відповідальності, оскільки відповідальність передбачає певну поразку власних прав, якої держава-правопорушниця має зазнати у якості покарання за вчинене порушення. За таких умов, реституція, ведучи до відновлення status quo ante, не є формою відповідальності, адже вона жодним чином не впливає на комплекс власних прав, свобод чи законних інтересів держави-порушниці. Допускаючи істинність цієї тези реституцію слід визнати формою припинення правопорушення (відновлення міжнародного правопорядку) – дією, нехай і пов'язаною з негативними наслідками правопорушення для порушника, але такою, що не входить до складу відповідальності, оскільки в якості останніх виступають репарація і сатисфакція, що здійснюються разом із реституцією.

Одержано 17.11.2016

УДК 34.03

Тіхонова М. А.

к.ю.н, доцент, доцент кафедри цивільно-правових
дисциплін Факультету № 4 ХНУВС

ІНСТРУМЕНТАЛЬНИЙ ПІДХІД ДО ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН У СФЕРІ СПОРТУ

1. Категорія правового регулювання є однією з основоположних категорій правової дійсності, оскільки через регулювання проявляється власне сутність та соціальне призначення права.

2. У вітчизняній правовій науці при вивченні питань правового регулювання досить поширеним залишається інструментальний підхід розуміння сутності і соціальної цінності права. Означений підхід розглядає правове регулювання як систему механізмів, стимулів і обмежень, що впливають на учасників суспільних відносин. Крім цього, виходячи з елементно-структурних особливостей механізму інструментального підходу

правового регулювання розрізняють ще юридичні засоби нормативного характеру, юридичні факти, правовідносини і засоби правореалізаційного характеру. Їх застосування характерно для кожної окремої стадії механізму правового регулювання та має дотримуватися певних правил для уникнення помилок в правовому регулюванні цих суспільних відносин.

3. Інструментальний підхід орієнтований на практичну діяльність, реалізацію правових встановлень в різних видах юридичної практики. Що стосується сфери спорту, сюди слід віднести нормотворчість, спрямовану на оптимізацію законодавства в галузі спорту, вдосконалення механізмів функціонування інститутів спорту. Від якості здійснення даної діяльності залежить ефективність дії норм спортивного законодавства і механізму правового регулювання в цілому. Крім того, даний підхід застосовується не тільки в діяльності органів державної влади, але й спортивних організацій, яким надано право регламентувати спортивні відносини (правила і порядок проведення змагань, статус що у ньому осіб і т.д.), використовуючи зазначені вище юридичні інструменти.

4. Інструментальний підхід є основним для галузевих юридичних досліджень, де він також розглядається з позиції системи правових засобів впливу на суспільні відносини з метою їх упорядкування². На наш погляд даний підхід може бути застосованим та реалізованим при розробці концепції спортивного права як комплексної галузі законодавства, оскільки положення інструменталізму, перш за все, дозволять:

- визначити предмет, метод, принципи правового регулювання відносин у сфері спорту;
- визначити перелік юридичних засобів і характер їх використання для регулювання окремих відносин у сфері спорту, тощо.

Одержано 17.11.2016

² См., например: Актуальные проблемы теории и практики финансового права Российской Федерации (под ред. проф. д.ю.н. А.Н. Козырина). – Система ГАРАНТ, 2009; Пищита А.Н. Правовое регулирование медицинской деятельности в современной России. – Теоретико-правовые аспекты. – М.: ЦКБ РАН, 2008.

УДК 34.01

Троян В. А.,
т.в.о. Голови
Національної поліції України

ПОВНОВАЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ У СФЕРІ ПУБЛІЧНО-СЕРВІСНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Національну поліцію в Україні створено як новий центральний орган виконавчої влади, діяльність якого мала вирішити низку проблемних питань, що чинили негативний вплив на імідж міліції. Зокрема, серед проблем, які потребують вирішення, Концепцією першочергових заходів реформування системи Міністерства внутрішніх справ (далі – Концепція) названо те, що «Мілітаризація МВС і міліції в цілому, що йде з часів СРСР, є першопричиною несприйняття працівниками органів внутрішніх справ сервісної функції служби. Сприйняття громадян як клієнтів і партнерів вимагає від МВС оновлення організаційної структури, відмінної від військової» [1]. Зважаючи на це серед першочергових цілей реалізації цієї Концепції передбачено законодавче визначення оновленої загальної структури МВС, структури й чисельності, завдань і повноважень органів внутрішніх справ та особливостей їх діяльності, пріоритетами якої є виконання соціально-сервісних функцій. Як результат реалізації Концепції має сприяти, крім іншого, демілітаризації Міністерства внутрішніх справ і переходу до пріоритетності соціально-сервісних функцій правоохоронних органів, орієнтованих на вирішення проблем населення.

Як бачимо, публічно-сервісна діяльність поліції має стати важливою складовою її функціонування. У свою чергу, правовим підґрунтям створення та діяльності поліції в Україні стало ухвалення закону України «Про Національну поліцію» [2]. Як уявляється, забезпечення реалізації публічно-сервісної діяльності поліції залежить від достатності відповідних повноважень та, як наслідок, від ефективності їх застосування.

Тож, прагнучи виокремити конкретний перелік повноважень Національної поліції у сфері публічно-сервісної діяльності, перш за все слід звернутися до з'ясування етимологічного змісту поняття «повноваження». Так, у довідкових виданнях слово «повноваження» визначено як «право, надане кому-небудь для здійснення чогось; у множині права, надані особі або підприємству органами влади» [3, с. 1000].

У довідникових виданнях юридичного спрямування можна також знайти визначення повноважень як сукупності прав та обов'язків державних органів і громадських організацій, а також посадових та інших осіб, закріплених за ними у встановленому законодавством порядку для здійснення покладених на них функцій [4, с. 639].

Проаналізувавши праці провідних учених, які торкалися дослідження питань повноважень органів державної влади, маємо констатувати, що поняття «повноваження» розглядають як сукупність прав та обов'язків [5] або як лише права [6, с. 12]; що категорію «повноваження» вважають невід'ємною складовою поняття «компетенція» [7] або синонімом поняття «компетенція» [8, с. 32].

Не вдаючись у широку полеміку з цього приводу, вважаємо за доцільне підтримати позицію Н. О. Армаш, що терміни «повноваження» та «компетенція» ототожнювати не варто. Не варто також ставити знак рівності між поняттями «повноваження» та «права й обов'язки». Як уявляється, відповідна точка зору суттєво звужує роль повноважень. У цьому контексті виваженням виглядає підхід, відповідно до якого між категоріями «права та обов'язки» й «компетенція» існує проміжна категорія – «повноваження». Така позиція є виправданою не тільки з точки зору теоретичної доцільності, дотримання чистоти юридичної техніки, оскільки недоречно вживати декілька термінів для позначення того ж самого явища, але і з точки зору нормотворчої практики, оскільки, аналізуючи чинні нормативно-правові акти, що встановлюють правовий статус органів державної влади, можна побачити, що багато з них містять цілі розділи (глави) або ж статті, які мають приблизно такі назви: «Повноваження в галузі бюджету та фінансів», «Повноваження Міністерства оборони України у сфері управління Збройними Силами України» тощо. Тобто мається на увазі, що в цьому випадку повноваження – це категорія, яка об'єднує в собі декілька окремих складників – прав та обов'язків – за ознакою їх галузевої належності [9, с. 45].

Окремо необхідно підкреслити, що термін «повноваження» має публічно-правову природу. Повноваження ґрунтуються переважно на владно-організаційних відносинах. Керуючись повноваженнями, державний орган завжди діє владно, виступає від імені держави [10, с. 229]. Це повною мірою стосується і повноважень Національної поліції України у сфері публічно-сервісної діяльності.

Основним нормативно-правовим актом, що регламентує діяльність поліції й відповідно визначає сферу її повноважень, є закон України «Про Національну поліцію». Як ми вже зауважували, Національна поліція як новий окремий (центральный) орган виконавчої влади за

змістом своєї компетенції де-факто має охопити сферу правоохоронної діяльності ліквідованих органів міліції. Дійсно, нормативна конструкція формування компетенції поліції значним чином відрізняється від тієї, яка була закріплена для міліції. Напевно, головною новелою нормативно-правової бази у правоохоронній сфері в цілому є формулювання завдань поліції. Справа у тому, що де-юре стаття 2 закону України «Про Національну поліцію» передбачає лише одне завдання поліції – «надання поліцейських послуг». У свою чергу останні мають своє вираження у певних сферах, зокрема у сфері охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства та держави (п. 2 ч. 1 ст. 2 закону України «Про Національну поліцію»).

Крім того, законодавець відійшов від визначення прав та обов'язків органу (як це було передбачено для міліції), натомість закріпив основні обов'язки безпосередньо поліцейського та повноваження поліції (ст. 18, 23 закону України «Про Національну поліцію» відповідно).

Грунтуючись на основних положеннях проведеного дослідження й виходячи зі змісту ст. 23 закону України «Про Національну поліцію», до повноважень поліції у сфері публічно-сервісної діяльності, зокрема у сфері охорони прав і свобод людини й інтересів держави, уявляється можливим віднести такі:

1) супроводження транспортних засобів у випадках, визначених законом;

2) видання дозволів на рух окремих категорій транспортних засобів; видання та погодження дозвільних документів у сфері безпеки дорожнього руху;

3) уживання всіх можливих заходів для надання невідкладної допомоги, зокрема домедичної і медичної, особам, які постраждали внаслідок кримінальних чи адміністративних правопорушень, нещасних випадків, а також особам, які опинилися в ситуації, небезпечній для їх життя чи здоров'я;

4) уживання заходів для визначення осіб, нездатних через стан здоров'я, вік або інші обставини повідомити інформацію про себе;

5) забезпечення безпеки взятих під захист осіб на підставах та в порядку, визначених законом;

6) уживання заходів щодо запобігання дитячій бездоглядності, правопорушенням серед дітей, а також соціального патронажу щодо дітей, які відбували покарання у вигляді позбавлення волі;

7) здійснення охорони об'єктів права державної власності у випадках і в порядку, визначених законом та іншими нормативно-

правовими актами, а також узяття участі у здійсненні державної охорони;

8) здійснення на договірних засадах охорони фізичних осіб та об'єктів права приватної й комунальної власності.

Як бачимо, перелік повноважень Національної поліції України у сфері публічно-сервісної діяльності є достатньо значним, отже дослідження особливостей реалізації кожного з них становить перспективний напрям подальших наукових досліджень.

Список бібліографічних посилань

1. Питання реформування органів внутрішніх справ України: розпорядження Кабінету Міністрів України від 22.10.2014 № 1118-р. *Офіційний вісник України*. 2014. № 96. Ст. 34.
2. Про Національну поліцію: закон України від 02.07.2015 № 580-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40–41. Ст. 379.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.)/уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. 1728 с.
4. Великий енциклопедичний юридичний словник/за ред. Ю. С. Шемшученка. Київ: Юрид. думка, 2007. 992 с.
5. Атаманчук Г. В. Теория государственного управления: курс лекций. М.: Юрид. лит., 1997. 235 с.
6. Разаренов Ф. С., Котюргин С. И. Административный надзор советской милиции: учеб. пособие. М.: Акад. МВД СССР, 1979. 70 с.
7. Бандурка О. М. Управління в органах внутрішніх справ України: підручник. Харків: Ун-т внутр. справ, 1998. 480 с.
8. Студеникина М. С. Государственный контроль в сфере управления (проблемы надведомственного контроля). М.: Юрид. лит., 1974. 159 с.
9. Армаш Н. О. Керівник органу виконавчої влади: адміністративно-правовий статус. Запоріжжя: ЗІДМУ, 2006. 248 с.
10. Джафарова О. В. Дозвільна діяльність органів публічної адміністрації в Україні: питання теорії та практики: монографія. Харків: Диса плюс, 2015. 688 с.

Одержано 16.11.2016

УДК 342.951:37.18.43:004

Федорчук М. В.
аспірант ХНУВС

ЕЛЕКТРОННИЙ ПОСІБНИК В УМОВАХ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ ОСВІТИ

В останні десятиліття спостерігається зростаючий вплив різноманітних факторів на процес навчання, швидкі темпи накопичення та розповсюдження інформації викликають появу нових

підходів до навчального процесу. Поява електронних навчальних посібників та подальша розробка та впровадження їх у сьогоdnішній процес навчання можна сприймати як якісно нову сходинку інформатизації освіти в цілому.

На сьогодні актуальність дослідження такого поняття, як «електронний навчальний посібник» полягає у необхідності систематизації основних характеристик цього поняття, основних його переваг при традиційному навчанні та визначення місця та ролі в системі інформатизації освіти.

Електронний посібник є однією з нових інформаційних технологій, які використовують у навчальному процесі.

Н. Фіголь зазначає, що електронний посібник – це електронне видання, призначене для допомоги в практичній діяльності чи в оволодінні навчальною дисципліною, матеріал, у якому викладений у зручній для вивчення й викладення формі, що пройшов редакційно-видавничу обробку, призначений для розповсюдження в незмінному вигляді, має вихідні дані.[6]

Електронний посібник має одну з форму комп'ютерних навчальних програм, для розуміння важливості використання електронного посібника під час навчання необхідно дослідити унікальні можливості які з'являються у студента або учня із використанням електронного посібника, це комп'ютерна візуалізація навчальної інформації, тобто одночасний цілеспрямований вплив на органи слуху та зору, що надає можливість зрозуміти та засвоїти інформацію; архівне зберігання досить великих обсягів інформації з можливістю її передачі, пошуку а також легкого доступу та звернення користувача в будь який зручний час; автоматизація процесів інформаційно-методичного забезпечення; організаційного управління навчальною діяльністю і контролю за результатами засвоєння, проходження контрольних завдань на будь якій стадії; забезпечення активного зворотного зв'язку, тобто миттєва реакція електронного навчального посібника на якусь дію користувача. Саме остання функція повною мірою сприяє самостійному навчанню, той час як у звичайному посібнику можна забезпечити виключно пасивний вид зворотного зв'язку.

За допомогою електронних посібників можна не тільки повідомляти фактичну інформацію, забезпечену ілюстративним матеріалом, а й наочно демонструвати ті чи інші процеси, які неможливо показати при використанні традиційних методів навчання.

Можливості електронних підручників істотно впливають на розвиток особистості учня (студента), якісно іншу підготовку фахівців нової формації, надаючи особі навички комфортного життя

в сучасному інформаційному світі та забезпечують розвиток мислення, естетичне виховання, розвиток комунікативних здібностей, розвиток умінь здійснювати експериментально-дослідницьку діяльність, формування інформаційної компетентності та інформаційної культури [2].

Важливо, що використання мультимедії, аудіо- і відеоконтентів в електронних посібниках підвищує наочність подання матеріалу, покращає рівень засвоєння матеріалу, а також дає можливість використовувати його людям, з обмеженими здібностями.

Електронний посібник суттєво відрізняється від друкованого за своїм змістом, структурою, складом, наповненням, адже електронний посібник має наступні особливості, такі як новітні мультимедійні технології – гіперпосилання, інтерактивні вкладки, закладки, відеоматеріал тощо. [6]

Сучасний стан інформатизації суспільства в світі вимагає від нас переглянути традиційне ставлення до навчальної літератури. Але водночас до електронних посібників мають бути висунуті жорсткі вимоги, які мають бути закріплені на рівні законодавства України.

При розробці електронного посібника часто використовують програмні ресурси фірм «Abode System Inc.» і «Math Soft» [5]. Дослідження питання створення електронного посібника залишило для вирішення фахівцям іншої галузі знань.

Розвиток глобальної комп'ютерної мережі продемонстрував перспективність та необхідність віддаленого навчання, наприклад студентів за допомогою інтерактивних електронних посібників. Більш широке використання таких інформаційних технологій в навчанні надає можливість не тільки підвищити інтенсивність та ефективність процесу навчання, а й істотно розширити аудиторію потенційних слухачів навчальних закладів країни, покращити рівень доступності та відкритості освіти.

Специфіка електронного навчального посібника обумовлює такі переваги цього виду інформаційної продукції: забезпечення кращого розуміння досліджуваного матеріалу за рахунок інших, ніж у друкованій навчальній літературі, способів подачі матеріалу – індуктивний підхід, вплив на зорову та емоційну пам'ять тощо; адаптація процесу навчання відповідно до потреб учня (або того, хто ним користується), рівня його підготовки, інтелектуальних можливостей і амбіцій.

Здійснивши дослідження поняття місця та ролі електронного посібника ми прийшли до висновку, що електронний навчальний посібник є перспективним напрямком інформатизації освіти і вагомим елементом сучасного освітнього інформаційного простору.

Список бібліографічних посилань

1. Монастырев П., Аленичева Е. Этапы создания электронных учебников // Высшее образование в России. – вып. № 5/2001 с. 103-105
2. Гуркова О.М. Электронный учебник как эффективное средство для повышения качества образования [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.kgau.ru/new/all/konferenc/konferenc/2009/115.doc>.
3. Ланкин В. Григорьева О. Электронный учебник: возможности, проблемы, перспективы – вып. № 2/2008 с. 130-134.
4. Монастырев П., Аленичева Е. Электронные учебники (проблемы создания и оценки качества) // Высшее образование в России. – вып. № 1/2001 с. 121-123.
5. Максимов Г.Н., Вишняков А.В., Капустин Ю.И. Электронный учебник – что это? // Открытое образование. 2002 № 2 с. 19-22.
6. Шлапак Ю.С. Форма і зміст підручників в умовах поширення електронних технологій//Місце і роль бібліотеки у формування національного інформаційного простору: матеріали Міжнарод. Наук. Конф. (Київ, 21-23 жовтня 2014 р.)/НАН України, Нац. б-ка України ім. В.І. Вернадського, Аасоц. б-к України, Рада дир. б-к та інформ. Центрив-членів МААН. – К., 2014 – с. 284 – 287.

Одержано 16.11.2016

Холод Ю.А.,
завідувач кафедри загальноправових дисциплін
факультету права та масових комунікацій
Харківського національного університету внутрішніх
справ, кандидат юридичних наук, доцент
Смоленова І.
співробітник Празького інституту безпекових
досліджень

ІНСТИТУТ ПОЛІЦІЇ: ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ ВИМІР

За всі часи найважливішими завданнями держави було забезпечення безпеки, охорона громадського порядку, боротьба зі злочинністю. Поліція, що зародилася одночасно з державою – одно з найбільш ранніх ознак держави. Прообразом поліції у її сучасному розумінні були регулярні воєнізовані формування зі здійснення поліцейських функцій, що виникли у країнах Стародавнього Сходу та античних державах. За справедливим висловом К. Маркса, в античних Афінах «публічна влада первісно існувала лише у якості поліції, яка так само стара, як держава» [1, с.118]. Характерно, що сам термін «поліція» у сучасному його розумінні, тобто для визначення системи адміністративних органів, призначених для протидії правопорушенням та охороною громадського порядку, почав використовуватися порівняно недавно – з початку

XVIII ст. У науковий та загальноживаний обіг термін «поліція» (давньогрецька *politeia*) Аристотель, котрий поліцією називав державне (міське) управління (давньогрецька *police* – місто - держава). Саме у цьому сенсі термін «поліція» увійшов до латинської мови (*politia*) і саме так використовувався середньовічними письменниками. Наглядові та репресивні органи, що виконували у Стародавній Греції, Римі та Візантії поліцейські функції, мали іншу назву. Так, у Спарті вища адміністративно-поліцейська влада належала колегії ефоров. В античному Римі у розпорядженні вищих магістратів для здійснення примусу були особливі посадовці – ліктори, віатори, еділи.

Окремі поліцейські реалії, що збереглися до сьогодні, вказують на історичні корені поліції, що виникла з армії. Спочатку на Стародавньому Сході, а також в античній Греції функції по забезпеченню правопорядку покладалися переважно на збройні сили, котрі були єдиним універсальним інструментом для захисту як від зовнішніх ворогів, так й підтриманням внутрішньої безпеки. На армійські корені прямо вказує мілітаристська екіпіровка сучасних поліцейських служб переважної більшості країн, звання, стройова, бойова, фізична підготовка особового складу, військово-технічне озброєння, дисципліна та субординація за армійським зразком, назва окремих «силових» служб та підрозділів поліції: наприклад, жандармерія (з французької «людина-зброя») існує у Франції, Бельгії, Нідерландах, Італії, Іспанії, Португалії, Індії, Туреччині, у всіх країнах Латинської Америки; карабінери (в Італії, Чилі), Корпус піхотної гвардії (в Аргентині) тощо.

Поліція перетворилася на орган із забезпечення правопорядку у національному масштабі в епоху абсолютизму. Впродовж XV – XVII ст. у низці європейських країн (епоха «поліцейських держав») відбулося значне розширення повноважень поліцейських органів, що здійснювали тотальну опіку над публічним та приватним життям [2, с.33].

Слід зауважити, що гіпертрофована діяльність поліції у період абсолютизму відіграла певну історичну роль. Поліція того часу була одним із способів встановлення державної основи, несла, стверджувала і скрізь закріпляла верховенство єдиної державної влади.

По інакшому, аніж у континентальній Європі, складалася діяльність поліцейських органів у Великій Британії. Тут, відповідно до стародавніх традицій, до початку XIX ст. керівництво і конт-

роль за поліцією були сконцентровані у руках «світової» юстиції в особі місцевих суддів-дворян, а конкретно поліцейські функції покладалися безпосередньо на громадян: кожен володар будинку давав клятву сприяти розшуку і покаранню злочинців і зобов'язаний був рік відпрацювати у якості констебля.

Початком реформування абсолютистських національних поліцейських систем послужили демократичні здобутки Великої французької революції 1789 р., що були відображені у Декларації прав людини і громадянина.

У постреволуційний період у Франції, вперше у світовій історії, була вироблена і активно реалізовувалась ефективна доктрина поліцейської діяльності, яка була сприйнята іншими країнами і багато у чому послужила основою для сучасного розуміння ролі поліції у демократичному суспільстві.

Процеси розвитку поліцейської діяльності і національних поліцейських систем виражалися у тому, що якщо до кінця XVIII ст. було відомо 24 визначення поняття «поліція», то у першій чверті XIX ст. їх число досягло 100, а на початок XX ст. їх нараховувалось вже близько 150 [3, с.320]. Практично у всіх цих визначеннях визначався примусовий характер її дій, з одного боку, і загально-соціальний напрямок – з іншого.

Відповідно до сучасних визначень поліція – це «силовий» компонент виконавчої влади, призначений для виконання правоохоронних функцій. У демократичних державах поліція конститується як одна з ланок виконавчої влади, котра призвана забезпечити реалізацію законів, що належать до сфери її діяльності. Маючи усі необхідні засоби і навички застосування примусових заходів для підтримання встановленого правопорядку, вона об'єктивно відіграє роль «силового» гаранту у функціонуванні усієї власної системи. При цьому законодавці демократичних країн намагаються уникнути будь-якого гіпертрофування поліції, як силового механізму.

Історія та сучасний стан поліції різних країн світу показує, що вона є надійним силовим гарантом існування будь-якої держави. Поліція здійснює стримуючий вплив на зростання кримінальних явищ та нейтралізує позаправові політичні акції, дозволяє підтримувати на належному рівні громадський порядок та внутрішню безпеку держави. При ускладненні внутрішньополітичного та економічного становища країни роль поліції невинно зростає та посилюється.

Список бібліографічних посилань

1. Маркс К., Энгельс Ф. – Сочинения. 26-е изд. Т. 21.
2. Гессен В. Лекции по полицейскому праву, читанные в 1901-1902 гг. в Александровской военно-юридической Академии / В. Гессен — СПб., 1902. — 312 с.
3. Брокгауз Ф.А., Ефрон И.А. Энциклопедический словарь. Т. XXIV. — СПб., 1898.

Одержано 16.11.2016

УДК 342.726

Фещенко Я. І.,
курсант групи Ф-4-14-1
Харківського національного університету внутрішніх
справ

Науковий керівник:
Олександр Іванович Радченко,
доцент кафедри конституційного і міжнародного
права факультету № 4 Харківського національного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ПРИНЦИПУ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ У ДЕРЖАВНІЙ КАДРОВІЙ ПОЛІТИЦІ

Наразі, чинною Конституцією України, а саме статтею 1, визначено, що Україна є правовою державою. Однією з ознак правової держави є визнання принципу розподілу державної влади. За допомогою цього принципу, закріпленого в статті 6 Конституції України, держава функціонує в правовому режимі, забезпечує збалансованість і рівновагу, взаємний контроль у взаємовідносинах державних структур. Спільними і загальновизнаними цілями функціонування будь-якої держави є забезпечення прав та свобод людини, їх захист, гарантування недоторканості та безпеки особи, побудова в Україні правової, демократичної, соціальної держави, забезпечення мирного співіснування з іншими державами, захист національних інтересів тощо.

Досягнення даних цілей покладено на виконавчу гілку влади. Відповідно до статті 1 Закону України «Про Кабінет Міністрів України» Уряд України є вищим органом у системі органів виконавчої влади. За характером функціонування це колегіальний ор-

© Фещенко Я. І., 2016

ган влади. До його складу наразі входять 24 міністри, серед яких 21 особа чоловічої статі та лише троє жіночої.

Наступними суб'єктами, на яких покладено виконання функцій держави, після Кабінету Міністрів України, - є державні службовці. Тому, надалі розглянемо статистику, що стосується державних службовців, які відповідно до статті 1 Закону України «Про державку службу» здійснюють діяльність із практичного виконання завдань і функцій держави. Тому одним із пріоритетних напрямів реалізації кадрової політики в органах державної влади є їх забезпечення висококваліфікованими, професійно компетентними кадрами державної служби.

Державними службовцями є громадяни України. Вимоги до них визначені Законом України «Про державну службу». Чинним законодавством, а саме статтею 24 Конституції України передбачає рівні можливості чоловіків і жінок наданням брати участь у громадсько-політичному житті країни. Наразі, законодавство жодним чином не регламентує склад державних службовців за статевою ознакою. На практиці під час конкурсного добору кадрів на державну службу перевага у той або інший спосіб віддається чоловікам. Підтвердженням цього факту є офіційна статистика.

До державних службовців категорії «А» згідно із Законом України «Про державну службу» належать посади керівників центральних органів виконавчої влади, які не є членами Кабінету Міністрів України, та їх заступників; керівників апаратів Конституційного Суду України, Верховного Суду України, вищих спеціалізованих судів та їх заступників; голів місцевих державних адміністрацій; керівників державної служби в інших державних органах, юрисдикція яких поширюється на всю територію України.

До складу Секретаріату Кабінету Міністрів входять 19 осіб, серед яких жінки становлять 6 осіб, у той самий час як кількість чоловіків сягає 13 осіб. Серед керівників Секретаріату Кабінету Міністрів України взагалі жінки відсутні.

Наступна статистика стосується складу керівників центральних органів виконавчої влади. На керівних посадах 18 міністерств жінок лише двоє.

За всю історію існування Конституційного Суду України його головою жодного разу не було обрано особу жіночої статі, в той час як чоловічої 9 разів. Проте серед заступником голови Конституційного Суду України пощастило стати лише одній жінці.

Нарешті, за весь час існування незалежної України головою Верховного Суду України жодного разу не обирали жінку.

Фактичним підтвердженням факту недотримання принципу гендерної рівності перед займаних посад голів місцевих державних адміністрацій є наведена статистика, яка демонструє кількість чоловіків і жінок, які посідали відповідну посаду у відповідній області з 1991 по 2016 роки:

Область	Жінки	Чоловіки
Вінницька	0	7
Волинська	0	12
Донецька	1	13
Житомирська	0	10
Закарпатська	1	9
Запорізька	0	15
Івано-Франківська	0	7
Київська	1	7
Кіровоградська	0	14
Луганська	0	9
Львівська	1	13
Миколаївська	0	7
Одеська	0	11
Полтавська	0	9
Рівненська	0	6
Сумська	1	12
Тернопільська	0	13
Харківська	1	7
Херсонська	0	14
Хмельницька	0	9
Черкаська	0	7
Чернівецька	0	8
Чернігівська	0	9

Наведена статистика засвідчує, що досягнення рівності чоловіків та жінок у практичній площині функціонування органів публічної влади так і не відбулося.

Одним із варіантів вирішення даної несумісності є встановлення квот для прийняття на посаду державного службовця осіб чоловічої чи жіночої статі. Але виникає логічне питання, якими саме мають бути ці квоти та яке має бути відсоткове співвідношення? У традиційному значенні під «рівністю» слід розуміти поділ у відсотковому співвідношенні 50% жінок та 50% чоловіків. Але, чи справедливим буде такий розподіл, якщо враховувати, що серед населення України 54% жінок, та 46% чоловіків. Виходячи з даної статистики, логічно встановити квоти відповідно до вищезазначених відсотків.

Але, перед тим, як встановлювати зазначені квоти, необхідно вжити низку заходів, спрямованих на усунення перепон на шляху залучення жінок до управлінської сфери державної служби. До таких заходів доцільно віднести створення умов та можливостей для паритетної участі жінок і чоловіків у прийнятті політичних, економічних та соціальних рішень; створення належних умов для забезпечення жінкам і чоловікам можливості суміщати трудову діяльність із сімейними обов'язками; забезпечення проведення інформаційних кампаній за участю засобів масової інформації, закладів культури та навчальних закладів з метою подолання стереотипних уявлень про роль жінки і чоловіка в політиці; вжиття заходів, спрямованих на розвиток у жінок лідерських якостей для участі у конкурсі на зайняття посад державних службовців тощо. При цьому особливу увагу слід приділити забезпеченню можливостей жінок із сільської місцевості.

Одержано 16.11.2016

УДК 34.01

Чернявський А. Л.

доцент кафедри правознавства, к.ю.н., доцент
(Черкаський інститут ДВНЗ «Університет банківської справи»)

ПОНЯТТЯ, СОЦІАЛЬНА ТА ПРАВОВА ПРИРОДА ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Необхідною методологічною передумовою повноцінної та ефективної реалізації правоохоронної функції держави є розробка несуперечливого поняття юридичної відповідальності, але доводиться, на жаль, констатувати, що у вітчизняній юридичній науці ця категорія є однією із найбільш контрaversійних та дискутованих.

Інститут юридичної відповідальності є одним із найважливіших елементів механізму функціонування права, оскільки саме через застосування юридичної відповідальності забезпечується охорона правовідносин від тих чи інших правопорушень, винні особи отримують належну відплату від держави та суспільства, а також забезпечується попередження подібних правопорушень у майбутньому. Юридична відповідальність є однією із форм соціальної відповідальності, сутність якої більшістю авторів визначається як обов'язок індивіда виконувати певні нормативні вимоги, що висуваються до нього суспільством, державою, іншими особами чи їх групами [1. с. 182]. Основним критерієм класифікації форм

соціальної відповідальності, як правило, є вид соціального регулювання, в рамках якого функціонує певна форма відповідальності. Зокрема, окрім юридичної відповідальності, можна також назвати моральну, релігійну, політичну, корпоративну відповідальність.

Оскільки у складі соціальної відповідальності виділяються позитивний та негативний компоненти, у вітчизняній правовій літературі тривалий час обговорюється питання про позитивний (перспективний) та негативний (ретроспективний) аспекти юридичної відповідальності [2, с. 52-53]. При цьому відповідальність у позитивному аспекті виступає як усвідомлення суб'єктом правовідносин своїх обов'язків перед суспільством, зумовлене її включенням у соціальні зв'язки, а відповідальність у негативному аспекті розглядається як відповідальність за минулу поведінку, за невиконання певного обов'язку.

Ідея позитивного характеру юридичної відповідальності виникла, головним чином, через аналогії з концепціями розуміння соціальної відповідальності, сформованими у філософії, соціології, психології та деяких інших науках. Так, наприклад, Д.І. Бернштейн, наполягаючи на необхідності використовувати філософські розробки при дослідженні правової відповідальності, робить висновок про первинність саме позитивного, а не негативного аспекту юридичної відповідальності і зазначає, що «у соціально-правовому сенсі кожен ... несе відповідальність за свою поведінку, за дотримання правових норм» [3, с. 20]. Однак, навряд чи варто автоматично переносити у юридичну науку філософські чи психологічні категорії, спираючись лише на семантичну подібність термінів. Розглядаючи соціальну відповідальність, уявляється цілком доречним виділяти два її аспекти чи елементи – позитивний та негативний, де позитивний пов'язується з внутрішньою саморегуляцією діяльності суб'єкта, а негативний реалізується у зовнішніх формах контролю та у покладенні на суб'єкта відповідальності за результати його діяльності. Д.М. Лук'янець таку зовнішню відповідальність визначає як нормативну відповідальність, що є реакцією з боку суб'єкта, який встановив певні норми, правила поведінки, на порушення цих норм іншим суб'єктом [4, с. 9].

Змішування, а тим більше підміна зовнішнього та внутрішньо-психологічного компонента регулювання поведінки особи чи ототожнення цих компонентів із юридичною відповідальністю може призвести до абсурдних з точки зору права та здорового глузду. Так, абсолютизація ідеї позитивної юридичної відповіда-

льності може створити враження, що мати, яка доглядає та годує новонароджену дитину, насправді не здійснює священну роль материнства, а «позитивно виконує» припис ст. 166 КК України, що передбачає відповідальність за злісне невиконання обов'язків по догляду за дитиною. Більше того, якщо слідувати логіці прибічників ідеї позитивної юридичної відповідальності, то вся правова реальність складається винятково із юридичної відповідальності, оскільки які б то не було дії усіх суб'єктів правовідносин або відповідають приписам норм права (а значить є проявом позитивної юридичної відповідальності), або їм суперечать (а значить – тягнуть настання негативної юридичної відповідальності). Тому, на нашу думку, доречно розглядати юридичну відповідальність як різновид негативної (ретроспективної) соціальної відповідальності, який настає винятково за вчинене раніше діяння, що порушує приписи правових норм.

Незважаючи на те, що практично всі дослідники проблем юридичної відповідальності розглядають її як центральну категорію права, єдина думка з приводу поняття юридичної відповідальності та його змісту у сучасній правовій науці і досі не сформувалася [5, с. 16]. Загалом можна виділити кілька основних підходів до визначення поняття юридичної відповідальності. Досить поширеним є підхід, відповідно до якого юридична відповідальність ототожнюється з негативними наслідками, які настають для суб'єкта, що порушив правову норму. Частина дослідників розглядає юридичну відповідальність як один із різновидів санкцій, що застосовуються на підставі закону до особи, котра допустила порушення норм права. Інші ж розуміють під юридичною відповідальністю не саму санкцію як статичну категорію, а процес застосування цієї санкції до суб'єкта правопорушення. При цьому в рамках останнього підходу часто вказується, що юридична відповідальність має реалізовуватися у чітких процесуальних формах [6, с. 592].

Однак, розглядати юридичну відповідальність лише як санкцію або як передбачену санкцією міру державного примусу навряд чи доречно. Очевидно, що формальне існування санкції правової норми далеко не завжди означає настання юридичної відповідальності суб'єкта, що допустив порушення цієї правової норми. У літературі також поширеною є думка про те, що юридична відповідальність не може зводитися лише до державного примусу і має розглядатися як окремий вид правовідносин [7, с. 294]. Розгляд юридичної відповідальності як виду правовідносин дає можливість виділити її чітку структуру з визначеною кількістю

елементів, до яких слід відносити суб'єктів правовідносин, об'єкт правовідносин, зміст правовідносин, а також юридичні факти, що є підставами виникнення цих правовідносин [8, с. 6].

У загальній теорії права традиційно виділяється юридичний та матеріальний зміст правовідносин, де юридичним змістом виступають суб'єктивні права та обов'язки учасників правовідносин, а матеріальним – фактичні дії учасників правовідносин, спрямовані на реалізацію їх суб'єктивних прав та обов'язків [9, с. 112]. Загалом такий підхід є вірним, але певною мірою одностороннім, оскільки акцент робиться лише на обов'язках правопорушника, а питання про права та обов'язки іншої сторони правовідносин відповідальності – суб'єкта, наділеного правоздатністю притягати правопорушника до юридичної відповідальності – залишається поза увагою. Тому видається більш коректним розглядати зміст правовідносин юридичної відповідальності як взаємопов'язані обов'язок суб'єкта, що вчинив правопорушення, зазнавати передбачених нормами права заходів примусу та право суб'єкта, наділеного правоздатністю притягати до юридичної відповідальності, застосувати до правопорушника такі заходи примусу.

Враховуючи викладене, юридичну відповідальність можна визначити як особливий тип правовідносин між державою та особою, що винила правопорушення, який полягає у застосуванні до останньої в особливому процесуальному порядку засобів державного примусу, передбачених санкцією норми права.

Список бібліографічних посилань

1. Волинка К. Теорія держави і права : навчальний посібник / К. Г. Волинка. – Київ : МАУП, 2003. – 238 с.
2. Білозьоров Є. Юридична відповідальність як передумова правомірної поведінки особи: теоретичні аспекти / Є. Білозьоров // Право України. – 2006. – № 1. – С. 50–54.
3. Бернштейн Д. И. Правовая ответственность как вид социальной ответственности и пути ее обеспечения / Д. И. Бернштейн. – Ташкент : Изд-во “Фан”, 1989. – 152 с.
4. Лук'янець Д. М. Інститут адміністративної відповідальності: Проблеми розвитку : [монографія] / Дмитро Миколайович Лук'янець. – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2001. – 220 с.
5. Завгородня В. М. Майнова відповідальність за порушення лісового законодавства: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.06 / Владислава Миколаївна Завгородня. – К., 2003. – 198 с.
6. Общая теория государства и права: Академический курс. [учеб. для вузов] ; в 2-х т. / [В. В. Борисов, Н. В. Витрук, Н. Л. Гранат и др.]. – М. : “Зерцало”, 1998. – Т. 2 : Теория права – 1998. – 656 с.

7. Загальна теорія держави і права / [А. М. Колодій, В. В. Копейчиков, С. В. Лисенков та ін.] ; за ред. В.В. Копейчикова. – К. : Юрінком, 1997. – 320 с.

8. Лук'янець Д. Типологія юридичної відповідальності / Д. М. Лук'янець // Юридична Україна. – 2004. – № 3. – С. 4–10.

9. Алексеев С. С. Общая теория права: Курс в двух томах / Сергей Сергеевич Алексеев. Т. 2. – М. : Юрид. лит., 1982. – Т. 2. – 360 с.

Одержано 16.11.2016

УДК 34.01

Черхавський М.В.
курсант 4-го курсу
факультету №1 (Ф-1-13-2) ХНУВС

Науковий керівник: Кріцак Іван Васильович, стар-
ший викладач кафедри теорії та історії держави і
права ХНУВС,
кандидат юридичних наук

ПРАВО НАРОДУ НА ПОВСТАННЯ — ПОЗАПРАВОВИЙ МЕТОД ЗАХИСТУ ЧИ НЕОБХІДНА ОБОРОНА ВІД ДЕСПОТИЗМУ ДИКТАТОРА?

Зі здобуттям незалежності Україна вступила в епоху кардинальних змін внутрішніх суспільно-державних цінностей. На зорі демократично-гуманістичних перетворень в українському суспільстві відбулася (особливо на духовному рівні) переоцінка співвідношення та значення таких категорій як держава, право, а також права та свободи людини і громадянина. В контексті декомунізації українського суспільства зміст права набуває абсолютно нового забарвлення, про що свідчить стаття 3 Конституції України, відповідно до якої людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [1].

Події, які мали місце в листопаді 2013 - лютому 2014 рр. в Україні, більш відомі як «Революція Гідності», вказують на високий моральний дух і правосвідомість українського суспільства та свідчать про фундаментальне переосмислення категорій прав людини і бажання бути частиною європейської цивілізації. Український народ в котрий раз нагадав всьому світові про значення людської гідності, демократії як універсального надбання людства та непорушності права націй на самовизначення. Але, незважаючи на вищевикладене, все ж таки постає актуальне питання правової

оцінки реалій, які відбулися на Майдані Незалежності у листопаді 2013 - лютому 2014 рр., оскільки Конституція України не передбачає відповідної моделі зміни суспільних відносин.

Відповідно до ст. 5 Конституції України носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ. Народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування. Разом з тим, на наш погляд, дану норму доцільно характеризувати у поєднанні зі ст. 69 Конституції України, виходячи з якої, народне волевиявлення здійснюється через вибори, референдум та інші форми безпосередньої демократії. При цьому Конституційний суд України тлумачить можливість застосування інших форм безпосередньої демократії тільки через легальні (законні) способи реалізації влади, акцентуючи увагу на тому, що сфера їх застосування встановлюється Конституцією та законами України [1;2].

Таким чином, можна побачити, що законодавець обмежує народ у формах реалізації безпосереднього волевиявлення тільки тими його видами, що прямо зазначені в Конституції чи законах України. До того ж, варто наголосити, що будь-яка форма народного волевиявлення, яка не закріплена в законодавстві України, визнається незаконною, а отже не правовою. Звідси не важко зробити висновок, що події «Революції Гідності», якщо виходити із засад юридичного позитивізму є абсолютно не правовими, оскільки закон не передбачає право народу на повстання як форму свого волевиявлення.

Проте, у такому випадку перед нами постає питання: як має реагувати суспільство, коли дії влади грубо та систематично порушують природні (невід'ємні) права людини, а законодавчі засоби захисту є неефективними. Свого часу колишній глава УГКЦ Любомир (Гузар) сказав воістину великі слова, які просякнуті глибоким розумінням природи прав людини: «є такі ситуації, коли збройний спротив є дозволим. Коли влада вживає надмірну силу, народ має право збройно боронитися. Кожен з нас має право боронитися... Сила нашого народу — у миролюбстві. Влада б'є, але не має, за що бити. Влада, яка б'є лише за те, що когось не любить, показує тим свою неміч» [3].

Історія права може надати приклади, коли законодавець формалізує право народу на повстання у певному нормативно-правовому акті. Так, наприклад, у Декларації незалежності Сполучених Штатів Америки закріплено вислів, який став еталоном розуміння сутності та особливостей прав народу на повстання: «Роз-

важність, звичайно, підказує не змінювати здавна встановлені уряди з дрібних і минутих причин; згідно з цим історичний досвід свідчить, що людство воліє радше терпіти, поки лихо стерпне, ніж виправляти лихо скасуванням звичних форм. Проте, коли довга низка правопорушень і зловживань владою, незмінно спрямована на досягнення тієї мети, виявляє намір підпорядкувати народ абсолютному деспотизму, тоді народ має право та обов'язок повалити такий уряд і встановити нову форму забезпечення народу в майбутньому».

Аналізуючи нормотворчу практику іноземних держав, можна зробити висновок, що спротив з метою захисту громадянської свободи визнається легітимним багатьма сучасними державами. Яскравим прикладом є Конституція Словаччини, яка в статті 32 закріпила право кожного громадянина чинити спротив всім, хто наважиться посягнути на демократичне функціонування прав людини і основоположних свобод у разі, якщо діяльність конституційних органів або застосування правових норм зробиться неможливим. Конституція ФРН 1949 р. передбачає право громадян вчиняти спротив будь-кому, хто наважиться посягнути на її демократичний лад, якщо інші засоби неможливо буде використати. Подібні формулювання закріплені також у Конституціях Естонія, Чехії, Греції, Литви та ін. [4, с. 176].

Цікаву точку зору пропонують С. П. Погребняк та О. О. Уварова, які розглядають право на повстання в якості еквіваленту права на необхідну оборону. При цьому науковці допускають кваліфікацію вчинених дій, необхідних для реалізації прав на повстання (нанесення шкоди внаслідок захоплення будівель, вилучення чи використання матеріальних цінностей, блокування військових частин) як «конституційна крайня необхідність» [5, с. 37-38].

Відомий філософ Дж. Локк наступним чином характеризує подібне становище суспільних відносин: «...тиранія – это осуществление власти помимо права, на что никто не может иметь права...». Таким чином, філософ резюмує, що незалежно від приписів норм законодавства, такі дії правителя апріорі визнаються не правовими [6, с. 379].

Підсумовуючи викладене, слід сказати, що український народ, на наш погляд, показав приклад справжнього відношення громадянського суспільства до негідної поведінки існуючої влади, якому не байдужа політична доля рідної держави. Кривава жертва

українського народу, покладена на вітвар революції в ім'я свободи, честі та гідності, самопожертва героїв «Небесної сотні» не буде забута у віках історії і тим більше не може бути спалюжена позитивістським підходом «як незаконні дії, не правові».

Якщо між політичним режимом і народом виникло протиріччя, що зумовило суспільство вдатися до мітингу як мирного способу вираження своєї позиції, але в подальшому привело до силового конфлікту між протестуючими та владою, ми можемо говорити про протиріччя інтересів народу як єдиного джерела влади та органу державної влади як елементу влади народу у формі представницької демократії. З логіки речей випливає, що орган державної влади діє «за довіреністю» народу і в тому випадку, коли «кредит довіри» вичерпав свій ресурс, на нашу думку, необхідно керуватися волею більшості, яка може виражатися через референдум або правом народу на повстання (мирний, але тим не менш не санкціонований владою протест).

Доповнюючи викладене, необхідно зауважити на деструктивному характері реалізації народом права на повстання, не лише в політичній, а й в економічній і соціальній сферах суспільства. Виходячи з цього, право народу на повстання може реалізовуватися як крайня необхідність його захисту від свавілля державно-політичного режиму. Такі дії народу не можна вважати не правовими, бо вони є вимушеними і в принципі можуть (і повинні бути!) урегульовані не лише політичним, а й правовим шляхом.

Зокрема, повертаючись до питання плідного вирішення зазначеного нами конфлікту, з нашої точки зору доцільно розглянути референдум як спосіб вирішення відповідної проблеми. У випадку силового протистояння влади і народу з приводу тієї чи іншої ситуації, обов'язком президента є призначення референдуму з даного питання, а також, можливо, й з питання організації перевиборів до законодавчого органу держави. Зауважимо, що у випадку невиконання відповідних приписів народ може вдатися до продовження крайніх мір захисту своїх прав.

Подібний механізм має місце у ст. 105 Конституції Естонії, де сказано, що у випадку коли законопроект, винесений на референдум, не отримує більшості голосів «за», Президент Республіки призначає позачергові вибори до Рійгікогу. Дане положення може бути запропоноване як альтернативний вихід із кризової ситуації, коли суспільство і держава не в змозі знайти між собою хоч який компроміс.

Завершуючи, вкажемо на те, що повстання народу проти влади може привести до насильницьких дій з обох сторін і, таким чином, забрати свою криваву ціну, і саме тому ми пропонуємо включити до вітчизняного законодавства вказаний вище, до речі, вже апробований комплекс важелів, покликаних зняти напругу в суспільстві, якщо така все-таки ж виникла.

Список бібліографічних посилань

1. Конституція України : за станом на 15 трав. 2014 р. / Верховна Рада України. — 3855-XII — Офіц. вид. — К. : Парлам. вид-во, 2014. (Бібліотека офіційних видань).
2. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційними поданнями Президента України про офіційне тлумачення положень частин другої, третьої статті 5, статті 69, частини другої статті 72, статті 74, частини другої статті 94, частини першої статті 156 Конституції: 16 квіт. 2008 / Конституційний суд України. — № 6-рп/2008 Справа № 1-2/2008— Офіц. вид. — К. : Парлам. вид-во, 2015. (Бібліотека офіційних видань).
3. Гузар Л. Право на повстання – то є закон природи / Л. Гузар // Україна молода. – 2014. – №3 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.umoloda.kiev.ua/number/2395/180/85201/>.
4. Речицький В. В. До стратегії розвитку Української Конституції / В. В. Речицький // Стратегічні пріоритети: Науково-аналітичний щоквартальний збірник: Конституційний процес в Україні . – 2008 . – № 2 . – С.157-178 .
5. Погребняк С. П., Уварова О. О. Сопротивление угнетению. Восстание. Революция (теоретико-правовой анализ в свете доктрины прав человека) / С. П. Погребняк, О. О. Уварова // Право і громадянське суспільство. – 2015 . – № 2. – С.4-61 .
6. Локк Дж. Сочинения: В 3 т./ Дж. Локк. – М.: Мысль, 1988. – Т. 3 . – 1988 – С. 137-405.

Одержано 16.11.2016

УДК 34.01

Чишко К. О.

викладач кафедри адміністративної діяльності поліції факультету № 3 Харківський національний університет внутрішніх справ

ОКРЕМІ ПИТАННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ЗЛІСНОЇ НЕПОКОРИ ЗАКОННОМУ РОЗПОРЯДЖЕННЮ (ВИМОЗІ) ПОЛІЦЕЙСЬКОГО

Національна поліція України як суб'єкт підтримання та забезпечення публічної безпеки і порядку є одним з органів, що забезпечує правоохоронну функцію держави у тому числі через припинення адміністративних деліктів та їх документування – складання протоколів про адміністративні правопорушення. Одним з таких адміністративних правопорушень є злісна непокора законному розпорядженню або вимозі поліцейського при виконанні ним службових обов'язків (ст. 185 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП)). Справи по суті вчинення зазначених діянь розглядає суд, й інколи – неоднозначно. Наприклад, постановою Знамянського міськрайонного суду Кіровоградської області від 25.10.2016 (провадження № 3/389/1053/16, єун. 389/2571/16-п) особу було визнано винною у вчиненні правопорушення передбаченого ст.185 КУпАП за те, що знаходячись в громадському місці правопорушник розпивав пиво, «на зауваження припинити правопорушення не відреагував, а навпаки почав чинити фізичний опір, розмахувати руками, чим вчинив злісну непокору законним вимогам працівників поліції під час виконання ними службових обов'язків» [1].

Постановою Броварського міськрайонного суду Київської області від 26.10.2016 (справа № 361/6081/16-п, провадження № 3/361/1527/16) особу притягнуто до адміністративної відповідальності за злісну непокору працівнику поліції, за наступні дії: «висловлював погрози фізичною розправою в бік працівника поліції, побив стіл, на якому стояв комп'ютер та кидався до працівників поліції в бійку» [1]. Таким чином, активні фізичні дії особи («фізичний опір» і «висловлювання погрози фізичною розправою») суд кваліфікував, як злісну непокору законному розпорядженню або вимозі поліцейського, у той час, коли у витягу Постанови Верховного суду України Щодо злісної непокори законним вимогам чи розпорядженням працівника міліції при виконанні ним службових обов'язків від 10.07.1998 роз'яснено, що «злісною непокорою є відмова від виконання наполегливих, неодноразово повторених за-

конних вимог чи розпоряджень ... або відмова, виражена в зухвалій формі, що свідчить про явну зневагу» [2].

Можливо у судових засіданнях й було встановлено, що у зазначених випадках правопорушником все ж таки не була застосована фізична сила, що й могло дати підстави кваліфікувати такі дії як адміністративне правопорушення, проте безпосередньо у постановках суду цього відображено не було. Навпаки, вживання термінології «фізичний опір» і «погроза фізичною розправою», дає підстави для кваліфікації зазначених діянь як злочинів (ч. 2 ст. 342 і ч. 1 ст. 345 Кримінального кодексу України (далі – КК України), відповідно).

У постанові Пленуму Верховного суду України від 26.06.1992 № 8 Про застосування судами законодавства, що передбачає відповідальність за посягання на життя, здоров'я, гідність та власність суддів і працівників правоохоронних органів на відміну від злісної непокори, передбаченої ст.185 КУпАП, «вчинення опору полягає в активній фізичній протидії ...Такі дії утворюють склад злочину». Теж саме стосується й «погрози фізичною розправою» – «висловлюванні (усно, письмово, із застосуванням технічних засобів), а також жестах або інших діях, за допомогою яких винний залякує потерпілого вчиненням вбивства» [3].

З вищезазначеного, виникає два питання: 1) чи правильно було кваліфіковано суб'єктами первинної та остаточної кваліфікації дії правопорушників?; 2) чи точно було відображено дії правопорушників в матеріалах справи та чи відповідають вони тим реальним діям, які мали місце при вчиненні правопорушення? За умови негативної відповіді хоча б на одне з питань кваліфікацією адміністративних правопорушень не виконуються її функції, зокрема превентивна та виховна, які позитивно впливають на зниження кількості адміністративних деліктів, до того ж це може призвести до порушення прав і свобод людини та громадянина, оскільки вона буде вважатися такою у процесі якої були допущені помилки.

З урахуванням того, що у даному випадку суд вирішуючи справу по суті керується й матеріалами наданими співробітниками Національної поліції, а саме протоколом про адміністративне правопорушення, особливу увагу поліцейські повинні приділяти їх заповненню. Так, при складанні протоколу про адміністративне правопорушення за ст. 185 КУпАП у графі «склад адміністративного правопорушення» слід вказати, що особа відмовилась виконувати (не виконала) неодноразово повторені наполегливі законні вимоги (розпорядження) поліцейського та вказати, які самі вимо-

ги не виконала особа. Якщо мала місце образа поліцейського це теж необхідно зазначити, тому що «стаття 185 Кодексу України про адміністративні правопорушення передбачає відповідальність як за злісну непокору законній вимозі ..., так і їх образу» [3], хоча в нормі статті про образу поліцейського не зазначено взагалі.

Таким чином, незважаючи на висвітлення певних питань пов'язаних з кваліфікацією діянь особи за ст. 185 КУАП та розмежування її складу зі схожими складами кримінальних правопорушень, практичне проведення кваліфікації свідчить про необхідність детальнішого вивчення наведених законодавчих норм як в межах науки адміністративного права так безпосередньо правоохоронними органами.

Роз'яснення, які надані Верховним судом України з приводу зазначених питань у певних положеннях не відповідають сучасному законодавству, оскільки містять посилання на норми старого КК України (посилання на ст. 188-1, 189-1 – 189-5, 190-1), який втратив чинність з 01.09.2001 та не враховують положень Закону України Про Національну поліцію від 02.07.2015 № 580-VIII, що у свою чергу тільки ускладнює кваліфікацію діяння, передбаченого ст. 185 КУАП.

Список бібліографічних посилань

1. Єдиний державний реєстр судових рішень . URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/62230353>.

2. Щодо злісної непокори законним вимогам чи розпорядженням працівника міліції при виконанні ним службових обов'язків: витяг з постанови Верховного суду України від 10.07.1998 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/n0054700-98/conv> (дата звернення: 01.11.2016).

3. Про застосування судами законодавства, що передбачає відповідальність за посягання на життя, здоров'я, гідність та власність суддів і працівників правоохоронних органів: постанова Пленуму Верховного суду України від 26.06.1992 № 8 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0008700-92/conv> (дата звернення: 03.11.2016).

4. Кодекс України про адміністративні правопорушення : від 07.12.1984 № 8074-10-ВР // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення: 03.11.2016).

5. Кримінальний Кодекс України : 05.04.2001 № 2341-III // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 01.11.2016).

Одержано 16.11.2016

УДК 34.01

Чорна А. М.

доцент кафедри правового забезпечення
господарської діяльності факультету № 6
кандидат юридичних наук, доцент

Євкова Євгенія,

студент групи ФЗДСР – 15-1

ДО ПИТАННЯ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЇ

Одним із важливих аспектів сучасної державної правової політики в Україні є реформування системи запобігання і протидії корупції. Досягнення успіху у цьому процесі є передумовою для формування у суспільстві довіри до влади, зростання економічного потенціалу держави, покращення добробуту громадян України. Результати гармонізації мають сприяти стабілізації ситуації в цій сфері, оскільки за останні роки рівень корупції в Україні виріс і вона стала однією з найгостріших проблем сучасності. Це негативне явище створює реальну загрозу безпеці, демократичному розвитку держави і суспільства, конституційному ладу.

Прийняття нового антикорупційного законодавства – відповідна точка в процесі протидії, запобігання і саме боротьби з корупцією. Одна з першочергових задач вказаного державного підходу – змінити переконання більшості громадян в необхідності вирішувати свої питання в органах влади через хабарі. Крім того, необхідно виховувати непримиренність населення до корупції, переконати людей в спроможності держави покарати чиновника за вчинені правопорушення.

Україна прийняла всеосяжну правову основу для боротьби з корупцією, а саме – Закони України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки»; «Про запобігання корупції»; «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо визначення кінцевих вигодоодержувачів юридичних осіб та публічних діячів»; «Про Національне антикорупційне бюро України».

Закон України «Про засади запобігання та протидії корупції», враховує досвід законодавчого регулювання зарубіжних країн та недоліки втраченого чинність Закону України «Про боротьбу з корупцією», який містив лише заходи відповідальності за корупційні діяння та інші правопорушення, пов'язані з корупцією. Термін «боротьба» асоціюється, переважно, з моментом активного наступу на корупцію із застосуванням заходів кримінально-правового та іншого характеру, з протидією конкретним проявам. Зазвичай, він не ототожнюється з антикорупційними заходами профілактичного характеру.

Натомість, в новому Законі передбачено обмеження, які мають попереджувальний характер і спрямовані на запобігання корупції. Протидія корупції включає широкий спектр заходів, спрямованих на мінімізацію її обсягів та обмеження впливу на соціальні процеси, усунення соціальних передумов і причин правопорушень.

На сучасному етапі розвитку нашої держави особливого значення набувають наукові дослідження питань протидії й запобігання корупції. Проаналізуємо рівень розробки проблеми в юридичній науці на основі праць сучасних дослідників. Кримінологічні засади протидії корупції розглядає В.А.Мисливий. А.С.Політова вивчає окреслену проблему через становлення національної поліції в Україні, В.Є. Боднар, Р.С.Веприцький аналізують протидію корупції на регіональному рівні.

Отже, корупція стала універсальною проблемою. Вона найбільше вражає систему відносин громадян з органами державної влади та органами місцевого самоврядування. Така ситуація в державі потребує максимуму зусиль усіх гілок влади застосування необхідних загальнодержавних заходів, спрямованих на вдосконалення антикорупційного законодавства, а саме: розробити єдину державну політику в сфері боротьби з корупцією, яка містила б комплекс заходів державного, політичного, економічного, соціального і правового характеру; сформувати спеціальну антикорупційну службу, незалежну від усіх гілок влади, яка забезпечила б контроль за діяльністю державних органів різних рівнів; забезпечити незалежне функціонування судової влади.

Список бібліографічних посилань

1. Нове антикорупційне законодавство України: збірник законів: чинне законодавство зі змінами та допов. Станом на 5 трав. 2016р.: (офіц.текст).- К.: Паливода А.В., 2016. – 156с. – (Закони України).
2. Мисливий, В.А. Протидія корупції: кримінально-правовий аспект // Кримінально-правові та кримінологічні засади протидії корупції :

зб. матеріалів III Міжнар. наук.-практ. конф. (3 квіт. 2015 р.) : . / [упоряд.: О.М. Литвинов, А.В. Байлов] С.121-125.

3. Політова, А. С. Протидія корупції в поліції в контексті становлення національної поліції в Україні // Світовий досвід підготовки кадрів поліції та його впровадження в Україні : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (17 берез. 2016 р., Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ) / редкол.: В.А. Глуховець (голова) та ін. С. 196 - 199.

4. Веприцький, Р.С. Протидія корупції на регіональному рівні // Форум права : електрон. наук. фахове вид. / ХНУВС. - 2015. - № 4 С. 31-37.

5. Боднар, В.Є. Протидія корупції в органах місцевого самоврядування // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ : Науково-теоретичний журнал / Київський національний університет внутрішніх справ. - 2015. - № 1 С. 261-268.

Одержано 16.11.2016

УДК 34.01

Шаповал В. Д.,
доцент, кандидат юридичних наук,
завідувач кафедри теорії історії
держави та права Кременчуцького національного
університету імені Михайла Остроградського

РОЛЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВА НА ПРОФЕСІЙНУ ПРАВНИЧУ ДОПОМОГУ: ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ.

За час існування України, як незалежної держави, новелою стало прийняття Верховною Радою України 02.07.2015 р. у другому читанні та в цілому законопроекту № 2822 від 13.05.2015 «Про Національну поліцію» (далі – Закон).

Законодавством вперше за роки незалежності України закріплено, що даний державний орган створений з метою служіння суспільству та надання послуг. Так, відповідно до ч. 1 ст. 1 даного Закону, Національна поліція – це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку [1].

Ще одним нововведенням є те що завданням поліції стало надання поліцейських послуг у сферах: забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; протидії злочинності; надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особис-

тих, економічних, соціальних причин або інших надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги у тому числі і досліджуваного нами права на професійну правничу допомогу.

При цьому, не визначено яка саме допомога надається та не зрозуміло як визначати такі причини за яких може бути надана така допомога.

У відповідності до ст. 17 Закону на поліцейського покладається такі обов'язки: неухильно дотримуватися положень Конституції України, законів України та інших нормативно-правових актів, що регламентують діяльність поліції, та Присяги поліцейського; професійно виконувати свої службові обов'язки відповідно до вимог нормативно-правових актів, посадових (функціональних) обов'язків, наказів керівництва; поважати і не порушувати права і свободи людини; надавати невідкладну, зокрема медичну, допомогу особам, які постраждали від правопорушень, нещасних випадків, а також особам, які опинилися в безпорадному стані або стані, небезпечному для їх життя та здоров'я та інше [1].

Отже, якщо на поліцейського покладається обов'язок неухильно дотримуватись положень Конституції України, поважати і не порушувати права і свободи людини та послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або інших надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги у тому числі і професійної правничої допомоги. Так Конституцією України та законами України на Національну поліцію покладається обов'язок забезпечення таких конституційних прав людини, передбаченими статтями 29, 57 та 59 Конституції України, як: кожному заарештованому чи затриманому має бути невідкладно повідомлено про мотиви арешту чи затримання, роз'яснено його права та надано можливість з моменту затримання захищати себе особисто та користуватися правничою допомогою захисника; право знати свої права і обов'язки та право на професійну правничу допомоги [2].

Проблемі забезпечення прав людини і громадянина в діяльності органів внутрішніх справ приділяло увагу багато вчених, а саме: О.М. Бандурку, В.В. Бухача, І.В. Гамалію, Є.О. Гіду, Ю.Ф. Кравченка, М.І. Логвиненка, О.В. Негодченка, С.В. Січкара та ін. Безумовно, ця проблема є надзвичайно актуальною, а водночас вона надто складна і багатоаспектна, тому недостатньо опрацьована на сучасному етапі державотворення в Україні та реформування національних органів внутрішніх справ.

У забезпеченні реалізації конституційних принципів взаємодії держави і особи повинна відігравати важливу роль діяльність органів внутрішніх справ, реформування якої на сьогодні здійснюється за умов активізації злочинності та інших правопорушень і тому з метою забезпечення ефективної діяльності цього органу потрібно критично переосмислити та переглянути нормативно-правову базу діяльності поліції відповідно до потреб сучасного реформування законодавства України, визначити стратегічні напрями діяльності поліції, найефективніші форми і методи її роботи у забезпеченні реалізації конституційних прав та свобод людини і громадянина в Україні [3, с. 2].

Відповідно до цих положень, слід зауважити, що регулятивна форма передбачає створення необхідних умов для реалізації поліцією своїх повноважень, зокрема для забезпечення прав та свобод людини і громадянина. Правоохоронна форма спрямована на охорону найважливіших суспільних відносин, врегульованих нормами права, від будь-яких посягань. Вона безпосередньо пов'язана із захистом прав і свобод громадян, а також створенням найбільш сприятливих умов для їх реалізації, що і знайшло своє відображення в завданнях поліції а саме: охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави (п. 2 ст. 2 Закону) [1].

Організаційна форма потрібна для створення умов з метою забезпечення виконання правозастосовних актів, що регламентують діяльність поліції у сфері охорони особистих прав і свобод. Виховна форма допомагає створити необхідні умови для підвищення рівня правосвідомості як громадян, так і співробітників поліції [4, с. 10].

Вважаємо, що саме останній формі діяльності поліції, зрештою як і усіх інших правоохоронних органів (у широкому розумінні, тобто всіх державних органів, що забезпечують дотримання прав і свобод людини і громадянина, законність і правопорядок), приділяється, на наш погляд, найменша увага. А таке ігнорування потенційних можливостей виховної функції є неприпустимим.

На думку К. Левченка, найактуальніше завдання Міністерства внутрішніх справ України щодо дотримання прав людини – це насамперед приведення відомчої нормативно-правової бази до норм міжнародних документів у галузі прав людини та Конституції України; запровадження експерименту стосовно щоденного фіксування стану здоров'я утриманих в ізоляторах тимчасового тримання; розробка та запровадження нового порядку обліку скарг населення та статистичної звітності, який би відображав

скарги на катування та жорстоке поводження (ставлення) з боку працівників поліції; внутрішній моніторинг справ, поданих українськими громадянами до Європейського Суду з прав людини, які стосуються порушень Європейської конвенції про основні права та свободи з боку працівників ОВС. [5, с. 8 – 9].

Таким чином можна відзначити, що в процесі правоохоронної діяльності поліції мають місце суперечності, вирішення яких можливе, як видається, лише на найбільш високому, філософсько-правовому рівні, а не на рівні галузевих юридичних наук. В цьому випадку говориться, про суперечності між обов'язками держави щодо створення гарантій забезпечення конституційного права громадян на професійну правничу допомогу, системи правового захисту їх від злочинних посягань та особливостями правоохоронної діяльності, яка передбачає в окремих випадках обмеження прав та свобод громадян, зокрема під час проведення правоохоронними органами заходів щодо розкриття злочинів.

Список бібліографічних посилань

1. Про Національну поліцію [Електронний ресурс]: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.

2. Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя) Закон України (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2016, № 28, ст.532).

3. Гамалій І.В. Теоретичні проблеми правового регулювання діяльності міліції щодо забезпечення реалізації конституційних прав і свобод громадян: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.01 /Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка/ І.В. Гамалій. – К., 2000. – 17 с.

4. Гіда Є.О. Загальнолюдські стандарти прав людини і забезпечення їх реалізації в діяльності міліції: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.01 /Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України / Є.О. Гіда. – К., 2000. – 16 с.

5. Левченко К. Порушення прав людини не є внутрішньою проблемою органів внутрішніх справ / К.Левченко // Міліція України. – 2006. – № 10. – С. 8–9.

УДК 34.01

Шаповал Н. В.

аспірант кафедри загальноправових дисциплін

Харківського національного університету внутрішніх
справ

ПРАВОВІ ОСНОВИ МУНІЦИПАЛЬНОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ

Курс на побудову правової демократичної держави Україна, що характеризується верховенством права, поділом державної влади на законодавчу, виконавчу й судову, пріоритетом прав і свобод людини і громадянина, а також на формування громадянського суспільства, супроводжується об'єктивними процесами становлення та розвитку інституту місцевого самоврядування в Україні.

Так, після проголошення незалежності в Україні постала проблема організації місцевої публічної влади відповідно до проголошеного принципу демократичної держави. Фактично з 1990 року в Україні розпочався процес децентралізації влади. Так, 7 грудня 1990 року Верховна Рада Української РСР 12-го скликання прийняла Закон УРСР «Про місцеві Ради народних депутатів Української РСР та місцеве самоврядування» [1], де місцеве самоврядування визначалося як «територіальна самоорганізація громадян для самостійного вирішення безпосередньо або через державні і громадські органи, які вони обирають, усіх питань місцевого життя, виходячи з інтересів населення, на основі законів Української РСР та власної фінансово-економічної бази.

Прийняття Закону стало першою спробою трансформувати місцеві ради народних депутатів (на той час вони входили до єдиної системи органів державної влади) усіх територіальних рівнів в органи місцевого самоврядування. Закон виходив з теорії дуалізму місцевого самоврядування, що знайшло своє відображення у визначеному ним статусі місцевих рад – вони мали подвійну природу: як органи місцевого самоврядування і як органи державної влади. Зокрема в Законі УРСР від 1990 р. зазначалося: «Система місцевого самоврядування включає: сільські, селищні, районні, міські, районні в містах, обласні Ради народних депутатів та їх органи, які є державними органами місцевого самоврядування».

Наступний етап децентралізації в Україні пов'язаний із прийняттям у лютому 1994 року Закону України «Про формування місцевих органів влади і самоврядування» [2], яким після проведення виборів до місцевих органів влади скасовувався інститут

місцевої державної адміністрації. Голови рад усіх рівнів мали обиратися населенням; замість державних адміністрацій, запроваджених новою редакцією Закону про місцеве самоврядування 1992 року, знову відновлювались виконавчі комітети. Згідно із Законом 1994 року, всі місцеві Ради, від сільських до обласних, ставали органами місцевого самоврядування, і на них могли додатково покладатися функції органів державної влади. Іншими словами, Закон від 1994 року поширив місцеве самоврядування на всі рівні адміністративно-територіального устрою України, а не лише на рівень населених пунктів, як це передбачалося Законом 1992 року.

Наступна реформа місцевого рівня публічної влади була зумовлена прийняттям Конституційного Договору між Президентом України і Верховною Радою України «Про основні засади організації та функціонування державної виконавчої влади і місцевого самоврядування в Україні на період до прийняття нової Конституції України». Цей етап реформування за своїм змістом став згортанням децентралізації. Він передбачав ліквідацію виконавчих комітетів районних і обласних рад, а також відновлення місцевих державних адміністрацій на чолі з головами відповідних районних і обласних, Київської та Севастопольської міських, районних у містах рад [3]. Відповідно до Конституційного Договору, Указом Президента від 30.12.1995р. головам та очолюваним ними виконавчим комітетам сільських, селищних і міських Рад було делеговано повноваження органів державної виконавчої влади та встановлено відповідальність за невиконання або неналежне виконання делегованих повноважень перед Президентом України, Кабінетом Міністрів України, а також відповідними головами державних адміністрацій [4].

Прийнята 28 червня 1996 року Конституція України закріпила конституційну модель місцевого самоврядування, що стала результатом, на той час, тривалого пошуку в Україні оптимальної системи територіальної організації влади. Адже з 1990 року і до прийняття Конституції 1996 року інститут місцевого самоврядування був предметом майже щорічної трансформації, що передбачала різні ступені децентралізації влади: від централізованої системи так званої «матрьошки» (коли ради різних рівнів перебували у відносінах підпорядкування) до децентралізованої на зразок англо-американської моделі системи місцевої публічної влади (1994 р.). Тому закріплення на сталій основі засад функціонування місцевого самоврядування в Конституції України – як акті найвищої юридичної сили – мало суттєве значення для його становлен-

ня і подальшого розвитку. На цьому етапі розвитку України як демократичної держави, що намагалася побудувати нову систему публічної влади, Конституція відіграла вагомий роль. По-перше, вона на найвищому засадничому рівні закріпила право громади на місцеве самоврядування (принцип визнання і гарантування місцевого самоврядування є однією із засад конституційного ладу України – ст. 7 Конституції України) [5].

Розвиток місцевого самоврядування пов'язаний з певним колом політичних, правових, адміністративно-територіальних та економічних проблем. Сьогодні їх належить розв'язувати Українській державі, яка прагне на цивілізованому рівні будувати нові відносини у сфері місцевого самоврядування. Без теоретичного обґрунтування всього комплексу питань, пов'язаних з місцевим самоврядуванням, важко розраховувати на те, що нове законодавство про місцеве самоврядування і практика його застосування будуть ефективними.

У Конституції України вперше за новітніх часів проголошено, що в країні визнається і гарантується місцеве самоврядування [6].

Основний Закон, виходячи з міжнародних стандартів, закріпив місцеве самоврядування в трьох аспектах:

- 1) елемента конституційного ладу;
- 2) засобу забезпечення конституційних прав і свобод людини і громадянина;
- 3) права територіальної громади на місцеву автономію.

Місцевому самоврядуванню в Основному Законі присвячено розділ XI (статті 140-146). Стаття 146 Конституції передбачила прийняття окремого закону для врегулювання питань організації місцевого самоврядування, формування, діяльності та відповідальності органів місцевого самоврядування [6]. Таким законом став Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» прийнятий 21 травня 1997 року. Згідно зі статтею 2 вказаного Закону місцеве самоврядування в Україні – це гарантоване державою право та реальна здатність територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища, міста – самостійно або під відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування в Україні.

Місцеве самоврядування здійснюється територіальними громадами сіл, селищ, міст як безпосередньо, так і через сільські, селищні, міські ради та їх виконавчі органи, а також через районні

та обласні ради, які представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст.

На сьогоднішній день, однією з головних умов реформування місцевого самоврядування є вирішення проблеми щодо адміністративно-територіального устрою як складової організації влади в Україні. В нашій державі адміністративно-територіальний устрій став наслідком діяльності радянської держави, і за часи незалежності його основи не переглядалися і в подальшому були закріплені в Основному Законі.

Порядок об'єднання населених пунктів, районів та областей, процедурні й правові аспекти вирішення питання адміністративно-територіального устрою залишались доволі довгий час поза увагою законодавця. Що, в тому числі, призвело до анексії Криму та збройному конфлікті на частині території Донецької та Луганської областей.

Феномен Євромайдану окреслив європейський вибір населення України, що актуалізувало проблему реалізації ратифікованих угод з країнами ЄС, у тому числі положень Європейської хартії місцевого самоврядування, а також забезпечення якісного розвитку регіонів країни як важливих складових частин економічної системи України.

Першим кроком до реформування місцевого самоврядування щодо адміністративно-територіального устрою було зроблено шляхом прийняття 5 лютого 2015р. Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад»[7].

Розвиток держави неможливий без розвитку регіонів, від того, наскільки сильною є регіональна влада, як вона забезпечує надання соціальних послуг населенню. Розуміючи важливість цієї проблеми, на сучасному етапі розвитку всіх гілок влади постає питання про необхідність вдосконалення теорії та практики сучасного державотворення, зумовленого трансформаціями в політичній системі суспільства, проведенням адміністративно-територіальних, регіональних реформ, упровадженням конструктивного соціального партнерства між центром і територіями.

Список бібліографічних посилань

1. Про місцеві Ради народних депутатів та місцеве і регіональне самоврядування: Закон УРСР від 07 грудня 1990р. №533 – XII // Відомості Верховної Ради Української РСР. – 1991. – №2. – Ст. 5.

2. Про формування місцевих органів влади і самоврядування: Закон України від 03 лютого 1994р. №3917-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – №22. – Ст. 145.

3. Конституційний Договір між Президентом України та Верховною Радою України «Про основні засади організації та функціонування державної виконавчої влади і місцевого самоврядування в Україні на період до прийняття нової Конституції України» від 06 червня 1995р. №1к/95-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – №18. – Ст. 133.

4. Про делегування повноважень державної виконавчої влади головам та очолюваним ними виконавчим комітетом сільських, селищних і міських рад»: Указ Президента України від 30 грудня 1995р. №1194/95 // Урядовий кур'єр. – 06.01.1996. – №3-4.

5. Бориславська О., Заверуха І., Захарченко Е. та ін. Швейцарсько-український проект «Підтримка децентралізації в Україні – DESPRO»// Наукове видання – Київ. – 2012. – С. 18-20

6. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. - №30. – Ст.141.

7. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від 5 лютого 2015р. №157-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – №13. – Ст.91.

Одержано 16.11.2016

УДК 34.01

Шатрава С. О.

кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри адміністративної діяльності поліції Харківського національного університету внутрішніх справ

ГРОМАДСЬКИЙ КОНТРОЛЬ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ЯК ОДИН ІЗ ЧИННИКІВ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ

Громадський контроль становить собою інструмент громадської оцінки ступеня виконання органами влади та іншими підконтрольними об'єктами їхніх соціальних завдань. Тобто, характерні відмінності громадського контролю від будь-якого іншого виду контролю лежать у суб'єктно-об'єктній сфері і полягають у тому, що, по-перше, громадський контроль здійснюється саме громадськістю (організованою та неорганізованою), і, по-друге, що у процесі здійснення громадського контролю контролюється виконання саме соціальних завдань, безпосередньо пов'язаних із захистом і реалізацією прав і свобод громадян, задоволенням та узгодженням соціальних потреб та інтересів населення [1].

Одним із найбільш важливих завдань становлення Національної поліції України є покращення стосунків поліції з населенням, забезпечення їх партнерського характеру, оскільки ефективність

роботи правоохоронного органу значною мірою залежить від активної позиції самих громадян.

Отже, управлінських позицій громадський контроль, як і будь-який інший контроль, є однією з функцій управління. Він здійснюється шляхом зіставлення діяльності підконтрольних об'єктів з певними соціальними нормами, обраними як еталонні, на підставі чого робиться висновок щодо відповідності цієї діяльності встановленим вимогам. Але, завдання громадського контролю не зводиться лише до виявлення розходжень між заданими та фактичними результатами. Головна мета громадського контролю – усунення та попередження причин, які породжують цю невідповідність, забезпечення додержання об'єктами контролю писаних та неписаних норм [2, с. 47].

Варто наголосити на тому, що юридичній літературі спостерігаємо позиції вчених про відсутність дієвих механізмів громадського контролю за діяльністю правоохоронних органів, оскільки його сферу зведено до отримання інформації від правоохоронних органів, проведення наукових досліджень, громадської експертизи законодавства та права виступу зі своїми пропозиціями через суб'єктів законодавчої ініціативи [3, с. 74].

В той же час, аналіз нормативно-правових актів спрямованих на запобігання корупції, дозволяє виокремити основні організаційно-правові передумови ефективної участі громадськості у запобіганні корупції, серед яких слід назвати: 1) підвищення інформаційної відкритості та прозорості діяльності органів публічної влади, вчасного інформування ними про свої рішення, надання вичерпних пояснень про наміри; 2) забезпечення доступності та підзвітності органів публічної влади, особливо з тих питань, що стосуються безпосередньо громадян; 3) подальше вдосконалення чинного законодавства, що забезпечить дієві механізми для участі громадськості у формуванні та реалізації державної антикорупційної політики; 4) налагодження стійких форм конструктивного діалогу між громадськістю та владою щодо формування і реалізації державної антикорупційної політики на принципах партнерства та взаємодії [4, с. 59].

Недаремно в ст. 11 Закону України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 № 580-VIII наголошується, що діяльність поліції здійснюється в тісній співпраці та взаємодії з населенням, територіальними громадами та громадськими об'єднаннями на засадах партнерства і спрямована на задоволення їхніх потреб.

Крім того, поліція забезпечує постійне інформування органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також громадськості про свою діяльність у сфері охорони та захисту прав і свобод людини, протидії злочинності, забезпечення публічної безпеки і порядку (ч. 2 ст. 9 Закону України «Про Національну поліцію»).

Варто відзначити те, що значним досягненням у законодавчому регулюванні форм участі громадськості у запобіганні корупції стало прийняття Закону України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII. Зокрема у ст. 21 зазначеного Закону закріплено, що громадські об'єднання, їх члени або уповноважені представники, а також окремі громадяни в діяльності щодо запобігання корупції мають право: 1) повідомляти про виявлені факти вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, реальний, потенційний конфлікт інтересів спеціально уповноваженим суб'єктам у сфері протидії корупції, Національному агентству, керівництву чи іншим представникам органу, підприємства, установи чи організації, в яких були вчинені ці правопорушення або у працівників яких наявний конфлікт інтересів, а також громадськості; 2) запитувати та одержувати від державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування в порядку, передбаченому Законом України «Про доступ до публічної інформації», інформацію про діяльність щодо запобігання корупції; 3) проводити, замовляти проведення громадської антикорупційної експертизи нормативно-правових актів та проектів нормативно-правових актів, подавати за результатами експертизи пропозиції до відповідних органів, отримувати від відповідних органів інформацію про врахування поданих пропозицій; 4) брати участь у парламентських слуханнях та інших заходах з питань запобігання корупції; 5) вносити пропозиції суб'єктам права законодавчої ініціативи щодо вдосконалення законодавчого регулювання відносин, що виникають у сфері запобігання корупції; 6) проводити, замовляти проведення досліджень, у тому числі наукових, соціологічних тощо, з питань запобігання корупції; 7) проводити заходи щодо інформування населення з питань запобігання корупції; 8) здійснювати громадський контроль за виконанням законів у сфері запобігання корупції з використанням при цьому таких форм контролю, які не суперечать законодавству; 9) здійснювати інші не заборонені законом заходи щодо запобігання корупції.

Крім зазначених форм громадського контролю у сфері запобігання корупції, варто зазначити про участь громадськості у формуванні органів публічної влади. Так, відповідно до ст. 51 Закону України «Про Національну поліцію» для забезпечення прозорого добору (конкурсу) та просування по службі поліцейських на підставі об'єктивного оцінювання професійного рівня та особистих якостей кожного поліцейського, відповідності їх посаді, визначення перспективи службового використання в органах поліції утворюються постійні поліцейські комісії. До складу поліцейської комісії територіальних органів поліції входять п'ять осіб, із яких два представники громадськості, обрані відповідною обласною радою, Верховною Радою Автономної Республіки Крим, Київською міською радою, Севастопольською міською радою з числа осіб, які мають бездоганну репутацію, високі професійні та моральні якості, суспільний авторитет.

В той же час, головною метою громадського контролю за діяльністю поліції є інформування населення з питань запобігання корупції, що у свою чергу сприяє збільшенню відсотку осіб, які негативно ставляться до корупційних проявів, а також активізації їх діяльності щодо протидії та запобігання корупції [4, с. 90].

Недаремно, в Законі України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки» від 14.10.2014 № 1699-VII наголошується на необхідності проводити на постійній основі інформаційні кампанії, орієнтовані на різні соціальні групи та спрямовані на усунення толерантного ставлення до корупції, підвищення рівня співпраці влади та громадян у протидії корупції.

В деякій мірі, це знайшло свої відображення в ч. 3 ст. 89 «Про Національну поліцію» – поліція надає підтримку програмам правового виховання, пропагує правові знання в освітніх закладах, засобах масової інформації та у видавничій діяльності.

Ще однією із дієвих форм громадського контролю за діяльністю поліції щодо запобігання корупції є залучення представників громадськості до спільного розгляду скарг на дії чи бездіяльність поліцейських та до перевірки інформації про належне виконання покладених на них обов'язків відповідно до законів та інших нормативно-правових актів України (ст. 90 «Про Національну поліцію»).

Враховуючи викладений реформаторський потенціал нормативно-правових актів чинного законодавства України щодо участі громадськості у запобіганні корупції, але під час їх реалізації все ж таки громадськість стикається із системними бюрократичними перешкодами.

тичними перепонами щодо їх активної участі у формуванні та реалізації державної антикорупційної політики. Це у свою чергу не сприяє становленню конструктивних партнерських відносин [5] на постійній основі між органами кубічної влади та громадськості стосовно запобігання та протидії корупції в державі.

Список бібліографічних посилань

1. Федоренко В. Л. Інститути громадянського суспільства та інститут громадських організацій в Україні : теоретико-методологічні та нормопроєктні аспекти / В. Л. Федоренко, Я. О. Кагляк // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2009. – № 4-5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.minjust.gov.ua.

2. Денисюк С.Ф. Громадський контроль як гарантія законності у адміністративній діяльності правоохоронних органів в Україні : моногр. / С. Ф. Денисюк. – Х. : Золота миля, 2010. – 368 с.

3. Джафарова О. В. Цивільний демократичний контроль як основа реформування правоохоронних органів України / О. В. Джафарова // Право і Безпека. – 2010 – № 2 (34). – С. 73–77.

4. Державна антикорупційна політика і запобігання та протидія корупції на публічній службі в органах державної влади і місцевого самоврядування : моногр. / за ред. Ю. В. Ковбасюка і В. Л. Федоренка. – К. : Ліра-К, НАДУ, 2016. – 524 с.

5. Джафарова О.В. Міліція і населення: Теорія і досвід партнерства : моногр. / О. В. Джафарова. –Х.: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2004. – 199 с.

Одержано 16.11.2016

УДК 37.01:351.74

Швець Д. В.

Перший проректор Харківського національного
університету внутрішніх справ, кандидат педагогіч-
них наук

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВЕКТОР ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ

Україна упевнено крокує шляхом модернізації соціально-економічних і правових відносин. Успіх у цій справі може забезпечити вдосконалення законодавства і державного управління, прийняття кожним громадянином правових інновацій, високий рівень правової культури населення. Водночас широкого розповсюдження серед громадян набувають недотримання й порушення законів, нігілістичне ставлення до права та юридичної діяльності, що актуалізує питання вдосконалення правового вихо-

вання. Враховуючи стратегічний напрям розвитку правової системи України в сучасних умовах, особливу увагу слід звернути на основні пріоритети правового виховання в об'єднаній Європі.

Сучасна система правового виховання в Європі обумовлена традиційною орієнтацією на повагу до прав і свобод людини та громадянина, а також спрямована на здолаття політичних і соціально-демографічних проблем, найбільш суттєвими з яких є: загострення міграційної політики; реакція європейського суспільства на міграційні процеси, яка часто набуває форми ксенофобії та політичного екстремізму; суперечності між високими гуманітарними стандартами у забезпеченні прав меншин та стандартами життя переважної більшості європейців. За таких умов, пріоритетним напрямом розвитку європейської спільноти стає соціокультурна інтеграція, яка, у свою чергу, обумовлює міжкультурний та міждисциплінарний підходи до громадянсько-правового виховання. У зв'язку з цим важливо усвідомити складність поєднання, примирення традиційного та мультикультурного підходів до виховання громадянськості.

Традиційно громадянськість розглядається як почуття і стан належності до країни, в якій народилася, виховується, живе людина. Вона включає також знання основних законів країни, розуміння їх ролі в розвитку суспільства й обов'язку їх дотримання. Виховання громадянськості означає прищеплювання людині із самого раннього віку інтересу до історії своєї країни, її життя, до її народу, воно спрямоване на усвідомлення людиною себе членом відповідного громадянського суспільства. Стрижнем громадянського виховання є патріотизм. Організація освоєння культури своєї країни в загальному контексті світової культури, розуміння й повага народних традицій і звичаїв наповнюють конкретним патріотичним змістом виховання громадянськості в освітньому процесі. Таким чином, важливо відзначити, що виховання громадянськості безпосередньо пов'язано з формуванням національної політичної та правової культури. На відміну від цього, мультикультурний підхід передбачає вихід категорії громадянськості за межі держави-нації, вимагає толерантного ставлення до представників різних етнічних, расових, релігійних груп. У Декларації принципів толерантності, яка була затверджена на Генеральній конференції ЮНЕСКО 16 листопада 1995 року, толерантність означає повагу, сприйняття та розуміння широкого розмаїття культур нашого світу, форм самовираження та самовиявлення людської особистості. Формуванню толерантності сприяють знання, відкритість, спілкування та свобода думки, совісті та переконань. Толерантність – це

єдність у різноманітті. Толерантність – це те, що уможливорює досягнення миру, сприяє переходу від культури війни до культури миру.

Західноєвропейські громадські організації прийняли пакет документів, що ініціюють так зване полікультурне виховання, яке стало офіційним курсом Євросоюзу. Головне завдання полікультурного виховання – допомогти особистості усвідомити культурне розмаїття як умову розвитку суспільства та індивіда, протистояти проявам расизму й націоналізму, сформуванню почуття солідарності та взаємодопомоги, а також долучити громадян до національних, міжнаціональних та загальнолюдських цінностей. Полікультурне виховання має три основні цілі, які можна визначити такими поняттями: плюралізм (збереження культурного розмаїття та повага до нього); рівність (підтримка рівних прав на освіту та виховання); об'єднання (формування в душі загальнонаціональних політико-правових, економічних та духовних цінностей). Полікультурне виховання орієнтує передусім на усвідомлення не тільки прав, а й обов'язків щодо інших соціальних та національних груп.

Значну увагу розробці концептуальних засад виховання європейської громадянськості приділяє Рада культурного співробітництва Ради Європи. Зокрема, цією інституцією був розроблений кодекс виховних цінностей, схвалений як керівництво до дії в умовах мультикультурного суспільства. Кодекс стосується таких аспектів громадянського виховання: ставлення людини до себе, стосунків з іншими людьми, ставлення до суспільства, до навколишнього середовища. В інших документах, що стали наслідком тривалої роботи спеціалістів, поняття громадянськості розглянуто в політичному, юридичному, соціальному та культурному аспектах і означає інтегрованість індивіда у структуру суспільства та прийняття ним норм закону. З позицій держави громадянськість передбачає прояв лояльності, слугування інтересам суспільства в цілому; з позицій індивіда – свободу, незалежність і політичний контроль над владними інститутами.

У 1993 – 1996 рр. Радою Європи було реалізовано програму «Викладання історії у новій Європі», завданням якої було зробити, на основі неупередженого дослідження фактів і джерел, зміст історичної освіти в країнах Європи об'єктивнішим, заповнити «білі плями», стерти стереотипи, виправити помилки. Підкреслюючи важливість історичних подій у вихованні особистості, експерти Ради Європи радять вивчати історію на всіх рівнях освіти. Об'єктом викладання та засвоєння історії повинні бути всі аспекти життя минулого – духовні, соціальні, економічні, культурні, наукові, технічні тощо. Метою вивчення історії повинно стати формування вмій та навичок самостійного історичного мислення. Єв-

ропейська конференція учителів історії («Єврокліо») наголошує на тому, що провідними пріоритетами у змісті історичної освіти повинні стати: історія власної країни, історія Європи як спільного регіону проживання; загальні події та явища, що вплинули на розвиток більшості країн Європи; історія країн-сусідів; історія національних меншин своєї країни, що повинна бути інтегрована як у зміст національної історії, так і в історію країн-сусідів. Зміст навчального курсу має будуватися на основі широкого порівняння явищ і процесів, що відбувалися на загальноєвропейському та регіональному рівнях, з наданням переваги спільним рисам цих процесів; європейська історія повинна викладатися з позицій взаєморозуміння, толерантності, пріоритету загальнолюдських цінностей. Виховання історією як одне з завдань історичної освіти має сприяти усвідомленню школярами своєї належності не тільки до нації, народу, держави, а й до європейської спільноти.

На 104-й сесії Комітету міністрів Ради Європи, яка відбулася з нагоди 50-річчя організації, було прийнято Декларацію і програму виховання громадян у дусі демократії, заснованої на усвідомленні ними своїх прав та обов'язків. Указаний документ визначає, що «виховання громадян у дусі демократії, засноване на усвідомленні ними своїх прав та обов'язків, є справою всього життя і становить процес, який передбачає безпосередню участь у ньому кожного і який розвивається в різних умовах: у родині, в навчальних закладах, на робочому місці, в межах професійних, політичних і неурядових організацій, в місцевих общинах, під час проведення різних культурних заходів, через засоби масової інформації». Виховання громадян у дусі демократії повинно стати «найважливішим компонентом усіх політичних програм і практичних дій стосовно сфери освіти, професійної підготовки, культури молоді».

Підсумовуючи, слід зазначити, що Україна знаходиться на тій стадії трансформаційного періоду, яка терміново потребує формування у суспільній, груповій та індивідуальній свідомості справжніх демократичних цінностей. Це завдання є складним, системним, що потребує зусиль усіх інститутів держави і громадянського суспільства. В Україні ще у середині 1990-х років було створено Всеукраїнську міжвідомчу координаційно-методичну раду з правової освіти населення, яка покликана бути координатором правоосвітніх процесів, забезпечити об'єднання зусиль органів юстиції, місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, громадських інституцій, навчальних закладів та закладів культури, наукових установ, засобів масової інформації щодо виховання вільного свідомого громадянина демократичної правової держави. Зараз діяльність указаної ради важко назвати

ефективною. Між тим, проведення системних реформ у державі гальмується внаслідок низького рівня правової культури громадян та деформованої правосвідомості широких верств населення. Відтак, конче необхідним у сучасних умовах є формування у свідомості людей таких якостей і цінностей, як рівноцінність кожного людського життя; повага до себе та інших; свобода; солідарність; етнічна, расова, політична, культурна та релігійна толерантність; взаєморозуміння; вміння розв'язувати конфлікти в неагресивній манері й розвивати конструктивні стосунки з іншими людьми відповідно до наявних європейських стандартів.

Список бібліографічних посилань

1. Васюк О. В. Порівняльна педагогіка. Київ.: ДАКККиМ, 2008. 291 с.
2. Декларация и программа воспитания граждан в духе демократии, основанное на осознании ими своих прав и обязанностей//База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_038 (дата звернення: 16.11.2016).
3. Кресіна І. Проблеми утвердження толерантності в українському суспільстві. Ірина Кресіна//Зовнішні справи. 2011. № 1. С. 48–51.
4. Філософія правового виховання/А.П. Гетьман, О. Г. Данильян, О. П. Дзюбань та ін. Харків: Право, 2012. 248с.

Одержано 16.11.2016

УДК 34.01

Шевченко А. Л.
студентка групи ЮМП-51, юридичного факультету
Харківського національного університету імені
В.Н. Каразіна

РОЛЬ ДОРАДЧИХ (СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ) УСТАНОВ ООН У ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Сфера співробітництва держав у боротьбі з міжнародно злочинністю за останні роки зазнала кардинальних змін. Глобалізаційні процеси створюють такі умови, за яких злочинність вже не обмежується національними кордонами, а створює загрозу всьому міжнародному правопорядку. Саме тому, в умовах сучасного розвитку вкрай важливо протиставити новим викликам сучасності ефективне співробітництво і координацію діяльності держав у галузі протидії злочинності в рамках міжнародних організацій.

Особливе місце у цьому напрямку посідає Організація Об'єднаних Націй (далі – ООН). На універсальному рівні було прийнято низку міжнародно-правових актів, спрямованих на боротьбу зі злочинністю.

Одним із пріоритетних завдань світового співтовариства, а отже, ООН, є необхідність вдосконалення практики і механізмів правового регулювання в галузі міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю у відповідності до сучасних реалій. З метою вивчення стану й тенденцій злочинності в окремих регіонах світу, а також визначення на стратегічну перспективу основних напрямків і механізмів протидії злочинності кожні п'ять років, починаючи з 1955 р., відбуваються форуми під егідою ООН, які мають назву «Конгреси ООН із запобігання злочинності і кримінального правосуддя» (далі – конгреси ООН) [1].

Діяльність конгресів ООН регламентується резолюціями Генеральної Асамблеї ООН (далі – ГА ООН) і ЕКОСОР, правилами процедури конгресів, а також відповідними рішеннями самих конгресів. Конгреси ООН тісно співпрацюють із функціональними органами ЕКОСОР. За рішенням ГА ООН від 1950 року було засновано Комітет із запобігання злочинності й боротьби проти неї, який безпосередньо співпрацював із конгресами ООН аж до 1991 року. Замість Комітету у цьому ж році було створено Комісію із запобігання злочинності і кримінального правосуддя (одна з функціональних комісій ЕКОСОР) (далі – Комісія) [2].

Відповідно до Програми ООН з попередження злочинності та кримінального правосуддя 1991 року Комісія готує чітко сформульовані теми для конгресів ООН з метою забезпечення проведення цілеспрямованого обговорення нагальних проблем. Програмою також сформульовано функції конгресів ООН.

Діяльність кожного конгресу ООН завершується прийняттям підсумкового документу – доповіді конгресу. Цей документ, містить основну інформацію про проведення конгресу: порядок денний, тексти доповідей, рішення та рекомендації, прийняті конгресом. Рішення і рекомендації носять рекомендаційний характер, але мають велике значення для зміцнення і розширення міжнародного співробітництва держав у боротьбі зі злочинністю, сприяють обміну досвідом боротьби з конкретними видами злочинів, сприяють розробці нових міжнародних угод і їх уніфікації в галузі протидії злочинності [1].

З 1955 року конгреси ООН проводилися в таких містах світу: Женева (1955, 1975), Лондон (1960), Стокгольм (1965), Кіото (1970), Каракас (1980), Мілан (1985), Гавана (1990), Каїр (1995), Відень (2000), Бангкок (2005), Сальвадор (2010), Доха (2015).

За результатами I конгресу ООН було прийнято Мінімальні стандартні правила поведінки з ув'язненими. II конгрес ООН було присвячено насамперед питанню злочинності серед неповнолітніх. III конгрес ООН розглядав питання технічного забезпечення в

галузі запобігання злочинності і кримінального правосуддя, професійної підготовки. Впливу науково-технічного прогресу на злочинність було присвячено IV конгрес ООН.

V конгресом ООН було затверджено Декларацію про захист осіб від катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання. На VI конгресі ООН була прийнята Каракаська декларація, в якій визнається, що програми запобігання злочинності необхідно засновувати відповідно до соціальних, культурних, політичних і економічних умов країн.

VII конгрес ООН затвердив Міланський план дій, який передбачав комплексне дослідження всіх основних питань боротьби зі злочинністю – як на міжнародному рівні, так і в окремих регіонах і державах; Мінімальні стандартні правила ООН, що стосуються відправлення правосуддя щодо неповнолітніх («Пекінські правила»); Декларація основних принципів правосуддя для жертв злочинів та зловживання владою; Основні принципи незалежності судових органів.

За результатами VIII конгресу було затверджено типові договори про екстрадицію, взаємну допомогу у кримінальних справах; Мінімальні стандартні правила ООН у відношенні заходів, не пов'язаних з тюремним ув'язненням («Токійські правила»); Основні принципи поводження з ув'язненими; Керівні принципи запобігання злочинності серед неповнолітніх ООН («Ер-Ріадські керівні принципи»); Правила ООН щодо захисту неповнолітніх, позбавлених волі; Керівні принципи, що стосуються ролі осіб, які здійснюють судове переслідування; Основні принципи, що стосуються ролі юристів.

Увага IX конгресу ООН була зосереджена довкола міжнародного співробітництва та практичної технічної допомоги з метою зміцнення верховенства права, а також заходів щодо протидії транснаціональній і організованій злочинності. Віденську декларацію про злочинність і правосуддя: відповіді на виклики XXI століття було прийнято X конгресом ООН. XI конгрес ООН розглядав питання міжнародного співробітництва у боротьбі з тероризмом і транснаціональною організованою злочинністю.

Питаннями порядку денного XII конгресі ООН були: діти, молодь і злочинність; незаконне ввезення мігрантів; торгівля людьми; відмивання грошей; кіберзлочинність. Основні питання порядку денного XIII конгресу ООН стосувались: стану злочинності та кримінального правосуддя у світі; запобігання транснаціональній організованій злочинності; підвищення ефективності протидії торгівлі людьми та незаконній міграції; обмеження кіберзлочин-

ності та незаконного обігу культурних цінностей; національних підходів до участі громадськості у запобіганні злочинності [3].

Більшість матеріалів конгресів ООН було схвалено в резолюціях головних органів ООН і носить рекомендаційний характер. Разом із тим окремі формулювання матеріалів конгресів ООН включаються в міжнародні договори.

Документи конгресів ООН втілюють загальну ідею про те, як країнам потрібно формувати системи кримінального правосуддя, як слід розробляти напрямки політики у протидії злочинності і як слід забезпечувати попередження злочинності та кримінальне правосуддя. Більшість стандартів конгресів ООН була згодом прийнята ГА ООН або ЕКОСОР шляхом консенсусу і є для держав практичним посібником нормативного забезпечення боротьби зі злочинністю, а також відображає цілі, практичні методи і стратегії, які отримали широке визнання в міжнародному співтоваристві [1].

Не підлягає сумніву позитивний вплив актів конгресів ООН на розвиток кримінального правосуддя, зміцнення принципу верховенства права. Стандарти в галузі попередження злочинності та кримінального правосуддя, розроблені конгресами ООН, мали значний вплив на розробку національних, регіональних і міжнародних документів як обов'язкового, так і рекомендаційного характеру.

Характерною особливістю розробки окремих стандартів ООН у галузі кримінального правосуддя, зокрема, в галузі забезпечення прав людини, стало те, що обов'язкові для виконання акти повністю включили в себе відповідні рекомендаційні матеріали, а не їх окремі положення. Наприклад, Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання 1984 р. була заснована головним чином на Декларації про захист всіх осіб від катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання (прийнята на VIII Конгресі ООН, 1975 р.) [2].

Слід зазначити, що Генеральна Асамблея ООН вказує на важливість всебічної та ефективної реалізації стандартів ООН, розроблених конгресами ООН, зокрема у галузі прав людини, при здійсненні правосуддя на національному рівні. У Віденській декларації про злочинність і правосуддя: відповіді на виклики ХХІ століття і в планах дій щодо її здійснення міститься низка положень, що стосуються використання та застосування стандартів конгресів ООН у внутрішньодержавному праві і державній практиці. У питаннях, що розглядаються в цих планах дій, відображені конкретні бажані заходи, які рекомендується прийняти державам на національному рівні в наступних напрямках: попередження злочинності, захист свідків та жертв злочинів, переповненість

в'язниць і альтернативи тюремного ув'язнення, правосуддя щодо неповнолітніх, особливі потреби жінок у системі кримінального правосуддя і питання реституції правосуддя [1]. Уряди багатьох держав включили різні стандарти і норми в свої національні акти.

Стандарти конгресів ООН можуть також впливати на внутрішньодержавне право за допомогою їх застосування при тлумаченні більш загальних норм, які мають обов'язкову силу на міжнародному рівні.

Аналіз діяльності всіх, на сьогоднішній день, 13-ти конгресів ООН дозволяє зробити висновок, що підсумкові акти конгресів ООН є основою для розробки і прийняття міжнародних договорів у сфері протидії злочинності і кримінального правосуддя. Разом із тим, зважаючи на неухильне виконання і реалізацію державами окремих документів конгресів ООН, існує тенденція щодо набуття ними ознак норм міжнародного звичаєвого права.

Список бібліографічних посилань

1. Скирда М.В. К вопросу о роли стандартов ООН по предупреждению преступности и уголовному правосудию / Скирда М. В. // Актуальные проблемы экономики и права. – № 3(11). – 2009. – С. 165-173.

2. Экономический и Социальный Совет ООН [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.un.org/ecosoc/ru/>.

3. United Nations Congresses on Crime Prevention and Criminal Justice [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.unodc.org/congress/en/previous-congresses.html>.

Одержано 16.11.2016

УДК 34.01

Шевчук О. Ю.,
аспірант кафедри загальноправових
дисциплін Харківського національного
університету внутрішніх справ

ДО ПИТАННЯ ПОНЯТТЯ ДЖЕРЕЛ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА

Джерело права — одне із ключових понять в правовій науці. Відсутність цільового розуміння поняття "джерело конституційного права" та низки інших взаємозв'язаних понять (таких як конституційно-правова норма та предмет регулювання конституційного права) та нечіткість критеріїв, за допомогою яких можна віднести певні джерела права до конституційно-правових зумовлює необхідність вивчити та дослідити підходи до розуміння цих понять та удосконалити такі.

Як вважає Л.А.Луць зовнішня форма (джерела) права — це форма об'єктивації норми права шляхом надання їй загальнообо-

в'язковості [1, с.185]. Як ми бачимо з цього визначення, відбувається певне ототожнення поняття "джерело права" та "форма права", і акцент робиться власне на нормі права, яка може бути загальнообов'язковою, лише якщо втілена (об'єктивована) в певній формі. П.М. Рабінович вважає, що форма права — це спосіб внутрішньої організації, а також зовнішнього прояву юридичних норм, який засвідчує їх державну загальнообов'язковість і гарантованість [2, с.107]. На думку М. В. Цвіка під формою права визначаються офіційні способи зовнішнього вираження і закріплення норм права [3, с.293]. Кириченко В. М. вказує, що термін "джерело права" часто розглядається в таких значеннях: 1) Джерело права в матеріальному розумінні — це суспільні відносини, які розвиваються і обумовлюють виникнення, розвиток та зміст права; 2) Джерело права в ідеологічному розумінні — це виражена в офіційній формі сукупність юридичних ідей, поглядів, теорій, під впливом яких розвивається і функціонує право ; 3) У формальному розумінні – як офіційні форми зовнішнього вираження і закріплення правових норм, що діють в певній державі, тобто це і є власне форма права [4]. А. Ю. Калінін зазначає, що різноманітність тлумачення поняття "джерело права" виникає в зв'язку з одночасним позначенням за допомогою цього терміну змістовних (матеріальних) і формальних джерел права [5].

В аналізі різних правових систем світу зазначається, що термін "джерело права" є багатозначним, і розглядається як змістовні (сутнісні, матеріальні джерела права — перш за все творчі сили права, моральні, філософські, релігійні, політичні, соціальні та ідеологічні принципи, які покладені в основу правових норм і обумовлюють їх зміст, так і формальні джерела права — способи формування правових норм, тобто прийоми і акти, за допомогою яких правила стають складовою частиною позитивного права та набувають статусу норм права [6, с.92-93].

Щодо розгляду джерел власне конституційного права, то В.В. Кравченко зазначає, що норми конституційного права відображаються в різних зовнішніх формах, які звичайно називаються джерелами конституційного права, і у сучасній науці конституційного права виокремлюють два основних напрямки джерел конституційного права : природне право і позитивне право [7, с.33-37].

З визначення В.Ф. Погорілка та В.Л. Федоренка випливає, що розглядаючи джерело конституційного права України в юридичному значенні – це зовнішня форма об'єктивізації встановлених чи санкціонованих Українським народом, або державою чи суб'єктами місцевого самоврядування конституційно-правових норм, які несуть юридичну силу [8, с. 43]. Також правники визначили юри-

дичні ознаки джерел конституційного права України: 1) Джерела конституційного права несуть загальнообов'язковий характер щодо всіх учасників конституційно-правових відносин і є основою для формування інших галузей права; 2) За предметом правового регулювання джерела конституційного права відрізняються від галузевих тим, що вони регулюють владні суспільні відносини державного характеру; 3) За суб'єктами правотворення відрізняються від галузевих чітко окресленим колом цих суб'єктів (український народ, держава та суб'єкти місцевого самоврядування); 4) За функціями виконують установчу і регулятивну функції, дуже рідко - охоронну; 5) За формою джерела конституційного права є зовнішнім проявом буття об'єктивно існуючих конституційно - правових норм; 6) За способами і засобами правотворення встановлені чи санкціонуються народом України, державою, чи суб'єктами місцевого самоврядування; 7) Мають найвищий рівень гарантованості і забезпечуються заходами державного впливу; 8) Утворюють цілісну органічну систему, яка має структурні, функціональні зв'язки між усіма її складовими частинами; 9) Структура джерел конституційного права України віокремлена найбільшою кількістю видів джерел, які можуть бути класифіковані за всією сукупністю критеріїв поділу джерел права в цілому; 10) Зведення джерел конституційного права України у відповідність до правових стандартів ЄС, що являється необхідною вимогою до європейської інтеграції нашої держави [8, с. 43-44].

Погоджуючись з думкою В.М. Шаповала, що при характеристиці галузі конституційного права також знаходять вияв у джерелах конституційного права, і саме першим об'єктивним джерелом є Конституція як основний закон нашої держави. Також до джерел конституційного права включає конституційні закони, статuti територіальних автономій, парламентські регламенти, конституційно-правові договори, судові рішення прецедентного значення, конституційні угоди [9, с. 16].

Думка А.З. Георгіца полягає в тому, що джерела конституційного права будь-якої країни світу — це засоби виразу правил поведінки суб'єктів конституційно-правових відносин і надання їм обов'язкової сили [10, с. 29].

Таким чином, підходи до розуміння джерел конституційного права, зазвичай, за своєю суттю збігаються з загальним розумінням поняття "джерело права". Під джерелом конституційного права (безвідносно до будь-якої держави) варто розуміти саме зовнішню об'єктивізацію конституційно — правових норм. Існує чимало видів джерел конституційного права у різних державах, що обумовлено в основному відмінностями у типах правових систем,

але основним критерієм для виокремлення джерела саме конституційного права доцільно вважати наявність в ньому саме конституційно-правових норм, як загальнообов'язкових правил поведінки, що регулюють конституційно-правові відносини [8, с. 35].

Список бібліографічних посилань

1. Луць Л.А. Загальна теорія держ. та права: Навч.-метод. посібник (за кредитно-модульною системою). – К.:Атіка, 2007. – 412 с.
2. Рабінович П.М. Основи загальної теорії права та держави. Навч. посібник. Вид. 9-е, зі змінами. – Львів: Край, 2007. – 192 с.
3. Загальна теорія держави і права : підруч. М.В. Цвік, О.В. Петришин, Л.В. Авраменко та ін. – Х.: Право, 2009. – 583 с.
4. Кириченко В.М., Куракін О.М. Теорія держави і права: модульний курс. – К.: Вид.:Центр учбової літератури, 2010. – 264 с.
5. Калинин А.Ю. Правообразование и источник права. //Актуальные проблемы российского права. – 2009. – №3.
6. Порівняльне правознавство :підручник С.П. Погребняк, Д.В. Лук'янов, І.О. Биля-Сабадаш та ін., за ред. О.В. Петришина. – Х.: Право, 2012. – 272 с.
7. Кравченко В.В. Конституційне право України : Навч. посібник. – Вид.6-те, виправл.та доповн. – К.:Атіка, 2007. – 592 с.
8. Погорілко В.Ф.,Федоренко В.Л. Конституційне право України: Підр. За заг. ред. В.Ф. Погорілка. – К.: Наукова думка, Прецедент, 2007. – 344 с.
9. Шаповал В.М. Конституційне право заруб. країн. Академ.курс. – К. Юрінком Інтер, 2008. – 480 с.
10. Георгіца А.З. Конституційне право заруб. країн: навч. посібник. – Чернівці: "Рута", 2000. – 424 с.

Одержано 16.11.2016

УДК 34.01

Шулатова І. С.,
аспірант кафедри загальноправових дисциплін Харківський національний університет внутрішніх справ

НОРМАТИВНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ШЛЯХІВ УДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ФІСКАЛЬНОЇ СЛУЖБИ: ІСТОРИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ

Як відомо, питання розробки перспектив розвитку та пошуку нових шляхів **удосконалення діяльності Державної фіскальної служби були започатковані** у ряді нормативно-правових документів. **Серед них, наприклад**, проект «Модернізація державної податкової служби України-1» (2003 р.), Стратегічний план розвитку ДПС України на період до 2013 р. (2005 р.), Інституційна реформа Державної фіскальної служби, підготовлена Міністерством

фінансів України (до речі, загальний стан реформування самого Міністерства фінансів України за даними Центру Разумкова, у 2016 році громадянами був оцінений тільки в 1,7 балів із 5 можливих, що змушує *більш ретельно відноситись до реформаторських заходів Міністерства стосовно ДФС*), Стратегія реформування державного управління в Україні, Стратегічний план розвитку Міністерства доходів і зборів на 2013–2018 роки [1], (що втратив чинність вже через два роки – на підставі Розпорядження Кабінету Міністрів України від 18.03.2015 р. № 223-р.) та ін.

З цього видно, що **Державну фіскальну службу України на всіх етапах її існування керівництво держави не обійшло численними стратегічними та реформаторськими заходами з пошуку нових шляхів удосконалення її діяльності. На жаль, не всі з них були дієвими та результативними.**

Так, вже згадана «Модернізація державної податкової служби України-1», на думку О. М. Воронкової [2, с. 208], яка спробувала поєднати і результати, і перспективи модернізації тодішньої Державної податкової служби (ДПС), за мету власне модернізації, з 2003 року, ставила «трансформацію державної податкової служби у провідний орган європейського рівня розвитку; створення у суспільстві нової атмосфери взаєморозуміння, довіри між державою і громадянами у питаннях оподаткування; встановлення партнерських відносин між податковими органами і платниками податків, заснованих на принципах доброчесності, неупередженості, прозорості та законності. У результаті модернізації податкової служби очікувалися стабільні надходження податків і зборів до бюджету та їх щорічний приріст, збільшення рівня добровільної сплати податків, зменшення заборгованості та випадків ухилення від сплати податків, досягнення прозорості і доброчесності податкової системи, відданість податківців своїй справі».

Але, як зазначає Л. Л. Тарангул [3, с. 13], «на 1 етапі реалізації Програми модернізації не здійснено глибинних перетворень, які б дозволили підвищити ефективність роботи органів державної податкової служби, модифікувати процедуру сплати податків. Тому упродовж останніх 10 років податкова політика держави, своєчасність реалізації якої визначена як мета Програми модернізації ДПС, була неефективною». Звідси, «основними напрямками Стратегічного плану розвитку є: 1. Забезпечення умов для добровільного дотримання платниками податків вимог податкового законодавства. 2. Забезпечення прозорості, компетентності, передбачуваності і неупередженості податкової служби. 3. Створення високопрофесійної, інформаційно розвиненої державної податкової служби

України шляхом розробки і впровадження програми розвитку інформаційної інфраструктури».

При цьому, можна навести й зауважену спробу захисту корпоративного «податкового мундиру» тодішнім заступником Голови ДПС України С. І. Лекарем, який тоді ж надзвичайно позитивно відізвався про концептуальні положення та завдання Проєкту модернізації державної податкової служби України [4]. І, на-впаки, вже згадана О. М. Воронкова, пропонуючи достатньо об'єктивні індикатори успішності реалізації Стратегічного плану розвитку ДПС України та динаміку індикаторів її розвитку та модернізації, зазначає, що «зважаючи на незадовільний стан фінансового супроводження проєкту модернізації, можна зробити висновок, що модернізаційні зміни податкової служби України проведено з низькою ефективністю» [2, с. 210].

Тоді ж було прийнято розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження чергового Стратегічного плану розвитку Міністерства доходів і зборів на 2013–2018 роки» від 23.10.2013 р. № 869-р [1]. Навіть з огляду на те, що він, як повідомлялось раніше, невдовзі втратив чинність, цілий ряд заходів щодо розвитку Міністерства доходів і зборів – а фактично – сьогоднішньої ДФС України як правонаступника Міністерства, *не були навіть під час його чинності виконані і є надзвичайно актуальними до цього часу*. На нашу думку, щодо пошуку нових шляхів **удосконалення діяльності Державної фіскальної служби** такими можна визнати розвиток митної інфраструктури (п. 10), посилення централізованої аналітичної функції (п. 13), боротьба зі злочинністю у сфері оподаткування, митній та бюджетній сфері (п. 15). Особливе місце серед них займає такий напрямок, як «підвищення ефективності управління персоналом у Міндоходів» (п. 19) із заходами: розроблення та реалізація кадрової стратегії з урахуванням структури органів доходів і зборів різного рівня; удосконалення методів комунікації між керівництвом та персоналом Міністерства. Але тут же наведений такий *захід, як «популяризація культури єдності, професіоналізму та високих етичних стандартів, включаючи неприйняття корупції як явища» є, на нашу думку, декларативним*, оскільки не підкріплений відповідними санкціями.

Ще одним перспективним напрямком **удосконалення організації та діяльності органів фіскальної служби** було **так і не реалізоване** «забезпечення стратегічного управління організацією» (п. 21) із заходами: розвиток системи управління стратегічними ініціативами Міндоходів; щорічне оперативне планування в рамках виконання Стратегічного плану розвитку Міністерства доходів і зборів на 2013–2018 роки; розроблення та впровадження

системи поточного планування роботи Міністерства та його територіальних органів...

І, як завжди помилково буває в такого роду документах, *найбільш важливі напрямки удосконалення організації та діяльності органів фіскальної служби знайшли місце наприкінці означеної Стратегії – на кшталт «Проведення регулярної оцінки ефективності роботи структурних підрозділів Міндоходів, формування системи управління якістю їх роботи» (п. 23); «Оптимізація організаційної та функціональної структури Міндоходів» (п. 24); «Забезпечення комплексної автоматизації ключових процесів у Міндоходів» (п. 25); «Побудова сучасної та динамічної ІТ-функції» (п. 26); «Забезпечення високого рівня продуктивності, надійності та безпеки інформаційно-телекомунікаційних систем» (п. 27).*

Таким чином, видно, що в період 2001–2013 років заходи з планування і реалізації модернізаційно-реорганізаційних заходів щодо тогочасних фіскальних органів держави фактично виявились невдалими, і їх недоліки потребують на виправлення.

Слід зазначити, що сьогодні сама Державна фіскальна служба України сферу своєї діяльності, як за веб-сайтом ДФС, вбачає в законодавстві про діяльність, планах та звітах роботи, показниках роботи, результатах діяльності, відшкодуванні ПДВ, трансфертному ціноутворенню, міжнародному співробітництві, запобіганні проявам корупції, боротьбі з економічною злочинністю та контрабандою, виконанні планів заходів Кабінету Міністрів України, взаємодії з Верховною Радою України, регуляторній політиці, зверненні громадян, взаємодії з громадськістю, державній закупівлі, адміністративних послугах, інформації про сплату податків, електронних сервісах, митному оформленні [5]. Але чи може будь-який орган виконавчої влади вбачати сферу своєї діяльності «в законодавстві про діяльність, планах та звітах роботи, показниках роботи, результатах діяльності», і звітувати про неї? Тим більш, що це внутрішні оціночні показники, що спрямовані на забезпечення організації діяльності Державної фіскальної служби України...

До того ж, якщо вже розглядати сферу організації та діяльності ДФС і аналізувати шляхи її удосконалення, то, безумовно, слід виходити тільки з повного переліку укрупнених Основних завдань ДФС кількістю 2; (Діяльності. – Авт.) ДФС відповідно до покладених на неї завдань загальною кількістю понад ніж 93 найменувань; (Завдань. – Авт.), що здійснюються ДФС з метою організації своєї діяльності кількістю 13 найменувань; Прав (з діяльності. – Авт.), що має ДФС «для виконання покладених на неї завдань» кількістю 26 найменувань – за пп. 3–6 Положення про Державну фіскальну слу-

жбу України, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України «Про Державну фіскальну службу України» від 21.05.2014 р. № 236 [6]. Ось про результати своєї діяльності за нормативно визначеними завданнями в Положенні «Про Державну фіскальну службу України» ДФС України і має звітувати.

Список бібліографічних посилань

1. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження Стратегічного плану розвитку Міністерства доходів і зборів на 2013–2018 роки» : від 23.10.2013 р., № 869-р // Офіційний вісник України. – 2013. – № 88. – Ст. 3239.
2. Воронкова О. М. Результати та перспективи модернізації Державної податкової служби України / О. М. Воронкова // Економічний вісник ун-ту / Переяслав-Хмельниць. держ. пед. ун-т ім. Г. Сковороди. – 2014. – Вип. 22 (1). – С. 207–212.
3. Тарангул Л. Л. Основні напрями модернізації податкової системи України / Л. Л. Тарангул // Модернізація державної податкової служби України у контексті інноваційного розвитку : матеріали наук.-практ. семінару (м. Ірпінь, 22 червня 2011 року). – Ірпінь : Нац. ун-т ДПС України, 2011. – С. 9–13.
4. Лекарь С. І. Концептуальні положення та завдання проекту «Модернізація державної податкової служби України» / С. І. Лекарь // Там само. – С. 14–22.
5. Державна фіскальна служба України. Офіційний портал [Діяльність] [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/modernizatsiya-dps-ukraini/arkhiv/proekt-modernizatsiya-derj/result>.
6. Постанова Кабінету Міністрів України «Про Державну фіскальну службу України» : від 21.05.2014 р., № 236 // Офіційний вісник України. – 2014. – № 55. – Ст. 1507.

Одержано 16.11.2016

УДК 34.01

Шульга А. М.

д. ю. н., доцент, професор кафедри загальноправових дисциплін
факультету ПМК ХНУВС

«ОМАНА», «ОБМАН», «ПОМИЛКА» ЯК ВЗАЄМОЗВ'ЯЗАНІ ЮРИДИЧНІ ПОНЯТТЯ

Розрізняючи поняття «омани» і «обману», необхідно звернути увагу, що в літературній мові термін «обман» є багатозначним, необхідно розрізнявати «обман» як внутрішній стан людини і «обман» як зовнішню дію людини. При розумінні «обману» як певного внутрішнього стану людини, терміни «обман» і «омана» –

синоніми: «обман» – це «хибне сприйняття дійсності, зумовлене неправильним, викривленим відображенням її органами чуття; омана» (приклад: оптичний обман) [1, с. 643]. При розумінні «обману» як зовнішньої дії людини, «обман» – це «неправдиві слова, вчинки, дії... брехня» [1, с. 643].

Обман як внутрішній стан людини може бути результатом «обману» як зовнішньої дії або «помилки». Помилка – це «неправильність у діях, думках» [2, с. 430], – це «неправильна думка, хибне уявлення про когось, щось» [1, с. 855].

У філософських словниках термін «помилка» зазвичай не розглядається як самостійний, його інтерпретація має місце виключно у контексті тлумачення терміна «омана». Якщо за часів «радянської доби» філософської науки («марксистської») робився наголос на необхідності розрізнення «омани» («ілюзорне усвідомлення дійсності»), «обману», інакше кажучи, брехні, повідомлення неправди («свідомого викривлення істини») і «помилки» (результату «власних дій індивіда») [3, с. 147], то в сучасній філософії [4, с. 3-8] «омана» характеризується як результат «помилки» або «обману». Омана – це уявлення, думка або хід думки, щодо яких хоча й існує упевненість, що вони правильні, проте вони не відповідають істині, фактичним обставинам, предмету (матеріальна помилка) або суперечать логічним законам (формальна помилка). Джерелами омани можуть бути: недосконалість розумових здібностей, недостатній пізнавальний матеріал, погане знання джерел помилок, необачні узагальнення тощо. Від омани, яка виникає ненавмисно, необхідно відрізняти оману, яка є результатом обману людини людиною [5, с. 161].

Як і в інших країнах, в чинному законодавстві України не розрізняється: 1) *омана як результат власних ненавмисних розумових дій*; 2) *омана як результат цілеспрямованих сторонніх (зовнішніх) дій*. Термін «омана» вживається виключно у його вузькому розумінні, тобто під оманою розуміється лише омана як результат цілеспрямованих зовнішніх дій (результат обману). Замість «омани як результату помилки» традиційно вживається інша термінологія. Наприклад, у цивільному праві йдеться про дії «під впливом помилки», а в кримінальному праві як відносно самостійне вживається поняття «помилки» при характеристиці ознак вчиненого злочину.

В юриспруденції омана як *юридичне явище* зажди невіддільна від обману (омана – результат обману, омана і обман – «парні», взаємозв'язані юридичні терміни). Так, приміром, якщо одна із сторін правочину навмисно заперечує наявність обставин, які можуть перешкодити вчиненню правочину, або замовчує їх існування, і тим самим *вводить другу сторону в оману* щодо обставин, які

мають істотне значення, такий правочин визнається судом недійсним (ст. 230 Цивільного кодексу України).

«Оману» як *юридичне явище* слід відрізняти від «помилки». Наприклад, в постанові Пленуму Верховного Суду України «У справах про визнання правочинів недійсними» роз'яснюється (п. 11), що під помилкою треба розуміти таке неправильне сприйняття стороною суб'єкта, предмета або інших істотних умов правочину, яке вплинуло на її волевиявлення і за відсутності якої за обставинами справи можна вважати, що правочин не був би укладеним [6, с. 88]. Стаття 229 Цивільного кодексу України передбачає: якщо особа, яка вчинила правочин, помилилася щодо обставин, які мають істотне значення, такий правочин може бути визнаний судом недійсним (істотне значення має помилка щодо природи правочину, прав та обов'язків сторін, таких властивостей і якостей речі, які значно знижують її цінність або можливість використання за цільовим призначенням; помилка щодо мотивів правочину не має істотного значення, крім випадків, встановлених законом). Укладення правочину під впливом помилки, як і під впливом обману (у стані омани), формально є одним із видів *недобровільної* поведінки (поведінки з «вадою волі»). Дія під впливом помилки, як і під впливом обману, також є відносно *недобровільною* дією, оскільки на момент здійснення не усвідомлюється як *недобровільна*, хоча об'єктивно певною мірою є такою.

З огляду на зазначене і проблему формування загальногалузевої термінології, проблему уніфікації юридичної термінології й т. ін., на нашу думку, є підстави для виокремлення як самостійного поняття в системі понять загальнотеоретичної юриспруденції поняття (терміна) «*дія у стані омани*», видами такої дії є: 1) *дія у стані омани як результату помилки*; 2) *дія у стані омани як результату обману*. Критерій розрізнення зазначених дій – джерело омани: «внутрішнє» (власна «ненавмисна» розумова діяльність) або «зовнішнє» (чийсь навмисний інформаційний вплив на процес розумової діяльності іншого). Помилка при прийнятті рішення діяти фактично має місце в обох випадках омани, але помилятися можна внаслідок різних причин, як виключно «внутрішніх», так і «зовнішніх».

Список бібліографічних посилань

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови. / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ Перун, 2001. – 1440 с.
2. Ожегов С.И. Словарь русского языка: Ок. 57000 слов. – М.: Рус. яз., 1984. – 816 с.
3. Философский словарь / Под ред. И.Т. Фролова. – М.: Политиздат, 1986. – 590 с.
4. Кузнецов А.С. Заблуждение: логико-гносеологический аспект: дис. ... канд. философ. наук: 09.00.01. / Кузнецов Александр Сергеевич. – Саратов, 2001. – 159 с.

5. Философский энциклопедический словарь / Ред.-сост.: Э.Ф. Губский и др. – М.: Инфа-М, 1998. – 576 с.

6. Постанови Пленуму Верховного Суду України (1963—2000):
Офіц. вид. : у 2 т. / За заг. ред. В.Ф. Бойка. – Т.1. – К.: А.С.К., 2000. – 327 с.

Одержано 16.11.2016

УДК 34.01

Юшкевич О. Г.

к.ю.н., доцент, доцент кафедри
загальноправових дисциплін ФПМК ХНУВС

СУЧАСНИЙ СТАН ВЗАЄМОДІЇ ГРОМАДСЬКОСТІ ТА КОНСУЛЬТАТИВНОЇ РАДИ ПРИ ПРОКУРАТУРІ В УКРАЇНІ

Розвиток української державності на сучасному етапі характеризується підвищенням прозорості, гласності та відкритості діяльності всіх державних органів, формуванням партнерських відносин між інституціями держави і суб'єктами громадянського суспільства. Не виключенням є органи прокуратури, діяльність яких має бути спрямована на взаємодію з громадськістю для сумісного вирішення проблем захисту прав і свобод людини, зміцнення законності та правопорядку у всіх сферах суспільного життя.

Однак, на сьогоднішній день, слід констатувати дуже повільне реформування системи роботи органів прокуратури з населенням. Поясненням такої ситуації є, можливо, відсутність на законодавчому рівні урегульованих положень, що визначали б засади та інструменти взаємодії громадськості з органами прокуратури, в тому числі особливості здійснення громадського контролю за органами прокуратури. Так, аналіз Закону України «Про прокуратуру» дозволяє зробити висновок про несуттєві згадки громадськості в цьому законі:

- п. 1 ч. 8 ст. 8-1 заступник Генерального прокурора України – керівник Спеціалізованої антикорупційної прокуратури представляє Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру у відносинах з громадськими об'єднаннями;

- ст. 18 прокурор може брати участь у діяльності громадських організацій;

- ст. 19 має право утворювати та бути членом громадських організацій з метою захисту своїх прав та інтересів, підвищення свого професійного рівня [1].

Єдиним відомчим правовим актом, що регулює вказану сферу правовідносин, є наказ Генерального прокурора «Про організацію роботи органів прокуратури України з реалізації

принципу гласності» № 11гн від 14 липня 2006 року, в якому відображено лише вузьке коло питань означеної взаємодії [2].

Продовжуючи зазначимо, що, на жаль, створені консультативні ради при прокуратурах є фікцією.

Аналіз діяльності Консультативної ради при Генеральній прокуратурі України (Консультативна рада) дозволяє зробити наступні висновки. Так, за два роки існування Консультативна рада збиралася лише чотирнадцять разів, хоча відповідно із п. 5.1 Положення про Консультативну раду при Генеральній прокуратурі України засідання проводяться раз на місяць [3, 4].

Серед суттєвих питань, що обговорювалися на засіданнях Консультативної ради, можна назвати лише 1) дотримання національних і міжнародних стандартів поведінки та дотримання прав осіб, які відбувають покарання; 2) практику розгляду та вирішення в органах прокуратури звернень і скарг громадян та юридичних осіб; 3) інформація про хід розслідування кримінальних проваджень за фактами порушень закону, прав і свобод громадян України в період масових протестних акцій з 21.11.2013 по 21.02.2014 та шляхи підвищення ефективності роботи органів прокуратури; 4) практику безпідставних відмов від внесення інформації в ЄРДР та шляхи удосконалення діяльності прокуратури; 5) проблеми відшкодування збитків, завданих державі внаслідок виконання рішень Європейського суду з прав людини; практики застосування окремих норм КПК і заплановані зміни в КПК.

Всі інші питання, що розглядаються на більшості засідань Консультативної ради, слід зауважити, стосуються персонального складу та організації роботи Консультативної ради. Така ситуація складається по всіх Консультативних радах України [3].

Таким чином, діяльність зазначених рад є не ефективною, також не свідчить про налагодженні взаємовідносини з інститутами громадянського суспільства. На прикладі Консультативної ради при Генеральній прокуратурі можна побачити, що не було обговорення питань діяльності органів прокуратури, що потребують урахування громадської думки; обговорення, розроблення та впровадження громадських ініціатив, що стосуються органів прокуратури. Жодного разу не підіймалися питання попередженні корупції та зловживання владою в органах прокуратури та в інших державних органах.

Список бібліографічних посилань

1. Про прокуратуру : закон України від 14.10.2014 № 1697-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1697-18/conv>.

2. Про організацію роботи органів прокуратури України з реалізації принципу гласності : наказ Генерального прокурора від 14.07.2006 р. № 11гн [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/GP06008.html.

3. Рішення Консультативної ради при Генеральній прокуратурі України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.gp.gov.ua/ua/krg.html?_m=publications&_t=cat&id=115026.

4. Положення про Консультативну раду при Генеральній прокуратурі України : наказ Генерального прокурора України від 29.10.2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.gp.gov.ua/ua/krg.html?_m=publications&_t=rec&id=146634.

Одержано 16.11.2016

УДК 34.01

ГОЛОВКО Олександр Миколайович,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри державно-правових дисциплін
юридичного факультету Харківського
національного університету ім. В.Н. Каразіна

ПРАВООХОРОННА ФУНКЦІЯ В СИСТЕМІ ФУНКЦІЙ ДЕРЖАВИ

Питання теоретико-правового обґрунтування здійснення державою правоохоронної функції сьогодні є одним із найбільш актуальних у вітчизняному правознавстві. До цього стимулюють галузеві юридичні науки, передусім адміністративне право. Серед досліджень вітчизняних адміністративістів, які звертали увагу правовій природі, організаційно-управлінським та методологічним питанням правоохоронної діяльності варто виділити доробок науковців, які мають відношення до системи науки МВС України. Тут сформовані відповідні наукові школи, передусім та, яка заснована академіком НАПрН України О. М. Бандуркою. Він особисто приділив чимало уваги науково-прикладним аспектам правоохоронної діяльності, працювали над цим питанням і його учні. Як приклад, можна навести монографію й докторську дисертацію О. І. Безпалової.

На рівні теоретико-правової науки мова має йти не стільки про власне правоохоронну діяльність, яка здійснюється і спеціально уповноваженими органами держави, і окремими наділеними відповідними повноваженнями посадовими особами, скільки про правоохоронну функцію держави у її різноманітних вимірах. Спеціальних досліджень тут небагато. На монографічному рівні пригадується хіба що робота В. Г. Фатхутдінова.

Сьогодні правоохоронна діяльність набула особливої гостроти внаслідок того, що Україна вступила в смугу військового протистояння зовнішній агресії, постала перед необхідністю доводити світові своє право на існування як незалежна суверенна держава. За цих обставин не є одкровенням суттєве загострення криміногенної обстановки, різке збільшення кількості зброї в незаконному обігу, правовий нігілізм, загроза знецінення людського життя і прав людини взагалі.

Такі явища ставлять вимоги більш ефективної, практично спрямованої, деспекулятизованої доктринальної парадигми в теоретичній юридичній науці. При цьому двадцять п'ять років незалежності створили у вітчизняній теорії держави і права небачену раніше розмаїтість, розмитість і дискусійність у методології, підходах, визначеннях. Розбіжностей навіть у базових поняттях серед українських науковців нерідко не менше, ніж згоди. Чимало точок зору існує навіть щодо розуміння держави і права як соціальних явищ універсального характеру. Як приклад, звернемося до такої дійсно генеральної категорії, як право. Сьогодні мова у світі (а відтак і в Україні) йде про право як цілісний соціальний феномен, про право як праворозуміння, про право як сукупність позитивних норм, про право як уособлення абсолютного розуму і здорового глузду, про право як волю і примус, про право як про знання, про право як систему знаків і символів, про право як психологічне явище і сукупність емоцій, про право як поведінку. І тут ми ще не торкаємося класичних визначень – право як справедливість і право як міра свободи.

За такого плюралізму предметної сфери, відповідно, ускладнюється і предметна сфера, розуміння правоохоронної функції. Що охороняє у такому випадку держава під час реалізації правоохоронної функції? У чому тоді полягає її юридична природа і зміст? Адже функціонування держави має абсолютно конкретний, а не абстрактний характер, і не дарма двісті років тому Гегель, будуючи свою правову піраміду від найбільш абстрактного до найбільш конкретного у праві, на її верхівці ставив позитивне право і державу як засіб його легітимації. Тому і правоохоронна функція має бути максимально конкретизованою й визначеною, бо її розмитість і невизначеність приведе до втрати суттєвого підґрунтя власне правоохоронної діяльності, зробить її безпредметною і сутнісно безглуздою.

Тому спробуємо максимально конкретно окреслити юридичний зміст правоохоронної діяльності, ґрунтуючись на загально-визнаних підходах. Упродовж останніх двох століть правовий світ

розвивається у доктринальному спорі природно-правової й позитивно-правової парадигм.

Виходячи з доктрин природного права і визначаючи право як міру свободи і міру справедливості, очевидно, що правоохоронна функція має як мету не тільки і не стільки забезпечення виконання приписів об'єктивного права, скільки про право суб'єктивне, про невідчужувані права і свободи людини і громадянина, ствердження яких стало змістом Нового часу і сучасної епохи. Отже, в історичному контексті можна говорити про правоохоронну функцію у більш вузькому сенсі – як про функцію не держави взагалі, не політичної держави, а держави правової, чи такої, що тяжіє до стану правової, чи хоча б такої, що проголосила себе правовою й конституційно це закріпила, як це зробила Україна.

З такої точки зору цілком справедливим є використання вітчизняними істориками права щодо минулого терміну «каральна функція» (О. Н. Ярмиш), або просто «охоронна» (О. В. Тимошук). Це стосувалося держав не правових, недемократичних, таких, які цілком підпадають під визначення поліцейських – Російської імперії та Української Держави (Гетьманату) П. П. Скоропадського.

З позицій позитивно-правової доктрини правом є лише позитивне право, а отже, воно позбавлене понять «неправове», невідповідне якомусь ідеальному еталону. Таким чином, правоохоронна функція держави виникає тоді ж, коли виникають власне і право як універсальний суспільний регулятор, і держава, як єдиний легальний інструмент чи механізм забезпечення функціонування цього регулятора. Якими б важливими в суспільному бутті не виглядали мораль і етика, без примусу держави вони безсилі навести лад і стабільність у суспільстві. Скільки б не говорили в усьому світі наймудріші люди, починаючи з Сократа і Конфуція, про доброчесність, моральність і етичність у праві, без легального державного примусу воно існувати не може. З юридичної точки зору досягнення правомірної поведінки всіх членів суспільства є однією з головних, якщо не найголовнішою задачею держави.

У той же час, набір функцій держави не є сталим, він залишається залежним від історичних умов, контексту, типу державності й правової системи. До Нового часу можна було чітко поділити функції держави на внутрішні й зовнішні. Сьогодні більшість з них є синтетичними, амбівалентними, спрямованими як всередину, так і зовні. Як приклад – економічна функція, яка має суттєву зовнішню складову. Те ж саме стосується і правоохоронної функції, в якій все більшого значення набувають правоохоронні заходи міжнародного та міждержавного характеру. Як приклад, навряд чи сьогодні є у світі держава, яка має функцію громадських робіт за-

гальносуспільного значення (на кшталт будівництва іригаційних споруд у Стародавньому Єгипті). Водночас марно шукати в Давньому Світі чи Середньовіччі сучасну інформаційно-комунікаційну або екологічну функцію держави і т.д. і т.п.

Таким чином, не втягуючись до одвічної суперечки adeptів природного і позитивного підходів до права, можемо відзначити, що у історико-теоретичному сенсі правоохоронну функцію держави варто розглядати у двох розуміннях – широкому і вузькому. Широке значення – це діяльність держави із забезпечення виконання правових приписів незалежно від їх змісту, оцінки, гуманності, демократизму тощо.

У вузькому значенні правоохоронна діяльність забезпечує передусім права людини і громадянина, належне і ефективне функціонування громадянського суспільства і його взаємодію з державою, яка у даному випадку є правовою. Недарма і Кант, і Гегель говорили не просто про громадянське суспільство, а називали його в окремих місцях громадянським правовим суспільством.

Тепер зупинимося коротко на співвідношенні правоохоронної функції з іншими функціями держави. Безумовно, це матиме лише постановочний характер, оскільки предметна сфера тут дозволяє провести достатньо масштабне й ґрунтовне дослідження. Важливо, що у даному випадку неважливо, чи мова йде про правоохоронну функцію у широкому, чи у вузькому понятійному значенні.

Теорія функцій держави на сьогодні напрацьована достатньо ґрунтовно. Однак, існуючий сьогодні методологічний плюралізм, відсутність консенсуальних базових понять накладають відбиток і на цю сферу теоретико-правового пізнання. Інколи здається, що з руйнуванням Радянського Союзу з його простотою інтелектуальної сфери, методологічних підходів, уніфікованістю, у нас трапився варіант історії з Вавілонською вежею. Інколи здається, що науковці спілкуються різними науковими мовами, кожна з яких за зовнішнім виглядом і проявами – українська. Наукові плюралізм і толерантність створили передумови для нескінченних теоретико-правових дискусій, надмірного ускладнення і «захаращеності» понятійно-категорічного апарату. Як наслідок, починаються виснажливі суперечки про співвідношення й відмінності, скажімо, правових принципів, правових засад і правових основ, а у нашому випадку – те ж саме про функції, напрями діяльності, задання держави.

Між тим латиною *function* це не що інше, як виконання, діяльність. А отже, за класичною діалектикою співвідношення форми і змісту, функція – це і напрям діяльності, й процес її реалізації, й

власне – сутність і зміст. Спільним для сучасних функцій держави вбачається п'ять моментів чи рис (тут ми погоджуємося з А. Краковською):

- особлива форма реалізації, що знаходить вираз у конкретних методах, передусім управлінських;
- правова форма визначення;
- зв'язок між формою й сутністю функції держави на даному конкретно-історичному етапі;
- директивна спрямованість на певну мету;
- зв'язок функції з певною ustalеною сферою діяльності держави.

Безумовно, держава – це складна система, соціальний організм, «Ціле», як його називав Руссо. Тому система її функцій перебуває у сутнісному зв'язку, єдності й взаємодії. Перелік функцій держави є досить складним й ієрархічним. Головні, найбільш значущі й системоутворюючі закріплені в Конституції України. Це правоохоронна (ст.3 – утвердження і забезпечення прав і свобод людини), оборонна, економічна, соціальна, інформаційна, культурна, ідеологічна, екологічна тощо. Всі вони мають спільне походження і спільну мету, а окрім того, всі виражені у правовій формі, на чому свого часу так наголошував Дюгі. Кожного разу прояв правоохоронної функції має свою ознаку, «мітку». Це – делікт. Правоохоронна функція здійснюється постійно і неперервно, але правопорушення «запускає» механізм її активізації, робить її явною.

І тут постають ще дві винятково важливі правові категорії. Це – правовідновлення і правопорядок. Виникає питання – чи правовідновлювальна функція і функція забезпечення (охорони) правопорядку є однопорядковими з правоохоронною, чи є її елементами. Це питання вимагає всебічного і системного дослідження. На нашу думку – це три прояви однієї й тієї самої функції. Правопорядок – є стан і міра ефективності здійснення право охорони, а правоохорона без правовідновлення втрачає свою головну соціальну мету. Таким чином, правоохоронна функція є складною, інтегративною, не просто елементом системи функцій держави, а її підсистемою, яка в свою чергу має власну структуру, власні внутрішні елементи.

Викладене – лише поверховий начерк тієї теоретико-правової проблематики, яка вже сьогодні є цілком назрілою і вимагає належного методологічного підходу й глибокого і ефективного дослідження.

Одержано 21.11.2016

Павлик Олена Михайлівна,
доцент кафедри педагогіки та психології,
кандидат психологічних наук, доцент
(Харківська державна академія фізичної культури)

ОСОБЛИВОСТІ ЗЛОЧИННОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ

Проблема злочинності неповнолітніх завжди актуальна для суспільства, адже від того, як вона вирішується, залежить не лише стан і тенденції злочинності у майбутньому, а й моральний клімат у суспільстві в цілому. За роки незалежності нашої країни правоохоронні органи видавали дуже різну статистику щодо дитячої і підліткової злочинності. Проте, рухаючись інколи зигзагоподібно, загалом крива злочинності неповнолітніх демонструє зростання цього явища.

Аналіз статистичних даних свідчить, що з числа неповнолітніх переважну більшість 72% було засуджено за тяжкі злочини, за злочини середньої тяжкості - 24%, 48% засуджених неповнолітніх виховувалися у неповних сім'ях, 7% є сиротами. Через несприятливі умови виховання та негативний вплив оточення 58% підлітків вчинили злочини у складі групи, з них майже кожен четвертий – за участю дорослих та у стані алкогольного сп'яніння. Кожен десятий із засуджених неповнолітніх раніше вже притягувався до кримінальної відповідальності.

Мотивації і причини злочинності неповнолітніх кореняться в тих самих соціально негативних явищах та процесах, які визначають тенденції «різновікової» злочинності загалом.

Очевидно, що одним із головних чинників, які стимулюють злочинність, стало погіршення матеріального добробуту населення країни. Як наслідок, проблема добування грошей стає дедалі актуальнішою не тільки для дорослої частини населення, а й для підростаючого покоління. Статистика свідчить: нині кожна п'ята дитина, яка порушила закон, заради грошей краде і збуває крадене.

Перебування підлітків у конфлікті з законом у багатьох випадках спричинення їхньою незайнятістю у позаурочний час, що зумовлено відсутністю за місцем проживання достатньої кількості клубів, спортивних гуртків, секцій. Гострою є також проблема працевлаштування неповнолітніх. Позбавленні можливості працювати та організовано проводити своє дозвілля, неповнолітні потрапляють у сферу інтересів кримінальних осіб, які часто залучають їх до злочинної діяльності.

Противоправна поведінка неповнолітніх характеризується неповнотою усвідомлення скованих суспільно небезпечних дій, їх мотивів і цілей. Найчастіше причини підліткової злочинності - це

результат неправильного виховання, негативного впливу найближчого оточення.

Хоча в нинішніх умовах є неповнолітні злочинці із сімей, які мають досить високий матеріальний рівень, однак оскільки батьки багато часу зайняті на роботі, то контроль за дітьми послаблений.

Важливою причиною, яка зумовлює схильність неповнолітніх до насильства, є жорстоке поводження з ними в родині, наявність насильства в стосунках батьків: усе це створює феномен соціального успадкування агресивної та насильницької поведінки. У сучасних умовах, важливим аспектом формування викривленого образу насильства у неповнолітніх є ототожнення агресивної та насильницької поведінки з особистою свободою, легітимізація насильницької поведінки засобами масової інформації.

Для злочинності неповнолітніх характерна підвищена латентність, оскільки багато їхніх діянь сприймаються як пустощі, викликані недостатньою соціальною зрілістю (крадіжки в сім'ї, сусідів, навчальному закладі; хуліганські бійки, відбирання грошей та речей у молодших тощо). Потерпілі від таких діянь не заявляють про них, пояснюючи не суттєвістю вчиненого. У деяких випадках потерпіла особа не бажає розповідати про вчинений з нею неповнолітнім злочин (зґвалтування). Усе це збільшує почуття всюдозволеності, безкарності в неповнолітнього правопорушника.

Механізм злочинної поведінки неповнолітніх також має свої специфічні риси, що відрізняє його від механізму злочинної поведінки дорослої людини за всіма його елементами, особливо за мотивацією.

На відмінну від дорослих злочинців, у неповнолітніх, переважають мотиви імпульсивного і ситуативного характеру, помилкового самоствердження, мотиви, обумовлені навіюванням. Мотив, який властивий у тій чи іншій мірі усім неповнолітнім правопорушникам, – це прагнення здобути авторитет серед товаришів. У його основі – бажання виділитися, довести свою незалежність, мужність, дорослість, що в сполученні з іншими чинниками сприяє вчиненню злочинів з винятковим цинізмом та жорстокістю. Неповнолітнім при вчиненні злочинів є властивим мотив „наслідування”, коли злочини одного учасника групи починають за інерцією вчиняти й інші її члени.

Упродовж минулих двох років кількість малолітніх злочинців, яких тримають у колоніях, скоротилася майже втричі. Згідно з офіційними даними Державної пенітенціарної служби України (ДПТС), кількість неповнолітніх засуджених, які перебувають у спеціальних виправних установах, станом на 1 січня 2014 р. стано-

вила 890 осіб, станом на 1 січня 2015 р. – 442 особи, а станом на 1 січня 2016 р. – 344.

Зниження кількості засуджених підлітків, які перебувають у виправних установах пов'язується зі зміною Кримінально-процесуального кодексу України. Як правило, таких дітей віддають на поруки батькам, і до суду, як правило, справа не доходить. Переважно беруть під варту за особливо тяжкі або резонансні злочини. Також неповнолітні першими виходять за амністією.

Злочинність серед неповнолітніх є “резервом” дорослої злочинності, а організація і проведення ефективної політики, спрямованої на протидію злочинності неповнолітніх, забезпечує зниження злочинності дорослих осіб

Спостерігаючи за динамікою підліткової злочинності, не доводиться очікувати зниження її зростання. Своєю чергою, злочини неповнолітніх дедалі частіше вирізняються особливою жорстокістю і зухвалістю. Безперечно, це значною мірою залежить від загальної соціальної ситуації в країні. Та не слід нарікати на прогалини тільки в державній системі. Держава відіграє лише малу роль у вихованні своїх громадян. Більшою мірою проблема полягає у безвідповідальності батьків, незалежно від причин, які її зумовили.

Список бібліографічних посилань

1. Кондрашенко В.Т. Девиантное поведение у подростков: социал-психол. и психиатр. аспекты. – Минск.: Беларусь, 1988. – 207 с.
2. Павлик О.М. Дослідження мотиваційної сфери неповнолітніх правопорушників. Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції „Проблеми девіантної поведінки: історія, теорія, практика”, Київ: вид-во Інституту психології ім. Г.С.Костюка АПН України, 25-27 листопада 2002 р.
3. Семчук Н. О. Характеристика втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність: порівняльно-правове дослідження / Н. О. Семчук // Юридичний вісник. – № (17). – 2010. – С. 120–123.

Одержано 21.11.2016

Наукове видання

**ПРАВООХОРОННА ФУНКЦІЯ ДЕРЖАВИ:
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА ІСТОРИКО-ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ**

Тези доповідей
Міжнародної науково-практичної конференції
(м. Харків, 25 листопада 2016 р.)

Відповідальний за випуск: *Ю.А. Холод*

Комп'ютерне верстання, художнє оформлення *А. С. Тяпкіна*

Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 27,53. Обл.-вид. арк. 27,55.

Тираж 70 пр. Зам. № 2016-24.

Видавець і виготовлювач –

Харківський національний університет внутрішніх справ,
просп. Л. Ландау, 27, м. Харків, 61080.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3087 від 22.01.2008.